VIVE

DET NATIONALE FORSKNINGS- OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD

Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutit

Pissutsinik meeqqat avatangiisaannut pingaarutilinnik misissuineq

Helle Hansen & Katrine Iversen

Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutit – Pissutsinik meeqqat avatangiisaannut pingaarutilinnik misissuineq

© VIVE aamma atuakkiortut, 2021

e-ISBN: 978-87-7119-897-3

Saqqaanik assiliisoq: Ellen Bang Bourup/MIO

Projekt: 301272

VIVE – Viden til Velfærd
Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd
Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K
www.vive.dk

VIVE-p saqqummersitai akeqanngitsumik issuarneqarsinnaapput, suminngaanneerneri erseqqissumik allallugit.

Siulequt

Ilisimatusarnikkut paasineqarnikuuvoq, meeqqap qaffasissumik pitsaassusulinnik ulluunerani neqerooritiniittarnera piffissamut ungasinnerusumut atuuttunik pitsaasunik sunniuteqartartoq. Tamanna ilaatigut sunniuteqartarpoq ilinniarnermi angusaqarnikkut, suliffeqalernikkut, isertitatigut ilaqutariittullu inuulernissamut periarfissatigut. Taamaattoq ilisimatusarnerup takutippaa periarfissarissaarnissamut meeqqanut ulluunerani neqeroorutit qanoq pitsaatiginerat apeqqutaasorujussuusoq.

Misissueqqissaarnerup matuma tunuliaqutaraa MIO-p (Nunatta meeqqat pisinnaatitaaffiinik sullissiviata) kissaatigimmagu Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaat misissuiffigineqassasoq, meeqqat pisinnaatitaaffiinut naleqqiullugu isiginneriaaseqartumik. Misissuinerit allat, soqutiginnittut attaveqaatillu allat ilimanarsisinnikuuaat, Kalaallit Nunaanni meeraqartoq ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsimik naammattumik misigisaqarneq ajortunik. Tamanna ilaatigut peqquteqarpoq, meeqqat amerlassusaannut naleqqiullugu perorsaasunik perorsaanikkullu sulisunik allanik ilinniarsimasunik ikippallaanik sulisoqarneranik. Pissutsit taamaattut meeqqat ineriartornerannut sunniuteqarsinnaapput.

Nalunaarusiami misissoqqissaarneqarput Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutini immikkut toqqakkani pissutsit pitsaassutsimut pingaaruteqartut. VIVE-p misissuinermini isiginiarpai pissutsit meeqqat ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni avatangiiserisaasa pitsaassusaannik ikorfartuillutillu annikillisaasuusinnaasut pillugit ilisimasaqalernissaq. Taamaammat misissuinermi isiginiarneqarput aaqqissugaanikkut qaffasissutsit assigiinngitsut, taakku akornanni suleqatigiinneq taakkualu ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaannut pingaarutaat.

Nanna Louise Pagaard, Lyngby-Taarbæk Kommunimi siunnersortaaneq, nalunaarusiamik avataaneersutut atuaaqqissaarpoq, saniatigullu Nanna Høygaard Lindeberg, VIVE-mi suliniutinut pisortaq, aamma Mette Friis-Hansen, VIVE-mi senioranalytikeriusoq, nalunaarusiamik VIVE-p iluani atuaaqqittuullutik. MIO nalunaarusiap oqaaseqaateqarfiginissaanut periarfissaqarnikuuvortaaq.

VIVE-p kommunini ingerlatsiviit sulisullu , ulluunerani neqeroorutini pisortat, sulisut angajoqqaallu misissuinermut peqataasut qujaffigiumavai. Annermik qujaffigineqarput ulluunerani neqeroorutit arfinillit VIVE pulaartillugu perorsaanikkut periutsinik ilusilersorluakkanillu malinnaatillugu annertuumik ikiuuttut.

Misissuineq MIO-mit aningaasaliiffigineqarpoq, nalunaarusiallu nutsernera Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfimmit aningaasaliiffigineqarluni.

Carsten Strømbæk Pedersen
VIVE-mi meeqqanut ilinniartitaanermullu tunngasuni ilisimatusarnermut misissueqqissaarnermullu pisortaq
2021

Imai

Eqikkaaneq 5

Paasissutissatigut tunngavigisat 8

1 Ulluunerani neqeroorutinut tunngasunik misissuineq 9

1.1 Atuarnissaanut ilitsersuut 11

2 Misissuinerup ilusilernera 12

2.1 Paasissutissatigut tunngaviit 17

2.2 Pitsaassutsimik inerisaanermi sakkup ECERS-3-p atornera 21

3 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni ilusiliinikkut pitsaassuseq 29

3.1 Kommunini ulluunerani neqeroorutini perorsaanermik suliaqartut 29

3.2 Ulluunerani neqeroorutit siunnersorneqarnissamut ilitsersoqatigiittarnissamullu periarfissaat 44

3.3 Ulluunerani neqeroorutit sinaakkutigisaat tigussaasut 48

3.4 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni ilusiliinikkut pitsaassutsip misissoqqissaarnera 54

4 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni ingerlassatigut pitsaassuseq 59

4.1 Ulluunerani neqeroorutinut tunngasuni perorsaanikkut sinaakkutit 59

4.2 Misissuiffigisani perorsaanikkut suleriaatsit aaqqissuunneqarlutillu ingerlanneqartarnerat 69

4.3 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni perorsaanikkut suleriaaseq 78

4.4 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni ingerlassatigut pitsaassutsimik misissueqqissaarneq 106

5 Ulluunerani neqeroorutit misissorneqartut pitsaassusaannik pitsanngorsaanissamut innersuussutit 111

5.1 Nuna tamakkerlugu innersuussutit 111

5.2 Kommunit innersuussutaat 112

5.3 Ulluunerani neqeroorutit pillugit innersuussutit 114

Najoqqutarisat 117

Eqikkaaneq

Ilisimatusarnermit ilisimavarput ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornerinut siunissamilu periarfissaannut annertuumik pitsaasumik sunniuteqarsinnaasut. Taamaattoq aammattaaq ilisimatusarnerup takutippaa, meeqqat ulluunerani neqeroorutiniittarnerisa pitsaasumik sunniuteqarnissaannut apeqqutaalluinnartoq , meeqqanut ulluunerani neqeroorutit qanoq pitsaatiginerat, aamma ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaat meeqqat ingerlalluarnerannut ineriartornerannullu pingaaruteqartuusoq – piffissaq sivikinnerusoq ungasinnerusorlu eqqarsaatigalugit (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014; Dietrichson, Kristiansen & Nielsen, 2018).

Kalaallit Nunaanni Meeqqat Pisinnaatitaaffiinik Sullissiviata, MIO-p, VIVE qinnuigivaa Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutinik immikkut toqqakkanik misissueqqullugu, meeqqat pisinnaatitaaffiinik isiginneriaaseqarneq aallaavigalugu. Tusagassiuutit, soqutiginnitsit attaveqaatinilu aqqutigalugit MIO-p ilimatsaassimavaa, meeraqartoq, ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsimik naammattumik nalaataqarneq ajortunik. Tamatumunngalu ilaatigut pissutaasoq, meeqqat amerlassusaannut naleqqiullugu perorsaasut perorsaanikkullu suliaqartut allat ilinniarsimasut ikippallaarnerat. Pissutsit allat ilagalugit tamanna meeqqat ineriartornerannut sunniuteqarsinnaavoq.

Taamaalilluni VIVE-p misissuinerani siunertaavoq Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutinik avatanngiisit pillugit ersarissunik tamatigoortunillu paasisassarsiornissaq, atugassarititaasut meeqqat ulluunerani neqeroorutini naapittagaat paasiniarumallugit. Pingaarnerusutigut misissuinerup siunertaraa:

- Perorsaanermi periutsit meeqqat ulluunerani neqeroorutini naapittagaasa assesuutissaannik ersarissunik pissarsinissaq, taakkulu meeqqat ineriartornissamut oqartussaaqataanissamullu pisinnaatitaaffiinik qanoq tapersersuinerisa ilisimasaqarfigilernissaat.
- Ulluunerani neqeroorutini avatangiisit perorsaanikkullu suleriaatsit pitsaassusaannik annertusaasartut/annikillisaasartut assersuusiornissaat.
- Ulluunerani neqeroorutini ilikkariartornermi avatangiisit meeqqat pisariaqartitaannik piviusunngortitsisarnerinik ersarissunik assersuusiornissaq.

Ilisimatusarnermit nalunaarusiani ulluunerani neqeroorutini pitsaassuseq pingasoqiusanngorlugu nassuiarneqarajuttarpoq: ilusiliinerup pitsaassusaa, ingerlatsinerup pitsaassusaa aamma angusaasut pitsaassusaat. Ilusiliinerup pitsaassusaa ataatsimoortumik taaguutaavoq, tamatumani pineqarlutik perorsaanikkut suliat ingerlannissaannut sinaakkutit pissutsillu taakku iluanniittut, aammalu sunnigaasartut ulluunerani neqeroorutini aningaasaqarnermit, aaqqissugaanermit, aqutsinermit il.il. Ingerlatsinerup pitsaassusaatut pineqarpoq pitsaassuseq perorsaanikkut sulinermut attuumasoq, aamma meeqqat inersimasullu akornanni attaveqatigiinnikkut pilersartoq, kiisalu ilikkariartornermi avatanngiiserisat ilusilersornerisigut meeqqallu oqaatsitigut kaammattornerisigut. Angusaasut pitsaassusaannik oqartarnermi pineqarput meeqqat ulluunerani neqeroorutiniinnerminni sunik pissarsisarnerat, maanna aamma piffissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu. Ulluunerani neqeroorut, meeqqap angajoqqaavi meeqqamillu isumassuisuusut allat meeqqap ingerlalluarnissaanut ineriartornissaanullu pingaaruteqarluinnarput (angusaasut pitsaassusaat). Misissuinermi uani ulluunerani neqeroorutit meeqqanut pingaarutaat isiginiarneqarput, taamatullu isiginiarneqarlutik ulluunerani neqeroorutini meeqqat

ineriartornissaminnut periarfissaat qanoq piviusunngortinneqartarnersut. Meeqqat ineriartornerat misissorneqanngilaq, tamatumunnga pissutsit assigiinngitsorpassuit apeqqutaammata, aamma pissutigalugu VIVE-p misissuineq manna aqqutigalugu assersuutigalugu ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornerannut pingaarutaat angajoqqaallu pingaarutaat immikkkoortissinnaanngimmagit. Taamaammat misissuinermi matumani qitiutinneqarput ulluunerani neqeroorutini ilusiliinerup pitsaassusaa aamma ingerlatsinerup pitsaassusaa.

Ilusiliinikkut ingerlatsinikkullu pissutsit ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsimut pingaarutillit sunnerneqarsinnaapput nuna tamakkerlugu, kommunini ulluuneranilu neqeroorutini ataasiakkaani susassaqartunit assigiinngitsunit. Assersuutigalugu inatsisit nuna tamakkerlugu atuuttut sulisut amerlassusissaat pillugu aalajangersaasinnaapput, perorsaasunermillu suliaqartunik ilinniartitsineq pillugu nunami atuuttussanik sinaakkusiisinnaallutik, tamakkulu ilinniagaqarnerup qaffasissusianut nunamilu sulisut perorsaanikkut ilinniagallit amerlassusissaannut pingaaruteqarput. Kommunini sumiiffinni ataasiakkaani suliamut atatillugu tulleriiaarinerit aamma meeqqanut inuusuttunullu politikkit kiisalu perorsaanikkut pilersaarutit imarisaanik aqutsinerit pingaaruteqarput. Kiisalu ulluunerani neqeroorutini pissutsit assigiinngitsut aammattaaq pingaaruteqarput, soorlu perorsaanikkut tunngavigisat, meeqqanik sammisaqartitseriaatsit, aqutsineq aamma perorsaanikkut suliap aaqqissugaanera. Misissuinermi isiginiarneqarput aaqqissugaanikkut qaffasissutsini assigiinngitsuni pissutsit taakkualu imminnut ataqatigiinnerat. Nuna tamakkerlugu kommuninilu pissutsinut tunngatillugu misissorneqarput inatsisitigut, politikkikkut, aaqqissugaanikkut perorsaanikkullu sinaakkutigisat, ulluuneranilu neqeroorutini paasiniarneqarlutik avatangiisit aamma sumiiffinni ataasiakkaani perorsaanikkut periutsit, ulluunerani neqeroorituni toqqakkani takussaasut.

Ulluunerani neqeroorutini misissuiffiusuni ilusiliinerup pitsaassusaa

VIVE-p misissuinerata takutippaa, sulisussarsiornermi unamminartut sulisunillu amigaateqarneq ataatsimut isigalugit, ulluunerani neqeroorutini toqqakkani annertuumik ajornartorsiutaasut. Ilusiliinikkut pissutsit perorsaanikkut periutsinut, meeqqat ulluinnarni naapittagaannut, sunniuteqarnerpaapput, taamatullu meeqqat annertunerpaamik ineriartornissaannut sunniuteqarnerpaallutik. Tulliullugu ulluunerani neqeroorutit pisatsersugaanerat pingaaruteqarpoq. Tamatumani meeqqat itisilerinissamut avatimikkullu ineriartornissaminnut periarfissaat annertunerusumik tapersersorneqarsinnaapput taakkununnga atugassanik immikkut inissanik aaqqissuussinikkut, meeqqat itisilerinissaminnut periarfissaqarsuttut ajornannginnerusumik taamaaliorsinnaatillugit, sammisassallu avatit atornissaannik siunertaqartut, pisinnaasanik suli annertunerusumik tapersiisinnaanngorlugit.

Ulluunerani neqeroorutini misissuiffiusuni ingerlatsinerup pitsaassusaa

Ataatsimut isigalugu ulluunnerani neqeroorutini misissuiffiusuni ingerlatsinerup pitsaassusaa arlalinnik unamminartoqarpoq. Ilaatigut ilusiliinikkut pissutsit ingerlatsinermi pissutsit sunnertarpaat, tamatumunnga ilanngullugit annermik sulisut taarseraannerisa aamma perorsaanikkut sammisassatut pilersaarutaasut ingerlannissaannut piffissaaruttarnera. Tamanna malinnaalluni takusanit uppernarsineqarpoq, erserpormi ulluunerani neqeroorutini ilikkarnissaq siunertarlugu sammitinneqartartut killeqartut. Saniatigut aammatttaaq ingerlatsinikkut pissutsit killeqartut, soorlu pinnguarnissamut atortut killeqartut, avatinik atuinissamut atortut killeqartut, meeqqat oqaatsimikkut ineriartornissaannut aamma

naqinnernik, ilisarnaatinik, kisitsisinik il.il. paasinninnissamut atuisinnaalernissamullu (literacy)[1] atortut killeqartut, meeqqat ineriartornissaannik killiliisinnaapput – misigissutsitigut inooqatigiissutsikkullu. Pitsaanerusut tungaatigut, angajoqqaat oqaaseqaataasa malinnaanermilu takusat ersersippaat, ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni arlalinni sulisut meeqqallu attaveqatigiilluartartut, sulisut annertuumik meeqqanik isumassuisartut, aamma ulluunerani neqeroorutini nuannersumik eqqissisimasumillu pissuseqatigiittoqartoq, ilaatigut assortuunnerit ikittuinnaanerisigut nalinginnaasumillu nipiliortoqarpiannginneratigut ersiuteqartumik.

Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni pitsaassutsip pitsanngorsarnissaanut inassuteqaatit

Ulluunerani neqeroorutini toqqakkani ilusiliinikkut ingerlatsinikkullu pitsaassutsimut naleqqiullugu unamminarsinnaasut suussusilernerat tungavigalugu, VIVE-p suliniutaasinnaasut arlallit ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsimik qaffassaaqataasinnaasut tikkuarpai. Inassuteqqatit nuna tamakkerlugu. Kommunini ulluuneranilu neqeroorutini ataasiakkaani iliuusaasinnaasunut tunngapput.

Misissuinerup takutippaa ulluunerani neqeroorutini pingaaruteqartut iluanni pitsaassusseq qaffatsinneqarsinnaasoq, *nuna tamakkerlugu* suliniutit aqqutigalugit. Pingaartuuvoq perorsaanikkut ilinniagallit amerlisarniarlugit suliniuteqarnissaq, ilutigisaanillu ulluunerani neqeroorutini perorsaasutut sulinissaq pilerinartunngortinniarlugu suliniuteqarnissaq. Iluaqutaasinnaavoq makku isiginiarnissaat:

- Perorsaanikkut ilinniagallit amerlinissaat
- Ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut ilinniagallit atugarisaasa pitsaanngorsarnissaat.

Kommunini aammattaaq ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsip qaffassarnissaanut arlalinnik periarfissaqarpoq. Ilusiliinikkut pitsaassutsimut naleqqiullugu periarfissatut isigineqarpoq ingerlatsivitsigut aqutsinerup pitsanngorsaanerup, ulluunerani neqeroorutini pisortat ataasiakkaat ikorfartorsinnaagai, sulisoqarnikkut unammminartut iliuuseqarfiginiarneranni. Tamannalu tunngavoq ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut piginnaasat qaffassarnissaanut, sulisut taarseraannerisa annikillisarnissaannut, sulisussarsiornermi aningaasartuutaasartut annikillisarnissaannut, napparsimasarnerit ikilisarnissaannut aamma ulluunerani neqeroorutit tassanngaannartumik sulisussaaleqilersarnerannut naleqqiullugu. Tamakku saniatigut aamma kommunini periarfissatut isigineqarpoq, ingerlassatigut pitsaassutsip qaffassarnissaa, ulluunerani neqeroorutit perorsaanikkut sammivimminnik ersarissaaneranni tapersersornerisigut. Kommunini makku isiginiarneqarsinnaapput:

- Kommunimi piginnaasanik inerisaanissamut periusissiorneq
- Ulluunerani neqeroorutini aqutsinermut tunngavissat ataatsimoorussat inerisarnissaat
- Ilinniaqqittarnermut aamma ingerlaqqiffiusumik ilinniartarnermut kiisalu sulisussarsiortarnermut periusissiornissaq
- Napparsimasoqartillugu malitseqartitsisarnissamik aaqqissuussineq aamma taartaasartunik aalajangersimasunik pilersitsineq
- Ulluunerani neqeroorutit perorsaanikkut sammiviisa suliarinerannik tapersiineq.

[1] Literacy Tassaavoq naqinnerit, kisitsisit, diagrammit, grafit, titartakkat, assit ilisarnaqutillu allat avatanngiisitta paasinissaannut uagullu nammineq oqariartuuteqarsinnaanitsinnut atorsinnaalerlugit ilisarisinnaallugillu, paasisinnaallugillu atorsinnaanissaannut piginnaasaqarneq (Nationalt Videnscenter for Læsning, Literacy.dk).

Ulluunerani neqeroorutini arlalitsigut ilusiliinikkut ingerlatsinikkullu pitsaassuseq pitsanngoriartinneqarsinnaavoq. Ilaatigut ulluunerani neqeroorutini aqutsinerup pitsaanerulersinnerata ilusiliiniikkut ingerlatsinikkullu pitsaassuseq annertusarsinnaavaat. Ilusiliinikkut pitsaassutsimut naleqqiullugu perorsaanikkut sammiviup isiginiarnerunissaa pitsanngorsaataasinnaavoq, taamatullu perorsaanikkut suliat pilersaarusiornerat, sulisut perorsaanikkut sulianik ingerlatsinerat aamma ulluunerani neqeroorutit pisatsersornerat Tamakku saniatigut ingerlassatigut pitsaassuseq arlalitsigut qaffassarneqarsinnaavoq, inuit ataasiakkaat ilitsersornerat ilinniartinerallu aqqutigalugu, pinnguarnermut atortussanut aamma meeqqat oqaasiisa ineriartortinnissaannut naqinnernillu paasinnissinnaalernissaannut atortussanut aningaasaliinikkut kiisalu peqqissutsimut tunngatillugu periusissat pingaartinneqarneruneriſigut. Taamaalilluni inassuteqaatit makkuupput:

- Perorsaanikkut periutsit pitsaanerusumik aqunneqarnerat
- Ulluunerani neqeroorutit pisatsersornerisa isiginiarneqarnerunerat, tassuunakkut meeqqat ineriartornerat ilikkariartornerallu annertunerusumik ikorfartorneqaqqullugu
- Sulisut ataasiakkaat ilitsersortarnerisa ilinniarnerisalu isiginiarneqarnerunissaat
- Pinnguarnermut atortussat nikerarnerusut pissarsiarinissaat
- Atortunik meeqqat oqaatsitigut ineriartornerannut naqinnernillu ilisarinnissinnaalernissaannut (literacy) ikorfartuutaasussanik pissarsiniarnissaq
- Peqqinnissamut atatillugu eqqiluisaarnerup eqeersimaarfigineqarnerunera.

Paasissutissatigut tunngavigisat

Misissuineq ingerlanneqarpoq paasissutissatigut makku tunngavigalugit:

- Kommunini ingerlatsivinni pisortat tallimat apersorneqarneri
- Perorsaanikkut siunnersortit marluk apersorneqarneri
- Ulluunerani neqeroorutini pisortat 15-it apersorneqarneri
- Ulluunerani neqeroorutini sulisut arfinillit apersorneqarneri
- Angajoqqaat ulluunerani neqeroorutini meerallit arfineq-marluk apersorneqarneri
- ECERS-3 atorlugu ulluunerani neqeroorutini arfinillinni malinnaanerit.

Paasissutissat katersorneqarput 2019-imi upernaakkut. Ingerlatsivinni pisortanik, perorsaanikkut siunnersortinik ulluuneranilu neqeroorutini aqutsisunik apersuinerit telefonikkut ingerlanneqarput. Perorsaanermik suliaqartunik angajoqqaanillu apersuinerit tamarmik inuttaat tikillugit apersuinerupput, VIVE-p ulluunerani neqeroorutini toqqakkani malinnaanerinut atatillugu ingerlanneqartut. Ulluunerani neqeroorutit toqqarneqarput kommunini pisortat oqaloqatiginerisigut, ulluunerani neqeroorutit illoqarfinnneerlutillu nunaqarfinneernissaat assigiinngitsunillu iluseqartuunissaat aallaavigalugit.

1 Ulluunerani neqeroorutinut tunngasunik misissuineq

Ilisimatusarnermit ilisimavarput ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornissaannut siunissamilu periarfissaannut annertuumik iluaqutaasinnaasut (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014). Nunani arlalinni meeqqat ulluunerani neqeroorutiniittarnerisa piffissamut ungasinnerusumut sunniutigisartagaat misissorneqarnikuupput. Misissuinerit takutippaat, meeqqat ulluunerani neqeroorutini pitsaasuniittarsimasut, inuunerminni kingusinnerusukkut ilinniagaqarnikkut angusarissaartartut, suliffeqakulanerullutik, isertitagissaarnerullutik ilaqutariittullu inuulernissaminnut periarfissarissaarnerullutik – meeqqanut ulluunerani neqeroorutiniittarsimanngitsunut sanilliullugit. Aamma ilisimatusarnerup takutippaa, meeqqat ulluunerani neqeroorutiniittarnerisa sunniutigisartagaannut pitsaasunut apeqqutaasoq, ulluunerani neqeroorutit meeqqat periarfissarisaasa pitsaassusaat, aamma ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaat meeqqat piffissami sivikinnerusumi ungasinnerusumilu ingerlalluarnissaannut ineriartornissaannullu pingaaruteqartoq (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014; Dietrichson, Kristiansen & Nielsen, 2018). Ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaat assigiinngitsunik allaaserineqarlutillu nassuiarneqartarput (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014; EVA, 2017a), kisianni ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaat aallaavittut tamatigoornerusumillu nassuiarneqarsinnaavopq tassaasoq:

> *Ulluunerani neqeroorutip ilisarnaqutaani pissutsit suulluunniit meeqqap oqaatsimigut, eqqarsartaatsimigut, misigissutsimigut inooqatigiissutsikkullu ineriartornissaanut pingaaruteqartutut ilimagisariaqartut. (Phillips, 1987)*

Misissuinerit arlallit takutippaat, ulluunerani neqeroorutini inersimasut meeqqallu attavigiittarnerisa pitsaassusaat, tassaasoq meeqqap silaqassutsimigut ineriartornissaanut sunniuteqartartunit pingaarnersaasoq (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014). Inersimasut ”tunniussinnaasaat” tassaapput meeqqamik annertunerusumik oqaloqateqartarneq, aamma ineriartuutaasussanik sammisaqartitsinerit, soorlu pinnguarnerit unamminartut, meeqqap inooqatigiissutsikkut, misigissutsitigut eqqarsarsinnaassutsimigullu pisinnaasaanik inerisaataasut. Meeraq ilikkagaqarnerpaasarpoq nammineerluni aallarnisaasuunermigut, inersimasut meeqqat soqutigisaqarfiisigut kaammattuisuullutik, ingerlataannut peqataallutik naapertuuttunillu apeqquteqartarlutik meeqqat ingerlassaminnik inerisaanissaannut ikiuullutik. Meeqqanik piffissami sivisunerusumi malinnaaffeqarluni misissuinerit ersersippaat, meeqqat ulluunerani neqeroorutini pitsaalluinnartuniittarsimasut, kingusinnerusukkut inuunerminni ingerlalluarnerusartut. Meeqqanut allanut misissuinermi sanilliunneqartunut naleqqiullutik meeqqat taakku suliffeqarniarnerup tungaatigut ingerlalluarnerupput, amerlanerillu inuussutissarsiummik ilinniagaqartarlutik. Aamma isertitaqarnerupput, ikinnerit pinerluttalersimapput, ikinnerit inuusuttuaraanerminni inersimasunngornerminnilu hashimik pujortartarput (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014).

Ulluunerani neqeroorutit piffisamut ungasinnerusumut sunniuteqarluartarnerinut pissutaaginnangillat meeqqat silappaarissusiinik, alapernaassusiinik kajumissusiinilu ineriartortitsinerit, aammali meeqqat imminnut siunissamilu periarfissatik pillugit pitsaanerusumik isiginneriaaseqalersarnerat. Misissuinerit takutippaat meeqqat ulluunerani neqeroorutiniittartut atualernerminni nutaanik ilinniarnissamut namminneq piginnaasatik upperinerusaraat, tamatumanilu sunniutaasut sivisunerusumik atasartut, meeqqat ulluunerani neqeroorutinit

atuarfinni pitsaassuseqarluartuni ingerlaqqikkaagata (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014).

Kalaallit Nunaanni meeqqat 0-imiik 5-inut ukiullit 76 %-iisa missaat ulluunerani neqeroorutiniittarput (Naatsorsueqqissaartarfik, 2019). Inatsimmi aalajangersaqqavoq ulluunerani neqeroorutit meeqqap angajoqqaavi imaluunniit pilersuisuusut peqatigalugit suleqatigalugit qularnaassagaat, meeqqat suli atualinngitsut ataasiakkaat pitsaanerpaamik tapersersorneqarnissaat, taamaalillutillu qularnaarlugu meeqqap peqqinnartumik imaqarluartumillu ineriartornissaa. Tamannalu pissaaq meeraq qitiutillugu.

Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqerooruteqarnermut pingaarnertut sinaakkusiussaq tassaavoq Meeqqanut suli atualinngitsunut perorsaanikkut inerikkiartuutaasunik ulluunerani neqeroorutit pillugit Inatsisartut inatsisissaat nr. 16, 3. december 2012-meersoq. Ulluunerani neqeroorutit inatsit naapertorlugu siunertaraat (Inatsisartut inatsisaat, 2012):

- meeqqap inuttut, piginnaasatigut aamma tarnikkut timikkullu pisinnaasaanut naleqqiullugu periarfissaasa tamakkiisumik inerikkiartortinnissaat,
- meeqqap inuttut pisinnaatitaaffinnik aamma tunngaviusumik kiffaanngissuseqarnissamut pisinnaatitaaffinnik tunngavinnillu, Naalagaaffiit Peqatigiit Isumaqatigiissutaanni allassimasunik, ataqqinninneranik inerisaanissaq,
- meeqqap angajoqqaaminut ataqqinninneranik, nammineq kulturikkut kinaassusianik, oqaasiinik pingaartitaanillu aamma nunami meeqqap najugaqarfiani nunamilu meeqqap kingoqqiffiani inuiattut pingaartitanut kulturinullu meeqqap nammineq kulturianit allaanerusunut ataqqinninnermik inerisaanissaq,
- meeraq inuiaqatigiinni kiffaanngissuseqartuni akisussaalluni inooqataanissamut piareersassallugu, paaseqatigiinneq, eqqissineq, akaareqatigiinneq, suiaassutsikkut naligiissuseqarneq - inuiaat, ammit qalipaataasa, naalagaaffiit upperisallu akornanni naligiissuseq anersaaralugit, aamma
- meeraq periarfississallugu misigisaqarnissamut sammisaqarnissamullu - meeqqap takorluuisinnaassusianik, pilersitsisinnaassusianik inerikkiartorneranillu kaammattueqataasunik aamma pinngortitamik ataqqinnilersissallugu.

Tamatuma saniatigut inatsimmi ulluunerani neqeroorutini sulisut amerlassusissaat aalajangersagaavoq, aamma piumasaavoq ulluunerani neqeroorutit meeqqat sammisassaqartinnerat ineriartornerallu pillugit ukiumoortumik perosaanikkut pilersaarusiussasut kiisalu piumasarineqarluni ulluunerani neqeroorutit meeqqat ataasiakkaat ineriartornerannik ingerlaavartumik naliliisassasut uppernarsaasersuillutillu.

Meeqqanut suli atualinngitsunut perorsaanikkut inerikkiartuutaasunik ulluunerani neqeroorutit pillugit Inatsisartut inatsisissaanni siunertap allaaserinerani allaqqavoq, meeqqap ineriartornissaminut periarfissai ataqqineqassasut, aamma Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaa qitiutinneqassasoq. Naalagaaffiit Naalagaaffit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaannik akuersinikut, akuersaarpaat meeqqap tunngaviusumik pisinnaatiaaffii sulissutigiumallugit, ilaatigut makkununnga naleqqiullugu:

- Meeqqap assersuutigalugu nerisaqarnissamut, peqqissutsimut najugaqarfeqarnissamullu pisinnaatitaaffeqarnera
- Meeqqap ineriartornissamut, soorlu atuarnissamut, sunngiffeqarnissamut, pinnguarnissamut paasissutissinneqartarnissamullu pisinnaatitaaffeqarnera

- Meeqqap illersugaanissamut pisinnaatitaaffeqarnera, soorlu sorsunnernut, nakuusernernut, atornerlugaanernut iluanaarniutigineqarnermullu
- Meeqqat oqartussaaqataanissamut pisinnaatitaaffeqarnerat, soorlu sunniuteqarsinnaaneq, peqataaneq aamma naqisimaneqarani oqaaseqarsinnaaneq.

Nunatta meeqqat pisinnaatitaaffiinut sullissiviata, MIO-p, VIVE qinnuigaa, ulluunerani neqeroorutit toqqakkat misissuiffigeqqullugit, meeqqat pisinnaatitaaffiinik aallaaveqartumik isiginneriaaseqartumik. Tamatumunnga atatillugu meeqqat pisinnaatitaaffiinut atasumik isiginneriaaseqarneq, tassaatinneqarpoq meeqqat perorsaanikkut ineriartuutaasumik ilikkariartornerminni avatangiiseqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnerat. Tusagassiuutinit, soqutiginnitsinit attaveqaatinillu MIO-p maluginiarsimavaa, Kalaallit Nunaanni meeraqartoq, ulluunerani neqeroorutiniinnerminni pitsaassutsimik naammattumik nalaataqarneq ajortunik. Tamannalu ilaatigut pissuteqartoq ulluunerani neqeroorutini meeqqat amerlassusaannut naleqqiullugu, perorsaasut perorsaanikkullu allatut suliaqartut ilinniarsimasut ikinnerannik. Pissutsit arlaqartut allat peqatigalugit tamanna meeqqat ineriartornerannut sunniuteqarsinnaavoq. Taamaalilluni VIVE-p misissuinerata siunertaraa, ulluunerani neqeroorutini toqqakkani avatangiisit pillugit erseqqissunik immikkuualuttullu ilanngullugit paasissutissarsinissaq, atugassaritaasut meeqqat ulluunerani neqeroorutini naapittagaasa erseqqissaaviginissaat siunertaralugu.

Ataatsimut isigalugu misissuinerup siunertaraa:

- Perorsaanikkut suleriaatsinut, meeqqat ulluunerani neqeroorutini naammattoortagaannut, taakkualu meeqqat ineriartornissamut oqartussaaqataanissamullu pisinnaatitaaffeqarnernik qanoq ikorfartuinerinut assersuutinik erseqqissunik pissarsinissaq.
- Ulluunerani neqeroorutini avatangiisit aamma perorsaanikkut suleriaatsit pitsaassusaannik akornusiisinnaasunik/siuarsaasinnaasunik assersuutissarsiornissaq.
- Ulluunerani neqeroorutini ilikkariartornikkut avatanngiiserisat qanoq meeqqat pisariaqartitaannik piviusunngortitsisarneri assersuusiussallugit.

1.1 Atuarnissaanut ilitsersuut

Kapitali 2-mi saqqummiunneqarput misissuinermut ilusiliussaq, misissuinermi apeqqutit pingaarnerusut aamma misissuinermi paasissutissarsiffiit.

Kapitali 3-mi saqqummiunneqarput ulluunerani neqeroorutini sinaakkutissatigut atugassaritit misissorneqarnerat.

Kapitali 4-mi saqqummiunneqarpoq ulluunerani neqeroorutini toqqakkani perorsaanikkut suleriaatsinik misissueqqissaarneq.

Kapitali 5-imi saqqummiunneqarput ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsip annertusarnissaanut inassuteqaatit.

2 Misissuinerup ilusilernera

Ilisimatusarnikkut allaaserisani ulluunerani neqeroorutini pitsaassuseq nalinginnaasumik pingasoqiusanngorlugu nassuiaaserneqartarpoq: ilusiliinerup pitsaassusaa, ingerlatsinerup pitsaassusaa aamma angusaasut pitsaassusaat.

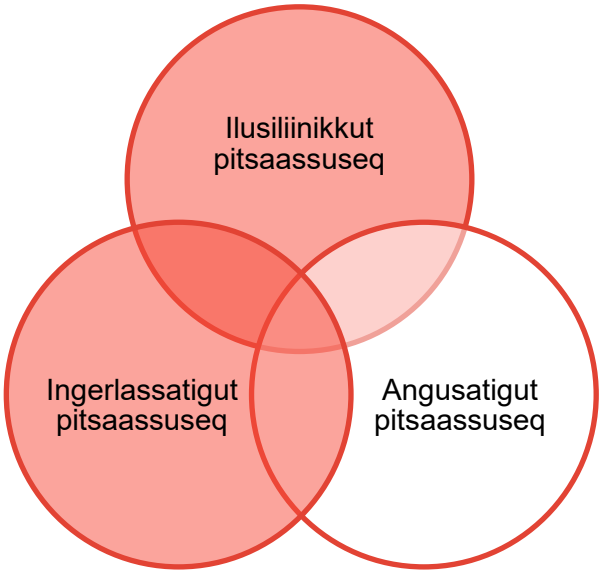
Ilusiliinerup pitsaassusaa ataatsimoortumik taaguutaavoq, tamatumani pineqarlutik perorsaanikkut suliat ingerlannissaannut sinaakkutit pissutsillu taakku iluanniittut, aammalu sunnigaasartut ulluunerani neqeroorutini aningaasaqarnermit, aaqqissugaanermit, aqutsinermit il.il. Ilusiliinermut attuumassuteqartut assersuutigalugu tassaapput sulisut ilinniarsimassusiat, sulisut qanoq aalaakkaatigisumik sulisarnerat, meeqqat ataatsimoortut amerlassusaat, illut inillu (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014). Pisatsersuineq, pinngussanik qanoq ittuunissaanik toqqaaneq, init kusanartumik ilusilersornerat, sammisassat aaqqissugaanerat, ikaarsaariarnerit, ileqqulersuutit, sulisut amerlassusissaannik aalajangersakkat il.il. Pissutsit ilaat inatsisitigut aalajangersagaapput, allat najukkami aningaasaqarnermut tulleriiaarinermillu aqutaasarlutik.

Ingerlatsinerup pitsaassusaatut pineqarpoq pitsaassuseq perorsaanikkut sulinermut attuumasoq, aamma meeqqat inersimasullu akornanni attaveqatigiinnikut pilersartoq, kiisalu ilikkariartornermi avatanngiiserisat ilusilersornerisigut meeqqallu oqaatsitigut kaammattornerisigut. Ingerlatsinerup pitsaassusaanut ilaapput, sulisut ilisimasatik aallaavigalugit, sulinerminnut sinaakkutigisaasunut ”immiuttagaat, assersuutigalugu perorsaanikkut periutsillu pillugu isumaliutersuutit, meeqqat akornanni ataqatigiinneq, meeqqat inersimasullu akornanni ataqatigiinneq aamma perorsaanermik suliaqartut akornanni ataqatigiinneq ulluuneranilu neqeroorutit akornanni ataqatigiinneq, angajoqqaat aqutsisullu akornanni ataqatigiinneq (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014).

Angusaasut pitsaassusaannik oqartarnermi pineqarput meeqqat ulluunerani neqeroorutiniinnerminni sunik pissarsisarnerat, maanna aamma piffissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu. Tamatumani pineqarput meeqqat ingerlalluarnerat, ilikkariartornerat ineriartornerallu – eqqarsartaatsikkut, inooqatigiissutsikkut avatimikkullu (EVA, 2017a).

Immikkoortut pingasut pineqartut ataqatigiipput, imminnullu sunneqatigiittarlutik (tak. Takussutissiaq 2.1). Ilusiliinerup aamma ingerlatsinerup pitsaassusaat angusaasut pitsaassusaannut pinngitsoorneqarsinnaanngillat (EVA, 2017a). Perorsaanikkut ilikkariartornermi avatangiisit tassaapput ataqatigiiffiit suulluunniit meeqqat peqataaffigisaat - ulluunerani neqeroorutiniinnerminni. Immikkoortunut arlalinnut ataatsimoortumik taaguutaavoq, pineqarlutik meeqqat misilittagaqalernissaannut ilikkariartornissaannullu pingaaruteqartut, ilusiliinermut ingerlatsinermulluunniit attuumassuteqarsinnaasut.

Takussutissiaq 2.1 Ulluunerani neqeroorutini pitsaassuseq

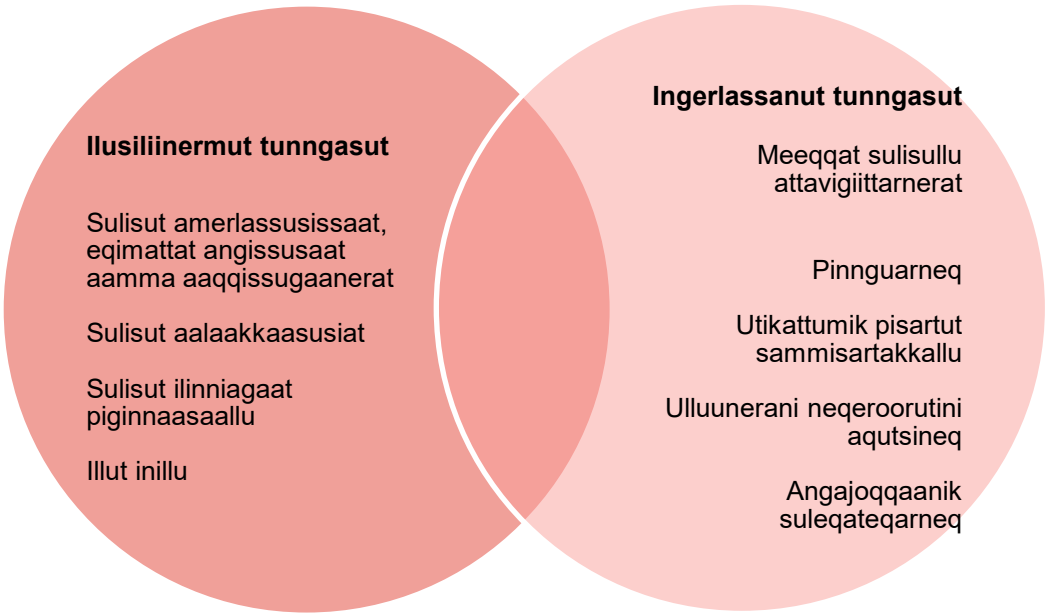

Tunngavik: EVA, 2017a.

Ulluunerani neqeroorut, meeqqap angajoqqaavi meeqqamillu isumassuisuusut allat, meeqqap ingerlalluarnissaanut ineriartornissaanullu pingaaruteqarluinnarput (angusaasut pitsaassusaat). Misissuinermi uani isiginiarneqarput ulluunerani neqeroorutit meeqqanut pingaarutaat aamma meeqqat ineriartornissamut periarfissaat ulluunerani neqeroorutini qanoq piviusunngortinniarneqartarnersut. Tamanna tunululiaqutaralugu VIVE-p misissorpai ulluunerani neqeroorutini toqqakkani periutsit. Akerlianik misissorneqanngillat ilikkariartornermi avatangiisit meeqqat ineriartornerinut sunniutaat, tamanna pissutsinik assigiinngitsorpassuarnik sunnigaasarmat, misissuinerillu taamaattut ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornerinut sunniutaat assersuutigalugu angajoqqaat sunniutaannit immikkoortissinnaanngimmatigit. Taamaammat misissuinermi matumani isiginiarneqarput ulluunerani neqeroorutini toqqakkani ilusiliinerup pitsaassusaa aamma ingerlatsinerup pitsaassusaa (Takussutissiaq 2.1-imi aappaluttumik nalunaaqutsikkat marluk).

Ulluunerani neqeroorutini ilusiliinerup aamma ingerlatsinerup pitsaassusaannut ilisimatusarneq tunngavigalugu sunniuteqartartut pingaarnerit Takussutissiaq 2.2-mi takutinneqarput. Pissutsit allattorneqartut tamakkiisuunngillat, ilisimatusarnenrup takutimmagu, ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaannut qulequttat amerlasuut pingaaruteqartut. Qulequttat uani saqqummiunneqartut ataatsimooruppaat, ilisimatusarnikkut paasisat arlallit taakkorpiaat pingaaruteqartuunerat tikkuarmassuk (EVA, 2017a).

Takussutissiaq 2.2 Ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaannut pissutsit pingaarutillit

Tunngavik: EVA, 2020.

Ilusiliinermi ingerlatsinermilu pissutsit ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsimut pingaarutillit, susassaqartuinit assigiinngitsunit sunnerneqarsinnaapput: nunami tamarmi susassaqartunit, kommunimi ulluuneranilu neqeroorutini. Assersuutigalugu inatsisit nuna tamakkerlugu atuuttut aalajangersarsinnaavaat sulisut amerlassusissaat, perorsaanikkut ukiumoortumik pilersaarutit aamma ulluunerani neqeroorutip meeqqat ataasiakkaat ineriartornerannik ingerlaavartumik nalilersuillutillu uppernarsaasersuinissaat, soorlu taamaattoq Meeqqanut suli atualinngitsunut perorsaanikkut inerikkiartuutaasunik ulluunerani neqeroorutit pillugit Inatsisartut inatsisaanni nr. 16, 3. december 2012-meersumi taamaattoqartoq. Aammattaaq perorsaanikkut sulisut ilinniartinnissaannut nuna tamakkerlugu sinaakkutit, ilinniakkat qaffasissusiannut nunamilu tamarmi perorsaanikkut ilinniagallit amerlassusaannut sunniuteqarput. Kommunini annermik pingaaruteqarput, sumiiffinni ataasiakkaani suliamut atatillugu tulleriiaarinerit politikkillu meeqqat inuusuttullu pillugit politikkit suliarinerinut attuumassuteqartut, aamma perorsaanikkut ukiumoortumik pilersaarutit immersorneri kiisalu sumiiffinni ataasiakkaani aningaasatigut sinnaakkusiunneqartut. Kiisalu pissutsit soorlu perorsaanikkut tunngavigisat, perorsaanermi periutsit, aqutsineq aamma perorsaanikkut suliat aaqqissugaanerat ulluunerani neqeroorutini imminerni sunniuteqartarput.

Taamaammat ulluunerani neqeroorutit toqqakkat misissorneranni naapertuuttuussaaq ilanngutissallugit, meeqqat ulluunerani neqeroorutini avatangiiserisagaasa, ilusiliinermi ingerlatsinermilu pissutsinik - qaffasissutsini assiginngitsuni aalajangerneqartartunit - sunnigaasarnerat pillugu ilisimasat. Ulluunerani neqeroorutinut ilusiliinermullu tunngatillugu kisitsisit assigiinngitsut pigineqarput. Ilaatigut Epinionip Naalakkersuisut sinnerlugit paasiniaanermini, atorfinitsitsisarnermut sulisullu sulisoriinnarniarnerinut tunngasut, suliffimmi avatangiisit, sulisut ilinniagaqassusiat piginnaanngorsaqqittarnerallu il.il. qulaajarnikuuai (Epinion, 2017). Epinionip 2017-imi misissuineranit ilusiliinermut tunngasut Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutinut pingaaruteqartut ilisimaneqarmata, misissuinermi uani ulluunerani

neqeroorutini imminerni ingerlatsinermut atatillugu pissutsit immikkut isiginiarneqassapput taamatullu ilusiliinikkut pissutsit ingerlatsinermut pingaaruteqartut isiginiarneqassallutik. Misissuinerup pingaarnertut siunertaraa paasiniassallugu, meeqqat ulluunerani neqeroorutini toqqakkani avatangiiserisartagaat, aamma paasiniassallugu, perorsaanikkut avatangiiserisat meeqqat ineriartornissamut ilikkariartornissamullu pisinnaatitaaffeqarnerinik qanoq ikorfartuinersut. Tamatumunnga ilanngullugu paasiniassallugu meeqqat sulisullu akornanni attaveqatigiinneq, meeqqat akornanni attaveqatigiinneq, aamma perorsaanikkut sammisartakkat, ulluunerani neqeroorutini ingerlanneqartartut qanoq pisarnersut, aamma meeqqat aalajangiinernut ulluunerani neqeroorutini imminnut attuumassuteqartunut peqataatinneqartarnersut.

Danmarkimi nunallu tamalaat akornanni ilisimatusarnerup tunngavissaqartumik paasivaa, ulluunerani neqeroorutini pitsaassuseq attuumassuteqartoq, perorsaanikkut suliaqartut ulluunerani neqeroorutit sinaakkutaasa meeqqanik qanoq sunniisarnerannik paasinninnerat, aamma pitsaassuseq attumassuteqartoq, meeqqat qanoq annertutigisumik sinaakkutaasunik sunneeqataasinnaanermut periarfissaqartutut misiginerannut (Bergström, 2013; Birkeland, 2012; Nordtømme, 2012). Misissuinerit takutippaat, meeqqat ingerlalluarnissaannut pingaartuusoq, meeqqat pisunik sunneeqataasinnaasutut misiginissaat, aamma siunnersuutaasa pimoorunneqartarnerat (Bjørklund, Nielsen & Samuelsson, 2016; Sandseter & Seland, 2016). Meeqqat ineriartuutaasunik perorsaanikkut ilikkariartornermi avatangiiseqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnerat - oqartussaaqataasutut misigiffigisaminnik - ulluunerani neqeroorutit pillugit inatsimmi aalajangersakkanut aamma Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaannut – Kalaallit Nunaata akuersissutiginikuusaanut - ilaavoq.

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaat

Artikel 12

1. Naalagaaffiit peqataasut qularnaassavaat meeqqap, nammineerluni isummaminik saqqummiussisinnaalereersup, isummaminik taamaattunik pissutsini meeqqamut namminermut tunngassutilinni tamani akornuserneqarani oqariartuuteqarsinnaanermut pisinnaatitaaffe-qarnissaa; meeqqap isummerneri, ukiuinut inerisimassusianullu naapertuuttumik pingaartinneqassapput.
2. Tamanna siunertaralugu meeraq annermik periarfissinniarneqassaaq, suliat meeqqamut tunngasut eqqartuussisarnermi oqartussaasunit imaluunniit ingerlatsinikkut oqartussaasunit suliarineqarnerini, nammineerluni imaluunniit sinniisorisaq imaluunniit sullissisoq naapertuuttoq aqqutigalugu, naalagaaffimmi eqqartuussivinni periaaserineqartussatut aalajangersakkat naapertorlugit oqaaseqarnissaminut.

Artikel 28

1. Naalagaaffiit peqataasut akuerivaat, meeqqap ilinniagaqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnera, aamma pisinnatitaaffeqarnerup tamatuma angujartuaarnissaa siunertaralugu aamma naligiissutsimik tunngaviit tunngavigalugit, annermik isumagissavaat: (a) tunngaviusumik ilinniartinneqarnerup pinngitsoorani ingerlanneqartussatut, akeqanngitsumik tamanut ammasuutinneqarnissaa; (b) ilinniartitsinerit assigiinngitsut tunngaviusumik ilinniartitsinerup kingornagut ingerlanneqartartut inerisarnissaannut kaammattuineq, tamatumunnga ilanngullugit nalinginnaasumik suliatigullu ilinniartitsineq aamma taakku meeqqamut kimulluunniit periarfissaalersillugillu anguneqarsinnaasunngortinnissaat aamma naapertuuttunik iliuusissatut maleruagassaliornissaq, soorlu akeqanngitsumik ilinniartitsinernut aamma pissaaleqisoqartillugu aningaasatigut ikiorsiisarnissamut tunngasunik; (c) qaffasinnerusumik ilinniagaqarnissaq, kikkunnit tamanit, piginaassutsitik naapertorlugit angusisinnaasunit aamma kikkunnit tamanit

atortussaritaasut tamaasa atorlugit, anguneqarsinnaasunngortissallugu; (d) ilinniarnermi ilitsersorneqarnerup aamma inuutissarsiutit pillugit ilitsersuisarnerup meeqqanut tamanut iluaqutiginiarneqarsinnaanngortillugillu anguneqarsinnanngortinnissaat; (e) akuttoqatigiimmik ilinniartitsinermut peqataanissaq kaammattorumallugu ikerinnakkullu unittarnerit killilerumallugit iliuusissatut maleruagassiornissaq.

2. Naalagaaffiit peqataasut naleqquttunik iliuusissatut maleruagassiusapput qularnaarniarlugu, atuarfimmi pissusissanik eqquisarnissamik atuutsiniarnerup ingerlanneqarnissaa, meeqqap inuttut naleqas- susianik isumaginniffiusumik aamma isumaqatigiissummut matumunnga naapertuuttumik.
3. Naalagaaffiit peqataasut siuarsassavaat tapersersorlugulu, ilinniartitsineq pillugu apeqqutit pillugit nunat tamalaat akornanni suleqatigiinnissaq, pingaartumik nunarsuarmi sumiluunniit ilisimasakissutsimik aamma atuarsinnaannginnermik allassinnaannginnermillu nungutitsiniaqataanissaq siunertaralugu aamma ilisimatuussutsikkut teknikikkullu ilisimasaqarnerulernissaq aamma nutaaliaasunik atuartitseriaaseqarnerit oqilisaaffiginiarlugit. Tamatumunnga tunngatillugu nunat siuarsagassat pisariaqartitaat immikkut mianerineqassapput.

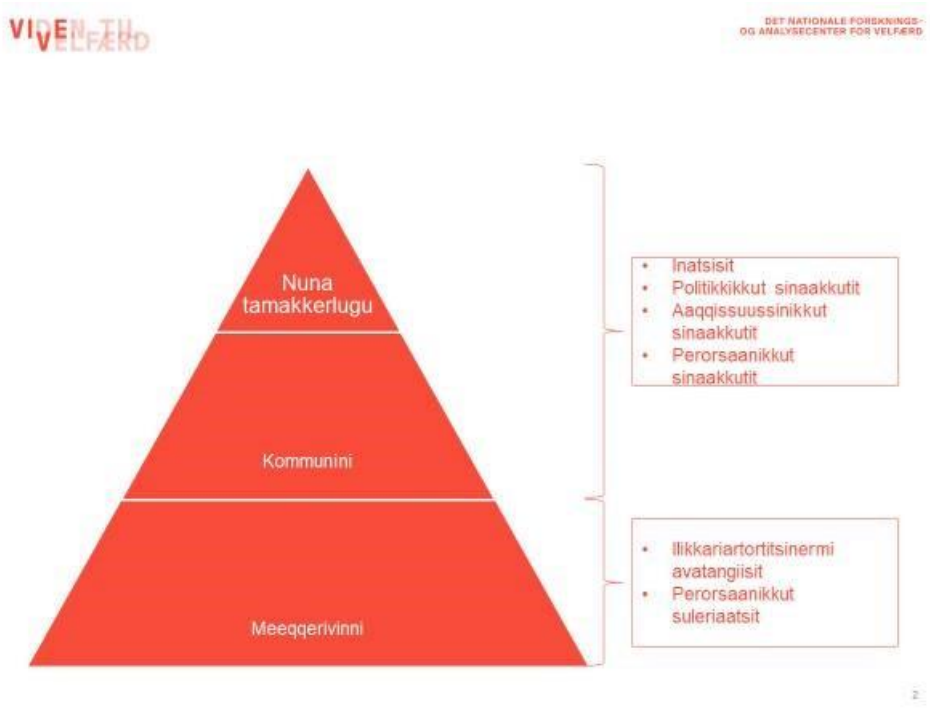
Artikel 29

1. Naalagaaffiit peqataasut isumaqatigiissutigaat meeqqap ilinniartinneqarnerata siunertarissagai, (a) meeqqap inuttut pissusianut, pisinnaasaanut aamma tarnikkut timikkullu sapinngisaanut naleqqiullugu periarfissaasa tamakkiisumik ineriartortinniarnissaat; (b) inuit pisinnaatitaaffinnut tunngaviusumillu kiffaanngissuseqarnissamut pisinnaatitaaffinnut aamma Naalagaaffiit Peqatigiit Isu maqatigiissutaanni tunngavittut allattorsimasunut ataqqinninnerup ineriartortinnissaa; (c) meeqqap angajoqqaavinut, nammineq kulturikkut kinaassusianut, oqaatsinut aamma pingaartitanut aamma nunami meeqqap najugaqarfigisaani nunaqqaavanilu pingaartitanut kulturinullu meeqqap nammineq kulturianit allaanerusunut ataqqinninnerup annertusarnissaa; (d) meeqqap akisussaassuseqarluni inuiaqatigiinni kiffaanngissuseqartuni paasinninnermik, eqqissinermik, akaareqatigiinnermik, arnat angutillu naligiissitaanerannik anersaaqarfiusuni aamma inuiaat, naggueqatigiit, inuiaqatigiittut upperisaqarnikkullu ataatsimoortut aamma inuit nunat inoqqaavinut ilaasut tamarmik akornanni ikinngutinneqatigiiffiusumik inuuniarnissamut piareer sarnissaa; (e) pinngortitami avatangiisinut ataqqinninnerup inerisarnissaa.
2. Artikelip matuma ilaa imaluunniit artikel 28 paasineqassanngillat, inuit ataasiakkaat imaluunniit kattuffiit ilinniarfinnik pilersitsinissamut siulersuinissamullu kiffaanngissuseqarnerisa akuliuffiginiarneqarnerisut. Taamaattorli tunngaviit artikelimi uani, immikkoortoq 1-imi aalajangersarneqartut, aamma ilinniarfinni taamaattuni ilinniarnermi, naalagaaffiup minnerpaatut malittarisassiaasa maleruarneqarnissaannik piumasaqaatit, qaqugukkulluunniit mianerineqassapput.

Taamaammat misissuinermi taamaallaat isiginiarneqarpoq, ulluunerani neqeroorutini toqqakkani ilusiliinikkutgut ingerlatsinikkullu pitsaassutsikkut pissutsit, meeqqat ineriartuutaasumik perorsaanikkut avatangiiseqarnissamik pisinnaatitaaffeqarnerat aamma ilikkariartornissamut avatangiisaat qanoq tapersersortigineraat imaluunniit akornusertarneraat..

Taamaalilluni ataatsimut isigalugu VIVE-p misissuinerani isiginiarneqarput, Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutini toqqakkani pissutsit pitsaassutsimik ikorfartuisut imaluunniit akornusiisut paasisaqarfiginissaat. Taamaammat misissuinermi isiginiarneqarput aaqqissugaanermi qaffasissutsini assigiinngitsuni pissutsit – taakkualu imminnut ataqatigiinneri. Nuna tamakkerlugu kommuninilu misissorneqarput inatsisitigut, politikkikkut, aaqqissugaanikkut perorsaanikkullu sinaakkusiussat, ulluuneranilu neqeroorutini paasiniarneqarlutik avatangiisit aamma sumiiffinni ataasiakkaani perorsaanikkut periutsit, ulluunerani neqeroorutini ingerlanneqartut (Tak. Takussutissiaq 2.3).

Takussutissiaq 2.3 Aaqqissugaanikkut qaffasissutsini assigiinngitsuni pissutsit ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsimut pingaaruteqartut

2.1 Paasissutissatigut tunngaviit

Tulliuttumi takussutissiarineqarput paasissutissatigut tunngavigisat, aammattaaq Tabel 2.2-mi takuneqarsinnaasut.

Ilisimariikkanik paasiniaaneq (Desk research) ingerlanneqarpoq, ilisimariikkat uppernarsaatillu kommunini nunalu tamakkerlugu ilusiliinikkut sinaakkusiinikkulluunniit pissutsit sinaakkutinulluunniit Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutinut pitsaassutsimut pingaaruteqarsinnaasut katersorumallugit (assersuutigalugu kommunini ulluunerani neqeroorutinut tunngatillugu anguniakkat takorluukkallu imaluunniit sulisut amerlassusissaannik aalajangersakkat).

Kommunini pisortat ulluunerani neqeroorutinut akisussaasut apersorneqarput, kommunini ulluunerani neqeroorutinut sinaakkutissatigut atugassaritaasut paasisaqarfigiumallugit aamma pissutsit pisortat isaanniit isigalugit ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaannik ikorfartuisuusartut imaluunniit akimmiffiusartut paasisaqarfigiumallugit. Tamatumani siunertarineqarpoq, ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornissamut pisinnaatitaaffeqarnerat piviusunngortinniarlugu suleriaasiisa ersarissarnissaat. Kommunini ataasiakkaani kommunimi pisortap apersorneranut tapertaliullugu kommunimi perorsaanikkut siunnersortit aamma apersorneqarput.

Ulluunerani neqeroorutini toqqakkani pisortanik apersuinerit ingerlanneqarput paasiumallugu, ulluunerani neqeroorutini assigiinngitsuni perorsaanikkut suleriaaseq qanoq aaqqissuunneqartarnersoq, aamma paasiumallugu ulluunerani neqeroorutit tungaanniit isigalugu pissutsit suut pitsaassutsimik ikorfartuisuusarnersut suullu akimmiffiusarnersut. Apersuinerni isiginiarneqarpoq ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornissamut

oqartussaaqataanissamullu pisinnaatitaaffeqarnerat piviusunngortinniarlugit qanoq suleriaaseqartarnersut.

Aallaqqaasiullugu kommunini tallimani tamani ulluunerani neqeroorutinut akisussaasut apersorneqarput. Apersuinernut taakkununnga atatillugu pisortaat taakku qinnuigineqarput ulluunerani neqeroorutini pisortanik 3-4-nik namminneq kommuniminniittunik apersugassanik toqqaaqqullugit. Ulluunerani neqeroorutinik pisortanik toqqaanermi piumasaavoq illoqarfinnit assigiinngitsuneersuussasut aamma ulluunerani neqeroorutinit assigiinngitsuneerlutik. Kommunini pisortanik ulluuneranilu neqeroorutini pisortanik apersuinerit tamarmik telefonikkut apersuinertut ingerlanneqarput. Tabel 2.1-imi takutinneqarput apersuinerit qanoq agguaassimanersut – kommuninut, paasissutissiisunut sumiffinnullu naleqqiullugit.

Tabel 2.1 Apersorneqartut sulerinerinut sumiiffiinullu agguaallugit

Kommuni	Ingerlatsivimmi pisortaq	Perorsaanikkut siunnersorti	Ulluunerani neqeroorummi pisortaq	Illoqarfik/ nunaqarfik	Ilusaa
Kommuni 1	1		1	Illoqarfik	Akuleriit
			1	Illoqarfik	Meeraaqqerivik
			1	Illoqarfik	Meeraaqqerivik
			1	Illoqarfik	Meeqqerivik
Kommuni 2	1		1	Illoqarfik	Akuleriit
			1	Illoqarfik	Akuleriit
			1	Illoqarfik	Akuleriit
Kommuni 3	1	1	1	Illoqarfik	Akuleriit
			1	Illoqarfik	
Kommuni 4	1		1	Nunaqarfik	Akuleriit
			1	Nunaqarfik	Meeqqerivik
			1	Illoqarfik	Meeqqerivik
Kommuni 5	1	1	1	Illoqarfik	Akuleriit
			1	Illoqarfik	Akuleriit
			1	Illoqarfik	Meeqqerivik
Apersukkat katillugit	**5**	**2**	**15**		

Nass.: Apersukkat kinaanerat isertuukkumallugu perorsaanikkut siunnersortit kommuninit suminngaanneersuunerat allanneqanngilaq.

VIVE-p ulluunerani neqeroorutini toqqakkani **perorsaanermik suliaqartut** apersorpai, siunertaralugu sulisut inatsisit malillugit meeqqanik isiginneriaasiisa aamma perorsaanikkut tunngaviusumik isiginneriaasiisa qulaajarnissaat. Tamatuma saniatigut apersuinerit siunertaraat, ulluunerani neqeroorutini ulluinnarni ileqquusartut paasisaqarfiginissaat, taamatullu perorsaanikkut ukiumoortumik pilersaarutinik suliaqartarneq, meeqqat ataasiakkaat ineriartornerisa malitseqartillugillu uppernarsaasersornerinik suliaqartarneq, perorsaanikkut sulisut suliamut tunngatillugu ilitsersugaasarnerat aamma angajoqqaanik suleqateqarnerup paasisaqarfiginissaat.

Ulluunerani neqeroorutini aamma **angajoqqaat toqqakkat apersorneqarput**. Angajoqqaanik apersuinerup siunertaraa ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaat pillugu atuisut isiginneriaasiisa paasisaqarfiginissaat aamma angajoqqaat perorsaanikkut meeqqamik avatangiiserisaat pillugit naliliinerisa sulisunillu suleqateqarneq pillugu isumaasa paasisaqqarfiginissaat.

Perorsaanikkut sulisunik angajoqqaanillu apersuinerit VIVE-p ulluunerani neqeroorutini toqqakkani malinnaaneranut atatillugu ornigulluni apersuinertut ingerlanneqarput. Ulluunerani neqeroorutit kommunini pisortat suleqatigalugit toqqagaapput, illoqarfinni nunaqarfinnilu inissisimanissaat kissalu ilusimikkut assigiinngitsuunissaat toqqaanermi aallaavigineqarluni.

Apersuinernut tunngatillugu pissutsit immikkut ittut

Perorsaanikkut suliaqartunik angajoqqaanillu apersuinerit ingerlanneqarput, ulluunerani neqeroorutini malinnaanernut atatillugu, taakkunanilu amerlanertigut apersuinerit kalaallisut ingerlannissaat neqeroorutaasinnaanngilaq. Tamanna arlalinnik pissuteqarpoq.

Kalaalit Nunaannukarnissaq sioqqutitsiarlugu kommunini pisortat arlallit taarserneqarput, tamatumalu kinguneraa kommunit aatsaat kingusissukkut VIVE-p ulluunerani neqeroorutinut alakkaanissaanik akuersinerat. Tamatuma kinguneraa, ulluunerani neqeroorutit VIVE-p pulaarnissaa aqaguttorlu aatsaat kalerrinneqarnerat, tassanilu aamma aatsaat paasillugu VIVE-p sulisut toqqakkat angajoqqaallu oqaloqatigerusukkai. Taamaalilluni ulluunerani neqeroorutit taakku sulisunik angajoqqaanillu apersuinissap piareersarnissaanut piffissakitsuararsuunikuupput, taamaammallu angajoqqaanik apersuinerit ingerlanneqarput, angajoqqaat sivikitsuinnarmik piffissalerneqarlutik takkussinnaasuinnaat peqataasoralugit, sulisullu sulinermik nalaani periarfissallit apersorneqarlutik.

VIVE-p Kalaallit Nunaanninnerani oqaluttaasinnaasunik isumaqateqarniarneq ataasiakkaaginnartigut iluatsippoq. Tamanna pissutigalugu sulisunik angajoqqaanillu oqalutseqarluni kalaallisut apersuinissaq arlalitsigut ajornavippoq. Ilaanni tamanna aaqqiivigineqarpoq sulisut pisortalluunniit ilaasa oqaluttaanerisigut.

Pissutsit qulaani pineqartut ataatsimut isigalugu apersuinernut ingerlanneqartunut kinguneqarput. Siullertut kinguneraat, VIVE-p kingusissussukkut nalunaartoqarnera oqaatsitigullu akimmiffiit pissutigalugit, sulisunik angajoqqaanillu apersuinerit ikinnerusut ingerlammagit. Aappaattut annermik angajoqqaanik apersuinerit unamminartoqarput, qallunaatuinnaq apersuinissamut atatillugu toqqarneqarsinnaasut killeqarmata. Pingajuattut apersuinerit amerlanertigut qallunaatuinnaq ingerlanneqarnerat pissutigalugu, imaassinnaavoq apersorneqartut akissutiminni immikkuualunnerusunik ilanngussinissaat nikerarnerusunillu nassuiaanissaat oqaatsit akimmiffiunneri pissutigalugit killilerneqartoq. Sisamaattut sulisoq pisortarluunniit angajoqqaanik apersuinerni oqaluttaagaangata, imaassinnaavoq angajoqqaat ulluunerani neqeroorummi pitsaassuseq pillugu oqaaseqaatiginiagaat sunnerneqartut.

Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutinut pulaarnermi apersuinerit ingerlannissaat unamminartoqaraluartut, nalilerneqarpoq sulisut angajoqqaallu apersorneri, pingaarutilinnik paasisaqarfiusut, misigisaqarfiullutik nikerartunillu oqaluttuarfiullutik, misissuinermi paasisanut pingaaruteqartunik.

Apersuinerit ingerlanneqartut siunertarimmassuk sinaakkutitigut atugassarititat perorsaanikkullu suleriaatsit qulaajarnissaat tamatumunnga ilanngullugit pissutsit ulluunerani neqeroorutini toqqakkani pitsaassutsimik ikorfartuisartut imaluunniit akimmisaarisartut, apersuinerit ilaatigut ilusilersoreerlugit ingerlanneqarput. Taamaalilluni apersuinissamut ilitsersuut atorneqartoq, paasissutissiisunut eqimattakkaanut immikut naleqqussagaavoq. Ilaatigut ilusilersoriikkamik apersuinermi misissuillunilu alapernaannissaq periarfissaqarpoq, tamatumuunalu qularnaarneqartarpoq ajornartorsiutit pingaarutillit arajutsineqannginnissaat, siumoortumik suut apeqqutissat tamaasa allattoreerlugit apersueriaatsimut naleqqiullugu. Apersuinerit tamarmik immiunneqarput, kingornagullu sukumiisumik imaqarniliatut naqinneqarlutik. Tulliullugu imaqarniliat qulequtakkaarlugit nalunaaqutsersorneqarput, tassanngaanniillu qulequttat tamarmik misissoqqissaarneqarlutik, taakku iluanni qulequttat allat, assigiiffiit assigiinngiiffiillu paasissutissiisut misigisaat isiginneriaasiilu akimorlugit misissoqqissaarneqarlutik. Apersuinerit misissoqqissaarneri ilisimatusarnikkut

tunngaveqartumik pitsaassutsimik paasinninnerup iluani ingerlanneqarput, tamannalu kapitalimi aallarnisaatitut eqqaaneqarpoq, taamatullu atorneqarpoq pitsaassutsimik paasinneriaaseq ECERS-imi tunngavigineqartoq.

Apersuinerit saniatigut perorsaanikkut suleriaatsimik malinnaanerit ilusilersorluakkat ECERS-3 tunngavigalugu ingerlanneqarput, ulluunerani neqeroorutini toqqakkani meeqqerivimmi inimi. Taamaaliorneq apersuinikkut paasineqartunut tapertaavoq, tassuunakkut perorsaanikkut suleriaatsit tigussaasunik assersuusiorneqarsinnaammata. Malinnaanerit siunertaraat pissutsit meeqqat ineriartornerinut pingaaruteqartut qulaajarnissaat aamma ilikkariartornermi avatanngiisit meeqqat pisariaqartitaannik qanoq piviusunngortitsisarnerisa paasisaqarfiginissaat. Malinnaanertigut meeqqat (annermik mikinerit) oqaatigisinnaanngisaat naammaginartumik nikerassusilimmik paasisaqarfiginissaat ikorfartorneqartarpoq. Meeqqat iliuuserisaasa attaveqaataasalu malinnaavigineriſigut paasiuminarnerulersarput, meeqqat ulluinnarisaanni kajungilersitsisartut, misigissutsit eqqarsaatillu suunersut (EVA, 2009). Malinnaanerni ilaatigut isiginiarneqarput meeqqat sulisullu akornanni attavigiittarnerit aamma meeqqat imminnut attavigiittarneri, tamakkualu perorsaanikkut suliaqartunit qanoq ikorfartorneqartarnerat. Immikkoortoq 2.2-mi ECERS-3 pitsaassutsimik inerisaanermi sakkutut atortarnera itinerusumik sammineqarpoq.

Tabel 2.2 Paasissutissanik katersilluni ingerlassat, paasissutissiisut aamma qulequttatut qulaajarneqartut

Paasissutissanik katersinermi ingerlassat aamma paasissutissiisut	**Quleqauttat**
Desk research	Ulluunerani neqeroorutit pillugit inatsisit Meeqqerivitsialak – Tunngaviit 7 Ukiumoortumik pilersaarutinut assersuutit Meeqqat ineriartornerannik ingerlalluassusiannillu naliliinermut atortussiat
Kommunini ingerlatsivimmi pisortanik apersuinerit	Kommunini meeqqerivinni sulisunik apersuinerit Kommunini perorsaanikkut sinaakkutit Meeqqerivinni nukissatigut sillimmatinut sinaakkutit Meeqqeriviit illutaannut sinaakkutit
Ulluunerani neqeroorutinmi toqqakkani pisortanik apersuinerit	Sulisut Perorsaanikkut suleriaatsit aamma ukiumoortumik pilersaarut malillugu sulinerup aaqqissuuttarnera Angajoqqaanik suleqateqarneq Suliatigut pitsaassuseq Suliffigisap avataani sulisunik allanik suleqateqarneq
Meeqqerivinni toqqakkani sulisunik apersuinerit	Ulluunerani neqeroorutini sulisut Perorsaanikkut suleriaatsit aamma ukiumoortumik pilersaarut malillugu sulinerup aaqqissuuttarnera Angajoqqaanik suleqateqarneq Suliatigut pitsaassuseq Suliffigisap avataani sulisunik allanik suleqateqarneq
Angajoqqaat meeqqerivinniittuutillit	Angajoqqaat/meeqqat meeqqerivimmi ulluinnarni isiginneriaasiat Sulisut meeqqanik isumassuinerat Meeqqat inooqatigiissutsikkut piginnaasaannik inerisaaniarlutik sulisut suleriaasiat Meeqqerivimmi perorsaannikkut saamisartakkat Perorsaanikkut sulianut sinaakkutit Angajoqqaanik suleqateqarneq Meeqqeriviup illutai/initai

Paasissutissanik katersinermi ingerlassat aamma paasissutissiisut	**Quleqauttat**
	Suliatigut pitsaassuseq
ECERS-3 atorlugu malinnaaneq	Inissaq pisatsersuinerlu Ileqqut meeqqanillu ataasiakkaanik paaqqutarinninneq Oqaatsit naqinninnerlu ilisarsisinnaaneq (literacy) Sammisat ilikkariartuutaasut Attaveqatigiinneq Ulluinnarni suliffimmi kulturi

A Pitsaassutsumik inerisaanermi sakkup ECERS-3-p atornera

2.2 Pitsaassutsimik inerisaanermi sakkup ECERS-3-p atornera

VIVE-p malinnaanermini atorpaa ECERS-3 (Early Childhood Environment Rating Scale, Third Edition), taanna tassaavoq malinnaanermut naliliinermullu atortoq misiligarluarneqarnikuusoq. ECERS-3 atortuuvoq Amerikami uppernarsaasersorneqarnikuusoq, qallunaatunngortinneqarnikuusorlu (Harms, Clifford & Cryer, 2015). Ilisimatusarnikkut paasineqarnikuuvoq, ECERS-3 atorlugu Tuluit Nunaanni ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornerinut pingaarutaannik uuttuinerit, siunissami qanoq pisoqarumaarneranik naliliinissamut atorluarsinnaassuseqartut (Mathers, Singler & Karemaker, 2012).

ECERS-3 nunarsuaq tamakkerlugu pitsaassutsimik uuttuinermut atortutut akuerisaavoq, ulluunerani neqeroorutini aamma angerlarsimaffimmi paarsisartuni meeqqat avatangiisaat nalilerneqqassatillugu atugassatut, atorneqartarlunilu ilisimatusarnermi aamma suleriaatsinik inerisaanermi. ECER-3-mi aallaaviupput meeqqat ineriartortarnerat pisariaqartitaallu pillugit ilisimatusarnikkut paasisat, nunarsuarmilu tamarmi ulluunerani neqeroorutini misiligarneqarnikuulluni. ECERS-3 2015-imi nutarterneqarpoq, suleriaatsit pitsaasut pillugit ullutsinni paasinneriaatsimut naleqqussagaalluni, assersuutigalugu meeqqat namminneq aqutaannik sammisaqarnerit, ataatsimoorluni aaqqissuussanik sammisaqarnerit aamma perorsaasut aaqqissugaannik sammisaqarnerit amerlaqatigiinnissaannik isuma. Meeqqanik tamatigoortumik isiginneriaaseqarneq atorneqarpoq (suleriaaseq meeqqat tarnikkut, misigissutsitigut, inooqatigiissutsikkut eqqasartaatsikkullu ineriartornerannik tapersiisoq), aamma oqallisigineqartarput perorsaasunik ilinniarluarsimasunik pisariaqartitsineq, meeqqat ineriartornerinut pisariaqartitaannullu naleqqiullugit naligiissumik qisuaaseqartartunik (Gordon et al., 2015; Manning et al., 2017). Atortumi pineqartumi isiginiarneqarput meeqqat 2-5-inik ukiullit ulluunerani neqeroorutini pisariaqartitaat pingaarnerit.

ECERS-3 arfinilinnik skalaqarpoq pitsaassuseq pillugu oqaaseqaatinik katillugit 35-nik immikkoortulinnik, tassanilu oqaaseqaatinut akissutit aallaavigalugit pointiliisoqartarluni. Skalat arfinillit ukuupput:

- Inissaq pisatsersuinerlu
- Meeqqanik paaqqutarinninnermi ileqqulersuutit
- Oqaatsit aamma naqinnernik il.il. ilikkariartorneq
- Sammisaqaatit ilikkariartortitsissutaasut
- Inuit akornanni attaveqatigiinneq
- (Suliffittut) aaqqissugaanerup ilusaa.

ECERS-3-mi qulequttat taakkulu immikkoortiterneri, sammisanut ilusiliussanullu ulluinnarni sulinermik takutitsisunut agguagaapput, assersuutigalugu nerineq, meeqqanik meeqqeriviliaassineq/aallaneq, pinnguarneq, peqqissuseq eqqiluisaarnerlu (soorlu assaat errortortarnerat). Oqaaseqaatini pitsaassuseq pillugu immikkut ersiutaasartut allaaserineqarput, taamaalillunilu qulequtaaqqat tamarmik uuttuuserneqarlutik. Ataatsimoortumik isiginneriaaseqarneq aallaavigalugu immikkoortumi aalajangersimasumi uuttuutit isiginneriaaseq killilik kisiat ersersittanngilaat, assersuutigalugu nerineq imaluunniit oqaatsitigut ikorfartuineq. Isiginneriaatsit arlallit ataatsikkut ersersinneqartarput. Assersuutigalugu nerinermut atatillugu uuttuuteqassaaq eqqiluisaarnermut, peqqissutsimut oqaatsitigullu tapersersuinermut tunngasunik (assersuutigalugu perorsaasut meeqqanik nerinerisa nalaanni qanoq oqaloqateqartarnerat), aamma inooqatigiissutsimut tunngasut (assersuutigalugu nerinermi nerinerullu nalaani qanoq nuannisaqatigiittoqarnersoq), aamma meeqqat perorsaasullu nerriviliornermi nerereernermilu torersaanermi qanoq imminnut ikioqatigiinnersut. Pitsaassutsimut tunngasut qulequttallu imminnut qaleriiaarput. Malinnaanerit aallaavigalugit skalat tamarmik ECERS-3-mi 1-imiit 7-imut pointilerneqartarput, 1 tassaalluni pitsaassuseq naammattoq, 7-ilu tassaalluni pitsaassuseq qaffasilluinnartoq.

Malinnaaneq ullup-qeqqata siornani pingasuni ingerlanneqartarpoq, tassami amerlanerpaanik meeraqarnissaata ilimanarnerpaaffiani ingerlanneqartaramik, malinnaanerlu ataaseq nalunaaquttap akunneri pingasut eqqorlugit ingerlanneqartarluni. Misissuinermi uani malinnaanerit pisarput nal. 9-miit 12-imut, tassami taamaalinerani meeqqat amerlanerpaat meeqqerivimmiilereersimasarput, iniminniillutillu ataatsimooqatigisartakkatilluunniit ilagalugit. Malinnaaffigineqarput meeqqat ataatsimoortukkaat 3-niit 6-inut ukiullit ulluunerani paaqqinniffini toqqakkani ineqatigiittut. Ulluunerani neqeroorutip pitsaassusaa pillugu oqaaseqaateqassagaanni init 2/3-iini malinnaasoqartariaqarpoq. Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni taamaallaat ini ataaseq malinnaavigineqarsinnaasimavoq, taamaammat malinnaanerni paasisat tassaapput inimi ataatsimi pitsaassuseq pillugu oqariartuutaasut, ulluunerani neqeroorut tamarmiusoq pineqarani.

ECERS-3 ulluunerani neqeroorutini toqqakkani malinnaanerit misissoqqissaarnissaannut sinaakkutitut atorneqarpoq, malinnaanermut atortut ilusilersorluakkat qulequttat naapertuuttut malinnaaviginissaannut ilusilersorluakkamik sinaakkutaasinnaammata paasissutissanillu katersineq ersarinnerulersillugu. Taamaalilluni ECERS-3 atorlugu qitiutinniakkat siumoortumik nassuiariikkat malinnaavigineqarput, malinnaanernut assersuutigalugu misissuinerulluni meeqqamik perorsaasumilluunniit ataatsimik ulloq naallugu malinnaanertut ilusilimmut taarsiullugu. ECERS-3-p toqqarneranut aallaaviuvoq, kissaatigineqarmat sinaakkusiussat meeqqanut neqeroorutigineqartut isiginiarneqarnissaat, aamma misissueqqissaarnermut naapertuuttumik sinaakkuteqarnissaq, pissutsinut arlalinnut, ilisimatusarneq naapertorlugu ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornerinik ikorfartuinerisa nalilerniarneranni naapertuuttutut isigineqartunik, aaqqissuulluakkamik isummersorfiusumik. ECERS-3-p malinnaanernut atorneratigut isiginiarneqarput, qulequttat meeqqat ulluunerani neqeroorutinik misigisartagaannut pingaarutillit, meeqqat qanoq pissarsiaqartarnerat. Qulequttami ’Inissaq pisatsersuinerlu’ assersuutigalugu isiginiarneqarpoq initigut sinaakkutigisat isumassuinissamik naammaginartumik qularnaarinersut, pinnguarnissamut ilikkariartornissamullu periarfissiinersut, aamma meeqqat sulisullu inimi angalaarsinnaanersut. Qulequttami ’Inuit akornanni attaveqatigiinnermi’ ilaatigut isiginiarneqarput, sulisut meeqqanut ataqqinnittumik pissusilersornersut pitsaasumillu ilitsersuinersut, aamma sulisut ikorfartuinersut meeqqallu toqqaannartumik oqaaseqanngikkaluarlutik saqqummiunniagaannut malussarissuseqarnersut. Tamatuma saniatigut aammattaaq isiginiarneqarput meeqqat

akunnerminni attavigiittarneri, aamma sulisut meeqqat akunnerminni attavigiittarnerannik attaveqalerniarnerannillu ikorfartuinersut (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Oqaatigineqassaaq ECERS-mi atortut Kalaallit Nunaannut pissutsinut kulturimullu naleqqussagaanngitsut, aamma ECERS isornartorsiorneqarnikuummat kulturikkut sumiiffinnilu ataasiakkaani pingaartitanik pissutsinillu ilaatitsinnginnini pissutigalugu (Dahlberg, Moss & Pence, 1999; Sylva, 2001; Sylva et al., 2006).Ersersinniarneqartarpoq pitsaassutsimik paasinninneq naleqqussartariaqartoq, inuiaqatigiinni aalajangersimasuni pingaartitanut naapertuuttunngorlugu. Akerlianik ilisimatusarnikkut tunngavilersuutigineqartarpoq pitsaassuseq ilaatigut assigiinngitsunik paasineqarsinnaagaluarluni nalaatsortuunngimmat. Taamaammat nunami pissutsit, politikkikkut suleriaatsitigullu ilaatinneqartariaqarput. Politikkimut, ilisimatusarnermut suleriaatsinullu tunngasut imminnut naaperiarfeqaqqullugit aamma qularnaarumallugu pitsaassutsimut atatillugu pissutsit misissorneqartut, politikkimut tunngasunik suleriaatsinullu tunngasunik ilaatitaqarnissaat (Garvis et al., 2018; Hammersley, 2007; Siraj-Blatchford & Wong, 1999).

Meeqqanut suli atualinngitsunut tunngasut pingaarnertut sinaakkutigisaat tassaavoq Meeqqanut suli atualinngitsunut perorsaanikkut inerikkiartuutaasunik ulluunerani neqeroorutit pillugit Inatsisartut inatsisissaat nr. 16, 3. december 2012-meersoq. Taamaammat naapertuuppoq ersarissassallugu Kalaallit Nunaanni inatsisit naapertorlugit ulluunerani neqeroorutit pingaartitassaasa aamma ECERS-3 ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaannik misissueqqissaarnissamut sinaakkusiussat suut assigiissutigineraat aamma/imaluunnit assigiinngissutigineraat. Inatsisartut inatsisaata nr. 16-ip aamma ECERS-3-p assigiiffii Tabel 2.3-mi takutinneqarput. Soorlu tabelimi takuneqarsinnaasoq, Inatsisartut inatsisaanni nr. 16-imi siunertatut aalajangersakkat aamma ECERS-3-mi isiginiarneqartut naammaginartumik pingaarnertigut assigiiffeqarput. Kisianni ECERS-3-mi nammineq kulturikkut kinaassuseq aamma nunami pingaartitat immikkut isiginiarneqanngillat, ECERS-3 kulturimut naleqqussagaanngimmat. Kulturikkut kinaassuseq nunamilu pingaartitat Tabel 2.3-mi allaaserineqartutut saqqummersinnaapput ulluunerani neqeroorutini sammisat aqqutigalugit, taakkununnga assersuutigalugu ilanngullugit pilersitsilluni sammisaqaatit, nipilersorneq aalanerlu, pisuusaartitsilluni pinnguaatit assigiinngisitaarnerisigut pinngussatigut atortutigullu ersertoq. Taamaalilluni ECERS-3-p kalaallit kulturiat, oqaasii pingaartitaallu immikkut samminngilai kisiannili taakku qulequttanut isiginiarneqartunut ilaasinnaapput. Inatsisip siunertaani aalajangersakkat ECERS-3 atorlugu qulaajaaffigineqanngitsut sapinngisamik apersuinerit aqqutigalugit paasiniaaffigineqarput.

Tabel 2.3 Inatsisartut inatsisaata nr. 16-ip aamma ECERS-3-p imminnut ataqatigiiffii

Inatsisartut inatsisaanni nr. 16-imi siunertaq	ECERS-3-mi qitiutitat
Meeqqap inuttut, piginnaasatigut aamma tarnikkut timikkullu pisinnaasaanut naleqqiullugu periarfissaasa tamakkiisumik inerikkiartortinnissaa.	ECERS-3-mi uuttorneqartarput pitsaassuseq, eqqarsartaatsikkut, inooqatigiissutsikkut misigissutsitigullu aamma oqaatsitigut ineriartornerup iluani, imaappoq ilikkariartornermi avatangiisit piginnaasaqarfigisassat taakku qanoq ikorfartorneraat. ECERS-3-mi isiginiarneqarput meeqqat inuttut pissutsiminnik ineriartortitsinissaminnut tapersersorneqarnissaat, namminneerlutik oqariartuuteqarnermikkut, aamma ataasiakkaarlutik pinnguarnissaminnut sammisaqarnissaminnut attaveqatigiinnissaminnullu ilitsersorneqarnermikkut ilikkariartornermikkullu, tassuunakkut pisinnaasaat aamma timikkut tarnikkullu sapinngisaat tamakkiisumik ineriartoqqullugit.
Meeqqap inuttut pisinnaatitaaffinnik aamma tunngaviusumik kiffaanngissuseqarnissamut pisinnaatitaaffinnik tunngavinnillu, Naalagaaffiit	ECERS-3-mi pitsaassuseq isiginiarneqarpoq, peqqissutsimut, innarlineqarnissamut illersugaanermut aamma

Inatsisartut inatsisaanni nr. 16-imi siunertaq	ECERS-3-mi qitiutitat
Peqatigiit Isumaqatigiissutaanni allassimasunik, ataqqinninneranik inerisaanissaq: Ass. meeqqap nerisaqarnissamut, peqqinnissamut najugaqarnissamullu pisinnaatitaaffeqarnera Meeqqap ineriartornissamut pisinnaatitaaffeqarnera, ass. atuarneq, sunngiffik, pinnguarneq aamma paasissutissat Meeqqat illersugaanissamut pisinnaatitaaffeqarnerat, ass. sorsunnernut, persuttagaanermut, atornerlugaanissamut iluanaarniutigineqarnissamullu Meeqqap oqartussaaqataanissaminut pisinnaatitaaffeqarnera, ass. oqartussaaqataaneq, peqataatitaaneq naqisimaneqaranilu oqaaseqarsinnaaneq.	pinnguarnissamut ilikkariartornissamullu periarfissanut naleqqiullugu. ECERS-3-mi toqqaannartumik oqaatsit oqartussaaqataaneq aamma naqisimaneqarani oqaaseqarsinnaaneq taaneqanngillat. Kisianni pingaartinneqarpoq meeqqat ulluinnarni oqartussaaqataanissamut aalajangeeqataasarnissamullu periarfissaqarnissaat, aamma ilikkariartornerup sapinngisamik annertunerpaamik meeqqat piumasaat aallaavigalugit ingerlannissaa aamma naqisimaneqarnani pinnguarnikkut, kiisalu meeqqat peqataanerminni tapersersorneqarnissaat.
Meeqqap angajoqqaaminut ataqqinninneranik, nammineq kulturikkut kinaassusianik, oqaasiinik pingaartitaanillu aamma nunami meeqqap najugaqarfiani nunamilu meeqqap kingoqqiffiani inuiattut pingaartitanut kulturinullu meeqqap nammineq kulturianit allaanerusunut ataqqinninnermik inerisaanissaq	ECERS-3-mi meeqqat angajoqqaavi sammineqanngillat, tassami ECERS-3-mi taamaallaat ilaatinneqarput pissutsit meeqqat ulluunerani neqeroorutiniinnerini malinnaavigineqarsinnaasut. Tamatuma kinguneraa ECERS-3-mi misissorneqarneq ajormat, ulluunerani neqeroorutit meeqqat angajoqqaaminnik ataqqinninnissaannik qanoq sammisaqartarnersut imaluunniit qanoq angajoqqaat peqataatinneqartarnersut. ECERS-3-mi pitsaassuseq uuttorneqartarpoq, amerlalluinnassutsip akuerinissaanik siuarsaasoqarneranut naleqqiullugu, tamatumunnga ilanngullugu ulluunerani neqeroorutini kulturikkut amerlalluinnassutsip saqqummiuttarnera. Taamaattoq ECERS-3-mi kulturi apeqqutaatinneqanngilaq, taamaammallu nunat assigiinngitsut immikkut kulturi nunamilu pingaartitat isiginiarneqaratik. Kulturikkut saqqummeeriaatsit, pingaartitat aamma kulturikkut kinaassuseq ECERS-3-mi saqqummersinnaapput, skalat ilaat pilersitsinermut, nipilersornermut aalanermullu, pisuusaartitsilluni pinnguarnermut amerlalluinnassutsimullu tunngasut atorlugit, tamatumani nipilersorneq, qitik, atisalersorluni atortulersorlunilu pinnguarneq kalaallit kulturiannik pingaartitaannillu ersersitsiviusinnaallutik.
Meeraq inuiaqatigiinni kiffaanngissuseqartuni akisussaalluni inooqataanissamut piareersassallugu, paaseqatigiinneq, eqqissineq, akaareqatigiinneq, suiaassutsikkut naligiissuseqarneq - inuiaat, ammit qalipaataasa, naalagaaffiit upperisallu akornanni naligiissuseq anersaaralugit, aamma.	ECERS-3-mi pitsaassuseq uuttorneqartarpoq, amerlalluinnassutsip kulturimut, ammip qalipaataanut suiaassutsimullu attuumasumik akuersaarnerata siuarsarnissaanut naleqqiullugu. Taamaattoq ECERS-3-mi tamat oqartussaaqataanerat tunngavigalugu peroriartorneq, tamatumalu ataaniittut pingaartitat eqqaaneqanngillat. Kisianni pingaartinneqarpoq ulluinnarni oqartussaaqataanissamut aalajangeeqataasarnissamullu periarfissaqarnissaq, aamma ilikkariartornerup sapinngisaq naapertorlugu meeqqat aallaavigalugit naqisimaneqaranilu pinnguarnikkut pinissaa. Assinganik ECERS-3-mi pingaartinneqarput nammineq inuttut inuunerup ataqqinissaa, naapertuilluartumik tulleriiaartarnissaq aamma meeqqat isumaqatigiinngissuteqartillugit pissusilersornissaanik ikorfartornissaat.
Meeraq periarfissisallugu misigisaqarnissamut sammisaqarnissamullu - meeqqap takorluuisinnaassusianik, pilersitsisinnaassusianik inerikkiartorneranillu kaammattueqataasunik aamma pinngortitamik ataqqinnilersissallugu.	ECERS-3-mi annermik sammineqarput, meeqqat ulluunerani neqeroorutini ulluinnarisaat, taamaammallu kulturikkut misigisassat ataasiakkaat isiginiarneqaratik, soorlu isiginnaartitsisunik isiginnaarnerit, nipilersortunik tusarnaarnerit il.il. Taamaattoq ECERS-3-mi isiginiarneqarput meeqqat takorluuisinnaanerminnik pilersitsisinnaanerminnillu ineriartortitsinissamut periarfissaat – ataasiakkaarlutik saqqummeeriaatsitik aqqutigalugit – aamma isiginiarneqarput, atortussat meeqqat takorluuisinnaanerinik

Inatsisartut inatsisaanni nr. 16-imi siunertaq	ECERS-3-mi qitiutitat
	ineriartornerinillu tapersersuisinnaasut, qanoq tigoriaannaatigineri. Assinganik ECERS-3-mi skalami pinngortitaq/pinngortitalerinermi isiginiarneqarpoq pinngortitaq – nalinginnaasumik isigalugu – aamma pinngortitalerineq, tamatumani pingaartinneqarlutik meeqqat pinngortitamik pinngortitamiinnermillu soqutiginninnerisa inerisarnissaat.

Tunngavik: Inatsisartut inatsisaat 16/2012 aamma ECERS-3.

Perorsaanikkut suleriaatsit malinnaaviginerisigut, meeqqat ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut avatangiiserisartagaat assersuusiorneqarput. ECERS-3-mik toqqaanermut tunngaviuvoq, sinaakkutit meeqqanut neqeroorutaasartut isiginiarnissaaannik kissaateqarneq, aamma misissueqqissaarnermi sinaakkusiussat, pissutsinut assigiinngitsunut aaqqissuulluakkamik isummersorfiusut atornissaat, taakku ilisimatusarnikkut meeqqat ulluunerani neqeroorutini ineriartornerinik ikorfartuutaasartutut tikkuarneqarmata.

Ulluunerani neqeroorutit ilikkariartornermut avatangiiserisaanut pissutsit assigiinngitsorpassuit sunniuttarput: Sulisut kulturikkut pingaartitatigullu tunuliaqutarisaat, ilikkagassanut pilersaarut imaluunniit perorsaanermut ukiumoortumik pilersaarut ulluunerani neqeroorutini ataasiakkaani sulinermi najoqqutarineqartoq, illut inillu, aningaasalersorneqarneq sulisullu amerlassusissaat, sulisut ilinniarsimassusiat il.il. Pitsaasumik ineriartornissamut ilikkariartornissamullu pingaarnerpaapput isumassuineq, ilikkariartorneq aamma pitsaasumik attaveqatigiinnerit, taakkulu pingaaruteqarnerupput assersuutigalugu ulluunerani neqeroorutini atortut aalajangersimasut nikerarnerannut naleqqiullugu. Nunat Avannarliit kulturiannut naleqqiullugu ilimagineqartarpoq, pissutsit pingaarnerpaat imaluunniit perorsaanikkut anguniagassat pingaarnerpaat tassaasut peqataatitaaneq, tamat oqartussaaqataanerat, attaveqatigiinneq ilikkariartornerlu (Sheridan, 2001).

ECERS-3-mi pingaarnertut uuttorneqartarpoq ingerlatsinermi pitsaassuseq. Nuna tamakkerlugu aningaasaqarnikkut inooqatigiissutsikkullu pissutsit, pingaartitat, soqutigisat aamma ulluunerani neqeroorutit aaqqissugaanerat, periarfissani piumasaqaatinilu nuna tamakkerlugu meeqqanut neqeroorutaasuni ersertarput (Esping-Andersen, 2008; EU, 2011; UNICEF, 2008). Pissutsit meeqqat atugarisaat appasissumik pitsaassuseqartarput, assersuutigalugu pinnguarnissamut inissakittoqartillugu, init mikippata – aamma attaveqatigiinnerup pitsaassuaa qaffasikkaluarpalluunniit (La Paro et al., 2012; Vermeer et al., 2016). Qulequttami ’Inissaq pisatsersuinerlumi” annermik pineqarpoq ilusiliinikkut pitsaassuseq, taamaammallu qulequttamut tassunga naleqqiullugu malinnaanerup inerneri kapitali 3-mi Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutini sinaakutissatigut atugassarititaasunut tunngasumi saqqummiunneqarput. ECERS-3-mi qulequttanut allanut tunngatillugu malinnaanerit inerneri, ingerlatsinermi pitsaassutsimut tunngasuunerupput, taamaammallu kapitali 4-mi saqqummiunneqarlutik, tassani sammineqarlutik Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suleriaatsit.

Malinnaarnermi pissutsit immikkut ittut

Ulluunerani neqeroorutini toqqakkani malinnaanernut ilusilersorluakkanut atatillugu pissutsit arlallit maluginiarnissaat pingaartuuvoq.

Ilusilersorluakkamik malinnaaneq:

- Ilusilersorluakkamik malinnaanerup iluaqutissartaraa, malinnaanermi suut isiginiarneqassanersut nassuiarneqarlutillu ilusilersorneqartarnerat. Taamaaliornikkut

maluginiagassat killeqartut itisileriffiginissaat paasisaqarfigineruniss aallu ajornarneq ajorpoq, suut tamarmik ataatsikkut malinnaaviginerinut naleqqiullugu. Akerlianik ilusilersorluakkamik malinnaanerit ajoqutigisinnaasaa tassaavoq, malinnaaneq immikkuualuttunngorlugu aggorneqartarmat, taamaalilluni malinnaaffigisat ataqatigiinnerat puigortoorneqarsinnaalluni. Taamaalilluni tamatigoornerusumik misissuinikkut takuneqarsinnaagaluit ilusilersorluakkamik misissuinermi takunngitsoorneqarsinnaapput. Tamatumunnga assersuutaasinnaavoq malinnaanerni malugineqarmat, ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni nipiliortoqarnera annertunngeqimmat. Tamanna ECERS-3-mi isiginiagaanut ilaanngilaq, taamaammallu malinnaanermit paasissutissanut ilaanani.

- Nalunaaquttap akunnerini 3-ni malinnaaneq (ECERS-3-mi aalajangiunneqarsimasoq naapertorlugu) sanioqqunneqarsinnaanngitsumik killiliivoq. ECERS-3 malillugu malinnaasut malinnaanerminni takunngitsuugaqarsinnaapput, assersuutigalugu piffissami allami pisartunik – ullormi tassani immaqaluunniit aqaguani. ECERS- 3 tunngavigalugu malinnaanermi maluginiarneqartartut tassaapput, ECERS-3 naapertorlugu nalunaaquttap akunnerisa pingasut ingerlaneranni ulluunerani neqeroorummi meeqqanut atuuttuusariaqartut. Taamaakkaluartoq malinnaanerit takutitaat tassaapput perorsaanikkut suleriaatsitigut maannakkorpiaq pisut – malinnaanerup nalaani takuneqarsinnaasut, tamannalu malinnaanerit inernerisa misissorneranni eqqaamasariaqarpoq. Kisianni killilimmik piffissaliinerup aamma iluaqutissartaraa, piffissap ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni assigiinnera, taamaalillunilu ulluunerani neqeroorutit imminnut sanilliunneqarsinnaalernerat.

Ulluunerani neqeroorutini malinnaasumik najuuttoqarnera:

- Malinnaanerup nalaani pingaartuuvoq malinnaasup sapinngisamik annikinnerpaamik avatanngiisinut sunniuteqarnissaa, tamatumunnga ilanngullugu malinnaasup meeqqanik sammisaqartitsinermut peqataanngin nissaa imaluunniit meeqqanut attaveqanngin nissaa. Malinnaasumut akuerisaavoq meeqqanik akuersaarnissaq, meeqqat malinnaasumut attaveqassappata. Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni malinnaanermi ersarippoq, meeqqat malinnaasoqarnera assut alapernaakkaat, aamma attaveqarniarsarisorujussuusut. Tamatumunnga nassuiaataasinnaavoq, Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutit assersuutigalugu Danmarkimi neqeroorutinut sanilliullugit, takornartanik pulaarneqakulanngin nerat. Akerlianilli aamma meeqqat sammisaqarlutik pissanganartunik aallussisut, pulaartoqarnertik sivitsunngitsoq soqutigiunnaartarpaat, pulaartup samminngikkaangatik. Taamaalilluni malinnaanerup nalaani ilaanni attaveqatigiinnissaq ajornakusoorpoq – meeqqat apeqqutinut akissuteqartikkuminaattarlutik. Taamaattoq ataatsimut isigalugu nalilerneqarpoq, sulisut meeqqallu malinnaasup najuunneranik, ulluinnarni perorsaanikkut suleriaatsip ilusaanut imarisaanullu sunniutilimmik, akornusersorneqanngitsut.

Kalaallit Nunaanni ECERS-3-mik atuineq:

- ECERS-3 siusinnerusukkut Kalaallit Nunaanni misilinneqarnikuunngilaq, taamaalillunilu aamma Kalaallit Nunaanni pissutsinut naleqqiullugu uppernarsaasersugaanani. Erseqqissarneqartutut pingaarnerusutigut ECERS-3 aamma Inatsisartut inatsisaanni nr. 16-imi siunertatut aalajangersakkat imminnut naammaginartumik naapertuuffeqarput. Imaappoq ECERS-3 atorlugu ilaatigut inatsisip siunertaani aalajangersakkanut tunngatillugu paasiniaasoqarsinnaasoq, ulluunerani neqeroorutit meeqqat ingerlalluarnerinut, ilikkariartornerinut ineriartornerinullu sunniutaasa nalilernissaannut naleqqiullugu. Immikkoortut ilaanni pineqartut imminnut naapertuuffii annikinnerupput, nalilerneqarporlu Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutit taakkununnga tunngatillugu ilimagisamiit annikinnerusumik poitinnattassasut. ECERS-3-p tamakkiisumik atorneqassappat pisariaqassaaq, inooqatigiissutsikkut kulturikkullu pissutsit suut Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutini atuunnerat pillugu ilisimatusarnissaq, aamma qanoq annertutigisumik qanorlu pissutsit tamakku angusaasut nikeriarnerinut sunniuteqartarnersut.
- Immikkoortoq 2.1-imi eqqaaneqartutut malinnaanerit ingerlannerini pisariaqarsimavoq oqalutseqarnissaq. Tamanna annermik pingaaruteqarpoq ECERS-3 naapertorlugu meeqqat

akornanni aamma meeqqat sulisullu akornanni oqaloqatigiinnerit nalilerniartarnerinut tunngatillugu, tamatumunnga assersuutigalugu ilanngullugu perorsaanermik suliaqartut meeqqat oqaatsinik ilisimasaasannik annertusaaniarlutik suliaannut naleqqiullugu.

- Pissutsit qulaani taagorneqartut kingunerisaannik aamma ulluunerani neqeroorutini inini ataasiakkaani amerlanngitsuni malinnaanerit ingerlanneqarnerat pissutigalugu, VIVE-p nalilerpaa siunertamut naapertuuttuussanngitsoq ECERS-3-mi kisitsisinnguilluni pointilersueriaatsip misissueqqissaarnermi nalunaarusiornermilu atornissaa. Nalilerneqarpoq ECERS-3 tunngavigalugu malinnaanikkut apersuinikkullu paasisat, kisitsisinnguilluni pointilersuinermiit pingaarnerusut naapertuunnerullutillu – paasisat atorneqarsinnaanissaannut naleqqiullugu. Tamatumunnga pissutaavoq malinnaanikkut apersuinikkullu paasisat, pissutsinik ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsimut ikorfartuillutillu akimmiffiusinnaasunik pingaaruteqartunik immikkuualunnerusut ilanngullugit paasissutissiisinnaanerusinnaasut, taamaalillutillu pitsanngortinneqarsinnaasut suussusilernissaannut tapertaallutik.

Misissuinermi matumani malinnaasut VIVE-miit akuerisaasut ulluunerani neqeroorutini inini ataasiakkaani najuuttarput, meeqqat perorsaanermillu suliaqartut malinnaavigalugit. Tabel 2.4-mi takutinneqarput, sumi VIVE malinnaasimanersoq aamma angajoqqaanik sulisunillu apersuisimanersoq. Ulluunerani neqeroorut ataaseq meeraaqqeriviuvoq, ECERS-3-lu meeqqanut 3-5-nik ukiullinnut atugassatut inerisagaammat, malinnaanermut atatillugu pointilersuisoqanngilaq. Paarlaallugu – soorlu aamma malinnaanerit sinnerini taamaaliortoqartoq – sukumiisumik allattuisoqarpoq. Ulluunerani neqeroorummi tassani sulisunik angajoqqaanilluunniit apersuinissaq ajornarsimavoq.

Ulluunerani neqeroorutinik malinnaavigisassanik aamma angajoqqaanik sulisunillu apersuiffigisassanik toqqaanermi, ulluunerani neqeroorutit anginerit mikinerillu aamma illoqarfinni anginerusuni mikinerusunilu nunaqarfinnilu inissisimasut sapinngisamik assigiinngisitaartuunissaat anguniarneqarpoq. Taamatut assigiinngisitaartitsisoqaraluartoq meeqqerivinni inini malinnaanerit aamma angajoqqaanik sulisunillu apersuinerit, ulluunerani neqeroorutit ilaminiinnannguinik takutitsisuupput. Taamaattoq ilimagineqarpoq, misissuinerit ulluunerani neqeroorutit qanoq meeqqat pisariaqartitaannik piviusunngortitsisarnerannik paasisaqarfigilluarnissaannut tapertaasut, tamatumunngalu ilanngullu – tak. misissuinerup siunertaa – ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suleriaatsinut assersuutinik, meeqqanit misigineqartartunik, erseqqissunik takutitsisut. Aammattaaq misissuinerup takutippaa, perorsaanikkut suleriaatsit meeqqat ineriartornissamut oqartussaaqataanissamullu pisinnaatitaaffeqarnerat qanoq tapersersorneraat kiisalu pissutsinut avatangiisit perorsaanikkullu suleriaatsit pitsaassusaannut akimmiffiusartunik/siuarsaasartunik assersuutinik takutitsisunik.

Tabel 2.4 ECERS-3 tunngavigalugu malinnaanerit aamma sulisunik angajoqqaanillu apersuinerit ingerlanneqartut

Kommuni	Ulluunerani neqeroorut nr.	Qanoq ittoq	Init malinnaaviit	Sulisut apersorneqar-tut	Angajoqqaat apersorneqar-tut
Kommuni 2	1	Akuleriit	1	2	1
Kommuni 2	2	Meeqqerivik	1	1	1
Kommuni 4	3	Meeqqerivik	1	1	1
Kommune 4	4	Meeqqerivik	1	1	2
Kommuni 4	5	Meeqqerivik	1	1	2
Kommuni 4	6	Meeraaqqerivik	1	-	-
Katillugitt			6	6	7

3 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni ilusiliinikkut pitsaassuseq

Kapitalimi uani ilusiliinikkut pissutsit ulluunerani neqeroorutini toqqakkani pitsaassutsimut pingaarutaat sammineqarpoq. Ilusiliinikkut pitsaassuseq ataatsimut taaguutaavoq, tamatumani pineqarlutik sinaakkutit pissutsillu perorsaanikkut suleriaatsit ingerlanneqarfigisaat. Ilisimatusarnerup takutippaa ulluunerani neqeroorutit qaffasissumik pitsaassusillit ineriartortinnissaannut periarfissat, ilusiliinikkut pissutsinik sunnerneqartartut, soorlu sulisut amerlassusissaannik, sulisut ilinniagaqassusaannik, sulisut aalaakkaassusaannik, aningaasatigut illuatigullu sinaakkutinik (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014).

Ilisimaneqarluarpoq ulluunerani neqeroorutit ilusiliinikkut pitsaassutsimut naleqqiullugu unamminartoqartut, assersuutigalugu perorsaanikkut suliaqartut ilinniarsimasut amigaataanerannut, sulisussarsiortarnerup sulisullu sulisoriinnarnissaannut kiisalu perorsaanermik suliaqartut sulinngitsoortarnerannut tunngatillugu. Taamaammat Namminersorlutik Oqartussat periusissiorlutillu iliuusissanik pilersaarusiornikuupput, siunissami sulisunik atorfinitsitsisarnerup, ilinniartitsinerup, piginnaanngorsaanerup sulisullu sulisoriinnarnissaasa qularnaarnissaat siunertaralugu. Periusissiami iliuusissanillu pilersaarusiami ilaatigut isiginiarneqarput perorsaanikkut suliaqartut, sulisut sulisoriinnarnissaat aamma tarnikkut timikkullu suliffinni avatangiisit (Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2017, 2019).

VIVE-p uku ulluunerani neqeroorutinut ilusiliinikkut pitsaassutsimut pingaaruteqartut misissorpai:

- Kommunini ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suliaqartut
- Ulluunerani neqeroorutini nukissatigut sinaakkutigisat
- Ulluunerani neqeroorutini illutatigut initigullu sinaakkutigisat.

Immikkoortut kommunini sinaakkutigisat erseqqissaavigaat, aamma pissutsit kommunini ingerlatsivinni pisortat aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsimik ikorfartuisutut imaluunniit pitsaassutsimut akimmiffiusutut saqqummiussaat. Taamaaliortoqarpoq erseqqissarniarlugu, ulluunerani neqeroorutini toqqakkani meeqqat ineriartornissamut pisinnaatitaaffeqarnerat ikorfartorniarlugu qanoq sulisoqartarnersoq. Taama ilisimasaqalerneq pineqartup iluani nuna tamakkerlugu pissutsit paasisaqarfiginissaannut tapertaasinnaavoq.

3.1 Kommunini ulluunerani neqeroorutini perorsaanermik suliaqartut

Ataatsimut isigalugu ilisimatusarnerup takutippaa, sulisut ilinniagaqarsimassusiat ulluunerani neqeroorutini suleriaatsinut meeqqat ulluunerani neqeroorutiniinnerminnit pissarsiarisartagaannut pingaaruteqartoq (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014). Misissuinerit takutippaat, meeqqat ataatsimoortut ikinnerit sulisullu amerlassusissaasa qaffassinnerusut, meeqqat perorsaanikkut sulisumik naapertuuttumik ilinniagalimmik siulersorneqarfigisaasa, ilaatigut kingunerisaraat meeqqat atugarliornerusut akuutinneqarnerusarnerat. Perorsaasut kialaarnerusumik kaammattuinerusumillu pissusilersortarput, naalakkiinnginnerusarlutik inerterinnginnerullutillu. Akerlianik meeqqat

ataatsimoortut amerlanerutillugit, sulisullu amerlassusissaat appasinnerutillugit, ilinniagaqartullu ikinnerutillugit, perorsaanermik suliaqartut meeqqat amerlanerusut ataatsikkut nakkutiginiarneranni ilatsiinnarnerusarput. Taamatut avatanngiiseqarnerminni meeqqat ilaat ilaguutiinnarnerulersinnaapput/misikkernerulersarput imaluunniit isumaqatigiinnginnernik aallarneeqqajaalersarlutik, tamatumalu eqqarsartaatsikkut ineriartornerat akornusertarpaa. Sulisut amerlassusissaat annikinnerutillugit aammattaaq sulisut akornanni napparsimalluni takkutinngitsoortarnerit amerlisarput, tamatumalu ilimanarsisippaa sulisut amerlassusissaat aammattaaq sulisut aalaakkaasumik sulisarnerannut sunniuteqartartoq (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014). Taamaalilluni sulisut perorsaanermik ilinniarsimasut ilusiliinikkut pitsaassutsimut pitsaasumik sunniuteqartarput.

Siusinnerusukkut misissuinerit takutippaat, naammattunik sulisussarsiorneq ajornartorsiutaasoq. Ulluunerani neqeroorutinut tunngasunik qulaajaanermi Epinionimit 2017-imi ingerlanneqartumi ilaatigut paasineqarput ulluunerani neqeroorutini ilinniagaqarsimaneq misilittagaqarnerlu. Misissuinerup takutippaa inini sulisut affaat tassaasut ikiortit ilinniarsimanngitsut. Sulisut tallimararterutaasa missaat perorsaasuupput, pingajorarterutaallu tassaallutik allatut perorsaanikkut ilinniagallit, nalinginnaalluni ukiuni marlunni ikiortitut ilinniagaq (Epinion, 2017). Namminersorlutik Oqartussat apeqqutit 2019-imi immersuilluni akisassat aqqutigalugit misissuipput, tamatumanilu paasineqarpoq 2019-imi perorsaasutut ilinniarsimasut 134-t missaat amigaataasut.

Inatsisartut inatsisaanni aalajangersakkat naapertorlugit, ulluunerani neqeroorutit pilersinneqassapput 0-miik 2-nut ukiulinnut meeraaqqerivittut, , 3-niik 6-nut ukiulinnut meeqqerivittut imaluunniit ulluunerani neqeroorutit meeqqat ukiui naapertorlugit immikkoortitikkatut 0-miik 6-nut ukiulinnut naatsorsuussatut. Aalajangersakkani aammattaaq allaqqavoq, ulluunerani neqeroorutit meeqqanut ataatsimoortunut agguaanneqassasut, meeqqerivinni meeqqat ataatsimoortut amerlanerpaamik 20-usinnaallutik, meeraaqqerivinnilu 12-iusinnaallutik. Meeqqat ataatsimoortut tamarmik sulisorissavaat perorsaasoq minnerpaamik ataaseq, , perorsaanermik ilinniagalik ataaseq ikiortilu ataaseq (§ 20). Sungiusarlutik sulisut inuillu tapersersortaasut sulisut amerlassusissaannut ilaatinneqanngillat.

Misissuinerit takutippaat annermik perorsaasunut tunngatillugu inatsisip oqaasertaasa eqquutsinnissaat qangaaniilli ajornartorsiutaasarsimasoq. 2017-imi perorsaasutut atorfiit marluugaangata aappaa perorsaasumik inuttaqartarpoq. Nunalu tamakkerlugu perorsaasut 100-t missaat amigaataapput, sulisorisassat 100 %-imik matussuserneqassappata. Taamaalilluni ulluunerani neqeroorutit ikippallaanik perorsaasoqarput, inatsisip § 20-mi sulisut amerlassusissaannik aalajangersagaat piviusunngortinneqassappata (Epinion, 2017). Epinion qulaajaanerminut atatillugu siumut naatsorsuisimavoq, siunissami perorsaanikkut ilinniagallit ulluunerani neqeroorutini qanoq amigaataatigiumaarnerat missiliorniarlugu. Siumut naatsorsuinerup takutippaa, angajoqqaat amerlanerit meeqqaminnik ulluunerani neqeroorutiniitsitsisarnissaminnik siunissami toqqaasarnissaat ilimagisariaqarmat, ilimagisariaqarluinnartoq siunissami perorsaasut amerlanerit pisariaqartinneqassasut (ibid.).

Ulluunerani neqeroorutini suliat pitsaassusaat qularnaarneqassappat, pingaaruteqarluinnarpoq, sulisut amerlassusissaannik matussusiinissamut naammattunik sulisussaqarnissaq. Sulisut amerlassusissaannik aalajangersaaneq aamma pingaarluinnarpoq, sulisut sulisoriinnarneqarnissaannut. Saniatigut napparsimalluni sulinngitsoortarnerit ulluinnarni sulisut amerlassusissaat sunnersinnaavaat, taamaammallu napparsimalluni sulinngitsuukulanerit ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaat aamma sunnersinnaavaat. Tulliuttumi saqqummiunneqarput kommunini ingerlatsinermi pisortat

aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisullu toqqakkat, sulisussarsiornerup, sulisut sulisoriinnarnissaasa, napparsimallunilu sulinngitsoortarnerit ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaannut sunniutigisartagaat pillugit misigisartagaannik misissueqqissaarnerit.

3.1.1 Sulisussarsiortarneq

Kommunini ingerlatsivinni pisortanik, ulluunerani neqeroorutini pisortanik sulisunillu apersuinerit ilaat sulisussarsiortarneq pillugu misigisartagaannut tamatumanngalu naliliinerannut kingunerisaattullu isumaannut tunngapput. Ataani kommunit akimorlugit assigiinngissutit assigiiffiillu misissorneqarput, aamma misissorneqarpoq sumiiffinni ataasiakkaani aamma/imaluunniit nunap ilaani pissutsit immikkut ittut ilinniarsimasunik sulisussarsiornermut sunniuttarnersut.

2018-imi Namminersorlutik Oqartussat apeqqutit immersuilluni akisassat aqqutigalugit misissuinerani, ulluunerani neqeroorutit aperineqarput, sulisussarsiornermi ajornartorsiuteqartarnersut. Misissuinerup takutippaa ulluunerani neqeroorutit 51 %-ii akissuteqartut, perorsaasunik sulisussarsiorneq ajornakusoortittarlugu, 43 %-illi ajornartorsiuteqartannginnerarlutik. Siusinnerusukkut misissuisarsimanernut sanilliukkaanni pasinarsinnaavoq, perorsaasunik sulisussarsiorneq ajornannginnerulersimasoq. Naak perorsaasunik sulisussarsiorneq suli ajornartorsiutaagaluartoq, ajornartorsiut siusinnerusumut naleqqiullugu annikinnerulersimavoq (Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2019).

Perorsaanikkut ilinniagalinnik amigaateqarneq ingerlatsiviit pisortaannik aamma ulluunerani neqeroorutini pisortanit sulisunillu VIVE- oqaloqatigisaanit uppernarsarneqarpoq. Tamarmik ulluunerani neqeroorutinut sulisussarsiortarneq ajornartorsiutaanerarpaat. Ulluunerani neqeroorutinit 15-init 13-ini perorsaasussarsiorneq ajornartorsiutit misigineqartarpoq. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi socialmedhjælperinik sulisussarsiortarneq ajornartorsiutaasartutut misigineqartarpoq, ulluuneranili neqeroorummi kingullermi maanna sulisussarsiornermik ajornartorsiuteqartoqarani. Taamaattoq tassani pisortaasut oqaluttuarput, sulisussarsiortarneq siusinnerusukkut ajornartorsiutaasimasoq. Taamaalilluni taamaallaat ulluunerani neqeroorummi ataatsimi sulisut amerlassusissaannut naleqqiullugu perorsaasut naammattut sulisorineqarput. Ulluunerani neqeroorutini arfinilinni perorsaasutut ilinniarsimasutuaq tassaavoq pisortaq. Ulluunerani neqeroorutini taakkunani meeqqat 15-it 72-illu akornanniipput, ulluuneranilu neqeroorutini ataasiakkaani tamani perorsaasut ilinniarsimasut ataatsip sisamallu akornanniipput.

> *Perorsaasutut ilinniarsimasutuaavunga. […] Perorsaasutut ilinniarsimasutuaalluni ajornakusoorpoq, meeqqat angajoqqaallu taama amerlatigisut sullillugit.*
> (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

> *Perorsaasutut ilinniarsimasut atorfinitsinniarnerat ajornakusoorpoq, suliffitsinni najukkatsinnilu sulisussarsioraangatta qinnuteqartut ikittuinnaasarmata, ungasippallaaqigatta, aamma ilisimasaqarfigivallaannginnamisigut.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Taama oqarnerit ingerlatsivinni pisortanit uppernarsarneqarput, taakku aammattaaq oqaatigaat nunaqarfinni ilinniarsimasunik sulisoqarniarneq illoqarfinnit ajornakusoornerusartoq. Kommunini arlalinni nunaqarfik ulluunerani neqeroorutilinnik perorsaanikkut ilinniagalinnik sulisoqanngitsunik. Misigineqartarpoq barnehjælperit socialhjælperillu nunaqarfinni atorfinitsinnissaat ajornannginnerusartoq, nunaqarfiillu ilaanni

ulluunerani neqeroorutit tassaapput angerlarsimaffimminni paarsisartut, taakku arlalitsigut tassaasarput ilinniarsimanngitsut imaluunniit barnehjælperit socialhjælperillu.

> *Ukiuni arlalialunngortuni nunaqarfimmi perorsaasoqarnikuunngilagut. Siullertut inigigallagassaminnik ineqartinneqartussaapput. Aappaattut nunaqarfimmi najugaqarneq akisunerulaarpoq, nioqqutissaataat maani illoqarfimmi nioqqutissanit akisunerulaartaramik.* (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 3)

Ilinniarsimasunik sulisussarsiniartarnerup ajornakusoornera arlalinnik nassuiaatissaqarpoq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit misigisarpaat sulisussarsioraangamik qinnuteqartoqartannginnera, taamaammallu allagarsiuteqqitat amerlasarput. Unamminartoq nalinginnaasoq tassaavoq, perorsaanikkut ilinniagallit arlalitsigut atorfinnik allanik akissarsiarissaarfiunerusunik nassaartarmata. Ingerlatsivimmi pisortaq oqaluttuarpoq, Kalaallit Nunaanni nalinginnaasumik ilinniagaqassuseq appasikannertuusoq, taamaammallu perorsaasutut ilinniarsimasut suliffinni assigiinngitsorpassuarni pilerigineqartartut. Taamaammat assersuutissaqarpoq perorsaasutut ilinniarsimasunik aqutsisoqarfinni naalakkersuisoqarfinnilu atorfeqartunik. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit misigisarnikuuaat, perorsaanikkut ilinniagallit atorfimminni atugassarisaat isumaqatigiissutillu pissutigalugit perorsaasutut sulinissaq pilerigineqarneq ajortoq, taamaammallu aamma perorsaasutut ilinniarnissamut sulinissamullu kaammattornissaat ajornakusoortuusoq. Tamanna ingerlatsivinni pisortat ilaannit taperserneqarpoq, oqaluttuaramik assersuutissaqartoq perorsaasutut ilinniarsimasut suliffinni allani ilinniagaqanngitsutut sulisarnerannik, taakkunani qaffasinnerusunik akissarsiaqarsinnaanertik pissutigalugu.

> *Kalaallit Nunaanni innuttaasut 62 %-ii meeqqat atuarfiannit qaffasinnerusumik ilinniagaqanngillat. Tamatuma kinguneraa qanorluunniit ilinniagaqaraluaruit, suliffinni assigiinngitsorpassuarni sulilersinnaanerit. Imaappoq perorsaasutut ilinniarsimaguit, aqutsisoqarfimmi naalakkersuisoqarfimmiluunniit sulilersinnaasutit. (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 2)*

> *Akissarsiat ajornartorsiutaapput, ima paasillugu sulisoqarnikuuvugut – aamma ilinniarsimasunik – Brugsenimi sulilernikunik tassanilu iffiorfimmi sulisunik, akissarsiaqarnerusinnaanertik il.il. pissutigalugit. Tamanna unamminartuuvoq. (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 2)*

Ingerlatsivinni pisortat aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit atorfinnik qinnuteqartoqannginneranut immikkut ajornartorsiutitut taavaat illussaqartitsisannginneq. Ulluunerani neqeroorummi pisortaq oqaluttuarpoq, illoqarfimmi inissarsineq ajornartoq, qanitaanni nunaqarfiit marluk matuneqarnerisa kingorna. Taamaammat sulisunut inissianik pissarsineq ajornarpoq, tamatumalu perorsaasunik sulisussarsiorneq ajornarnerulersippaa. Ulluunerani neqeroorutini pisortat ataasiakkaat aamma misigisarpaat, perorsaanikkut ilinniagallit nunaqarfinni aalajangersimasuni atorfinikkumaneq ajornerat, aappatik nooqataasussat nunaqarfinni suliffissarsisinnaasanngimmata. Unamminartoq alla tassaavoq, nunaqarfinnit illoqarfinnut nutsernerulerneq. Misigineqartarpoq perorsaasut nunaqarfinnut nuukkumanngitsut, illoqarfinni inuuniarnermi atugarisat pitsaanerusutut misigisaramikkit, ilutigisaanillu nunaqarfinni inuuniarneq akisunerusarluni. Tamanna aamma pissutaasinnaavoq perorsaasunngorlaat nunaqarfinni atorfinnik qinnuteqarneq ajornerannut. Ingerlatsivinni pisortat aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat oqaatigaat kissaatiginartillugu nunaqarfinni perorsaasunik amigaateqarfiusuni perorsaasutut atorfinittut immikkut

tapisiaqartinneqartarnissaat, aamma meeqqat atuarfiani atorfilinnut atuuttut assinganik – ineqarnermut aningaasartuutinut tapiisoqartassasoq.

> *Kisiartaallunga perorsaasutut ilinniarsimasuuvunga. […] Sulisussarsioraangatta qinnuteqartoqarneq ajorpoq, inissaqannginneq pissutigalugu. Maani perorsaasoqaraluarpoq, allanili sulipput. Imaassinnaavoq akissarsiat appasippallaarnerat pissutaasoq.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

Ingerlatsivinni pisortat apersorneqartut assigiinngitsunik iliuuseqartarsimapput, kisiannili sulisussasiornermi ajornartorsiutit qaangersinnaasimanagit. Kommunit ilaanni kommunip iluani sulisussarsiornermi assigiinngitsunik iliuuseqarluni misiliisoqarsimavoq. Sulisussaqarniarnermi ajornartorsiutit tusagassiuutit aqqutigalugit immikkut sammineqarsimapput, perorsaasut atorfinnik qinnuteqartut inissaqartinneqartarput, aamma misilillugu nunaqarfinni atorfillit immikkut tapeqartinneqartarsimapput. Paasineqarporli suliniutaagaluit assigiinngitsut naammattumik sunniuteqanngitsut. Periarfissaq alla tassaavoq sulisut perorsaanikkut ilinniagaqanngitsut, najugaq qimannagu perorsaasunngorniarnissaannik kaammattorneqartarnerat. Taamaattoq ingerlatsivinni ulluuneranilu neqeroorutini pisortat oqaatigaat, tamanna ajornartorsiutaasoq ilinniarneq ukiunik sisamaniik sivisussuseqarmat, sulisullu taakku piffissami tassani ulluinnarni amigaataalersarlutik. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit ilinniarsimanngitsunik atorfinitsitsisariaqartarsimapput, sulisumik arlallit najugaq qimannagu perorsaasutut iliniarnerat pissutigalugu.

> *Ukiuni arlalinni sulinikunik aalajangersimasunik sulisoqarpunga. […]Ilinniarsimanngillat. Ukiunilu arlalinni maaniinnikuugaangata apersulersarpakka piffissanngulinnginnersoq ilinniarnissaannut. Taama oqartarnera maanna tunuarsimaarfigilernikuuara, tassami siorna inuit pingasut ilinniariartortillugit aallartippakka, assullu sulisussaaleqilerlunga.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

> *Siornatigut taamaannikuunngikkaluarluni maanna ajornartorsiutaaleriartorpoq (ilinniarsimanngitsunik sulisussarsiortarneq, aaq..).Perorsaasutut ilinnialersarmata. Maani siorna taamaaliorput. Arfinillit aallarput (ikiortit, aaq.), ilinniarsimasunngorlutik. Taava ilinniarsimanngitsunik sulisortaartariaqalerpugut.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 3)

Aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisussarsiornermi ajornartorsiutit qaangernissaannut aaqqiissutaasinnaasunik nassaarsimanngillat. Sumiiffiit ilaanni perorsaasumut amigaataasumut taarsiullugu socialmedhjælperinik marlunnik atorfinitsitsisarneq misilinneqarsimavoq, perorsaasut ilinniarsimasut amigaataanerat tassuunakkut illuatungilerniarlugu. Sumiiffinni allani misigineqartarpoq, perorsaasutut atorfinnut inuttassarsiorneqartunut kalaallinik qaqutiguinnaq qinnuteqartoqartaroq, taamaammallu aamma ilaannikkut Danmarkimi sulisussarsiortoqartarluni, tamaanngaanniillu ilaanneeriarluni qinnuteqartoqartarpoq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat perorsaasutut ikiortinik ilinniarsimanngitsunik amerlanernik perorsaasunut taarsiullugit atorfinitsitsisarnerit Namminersorlutik oqartussat misissuineranni uppernarsarneqarpoq. Misissuinerup takutippaa allatut perorsaanikkut ilinniagalinnik sulisut amerlassusissaannut naleqqiullugu matussusiinerup 2017-imi 100 % qaangeqqagaa. (Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2019). Allatut oqaatigalugu ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suliallit Inatsisartut inatsisaanni sulisut amerlassusissaannut naleqqiullugu amerlanerit sulisorineqarput, tamatumalu ilimanarsisippaa perorsaasunik amigaateqarneq

illuatungilerniarneqartartoq allatut perorsaanikkut ilinniagalinnik amerlanerusunik atorfinitsitsinikkut. Naak ulluunerani neqeroorutit sulisunik allatut perorsaanikkut ilinniagalinnik atorfinitsitsisaraluarlutik, suli misigiuarpaat pisariaqartitaminnik sulisussarsiorneq ajornakusoortoq.

Ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisunik perorsaanikkut ilinniagalinnik naammattunik sulisussarsisinnaannginnerup suliamut atatillugu assigiinngitsunik kinguneqartarnera misigisarpaat.

> *Ulluunerani neqeroorummik ilusiliinissaq ajornakusoortarpoq, pitsaasumik sammivissinnissaq anguniagaqarluartumillu perorsaanikkut meeqqanik suliaqarnissaq.* (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 2)

Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, suliffigisamini kisiartaalluni perorsaasutut ilinniarsimasoq oqarpoq perorsaasutut ilinniarsimasunik suleqateqarnissani isumasioqateqartarnissanilu maqaasisarlugit. Ulluunerani neqeroorummi pisortaq taanna sulisuminik suleqateqarluarpoq, ukiorpassuarnilu suleqateqarluartuarnikuulluni, taamaakkaluartoq misigisarpoq perorsaasutut ilinniarsimasumik suleqateqarnissani amigaatigisarlugu. Ulluunerani neqeroorutini pisortat allat misigisarsimapput, ilinniarsimanngitsunik amerlasuunik suleqateqarneq unamminarsinnaasoq, ilinniarsimanngitsut perorsaanermut tunngatillugu suliassat ulluuneranilu neqeroorutini perorsaanikkut sulineq annikitsuinnarmik ilisimasaqarfigisarmatigit.

> *Perorsaanikkut ilinniagalinnik suleqatigisinnaasannik amigaateqarpunga. Kisiartaallunga perorsaasutut ilinniarsimasuugaluarlunga sulisunik suleqateqarluarpunga, taakkulu ukiorpassuarni maani sulinikuupput. Ingerlalluarpugut, taamaakkaluartoq perorsaasoqatissannik amigaateqartarpunga, qanimut suleqatigisinnaasannik* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

> *Ilinniarsimanngitsunik suleqateqarneq aamma unamminarsinnaasarpoq, perorsaanermut tunngasunik ilisimasaat killeqaramik.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 4)

Ulluunerani neqeroorutini pisortat ataasiakkaat oqarput, perorsaasunik ilinniarsimasunik sulisoqarnerup assiginngikkaa perorsaasut pikkorissut sulisorinerat. Aamma ulluunerani neqeroorutini pisortaqarpoq misigisunik, perorsaasut ilinniarsimasut piginnaasanik amigaateqarnerinik. Misigineqartarpoq perorsaasut ilinniarsimasut tamatigut pisariaqartunik piginnaasaqarneq ajortut, aamma perorsaasutut ilinniartinneqartut ilaat inuttut ajornartorsiuteqartartut, suliaminnut naammattumik tunniusimasannginnerannik kinguneqartunik. Taamaalilluni ulluunerani neqeroorummi pisortaq misigisimavoq meeraateqarlutik assigiinngitsunik ajornartorsiutilinnik, atuarfimmilu ingerlalluarnissaat siunertaralugu pitsaanerpaanik periarfissikkusunnartunik, kisiannili sulisut naammattunik piginnaaneqarlutillu nukissaqarfiginngisaannik. Tamatuma kingunerisinnaavaa, meeqqat ineriartorfigisinnaasaraluartik tamakkerlugu ineriartunngitsoornerat. Taamaalilluni ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit misigisarpaat, sulisunik amigaateqarneq piukkunnartunillu nutaanik sulisussarsisinnaannginneq akunnattoorfigisarlugu, taamaalillutillu sulisunik naammattunik piginnaasalinnik atorfinitsitsisariaqartarlutik. Ulluunerani neqeroorutit ilaanni Danmarkimi perorsaasussarsiorneq misilinneqarsimavoq. Tamatumani misilittagarineqarpoq perorsaasut Danmarkimeersut suliamut tunngatillugu ilisimasaqarluartartut, akerlianilli tamanna unamminartoqartartoq kalaallit oqaasiinut naleqqiullugu. Misigineqartarpoq iluaqutaasanngitsoq suliamut tunngatillugu ilisimasaqarluartunik ulluunerani neqeroorutini atorfinitsitsinissaq, sulisut taakku meeqqanik oqaloqateqarsinnaanngippata.

[…] Sulisussaaleqeqaagut, taamaammat inuit ilaat sulisoriinnartariaqarpagut, naak naapertuutinngikkaluartut,naallu sulinngitsuukulagaluaqisut. Taammaammat suliartorsimasut aallaavigalugit ullup ataqatigiissinnissaa annertuumik pineqarpoq. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Suliamut tunngasutigut periarfissiisarpoq (Danmarkimeersunik perorsaasoqarneq), Danmarkimi ilinniagaq sulianut tunngatillugu Kalaallit Nunaanni ilinniakkamit pitsaaneroqimmat. Aammali unamminartoqartarpoq, sulisoqalersaratta kalaallisut pikkorippallaanngitsunik. […] Kisianni akimmisaarfiujuartarpoq eqqarsaatigiuarnera, tassami suliamut tunngasutigut ilisimasarpassuit piginerat iluaqutaavallaanngilaq, meeqqanik oqaloqateqarsinnaanngippata. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Ingerlatsivinni pisortat, ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisullu arlallit naapertorlugit perorsaanikkut ilinniagalinnik sulisussarsiornermi ajornartorsiutit, suliap pitsaassusaannut meeqqanullu toqqaannartumik kinguneqartarpoq. Ilaasa misigisarpaat suliassat kinguartoortut, meeqqat ukiuminnut naapertuuttumik ineriartunngitsut arriinnerusumik iliuuseqarfigineqartartut, aamma perorsaanikkut sammisassatut pilersaarutaagaluit naammassineqanngitsoortartut, taamaalilluni meeqqat ataatsimoortut kissaatiginaraluartunik suliniutinik pitsaasunik neqeroorfigineqanngitsoortartut. Ingerlatsivimmi pisortaq aammattaaq oqarpoq, sammisassat ingerlanneqartut, tamarmik tamatigut perorsaanikkut ineriartuutaaneq ajortut. Tamanna ulluunerani neqeroorutini sulisunit arlalinnit ilalerneqarpoq, misigisaramikku ullut ilaanni pineqarnerusartoq aniguinissaq, ullunilu taamaattuni suliniutit tassaanerusartut paarsiinnarnerit – perorsaanikkut ineriartortitsineq pineqarani. Aamma ulluunerani neqeroorutini ilinniarsimasunik sulisoqaraluartorluunniit, sulisut misigisarput, sulisunik amigaateqarneq suliamut tunngatillugu pitsaassutsimut sunniuteqartartoq, inini sulisut ikippallaartaqimmata perorsaanikkut suliat pitsaassusilimmik ingerlannissaannut.

Aap, pitsaassuseq eqqugaasarpoq. Perorsaasut amigaataammata. […] sinneruttut perorsaanikkut suliat pitsaanerpaat suliarisinnaanngilaat. Siusissukkut suliniuteqarnerit, angajoqqaanik oqaloqateqarnerit*, assigisaalu. Paariinnarneqartarput (meeqqat, aaq.). Perorsaanikut inerisaasoqanngilaq … imaluunniit soorunami ingerlanneqartarput. Kisianni inini tamani perorsaasoqartuuppat pitsaaqqajaqaaq.* (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 3)

Perorsaasutut ilinniarsimasunik amigaateqartilluta unamminartut ilagaat, meeqqanik sammisassatut neqeroorutit takorluukkatsitut tamatigut pitsaaatigineq ajornerat. Tamatumani immaqa ullut tamaasa oqarsinnaanngilagut tamarmik perorsaanikkut ineriartortitsisoqartoq meeqqallu ineriartorneranik ikorfartuisoqartoq. (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 2)

Apersorneqartut akornanni misigineqartarpoq, ulluunerani neqeroorutini pikkorissunik perorsaanikkut ilinniagalinnik sulisoqarneq, meeqqat ineriartornerinut piginnaanerinullu pitsaasunik sunniuteqartartoq. Assersuutigalugu meeqqeriviit ilaanni toqqarneqarsimavoq, illoqarfimmi meeraaqqerivik ikiorniarlugu, tassani perorsaanermik ilinniagallit amigaataammata, paasineqarmallu meeqqat meeraaqqerivimmeersut ukiuminnut naleqqiullugu naammaginartumik ineriartorsimanngitsut.

Tamanna ilisimatusarnikkut paasisanut naapertuuppoq, tassalu sulisut ilinniarsimasut perorsaanikkut suliat qaffasissumik pitsaassusillit suliarinissaat pikkoriffiginerusaraat taamatullu meeqqat inooqatigiissutsikkut eqqarsartaatsikkullu ineriartornissaannut ilikkariartornermi

avatangiisit kaammattornissaat pikkoriffiginerusarlugu. Ilisimatusarnermi ersersinneqarnikuuvoq, sulisut ilinniagaqarsimasut meeqqat sivisunerusumik ilagisaraat, aammalu ilisimasat ulluinnarni sulinermut nuunnissaat pikkoriffiginerusarlugu, tamannalu meeqqat inooqatigiissutsikkut, misigissutsitigut eqqarsartaatsikkullu ineriartornerannut pitsaasumik sunniuteqartartoq. Aamma ilisimatusarnikkut paasineqarnikuuvoq, misilittagaqassutsip tunngaviusumik ilinniarneq taarsersinnaanngikkaa (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014). Ilimagisaavoq, perorsaasutut suliami piginnaasat, ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsip qularnaarnissaanut pingaaruteqarluinnartut, taamaammallu aamma perorsaasunik amigaateqarneq illuatungilerniarlugu socialmedhjælperinik amerlanernik atorfinitsisisarnerup perorsaasut ilinniarsimasut taarsersinnaanngikkai.

Ataatsimut isigalugu ingerlatsivinni pisortat, ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisullu oqaatigaat, perorsaanikkut ilinniarsimasunik amigaateqarneq, suliamut atatillugu pitsaassutsimut aamma meeqqanut toqqaannartumik sunniuteqartartoq. Perorsaanikkut inerikkiartuutaasumik ingerlatsinerit ulluinnarisami angumersiniaaffiujuartumi ingerlannissaat ajornakusoorsinnaavoq, meeqqallu ukiuminnut naleqqiullugu ineriartunngitsut arriinnerusumik iliuuseqarfigineqartarput.

3.1.2 Sulisut sulisoriinnarniarnerat

2019-imi ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut ilinniagallit akornanni apeqqutit immersuilluni akisassat atorlugit misissuisoqarpoq, tassanilu perorsaasut aperineqarput, ukiut marluk qaangiunneranni maanna atorfigisaminniiginnarnissartik ilimagineraat. Tamatumunnga 22 %-it akipput atorfimminniiginnarnissartik ilimaginagu, 38 %-ii akillutik tamanna nalullugu. Taamaalilluni ataatsimut isigalugu 60 %-it missaasa nalornivaat ukiut marluk qaangiunneranni atorfimminiiginnassanerlutik (Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2019). Perorsaasut ukiut marluk qaangiunneranni atorfimminniiginnarnissaminnik ilimasunngitsut imaluunniit nalornisut qinnuigineqarput tamatumunnga pissutaasoq oqaatigeqqullugu. Tamatumani 60 %-it oqaatigaat akissarsiat pissutaanerpaasut, 37 %-iisalu oqaatigalugu suliamut atatillugu ineriartornissamut periarfissat aamma sulisut akornanni taarseraappallaarneq pissutaasut.

Qulaajaanerup Epinionimit ingerlanneqartup takutippaa, kommunini ingerlatsivinni pisortat misigisaraat, perorsaasut ilinniarsimasut sulisullu allat sulisoriinnarnissaat akornakusoortartoq, tassami perorsaasut ilinniarsimasut sulisoriumaneqarluartarmata. Perorsaanikkut atorfinni allani aammali atorfinni perorsaanermik pingaarnertut sulisoqarfiunngitsuni, assersuutigaluguli aqutsinermi inerisaanermilu. Ilinniarsimanngitsut aamma sulisoriumaneqarluartarput, perorsaanikkut atorfinni inuttassaaleqiuarneq pissutigalugu. Taamaammat unamminartunik nutaanik ussernartorsiortitaaqqajaasinnaapput, maanna atorfimminni ajornartorsiutinik naammattoorsigaangamik (Epinion, 2017).

Aammattaaq Epinionip misissuinerata takutippaa akissarsiat aamma ulluunerani neqeroorutini ilusiliinerit, sulisut sulisoriinnarnissaannut sunniuteqartartut. Siullertut perorsaasut meeqqat atuarfianni aamma ulloq unnuarlu paaqqinniffinni qaffasinnerusumik akissarsiaqarsinnaagamik. Aappaattut perorsaanikkut ikiortinut misilittagaqarluartunut najugaq qimannagu perorsaasunngorniarnissaq akissarsiat tungaatigut imminut akilersinnaanngimmat (Epinion, 2017). Taamaammat Namminersorlutik Oqartussat periusissaanut iliuusissatullu pilersaarusiaanut ilaatillugu akissarsiat kisitsisinngorlugit takussutissiarineqarput, tassanilu takuneqarsinnaapput ulluunerani neqeroorutini aamma ulloq unnuarlu paaqqinniffinni perorsaasut akissarsiaat. Akissarsianik kisitsisinnguinerup Naatsorsueqqissaartarfimmit suliaasup takutippaa, perorsaasup ulloq unnuarlu paaqqinniffimmi suliguni ukiumut 175.000 kr.

missaannik akissarsiaqarneruniissani ilimagisinnaagaa – ulluunerani neqeroorutini sulinerminut naleqqiullugu, meeqqallu atuarfianni suliguni ilimagisinnaagaa 85.000 kr. missaani akissarsiaqarnerunissani (Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2019).

Kalaallit Nunaanni kommunini ingerlatsivinni pisortat aammattaaq erseqqissarpaat, Perorsaanermik Ilinniarfiup aamma najugaq qimannagu perorsaasunngorniartarnerup inissisimaffii sulisut sulisoriinnarnissaannut annertuumik pingaaruteqartut. Kommunit atorfinnik inuttassarsiukkanik inuttaliisarnerit nalinginnaasumik ajornannginneruvoq Ilulissani aamma illoqarfinni najugaq qimannnagu perorsaasunngornianik ilinniartitsisartuni. Tamatumunnga pissutaavoq ilinniartut ilinniarnermi nalaani illoqarfimmi ikinnguteqalersarnerat arlalitsigullu ilaqutaqalersarnerat, taamalillutillu illoqarfimmut attuumassuteqalersarlutik (Epinion, 2017).

Kommunini ingerlatsivinni pisortanik aamma ulluunerani neqeroorutini toqqakkani pisortanik apersuinermi erserpoq, pisortat taakku ulluunerani neqeroorutini aalaakkaasunik sulisoqartutut misigisut, aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit oqatigaat, aalaakkaasunik sulisoqarnertik tulluusimaarutigalugu.

> *Sulisut aalaakaapput. Qaqutigoorpoq sulisut nutaat taamatittarnerat. Suliuartut amerlaneruppput. Maluginikuuara suliunnaartartut tassaanersut, maani suligallaannarniarlutik siunniussaqarsimasut, oqaatigissanaguli.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

> *Pisortatut tulluusimaarpunga,sulisut suliuartarmata, meeqqallu sullinnissaannut piumassuseqarlutik* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 3)

Taamaattoq aamma ulluunerani neqeroorutini pisortaqarpoq, sulisut akornanni aalaakkaannginnerusumik sulisoqarneranik misigisaqartartunik. Sulisut allanik suliffittaartarnerinut pissutaasut assigiinngillat. Ingerlatsivimmi pisortaq oqarpoq oqaluttuarisaanermi inuiattut angalaannartutut kultureqarfiusimasoq, inuit annertuumik nuttartarlutik, tamannalu ilaatigut annermik ilinniarsimanngitsut akornanni atuuttoq. Tamanna ulluunerani neqeroorutini sulisut ilinniarsimanngitsut akornanni sulifittaakulanermut nassuaataasinnaasut ilaattut isigneqarpoq. Perorsaanikkut ilinniagalinnut tunngatillugu misigineqartarpoq, perorsaasutut atorfiit inuttassarsiugarpassuit imminerminni nutaanik atorfittaartarnernut pissutaaqataasut. Atuarfimmit misilittakkat takutippaat atorfiit inuttassarsiukkat tamarmik inuttalerneq ajorallarmata aamma taamaattoqartoq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat akornanni misigineqartarpoq, perorsaasutut atorfiit inuttassarsiugarpassuit, kingunerisaraat ajornanngitsuararsuarmik perorsaasutut atorfinittoqarsinnaanera, maanna atorfimminni naammaginngisaminnik naammattoorsigaangamik. Ulluunerani neqeroorutini pisortat amerlasuut assersuutigalugu misigisarsimavaat, sulisut allamik suliffissarsiortut, pisortartik nutaanik piumasaqaateqarsimammat imaluunniit ulluinnarni sulinermut akuliuppallaaraangat. Neriuutigineqarpoq atorfiit amerlanerit inuttalerneqarnerisa kingunerissagaat, taarseraappallaartoqarunnaarnera.

> *Maani pisortatut aallartikkama, misigisarnikuuakka sulisut arlallit namminneq sulinerminnut aalajangiiumasut. […] Piffissaq annertooq nukippassuillu atornikuuakka pisortatut pitsaanerusumik suliniarlunga. Piffissaq annertooq tamatumunnga atornikuuara, sulisullu arlallit taamaatinnikuupput, tamanna pillugu suleqataarusunnginnamik.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

Sulisut sulisoriinnarnissaannut periuseq alla aammattaaq sulisussarsiornermi atorneqartartoq tassaavoq sulisunik inissaqartitsineq, taamaaliornikkut sulisut inigisartik annaasarmassuk, suliunnaaraangamik.

> *Maannakkorpiaq imaappoq perorsaasutut atorfinnit soraariarlutit aqaguani allami atorfinissinnaavutit. […] Taamaammat tamatuma taarseraanneq annertusisinnaavaa. Neriuppunga ulluunerani neqeroorutini atorfiit inuttassarsiukkat ikilippata, taarseraanneq annikinnerulissasoq. Sunniuteqarsinnaasoq alla aamma tassaavoq, allami atorfininnermi sulisitsisup inissaqartitsisarnera. Taamaammat perorsaasut amerlanerit inissaqartillugit atorfinitsittalerutsigit, kingunerissavaa suliunnaarunik inissaarunnerat.*
> (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 2)

Ilinniarsimasut ilinniarsimanngitsullu allanik suliffittaartartut akissarsiat pingaaruteqartutut isigivaat. Taamaalilluni allanik suliffittaartarnermut aamma pissutaasinnaavoq, ilinniarsimanngitsutut suliffinni allani qaffasinnerusumik akissarsiaqarsinnaaneq, imaluunniit ilinniarsimasut aqutsinermik inerisaanermillu suliaqarluni akissarsiaqarnerusinnaaneq. Allamik suliffittaartarnermut pissutaasut Epinionip 2017-imi misissuinerani aamma Namminersorlutik Oqartussat misissuineranni 2019-imeersumi assigiipput.

Epinionip 2017-imi qulaajaanera malitseqartillugu Namminersorlutik Oqartussat 2017-imi ulluunerani neqeroorutinut tunngatillugu periusissiaq iliuusissanillu pilersaarut saqqummersippaat, taannalu kingusinnerusukkut nutarteqqinneqarpoq Namminersorlutik oqartussat namminneq misissuinerat tunngavigalugu. Periusissiami inassuteqaatit ilagaat kommunit namminneq atorfinitsitsisarnermut, sulisussanik pilerisaarisarnermut sulisullu sulisoriinnarnissaannut tunngatillugu periusissiussasut, tamatumunnga annermik ilanngullugit nunaqarfiit. Kommunit sulisut sulisoriinnarnissaannut suliniutaat qitiusumit aqunneqarput, ulluunerani neqeroorutit sulisussarsiorneq sulisullu sulisoriinnarnissaat ajornakusoortimmassuk (Epinion, 2017). VIVE-p misissuinerata nalaani paasinarsivoq kommunit arlaannaalluunniit sulisut sulisoriinnarnissaannut periusissiavinnik suliaqarsimanngitsut. Ataasiakkaat pikkorissarnerit ilinniartitseqqinnerillu innersuuppaat – sulisut sulisoriinnarnissaannut periusissiatut isigalugit tamatumunngalu ilanngullugu eqqaallugu nuna tamakkerlugu ulluunerani neqeroorutini sulisut pikkorissarnissaannut aningaasarpassuarnik immikkoorsisoqarsimasoq. Taamaattoq pikkorssarnerit ilinniartitseqqinnerillu periusissatut isiginerat, ulluunerani neqeroorutini pisortanit sulisunillu arlalinnit unamminartutut oqaatigineqarpoq, sulisut pikkorissartut ilinniaqqittulluunniit ulluinnarni amigaataalersarmata, taamaalillutillu ulluunerani neqeroorutit sulisussaaleqereersut suli ajornartorsiornerulersittarlugit.

Ataatsimut isigalugu ulluunerani neqeroorutini sulisut taarseraannerat assigiinngitsunik kinguneqarsinnaavoq. Ilaasa misigisarpaat ulluunerani neqeroorutini annertuumik taarseraattunik sulisoqarfiusuni, iluamik perorsaanikkut sammiveqalernissaq ajornakusoorsinnaasoq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat allat oqaatigaat, sulisunit piumasaqarnissamut naleqqiullugu mianersortarlutik, soraarniuteqartoqarnissaa pinngitsoorniaannarlugu, ilaannilu misigisarlutik sulisut soraarsikkusutaraluatik - assersuutigalugu sulingitsuukulavallaarnerat piginnaanikippallaarneralluunniit pissutigalugit - sulisiinnartariaqarlugit. Tamakku saniatigut nutaanik sulisussarsiortarneq akisusarpoq, ilutigisaanillu piffissaq meeqqanut atugassaagaluaq annikillisarneqartarluni, sulisut nutaat ilinniartinneqartussanngoraangata. Kingunerisartagaasa allat ilagaat, angajoqqaat meeqqallu

ukiup ataatsip ingerlanerani sulisut assigiinngitsorpassuit sungiunniartariaqartarmatigit, tamannalu meeqqanut sulisunullu toqqissisimanarneq ajorpoq.

3.1.3 Napparsimalluni sulinngitsoortarnerit

Allamik suliffittaartarnermut pissutaasut ilaat Epinionip misissuineratigut sulisunit ersersinneqartoq tassaavoq, ulluunerani neqeroorutini soraartut aamma/imaluunniit napparsimasut pissutigalugit ulapippallaartarneq. Tamatuma kingunerisarpaa sulisut sinneruttut annertunerusumik sulisariaqartarnerat. Tamatumalu kingunerisinnaavaa sulisut perorsaanikkut suliaasa annikinnerulernerat, angajoqqaanit ulluunerani neqeroorutiniittunik meeralinnit naammagittaalliutigineqartumik. Taama pisoqartillugu pisortat sulisullu sinneruttut isornartorsiorneqarsinnaapput, taamaammallu ulluunerani neqeroorutini sulisut taakku inorsartutut misigisinnaapput allamik suliffissarsiornerannik kinguneqartumik. Taamaammat VIVE-p ingerlatsivinni pisortanik, ulluunerani neqeroorutini toqqakkani pisortanik sulisunillu apersuinermini misissorpaa, ulluunerani neqeroorutini napparsimalluni sulinngitsoortarnerit qanoq annertutiginersut, aamma napparsimalluni sulinngitsoortarnerit ikilisarniarlugit suliniuteqartoqarnersoq. Saniatigut misissorneqarpoq, napparsimalluni sulinngitsoortarnerit kingunerisut suut misigineqartarnersut, tamatumanissaaq aamma angajoqqaat apersorneqarlutik.

Kommunini ingerlatsivinni pisortat naapertorlugit sulisut napparsimallutik sulinngitsoortarnerup pissuseqarfiginissaa ulluunerani neqeroorutini pisortat ataasiakkaat isumagisassarivaat. Sulisut napparsimallutik sulinngitsoorneri ulluunerani neqeroorutini ataasiakkaani nalunaarsorneqartarput, taamaammallu ingerlatsivinni pisortat ulluunerani neqeroorutini ataasiakkaani napparsimalluni sulinngitsoornerit taamaallaat malinnaavigisinnaavaat, taakkunanngaanniit paasissutissanik piniarnermikkut. Taamaammat ingerlatsivinni pisortat namminneq kommuniminni ulluunerani neqeroorutini napparsimalluni sulinngitsoortarnerit ataatsimut malinnaavigisinnaanngilaat, oqaluttuarlutilli misigisimanatik illoqarfiit nunaqarfiillu napparsimalluni sulinngitsoortarnernut tunngatillugu assigiinngissuteqartut.

> *Meeqqeriviit ataasiakkaat napparsimalluni sulinngitsoornerit malitseqartittarpaat. Ajoraluartumik taamatut pisortatut malitseqartitsinissamut ingerlalluartunik atortorissaaruteqanngilagut.* (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 2)

> *Sulisut sulinngitsoortarneranni suliassat pisortap suliassarai (Ulluunerani neqeroorummi pisortap, aaq.). Sulinngitsuukulavallaartut oqaloqatigineqartarnissaat pillugu malittarisassaqarpugut.* (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 4)

Taamaattoq kommunit ataasiakkaat ukiuni arlalinngortuni kommuninni suliffinni napparsimalluni sulinngitsoortarnerit annikillisarniarlugit suliniuteqarnikuupput. Napparsimalluni sulinngitsoortarnerit nalunaarsornissaannut malitseqartinnissaannullu maleruagassaliorsimapput, ilaatigut najukkami sulisoqarnermut pisortat sulisunik napparsimallutik sulinngitsuukulasunik oqaloqateqartarnissaat pillugu. Napparsimalluni sulinngitsoortarnerit sulissutigisarnerit annermik ulluunerani neqeroorutini ataasiakkaani annermik pisarmat, ulluunerani neqeroorutini pisortat apersuinerni napparsimalluni sulinngitsoortarnerit pillugit pisortaaffimminni misigisartagaannik annikillisaaniarlutillu qanoq iliuuseqartarnerinik aperineqarput. Ulluunerani neqeroorutini pisortat aamma aperineqarput, sulisut sulinngitsoortarneri qanoq pissuseqarfigisarneraat, taartissanik

pissarsisinnaasarnersut, aamma meeqqat perorsaanikkullu suliat sulisut taarseraannerannik qanoq sunnigaasarnersut pillugu aperineqarlutik.

Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit tunngaviatigut misigipput, aalaakkaasunik meeqqanillu sullissinissaminut piumassusilinnik sulisoqarlutik. Ulluunerani neqeroorutini pisortat taakku misigisarpaat, napparsimalluni sulinngitsoortarnerit killeqartut, nalinginnaanerusumillu illoqarfinni nunaqarfinniluunniit nualluttoqarneranut atattillugu pisartut. Sulisut ataasiakkaat misigisimapput ulluunerani neqeroorfimmi sulilernermik kingorna napparsimakulanerulersimallutik. Sulisut naapertorlugit tamatumunnga pissutaavoq, meeqqat amerlasuut napparsimallutik ulluunerani neqeroorutiliartitaasarnerat, taamaalillutillu sulisunik tunillaasarnerat. Taamaattoq aamma ulluunerani neqeroorutini pisortaqarpoq misigisartunik, sulisut ilaasa aalaakkaannginnerusumik sulisartut akornanni napparsimakulasoqarneruneranik. Taakku tassaagajupput sulisut inuttut ajornartorsiutillit. Sulisut ikittuinnaat napparsimallutik sulinngitsuukulammata, misilittakkat naapertorlugit ulluunerani neqeroorutini pisortanut ajornarneq ajorpoq, sulisut taakku ataasiakkaarlugit malitseqartitsiffiginissaat. Sumiiffinni ataasiakkaani nalilerneqarpoq, sulisut sulisoriinnarnissaat pisariaqartoq, napparsimallutik sulinngitsuukulagaluaraangataluunniit, nutaanik sulisussarsinissap ajornakusoornera kisiat pissutigalugu.

> *Apeqqutaalluinnartarpoq kina atorfinitsinneqarnersoq.Ilaanni arlalinnik atorfinitsitsisarpugut, kingusinnerusukkut inuttut ajornartorsiuteqartutut paasinarsisunik, taava napparsimallutik sulinngitsuukulalersarput, takkutinngitsoortarlutillu.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 5)

Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit misigisimavaat, ukiut ingerlanerini allanngortoqartoq, sulisut napparsimallutik sulinngitsoortarneri ikilillutik. Siusinnerusukkut sulisoqartarpoq qammatip naanerani akissarsereernerup kingorna sulinngitsuukulasunik. Suli taamaattoqarsinnaanera apersuinerni ataasiakkaaginnarnit oqaatigineqarpoq. Oqaatigineqareersutut sumiiffinni arlalinni, sulisut sulinngitsoortarnerat annikillisarniarlugu suliniuteqartoqarsimavoq, kommunimi aamma ulluunerani neqeroorutini ataasiakkaani, tamannalu sunniuteqarluartutut misigineqarpoq. Ulluunerani neqeroorutini arlalinni sulisut sulinngitsoorneri allattorneqartarput, sulisullu annertuumik sulinngitsoortarpata, ingerlalluarnissaq anguniarlugu imaluunniit napparsimalluni sulinngitsoortarnerit pillugit oqaloqatigiinnissamut aggersarneqartarput. Oqaloqatigiinnerni paasiniarneqartarpoq sulisup sulinngitsoortarnera suliffimmi pissutsinik peqquteqarnersoq, imaluunniit sulisup inuuneranut attuumassuteqarnersoq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit aamma qaammatikkaartumik sulisut ataatsimiinnerini sulisut napparsimalluni sulinngitsoortarnerit taakkualu nikikkiartorneri pillugit oqaloqatigisarpaat. Ulluunerani neqeroorutini pisortat ilaasa napparsimalluni sulingitsoortarnerit suli annikillisinnerunissaat pillugu oqaloqatigiinnernut suleqatigiit peqataatittarpaat, pisortallu ataatsip sulisunik kaammattuineq annertuumik aalluttarpaa, sulisut qammat ilivitsoq tamaat sulinngitsoorsimanngitsut nersualaartarlugit. Ataasiakkaarilluni oqaloqateqartarnerit sulisullu ataatsimiinnerini oqaloqatigiittarnerit atorneqartarput, napparsimanerup nalunaarutiginerani periusissat eqqartornerinut, aamma sulisut kaammattornerinut – napparsimakulasoqartillugu eqqaasillugit sulinngitsoornerit suleqatinik meeqqanillu eqquisarnerannik. Kingulleq immikkut pingaaruteqartutut misigineqartarpoq, pitsaanngitsumik sunneqatigiinneq pilersartoq, napparsimalluni sulinngitsuukulavallaartoqartillugu, sulisut sinneruttut ulapilersarnerannik kinguneqartarmat, tamannalu suli amerlanerit napparsimalernerannik stressernerannillu kinguneqarsinnaammat.

Napparsimalluni sulinngitsoortarnerit annertuumik sammisarpagut. Sulisut qaammatip ingerlanerani ullut pingasut sulinngitsoorsimagunik, ingerlalluarnissaq pillugu oqaloqatigiinnissamut aggersarneqassapput, paasiniarniarlugu sulinngitsoornerit suliffimmik peqquteqarnersut, arlaatigut allannguisinnaanersugut. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, Kommune 2)

Sulinngitsoornerit tamaasa nalunaarsortalernikuuagut. Sulisunik oqaloqateqarnissamut aggersaasarpugut, anguniakkat suunerinik eqqaasillugit, nassuiarlugulu sooq taamaattoqarnersoq. Isumassuinissaq siunertaralugu oqaloqatigiittarpugut. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 4)

Siorna annertuumik sulinngitsoortoqartarpoq. Annertuumik nappaalasoqarnera pineqarpoq. Annertuumillu nappaalasoqartillugu taartissaqanngikkaangattalu, sulisut sinneruttut stressilersarput. Stressernerlu akimmiffittut atugaalersarpoq, aamma marlussuit stresserlutik sulisinnajunnaarput. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Misilittakkat takutippaat, napparsimalluni sulinngitsoornernik malitseqartitsisarneq pitsaasumik kinguneqartartoq, kisiannili malitseqartitsisarneq ingerlaavartariaqartoq, kingunerisai ataavassappata. Tamatuma saniatigut pingaartuuvoq, napparsimasarneq pillugu oqaloqatigiittarnerup nutaanik sulisoqalernermi taarteqarnermiluunniit ingerlaannarnissaa. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit misigisimapput, sulisut akornanni napparsimalluni sulinngitsoortarnermut tunngatillugu kulturi allanngortoq, maannalu kulturiusoq sulisunut nutaanut pitsaasumik sunniuteqartoq.

3.1.3.1 Napparsimalluni sulinngitsoortarnerit ulluinnarni pissuseqarfigineqartarnerat

Ulluunerani neqeroorutini ulluinnarni sulinermi assigiinngitsunik periuseqartoqartarpoq, sulisut akornanni sulinngitsoortarnerit pissuseqarfiginiarlugit. Ulluunerani neqeroorutini pisortat amerlanersaasa oqaatigaat, sulinngitsoortarnerit namminneq iluminni aallaaqqaammut aaqqiiviginiartarlugit, inini sulisut aaqqissuuteqqinnerisigut. Aallaaviuvoq init tamarmik ilinniarsimasumik ataatsimik perorsaasoqarnissaannik ataatsimillu ikiorteqarnissaanik piumasaqaatip piviusunngortinniartarnera (§ 20). Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit oqaluttuarput, siulliullugu isiginiaqqaartarlugu meeqqani ataatsimoortuni meeqqat tamarmik takkussimanersut. Meeqqat ataatsimoortut akornanni takkutinngitsoortoqarpat, sulisoq meeqqanit ataatsimoortunit taakkunannga sulisunik amigaateqarfiusunut nuunneqarsinnaavoq. Taamaalillutik ulluunerani neqeroorutini pisortat, sulisut meeqqanut ataatsimoortunut sulisunik amigaateqqarfiusunut nuuttarpaat. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit oqaatigaat, sulisut akornanni suleqatigiilluartoqartoq, aamma sulisut nalusanngikkaat, sulisunik amigaateqarnermi suliassat akunnerminni qanoq agguaatissanerlugit. Tamanna sulisut apersorneranni uppernarsarneqarpoq. Sulisut arlallit oqaluttuarivaat, akunnerminni pitsaasumik suleqatigiillutik aamma sulinngitsoortoqartillugu suliassatigut ikioqatigiittarlutik. Pisortat sulisullu arlaqartut akornanni kissaataavoq, sapingisamik takornartanik – imaappoq taartaasartuinnik - pinngitsuuiniarnissaq. Taammaammat sumiiffinni amerlanerni aatsaat taartaasartut akuerineqartarput, meeqqat isumaginissaannut naleqqiullugu allatut ajornarluinnartillugu, sulisullu “nungullannginnissaat” anguniarlugu. Aamma ulluunerani neqeroorutini pisortaqarpoq, naammattunik sulisoqarnissamik ajornartorsiuteqartartunik. Ulluunerani neqeroorummi pisortaq oqaluttuarpoq, ilaanneeriarluni pisariaqartartoq asaasunik ikiortitut atuinissaq, kommunip taartaasartoqartitsinermut allaffeqannginnera pissutigalugu, aamma ulluunerani

neqeroorummi allami igaffimmi sulisunik ikiortitut atuisarsimavoq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat allat misiginikuuaat, pissusiviusut imaattartut, ullut tamarluinnangajaasa ulloq aallartittariaqartarlugu, sulisut suliartorsimasut atorlugit ullup qanoq ataqatigiisinnissaanik isummersornermik, tamatumunngalu ilanngullugu taartissanik aggersaallutik.

> *Illup iluani immitsinnut ikioqatigiittariaqartarpugut, taartaasartunut kontoqannginnatta. Asaasorput ikiortitut atortarparput. Aaamma sulisut inimiit inimut nuutissinnaasarpagut, meeqqat qassiuneri apeqqutaatillugit.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

> *Taartaasartunik atuivallaanngilagut, taartaasoqarnera meeqqanut kinguneqarsinnaasarmat. Taammammat akornatsinni ikioqatigiittarpugut. Inip aappaani meeraqarpallaanngikkaangat, sulisut ilaat inip aappaanut nuuttarpoq. Tamanna ajornaraangat uanga ininiittarpunga. Taartaasoqaraangat meeqqat paatsuungalersarput eqqissiviilliulerlutillu, taamaammat taartaasartunik atuerpiarneq ajorpugut. Kisianni pisariaqarfiatigut atortarpagut.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit oqaatigaat, taartaasartut perorsaanermik ilinniagallit imaluunniit ulluunerani neqeroorutini sulinermik misilittagallit atorusunnerusarlugit, kisianni taakku piumaneqartaqisut, suliffissaaleqineq aatsaat taama appasitsigimmat. Taamaammat ulluunerani neqeroorutini pisortanut arlalinnut unamminartoq tassaavoq, pisariaqartitsilernermi taartaasartunik pissarsinissaq ajornakusoorsinnaasaqimmat. Aamma ataasiakkaat misigisarpaat, taartaasussat aggersarneqaraluartut takkutinngitsoortarnerat, imaluunniit taartaasarumallutik allatsissimagaluit sianerfigigaanni pisinnaanngitsut. Ulluunerani neqeroorummi pisortaq oqaluttuarpoq, taartissarsiornerup ajornakusoortarnera assigiinngitsunik peqquteqarsinnaasoq, aammalu piffissap ingerlanerani taartaasartunik pissarsiniarneq ajornarnerulersarlunilu ajornannginnerulersartoq. Ilaasa misigisarpaat sila peqqutaasinnaasoq, taartaasartut anorersuaraangat suliartorumasanngitsut. Allat misigisarpaat qaammatip naanerani qaammammusisoqarsimatillugu taartissarsiniartarneq ajornakusoornerusartoq. Kommunimi ataatsimi malittarisassaavoq, kommunimi sulisut sulinerup nalaani pujortassanngitsut, tamatumalu kinguneraa arlallit taartaasartutut sulerusukkunnaarnerat. Taartaasartut ulluunerani neqeroorutit atorsinnaasaat amerlanerit ilinniarsimanngitsuupput. Sumiiffiit ilaanni inuusuttut ilinniarnerminnit unitsitsigallarsimasut atorneqartarput, taamaammallu ilaanni feeriap nalaani taartissarsiortarneq ajornannginnerussarpoq.

> *Taartaasarumallutik allatsitsissimasut amerlasuut sianerfigigaluarlugit pissarsiarineq ajornartarput.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

> *Taartissarsinissamut ullup suunera apeqqutaasaqaaq. Qaammatip naanerani akissarsisimasoqartillugu taartissarsinissaq assut ajornakusoortarpoq.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 5)

Ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisullu oqaluttuaraat, taarteqarnissaq pisariaqaleraangat ajornartorsiutit arlallit aamma takkuttartut. Siullertut sulisut ataasiakkaat oqaluttuarivaat, sulisooreersunit nukippassuit atorneqartartut taartaasut ilinniartinnissaannut, nukiillu taakku meeqqanut atorneqartussaagaluit taartaasunut atorneqartartut. Aappaattut ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisullu oqaluttuaraat, sulisut taarseraannerat meeqqat toqqissisimajunnaarnerinik kinguneqarsinnaasartoq, tamannalu ulluunerani neqeroorutit

pillugit inatsimmut naapertuutinngilaq, tassami piumasaammat meeraq qitiutinneqassasoq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat ilaasa misigisarpaat, ilaanneeriarluni init allaaneq ajortut qimuttuitsut unittarfii. Tamatuma kingunerisinnaavaa angajoqqaat toqqissisimajunnaarnerat – meerartik sulisunut nalusaminnut qimakkaagamikku. Sulisut misigisarpaat, meeqqat ingerlaannaq malugisaraat, angajoqqaatik toqqissisimanngikkaangata allaanerusumillu pissusilersoraangata. Angajoqqaat toqqissisimannginnerat meeqqanut tunillaattarpoq, meeqqallu toqqissisimannginnerat angajoqqaanut tunillaattarluni, malugigaangamikku inimi ileqqulersuutit pisarnertut inngitsut. Taamaammat ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit angajoqqaat toqqisisimanissaat pingaartippaat, tamannalu ajornakusoorsinnaasarpoq, naammattunik sulisussaqanngikkaanni. Toqqissisimanermik pilersitsinissaq qitiutinneqaraluartoq, ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisullu oqaluttuaraat, meeqqat nutaanik sulisoqalertarneranut malussajasaqisut ingerlaannarlu qisuariartarlutik. Ulluunerani neqeroorutini arlalinni misigineqartarpoq, meeqqat toqqissisimannginnerat eqqissiveerunnerisigut malunniuttartoq.

> *Ilaanneeriarluni init allaaneq ajorput qimuttuitsut unittarfii, tassali sulisut taarseraatingaarmata. Taava angajoqqaani tamarmik aallarteqqittarput, toqqissisimajunnaartarlutik meeqqaminnik tunniussivitsik kinaasoq nalusaramikku. Taamatut toqqissisimannginnertik angaoqqaat isertorneq sapertarpaat, meeqqanullu tuniluutilersarluni. Taava meeqqat eqqasalersarput, manna immaqa ulornianalaarpoq, anaana eqqumiilliormat.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Angajoqqaat apersorneqartut amerlanersaat ataatsimut isigalugu misigisarpaat, sulisut nalinginnaasumik aalaakkaallutik sulisartut. Angajoqqaat arlallit oqaatigaat, napparsimalluni sulinngitsoortarneq malunnaateqartorsuunngitsoq, taamaammallu taartaasartunik atuisarneq ajornartorsiutitut misigisimanagu. Taartaasartunik atuisoqartariaqartillugu, angajoqqaat misigisimavaat, ulluunerani neqeroorutini sulisut tamanna pillugu ilisimatitsilluartartut. Annermik tamanna ulluinnarni pisartunik allannguiffiussatillugu. Taamaattoq aamma angajoqqaaqarpoq misigisimasunik, piginnaaneqarluartunik taartissarsiorneq ulluunerani neqeroorutinut ajornakusoortartoq taamaammallu piffissap ilaani sulisut annertuumik taarseraassinnaasartut, taartaasartullu atorneqakulanerusarlutik. Oqaluttuarivaat, sulisut sulinngitsuukulaneri sulisunillu amigaateqarneq malunnarluartartoq, ilaanni misigisaramikku meeqqat naammattumik piffissaqarfigineqarneq ajortut, tamatumalu meeqqat sunnertarlugit. Ulluni sulisut ikippalaarfiini meeqqat ulluluttarput. Tamanna angajoqqaat malugisarpaat, meeqqat angerlaraangamik eqqissiveqannginnerunerisigut, isumalunnerisigut aliasunnerisigullu. Angajoqqaat ataasiakkaat aamma misigisimavaat, taama pisoqarnerata nalaani meeqqamik ullaakkut meeqqeriviliarusuttannginnerisigut. Taamaalilluni angajoqqaaqarpoq misigisartunik, napparsimalluni sulinngitsoornerit sulisullu ikippallaartarnerisa, meeqqat avatangiisaannut toqqaannartumik sunniuteqartarneranik, taamaalillunilu meeqqat toqqissisimanerannut sunniuteqartanerannik.

> *Piffissaqartarpoq – ajoraluartumik amerlavallaanik – meeqqanut suliffimmullu artornarsinnaasunik, sulisussaaleqineq pissutigalugu. Taamalu pisoqarnerani meeqqat ataasiakkaat naammattumik piffissaqarfigineqarneq ajorput. Tamanna erseqqissumik malunartarpoq, sulisussaaleqinerup nalaani.* (Angajoqqaaq)

> *[…] ernera angajulleq taarseraattunik sulisoqarfiusumi inimiimmat, artornartorsiornarpoq. Meeqqeriviliarumajunnaarpoq.* (Angajoqqaaq)

Sulisut taarseraannerisa meeqqat angajoqqaallu toqqissisimajunnarnerannik kinguneqarsinnaanerisa meeqqallu ingerlalluarnerannut sunniuteqarsinnaanerisa saniatigut, sumiiffinni amerlasuuni aamma misigineqartarpoq, perorsaanikkut suleriaatsinut sunniuteqartartut. Sapaatip-akunneranit pilersaarutaagaluit arlalitsigut allanngortinneqartariaqartarput taamaatiinnarneqarlutilluunniit, sammisassatut pilersaarusioriikkat ingerlanneqarsinaanngimmata. Sulisut ikippallaarnerat imaluunniit sulisut sammisaqartitsisussaagaluit peqannginnerat pissutigalugit. Pisortap oqarneratut, perorsaanikkut suleriaatsit soorlu safti, aannertusarniarlugu imermik akuneqarsinnaavoq, kisiannili kimeeruttarluni, kingunerisarpaalu perorsaanerup kimeerunnera. Ulluunerani neqeroorutini misigineqartarpoq, perorsaanikkut suliat akuttunngitsumik aallaqqaataaniit aallarteqqinneqartariaqartartut - nutaanik sulisoqaleraangat. Sumiiffinni arlalinni taartaasartut nutaat ulluunerani neqeroorutip perorsaanikkut suleriaasianik ilinniartinniarneqartarput, kisianni suliaq ajornakusoortuuvoq, taartaasartut paarlakaateqimmata. Taamaammat ulluunerani neqeroorutit ilaanni pisortaq misigisimavoq, aalajangersimasumik atorfillit sulinngitsoortarnerisa taartaasartunillu atuisarnerup perorsaanikkut suliat unamminartoqartileraat – taamatullu meeqqat ineriartornerat.

> *Ulluinnarni pilersaarutit maleruarnissaat ajornakusoortarpoq, sulisut taarseraappallaaraangata […] taartaasartut nutaat ilinniartittaraluarpagut, kisiannili iluatsitserpiarneq ajorluta, taartaasartut taarserartuarmata.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

> *Taartaasartut pingasut-sisamanngoraangata katersuutsittarpagut, oqaluttuullugillu illumi maani suut pingaartinnerlugit. Meeqqat naveeqqusaanngitsut, aamma meeqqat periariffissittuartassagaat, soorlu arpannermut taarsiullugu pisussinnaasut. Isumaqarpunga maani illumi nuannersumik ataatsimooqatigiittariaqarluta. Meeqqat nuannaaraangamik ilikkariartorluarnerpaasarput.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

3.2 Ulluunerani neqeroorutit siunnersorneqarnissamut ilitsersoqatigiittarnissamullu periarfissaat

Immikkoortumi uani sammineqarput ulluunerani neqeroorutini suliamik ilisimasalinnit siunnersorneqarlutillu ilitsersorneqarnissamut periarfissaat, assersuutigalugu perorsaanikkut siunnersortinit, tarnip pissusiinik ilisimasalinnit, oqalunnermut tusaaniarnermullu siunnersortinit, isumaginninnermi siunnersortinit il.il., taakkualu perorsaanermi suleriaatsinut pingaarutaat. Taamaaliortoqarpoq paasisaqarfigiumallugu ulluunerani neqeroorutini pisortat aamma perorsaanikkut suliallit, suliamut atatillugu isummersoqatigiinnissamut ineriartornissamullu nukissanik avataaneersunik atuinissamut qanoq periarfissaqartiginersut. Aamma misissorneqarpoq kommunit akimorlugit siunnersortinik avataaneersunik atuinissamut periarfissat assigiinngissuteqarnersut. Ulluunerani neqeroorutit ikiorneqartarput ilaatigut perorsaanermut siunnersortinik kommunit ingerlatsiviini atorfilinnit, ilaatigullu MISI-mit, kommunini tamani meeqqanut inuusuttunullu siunnersuisarfiusumit.

3.2.1 Perorsaanikkut siunnersortinik suleqateqarneq

Kommunenini perorsaanikkut siunnersortit suliassarivaat, kommuniminni ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suleriaatsit tungaasigut ikorfartuisarnissaq. Tamanna ilaatigut pisarpoq perorsaanikkut suliniutit aallarnisakkallu nutaat inerisarlugillu piviusunngorniarnerini

ikiuunnikkut, perorsaaneq pillugu siunnersuinikkut aamma ulluunerani neqeroorutini pisortanik suleqateqarnikkut. Aammattaaq perorsaanikkut siunnersortit suliassarivaat, ulluunerani neqeroorutini sulisunut perorsaaneq pillugu pikkorissarnernik ineriartuutaasussanik aaqqissuussinissaq, meeqqanut ilaqutariinnullu siusissukkut suliniutinut atatillugu susassaqarfiit akimorlugit ataatsimiinnernut peqataasarnerit aamma angajoqqaat peqatigalugit susassaqarfiit akimorlugit suleqatigiinnernut peqataasarnissaq. Ulluunerani neqeroorutit perorsaanikkut siunnersortinik suleqateqarnerat aamma isumasioqatiginissaannut periarfissat misissuiffigineqarpoq, kommunini ingerlatsivinni pisortat aamma ulluunerani neqeroorutini toqqakkani pisortat kiisalu sulisut apersornerisigut.

Kommunini tallimani perorsaanikkut siunnersortimik suleqateqarnerup misigineqartarnera assigiinngisitaarpoq. Kommunit ilaanni ulluunerani neqeroorutini pisortat misigisarput siunnersortit sivisuumik utaqqisariaqartartut, kommunilli sinnerini pitsaasumik suleqatigiittoqarluni, ulluunerani neqeroorutini suliniutigisanut naleqqiullugu toqqissisimanermik qularuteqanngingnermillu pilersitseqataasumik. Kommunimi ataatsimi ulluunerani neqeroorutini pisortat apersorneqartut tamarmik oqaatigineqartutut misigisarput suleqatigiinneq unamminartoqartoq. Misigisimapput kommunimi perorsaanikkut siunnersorti ataasiinnaq naammanngitsoq, taanna annertuunik suliassaqarmat, taamaammallu attavigiuminaassinnaalluni. Tamarmik misigisarput sivisuumik utaqqisariaqartarlutik, aamma telefonikkut saaffiginninerit emailillu sivisuumik akiniarneqartartut. Ulluunerani neqeroorutini pisortat oqaatigaat, ulapinneq paasisinnaalluarlugu, perorsaanikkut siunnersortip pineqartup ulluunerani neqeroorutit amerlasuut ikiortartussaammagit, kisiannili puullaaqinartutut misigineqartarpoq, tassami nalinginnaammat perorsaanikkut siunnersortimut saaffiginninnerit pingaaruteqartuusarnerat. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit, saaffiginninniaraangamik qaqugukkut saaffiginninnisartik eqqarsaatigilluartarpaat. Assersuutigalugu siunnersortip kommuni ukiumoortumik perorsaanikkut suliassat pilersaarusiorlugit ulapiffii avaqqunniartarlugit. Periusaasoq alla tassaavoq ulluunerani neqeroorutini pisortat allat attavigisarnerat, perorsaanikkut unamminartut pillugit isumasioqatigiinnissaq siunertaralugu, imaluunniit angajoqqaanik qanimut suleqateqartarneq, meeqqanut ataasiakkaanut naleqqiullugu unamminartoqartillugu.

> *Ilaanni erseqqissunik pitsaasunillu akissutisisarpugut, emaileraangatta (perorsaanikkut siunnersortimut, aaq.), kisianni ilaanni piffissami sivisunerusumi utaqqisariaqartarpugut, siunnersortsi arlalinnik suliassaqarmat maannakkorpiarlu piffissaqarani.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

> *Ilaanni sivisuumik utaqqisarpugut, kisianni kommunimi pilersaarutit malinnaavigalugit piffissaq tulluarnerpaaq eqqorniartarput.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

Kommunit sinnerini sisamani ulluunerani neqeroorutini pisortat tamarmik oqaatigaat, kommunimi perorsaanikkut siunnersortertik suleqatigilluarlugu. Misigisarput perorsaanikkut siunnersortit ulluunerani neqeroorutini pisortanit saaffigineqaraangamik inussiarnisaartuaannartartut, aamma toqqissisimanermik qulannginnermillu pilersitsisartut – ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut ingerlassanut naleqqiullugu, sulisunut tunngatillugu aamma meeqqanut ataasiakkaanut ataatsimoortunullu tunngatillugu. Ulluunerani neqeroorutini pisortanit saaffiginnissutit ataasiakkaat akissuteqarfigisarnerisa saniatigut, perorsaanikkut siunnersortit angajoqqaat ataatsimiisinnerini aalajangersimasunik qulequtsiillutik peqataasartut pisortanit arlalinnit oqaatigineqartarpoq, assersuutigalugulu sammisinnaallugit meeqqanik killiliinermut naleqqiullugu perorsaaneq, ulluunerani neqeroorutini pisortanik nuna

tamakkerlugu kommunimilu perorsaanermut tunngasunik ilisimatitsillutik aamma pisortanut sulisunullu pikkorissarnerit pillugit ilisimatitsillutik. Tamannalumi perorsaanikkut siunnersortit suliassaattut allaaserineqartunut naapertuuppoq.

3.2.2 MISI-mik suleqateqarneq

Perorsaanikkut apeqqutit pillugit siunnersortinit ilitsersorneqartarnerup siunnersorneqartarnerullu saniatigut ulluunerani neqeroorutini pisortat aamma MISI-mut saaffiginnissinnaapput. MISI siunnersuisarfiuvoq, sulisoqarlunilu tarnip pissusiinik ilisimasalinnik, oqalunnermut tusaaniarnermullu siunnersortinik aamma isumaginninnermi siunnersortinik, taakkualu angajoqqaanut sulisunullu meeqqanik inuusuttunillu 0-imiik 18-inut ukiulinnnik suliaqartunik siunnersuisarput. Perorsaanikkut tarnillu pissusiisigut ajornartorsiutit tassaangajunnerupput meeqqat ineriartornerinut, ingerlalluarnerinut ilikkariartornerinullu tunngasut. MISI siunnersuisinnaavoq meeqqat oqaatsimikkut ineriartornerinut, akuuniarnermikkut ajornartorsiutaannut, ingerlanerliornerinut, pimmatiginninnermut ilikkagassatigullu ajornartorsiutaannut tunngasutigut kiisalu meeqqanut inuusuttunullu immikkut pisariaqartitsisunut ikiorsiissutaasinnaasunut tunngasutigut.

Perorsaanikkut siunnersortinik suleqateqarnertulli MISI-mik suleqateqarneq suleqateqarneq assigiinngisitaarpoq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat ilaasa misigisarpaat pisariaqartitaminnik ikiorseqqugaangamik piffissaq sivisooq ingerlasinnaasartoq. Allalli misigisarput MISI perorsaanermi suleriaatsinik inerisaaqataallunilu taperseeqataasartoq.

Ingerlatsivimmi pisortat ataasiakkaat oqaluttuarput, misigisimallutik ulluunnerani neqeroorutit killeqartut MISI-mik atuisartut. Tamanna pissuteqarpoq, ulluunerani neqeroorutit ilaasa ajornartorsiutinut saaffiginnissutiminnut naleqqiullugu killilimmik ikiorserneqartutut misigisarsimanerannik. Ingerlatsivimmi pisortap misigisimavaa, tamatumunnga ilaatigut pissutaasoq MISI sunik neqerooruteqarsinnaaneranut naleqqiullugu ilimagisaasunik naleqqussaaqatigiittoqartarsimannginnera. Amerlanerpaat misigisarput, sulisut ulluunerani neqeroorutini meeqqanik ajornatorsiutilinnik suliaqarneranni MISI siunnersuillunilu ilitsersuisartoq, kisiannili ulluunerani neqeroorutit ilaanni naatsorsuutigineqartarpoq MISI-p ajornartorsiutit aaqqissinnaagai. Taamaammat puullaaqinartinneqarsinnaavoq ulluunerani neqeroorutit ilimagisamittut ikiorserneqanngitsutut misigigaangata.

Ulluunerani neqeroorutini pisortanik apersuinermi misinnarpoq, MISI-mik suleqateqarniarnermi unamminartut tassaannaanngitsut ilimagisanik naleqqussaaqatigiissimannginnermik aallaaveqartut. Ulluunerani neqeroorutini pisortat amerlanersaasa oqaatigaat, MISI-p avataaniit nukissatut atorniarnera unamminartoqartutut misigisarlugu. Ulluunerani neqeroorutini pisortanit 15-init qulingiluat MISI-mik suleqateqarniarneq ajornakusoortutut misigisarpaat, utaqqisariaqarneq sivisusarmat, arlaleriaqaluni saaffiginnittariaqartaramik, saaffiginiagartik pissarsiaritinnagu. Annermik meeqqani ataasiakkaani ajornartorsiutit pillugit saaffiginnissutit innersuussinerillu pillugit ulluunerani neqeroorutini pisortat isumaqarput, siunertamut naapertuuttuungitsoq, akisoqarniartarnerata taama sivisutigisarnera. Ulluunerani neqeroorummi pisortap ataatsip misiginikuuaa, MISI-mut innersuussinermut akissuteqarniarneq sivisusangaarmat, allaat meeraq saaffiginnissutigineqartoq suli akisoqarianngitsoq atualersoq.

> *Maani kommunimi ajornakusuulaarpoq. Assersuutigalugu sulianik suliaqartunik suleqateqarniarneq ajornakusoorpoq. Sivisuumik utaqqisarpugut, arlaleriarlutalu allakkatigut saaffiginnittarpugut, iliuuseqartoqartinnagu.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 5)

Atualertussat imaluunniit meeqqat aalajangersimasut suussusilikkanik ajoquteqartut pillugit saaffiginnikkaangatta – eqqissiviilliortartut imaluunniit ineriartornerminni kinguarsimasut, oqaatsimikkulluunniit imaluunniit tusaaniarnermikkut ajornartorsiutillit pillugit, MISI-mut innersuussutitta akineqarnissaat sivisuumik utaqqisariaqartarpagut. Meeqqat ilaat atualersarput, suli akissutiserianngitsugut. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

Ulluunerani neqeroorutini pisortat misigisarput, suliniutit aallartinneqarnissaannut piffissaq sivisuallaaq ingerlagaangat, meeraq pineqartoq, meeraqatai sulisullu eqqugaasartut. Oqaluttuarput annermik meeqqanik ulluunerani neqeroorutini pisariaqartitsisunik tapersersorteqartitsarnermik aaqqissuussisarnerit sivisuuumik utaqqisariaqartartut. Tamanna sulisunik apersuinerni arlalinni uppernarsarneqarpoq, misigisaramik meeqqanut annertuumik ajornartorsiutilinnut suliamik piginnaasalinnik tapersersorteqartitsinissaq ajornartoq. Tamanna sumiiffinni arlalinni ajornartorsiutaavoq annertooq, ulluunerani neqeroorutit sulisussaaleqereeqimmata, taamaammallu arlalitsigut namminneerlutik meeqqanik pisariaqartitaasigut tapersersuisinnaasaratik. Tapersersorteqartitsiffiusuni sulisut misigisarput, tapersersortit ilinniarsimanngitsut ilinniartittariaqartarlugit, tamannalu sulisooreersunit nukippassuarnik atuiffiusarpoq.

Tapersersortinut atatillugu, soorlu immikkut pisariaqartitsisunik meeraqartillugu, sulisunik amerlassusissaliinerup iluani meeqqamik sullissisinnaasumik soqanngilagut. Taakku sivisuumik utaqqisariaqartarput. Akeqqulluni nukingisaarutit arlallit allaqqaartariaqartarput. Aaamma ilaannikkuinnaq tapersersortaasinnaasunik pissarsisoqartarpoq. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 5)

Ulluunerani neqeroorutini pisortaq MISI-mit siunnersorneqartarnermik ilitsersorneqartarnermillu misigisartagaat assigiinngillat. Ilaat misigisarput psykologinit ikiorluarneqarlutillu ilitsersorluarneqartarlutik - saaffiginnissutitik anngukkaagata, allalli immineernerusutut misigisarlutik, taamaammallu siunnersornerneqarlunilu ilitsersorneqarnerunissamik ujartuillutik. Ataasiakkaat oqaatigaat ikiorserneqarnertik, nukinnut MISI-mut saaffiginninniarlutik anngunniarlutillu atukkaminnut - meeqqanullu atorneqartussaagaluartunut - naleqqiullugu soqutaanngitsoq. Apersuinerit aammattaaq ilimanarsisippaat, illoqarfinni nunaqarfinnilu ikiorneqarneq misigineqartartoq assigiinngissuteqartoq. Ingerlatsivimmi pisortap tamatumunnga pissutaanerarpaa, MISI nunaqarfiliassaguni angalasariaqarpoq, taamaammallu arlalitsigut nunaqarfinni ulluunerani neqeroorutit ukiumut ataasiaannarluni tikittarlugit.

Kingullertigut MISI-mik atuinitsinni, ajornartorsiutigeriikkatsinnik amerlanernik pilersitsiinnarput […] taamaalilluni sorpassuit uatsinnut suliassanngortinneqartarput, uagullu pissusiviusut naapertorlugit nammineq pitsaanerpaamik aaqqinniartariaqartarpugut. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Ataatsimut isigalugu ilimanartutut isikkoqarpoq, MISI sulisukippallaartoq, aamma perorsaanikkut siunnersorti ilaanni ima ulapitsigisartoq, ulluunerani neqeroorutit ikiorserneqarnissaannut isumasioqatiginissaannulluunniit piffissaq sivisuallaaq ingerlasarluni. Ulluunerani neqeroorutini pisortat misigisarput, tamanna meeqqanut ajornartorsiutilinnut pitsaanngitsumik sunniuteqaannarani aammali meeraqataasunut pitsaanngitsumik sunniuteqarsinnaasoq. Apersuinerni aamma assersuusiorneqarpoq, MISI aamma

perorsaanikkut siunnersorti perorsaanikkut suleriaatsinik angajoqqaanillu suleqateqarnermik inerisaaqataasartut.

3.3 Ulluunerani neqeroorutit sinaakkutigisaat tigussaasut

Ulluunerani neqeroorutit sinaakkutigisaannut tigussaasunut ilaapput illup iluani silamilu avatangiisit, imaappoq illut, illup iluani silamilu pisatsersuineq atortulersuinerlu, pisattat pinngussallu aamma pinnguarnermi atortut. Ilisimatusarnerup takutippaa sinaakkutigisat tigussaasut allanngorartuusut, imaappoq sinaakkutigisat nikerarsinnaasut, aamma sammisassanut assigiinngitsunut atorneqarsinnaasut. Ilisimatusarnerit arlallit ersersippaat tigussaasutigut sinaakkutigisat ilusiliinikkut pitsaassutsimut sunniuteqarsinnaasut, taakkualu aaqqissugaanerat atorluarneqarsinnaasoq, suleriaatsit ilusilersornerannut meeqqallu sammisassaqartinnerinut (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014).

'Inissaq pisatsersuinerlu' ilikkariartornermi avatangiisit meeqqat ingerlalluarnissaannik ineriartornerinullu ataatsimut isigalugu qanoq ikorfartuisinnaanerannut annertuumik pingaaruteqartut. Meeqqat eqimattani mikinerusuni annginerusunilu samminissaat periarfissaqartariaqarpoq, avatit atorlugit sammisaqarnissamut inissaqartariaqarpoq, aamma meeqqat unikallalaarnissamik pisariaqartitsisut eqqissisimaarnissaannut – kisimiillutik imaluunniit meeraqatiminnik inersimasumilluuunniit ilaqarlutik – inissaqartitsisoqartariaqarpoq.

Taamaalilluni ulluunerani neqeroorutip tigussaasutigut avatangiiserisai illup iluani silamilu – meeqqat sinaakkutissaannik aamma akornuserneqaratik periarfissaqartinneqarnernik pilersitsisarput, tamatumalu ilikkariartornermi avatangiisit sunnertarai. Aamma taamaappoq ulluunerani neqeroorutip perorsaanikkut initaanut aamma meeqqat ingerlalluarnissaat, ineriartornissaat ilikkariartornissaat peroriartornissaallu siunertaralugit pisartunut atatillugu atuuppoq (Bendix-Olsen, 2017), imaappoq inissat, sulisut perorsaaneq siunertaralugu meeqqanut pilersitaat, ilikkariartornissaat ineriartornissaallu isiginiarlugit. Kiisalu tigussaasumik sinaakkutit inillu ima paasineqassapput tassaasut ilikkariartornermi avatangiisit, meeqqat namminneq pilerseqataaffigisinnaasaat – peqataanermikkut aamma kisimiillutik allanilluunniit meeqqanik allanik sullissisunilluunniit ilaqarlutik iliuuseqarnermikkut (Bronfenbrenner & Morris, 2006). Danmarkimi ilisimatusarnerup ilaatigut takutippaa, ulluunerani neqeroorutip iniminik aaqqissuinera, perorsaanikkut suleriaatsinut sunniuteqartartoq. Init perorsaanerullu imminnut ataqatigiinnerisa, inini assigiinnngitsuni timip atornissaanut malittarisassat ileqqullu pilersittarpaat, assersuutigalgu sumi meeqqap eqqissisimanissaanut sumilu pinnguarsinnaaneranut naleqqiullugu (Gammelby, 2013). Ilisimatusarnermi aammattaaq paasineqarpoq, meeqqanut ajornakusoornerulersartoq malittarisassat ileqqulersuutillu ulluunerani neqeroorummi atuuttut paasinissaat, inini qanoq pissusilersornissamut piumasaqaatit ersarinngikkaagata. Taamaalilluni ilisimatusarnerup tikkuarpaa, timitalimmik avatangiiserisat ilusilersornerat, tassaalersartoq meeqqat peroriartornerannut aamma peqataanissamut pinnguarnissamullu periarfissaqarnissaannut ersarissumik pingaaruteqartoq (Eva, 2017a).

Inatsisartuni inatsisaatigut piumasaavoq ulluunerani neqeroorutit tamarmik kommunalbestyrelsimit akuerisaassasut, taakkualu ulluunerani neqeroorutit nakkutigissagaat. Kommunalbestyrelsip nakkutigissavaa, kommunimi ulluunerani neqeroorutit qaqugukkulluunniit inatsisit atuuttut naapertorlugit aaqqissugaanissaat. VIVE-p ulluunerani neqeroorutini toqqakkani sinaakkutigisat pitsaassusaat misissorpaa, ilaatigut ingerlatsivinni pisortat kommunimi tigussaasutigut sinaakkutinut piumasaqaatit qitiutillugit, ilaatigullu

angajoqqaat ulluunerani neqeroorutiniittuutini toqqakkani meerallit apersornerisigut. Saniatigut tigussaasutigut sinaakkutigisat pitsaassusaat ersersinniarneqaqarpoq ulluunerani neqeroorutini toqqakkani malinnaanikkut, nalilersuinermut atortoq ECERS-3 atorlugu (tak. Imm. 0).

Ingerlatsivimmi pisortat apersuinermi aperineqarput, kommunimi ulluunerani neqeroorutit timitalimmik sinaakkutaasa aaqqissuunnissaat pillugit piumasaqaateqartoqarnersoq. Apersuinernit ersippoq kommuninit illut ulluunerani neqeroorutinut atorneqartut aaqqissugaanissaat pillugu ilitsersuut atuuttoq maleruaraat. Ingerlatsivimmi pisortat ilaat naapertorlugu nutaanik illuliornermi – paaqqinniffinnik sanaartornermi Danmarkimi malittarisassat malinneqartarput. Apersuinermi erserpoq illut ulluunerani neqeroorutinut atorneqartut tungaasigut assigiinngisitaartoqaqisoq. Ulluunerani neqeroorutit ilaasa illuttarivaat, illut ukiut 60-it sinnerlugit pisoqaassusillit, allalli nutaarluinnarnik illutaqarlutik. Ilaanneeriarluni aamma illut ulluunerani neqeroorutinut illutassatut sanaqqaarneqanngikkaluartut allanngortiternikulli atorneqatarput. Illutatigut assigiinngissutsit kingunerisinnaavaat ulluunerani neqeroorutit ilaasa sinaakkutigisamikkut allanut naleqqiullutik allanik periarfissaqarnerat, ingerlatsivimmili pisortap oqaatigaa, misigisarnagu tamanna meeqqanik sammisaqartitsinerit pitsaassusaannut apeqqutaasartoq. Kommunit nakkutilliinerannut atatillugu ulluunerani neqeroorutit timitalimmik sinaakkutigisaat malitseqartinneqartarput, kisianni ulluunerani neqeroorutini pisortat ataasiakkaat akisussaaffigaat, ingerlaavartumik aserfallatsaaliinissaq, annertunerusunillu nutarterisoqartariaqartillugu kommunimut attaveqarnissaq. Taamatuttaaq ulluunerani neqeroorutini pisortat pisatsersuinissaq atortulersuinissarlu akisussaaffigaat.

Aamma angajoqqaat aperineqarput, ulluunerani neqeroorutini timitalimmik sinaakkutigisat pillugit qanoq misigisarnerannik. Angajoqqaat affangajaat oqarput, timitalimmik sinaakkutigisaasut pitsaanerusinnaasut. Angajoqqaat taakku ilaaqtigut misigisarput, ulluunerani neqeroorutit illutaat nungullarnikuusut, aammalu akisualanerat pitsaanngitsoq. Tamatuma saniatigut init mikipput, tamatumalu init pisatsersornissaat meeqqallu pinnguarnissaminnut periarfissaat killilertarpai. Taamaattoq aamma angajoqqaat ilaasa timitalimmik avatangiiserisat naammagisimaarpaat. Angajoqqaat ataasiakkaat oqaatigaat pingaaruteqanngitsoq, init nutaajunersut imaluunniit nutarteqqammigaanersut, pingaaruteqartuusorli, init eqqiluitsuunissaat, meeqqat nappaatinik imminnut tunillaqqunagit. Angajoqqaat taakku eqqiaasarneq naammagisimaarpaat.

> *Meeqqerivimmi tassani init mikigaluarput. Init ataatsimoorfiit qujanartumik angisuujupput, kisianni init ilui portusaqaat, taamaammallu akisuasarlutik. Kisianni silami pinnguartarfiat assut nuannarivara.* (Angajoqqaaq)

> *Ajorinngivippara. Kisianni takusinnaasatsitut pisoqaalaarpoq. Pingaaruteqartoq tassaavoq inip eqqiluitsuunissaa, meeqqat imminnut tunillaassuunnatik pinnguarsinnaaqqullugit, tamannalumi ajunngeqaaq.* (Angajoqqaaq)

Angajoqqaat arlallit aamma silami pinnguartarfik pitsaasutut ersersikkumavaat. Pinnguartarfimmi inissaqarluartoqarnissaa pingaartippaat, silami naammattunik pinnguaqartariaqarpoq, aamma pinnguartarfik ima aaqqqisssugaasariaqarpoq, sulisunit meeqqat tamarmik ataatsikkut takuneqarsinnaallutik, tamanna angajoqqaanut toqqissinartuummmat. Angajoqqaaq ataaseq ulluunerani neqeroorutip aaqqissugaanera pillugu nuannaajallassimavoq. Angajoqqaaq taanna ulluunerani neqeroorummi nutaarluinnarmiittumik meeraqarpoq. Angajoqqaap taassuma apersorneqartunit kisiartaalluni

pitsaasutut ersersippaa, meeqqeriviup pinnguaqarluarnera aamma avatit atornissaannut atortut nikerarluarnerat. Angajoqqaat sinneri oqarput, ulluunerani neqeroorutini pinngussat ikippallaartut, aamma timip avatillu atornissaannut atortussat anginerusut amigaataasut.

> *Pitsaanerusinnaavoq. Pisoqaavallaaqaaq. Timip atornissaanut anginerusunik atortukippallaaqaaq*. (Angajoqqaaq)

> *Timitalimmik avatanngiisit assut tupaallassutigaakka. Kusanaq. Meeqqeriviit allat ilaat kisiisa takunikuugaluarpakka, kisianni maanga inorsarput. Tamatumani meeqqerivik manna allaanerulluinnarpoq.* (Angajoqqaaq)

3.3.1 Inissamik pisatsersuinermillu malinnaaneq

Ulluunerani neqeroorutini illut pisatsersuinerillu arlalitsigut annertuumik assigiinngissuteqartarput. Ulluunerani neqeroorutini malinnaavigineqartuni amerlanerni, nalinginnaavoq init mikisut meeqqat ikittunnguaakkaarlutik pinnguarfigisinnaasaasa imaluunniit akisilersukkani ataatsimoorfigisinnaasaasa amerlasarnerat nalinginnaavoq. Annertunerusumik pinnguarnerit ataatsimoorluniluunniit sammisaqartitsinerit nalinginnaasumik inini anginerusuni pisarput, inilu taanna tassaagajuppoq immikkoortortaqarfiit/meeqqat ataatsimoortut ataatsimoortarfiat, aamma igaffimmi imaluunniit igaffiutigalugu nerisarfimmi meeqqat amerlasuut ataatsimoorfigisaanni ingerlatsisoqarsinnaalluni. Ini angisooq aaqqissugaasinnaavoq nuuttakkanik iigalerlugu, sammisaqarfissat soqutigisanilluunniit ingerlatsivissat taamaaliornikkut killilerlugit, soorlu atuarneq/atuffatsinneq, ikkussortagalerineq sananermut atortulerineq, spil-it atisalersorlunilu pinnguaatit.

ECERS-2-mi “Inissaq pisatsersuinerlu” pisatsersuinermut, pisattanut aamma atortunut pinnguarnernut sammisaqaatinullu anginerusunut mikinerusunullu atorsinnaasunut tunngavoq. Aammali meeqqat eqqissisimanissamut namminerisaminnillu inuuneqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnerat, meeqqat suliaannik uppernarsaasersuineq (titartakkanik il.il. kiisalu avatit atorlugit pinnguarnerit aamma ilaallutik. Assersuutigalugu nerriveeqqani meeqqat tamarmik innissaqarlutik sulisunit oqaloqatigineqarsinnaanerat, “Inissaq aamma pisatsersuinerup” pitsaanerulernissaannut tapertaasarpoq. Akerlianik pinngussanik ulikkaartut imaluunniit pinngussat allallu torsuusani allaallu immaqa anartarfinni toqqortarineqartut, pitsaassutsip appariarneranik kinguneqassapput. “Inissap pisatsersuinerullu” ataani qulequttat imarisaat malinnaanermilu paasisat immikkoortuni tulliuttuni itisilerneqarput.

‘Inissaq aamma pisatsersuineq’-mut atatillugu malinnaanermit maluginiakkat

- Ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut nalinginnaasumik aserfallatsaalisaalluagaarpasipput.
- Pulaarneqartut amerlanersaanni nalinginnaasumik isumassuinissamut, pinnguarnissamut ilikkariartornissamullu naammattunik pequteqarpoq, pequtillu nalinginnaasumik naammattumik pitsaassuseqarlutik.
- Nalinginnaasumik ulluunerani neqeroorutit pisatsersugaanerat annertunngilaq. Ilorrisimaarfiusinnaasut, ilorrisimanartunik pequsersukkat aamma soqutigisanik aallussiffiusinnaasutut aaqqissuussat amigaataapput (Soqutigisanik aallussiffiusinnaasoq tassaavoq aalajangersimasunik nassuiakkanik pinnguarfissaq – soorlu inuusarfissaq, igaffik pinnguarfissaq, pisiniarfiusaarfissaq, isiginnaartitsisarfik il.il.). Nalinginnaasumik inini pinngussat ikipput, taakkunanngalu pinngussat ikittuinnaat meeqqat namminneerlutik atorsinnaasaattut aaqqissugaallutik.

- Ulluunerani neqeroorutini amerlanerni init nipaatsumik pinnguarfissat nipituuliorfiillu avissaaqqanngillat, taamaalillunilu init aaqqissugaanngillat akornusersorneqarnissat pinaveersaarneqarsinnaanngorlugit. Taamatuttaaq meeqqat kisimiiffigisinnaasaat ikittunnguakkaarlutilluunniit eqqissisimaarfigisinnaasaat ersarissut amigaataapput. Aamma takuneqarpoq sulisut meeqqat namminneq pinnguarniarlutik allamukartut attaveqarfiginnginnerusaraat.
- Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni saqqummersitsinissamut atortut killeqarput, taamatuttaaq meeqqat suliaannik saqqummersitat killeqarlutik.
- Illup iluani meeqqat avatiminnik atuiffigisinnaasaat killeqarput. Taamaalilluni takuneqarpoq, ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut arlaannaalluunniit naammattunik, assigiinngisitaartunik, aalaakkaasunik nuunneqarsinnaasunillu avatit atornissaannut atortoqanngitsut – meeqqat atoriaannaasaannik.

Illup iluani inissaq

Skalami 'Illup iluani inissaq'-mi isiginiarneqarput ulluunerani neqeroorutini tigussaasutigut avatangiisit qaamanermut, nipiliortoqarneranut, kiassutsimut aamma inini akornuteqanngitsumik aalasinnaanermut naleqqiullugit. Aamma meeqqanut allatsissimasunut naleqqiullugu pinnguarnissamut naammattumik inissaqartariaqarpoq. Qulequttap "Illup iluani inissap" ECERS-3 atorlugu malinnaaviginerani isiginiarneqarput, meeqqat ataasiakkaat katersuunnerminni naammattumik inissaqarnersut, inimi nuupallattoqarsinnaanersoq, meeqqat atortunik aallersinnaanersut, meeqqat issiasut akornutiginngikkaluarlugit.

Ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut aserfallatsaalisaanerat nalinginnaasumik pitsaasuuvoq. Aammattaaq naammattumik qaammaqqute qarput, silaannarissarluagaallutik kiassuserlu naammaginarluni. Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartunit arfinilinnit tallimani meeqqanut ulluunerani neqeroorummi allatsissimasunut naammattumik innissaqarpoq. Taamaattoq ulluunerani neqeroorutini marlunni, tunngaviusumik paarsinissamut ilikkariartortitsinissamullu naammattunik pisataqarnissamut inissaaleqitsisoqarpoq. Soorlu pequtit ilorrisimaarfiusinnaasut, pinngussanut ilitsiviit ulikkaartooqqanngitsut, meeqqanilli tikikkuminartut. Annermik ulluunerani neqeroorummi ataatsimi sulisut akornuteqanngitsumik kaajalukaarsinnaanerat, meeqqallu namminneerlutik pinnguarsinnaanerat inissakilliorfiupput.

Paarsinissamut, pinnguarnermut ilikkariartortitsinissamullu aaqqissuussineq

'Paarsinissamut, pinnguarnermut ilikkariartortitsinissamullu aaqqissuussinermik' ECERS-2 atorlugu malinnaanermi isiginiarneqarput pinnguarnermut ilikkariartortitsinissamullu pisattat atortullu. Pitsaasutut nalilerneqartarpoq meeqqat namminerisaminnik atisaasiveqaraangata namminnerlu pigisaminnut amusartoqarlutik assigisaanilluunniit toqqorsiveqarlutik, kiisalu nerriveqarluni issiaveqarpat, meeqqat angissusaannut naapertuuttunik issiavigiuminartunillu.

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartunit arfinilinnit tallimani meeqqanut ileqquusut malillugit paasinninnissamut, pinnguarnissamut ilikkariartortitsinissamullu naammattunik pequteqarpoq naammaginartunik pitsaassusilinnik. Atisaasiveqarpoq, meeqqallu tamarmik namminneq pigisaminnut ilitsivissaqarput. Taamaattoq ulluunerani neqeroorutini sisamani ataasiinnarmik meeqqanut ilorrisimaarfiusinnaasumik pequteqarpoq imaluunniit soqanngivissorluniluunniit. Ulluunerani neqeroorutini tamani issiaviit nerriviillu portuallaarput, meeqqat angissusaannut naaleqquttuunnatik. Tassunga atatillugu eqqaaneqassaaq ECERS-3-p issiaviit nerriviillu naammaginartumik portussuseqarnerannnik isiginiaanera isornartorsiorneqarsimammat (Holm, 2020). Isornartorsiutaavoq, piumasaqaat tamanna Amerikkarmiuneersuummat

Danmarkimili pitsaasutut isigineqartarluni, pequtit portusuut qallorfigissallugit pitsaasuummata, tamatumalu meeqqat ineriartornerat tapersertarmagu. Malinnaanerup nalaani pequtit portunerat meeqqanut ajornartorsiutaasutut malugineqanngilaq.

Issiaviit portussusaat aamma paarsinissamut, pinnguarnissamut ilikkariartortitsinissamullu pisatsersuinermi pointinnannissamut apeqqutaanngilaq. Tassami pequtit pisariaqartut, soorlu issiaviit, nerriviit pinnguaasiviit atortuusiviillu saniatigut ulluunerani neqeroorutit pisatsersornerat annikippoq. Pequtit meeqqanut ilorrisimaarfiusinnaasut ataasiakkaannguupput soqanngivilluniluunniit, sammisassanut aalajangersimasunut atortoqanngilaq, soorlu igaffeeqqanik pinngussanik. Tamatuma meeqqat pequtinut ilorrisimaarfiusinnaasunut inissillutik kisimiissinnaanerat killilerpaa, tassanilu assersuutigalugu atuakkamik isiginnaarusaarlutik. Atortunillu amigaataasunik soorlu igaffeeqqamik pinngussamik amigaateqarnerup, takorluuilluni pinnguarsinnaanissamut meeqqat periarfissaat killilertarlugu. Tamanna meeqqat pinnguarnerannut ilikkariartornissamullu periarfissaannut killiliisinnaavoq, tassami ilisimatusarnerup takutipppaa timitalimmik sinaakkutigisat kaammattuisut. Meeqqat pinnguarnerannut ilikkariartornerannullu iluaqutaasartut (Björgen, 2012; Nordstrømme, 2012). Erseqqissarneqassaaq pineqanngimmat akisuunik pequtitaartornissaq atortoqalernissarlu, kisiannili aamma pineqarmat pilersitsiffiusumik takorluuisinnaanerlu atorlugu eqqarsarnissaq, meeqqat pinnguarnerat, ilikkariartornerat takorluuisinnaanerallu tapersersorniarlugit.

Inip aaqqissugaanera, pinnguarneq ilikkariartornerlu

Immikkkoortumi isiginiarneqarpoq ulluunerani neqeroorutit meeqqat pinnguarnissaannut ilikkariartornissaannullu naapertuuttumik aaqqissugaanersut – pinnguarnermi atortunut (soorlu biilit, inuusat, ikkussortakkat, spil-it) meeqqat atorsinnaasaannut, pinnguarnissamut naammattumik inissaqassutsimut, sulisut inini pisunik malinnaasinnaanerannut, aamma ulluunerani neqeroorutip pinnguarfissanut soqutigisanillu aallussaqarnissamut aaqqissugaaneranut naleqqiullugit.

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni nalinginnaasumik soqutigisanik aallussiffiusinnaasumik ataasinnarmik ineqartarpoq soqanngivilluniluunniit. Ulluunerani neqeroorutini ilorrisimaarfiusinnaasunik aaqqissuisoqartarsimanngilaq, pequsersukkanik, aamma ulluunerani neqeroorutinit arfinilinnit pulaarneqartunit tallimat nipiliorluni pinnguarfiit nipaatsumillu pinnguarfissat avissaartinneqarsimanngillat, tamatumalu kinguneraa nipiliorluni sammisarissat, nipaatsumik ingerlatsinerit ajoqusertarmatigit akornuserlugilluunniit. Annermik ulluunerani neqeroorutit marluk aaqqissugaapput ineerarpassuaqarlutik, tamatumalu sulisut meeqqanik tamanik malinnaanissaat ajornakusoortilerpaa. Inini nalinginnaasumik ikittuinnarnik atortoqarpoq, taakkunanngalu ikittuinnaat pinnguarnermut atorsinnaallutik - aaqqissugaasumik meeqqallu namminneerlutik atorsinnaasaannik. Tamatuma kinguneraa, meeqqat atortunik atuillutik pinnguarnermikkut isumassarsisinnaannginnerat, tamatumalu meeqqat periarfissaat killilerpaa. Assersuutigalugu malinnaanermi malugineqarpoq, inimi pilersitsissutaasinnaasunik atortoqartoq, kisiannili taakku meeqqat namminneerlutik angusinnaanngikkaat, ilisivinni meeqqat inugaanni inissisimammata.

Namminerisamik inuunissamik inissaqarneq

Tassani isiginiarneqarpoq, ulluunerani neqeroorummi meeqqat namminerisamik inuuneqarnissaminnut periarfissaqarnersut, aaqqissuussinikkut aammali taamaaliornissamut sulisunit tapersersugaanersut, imappoq sulisut maluginiakkamik nalinginnaasumillu meeqqat namminerisamik inuuneqarnissaminnut pisinnaatitaaffiat, namminerisaminnilluunniit

sumiiffeqarsinnaanerat illersorneraat (soorlu pinnguarnerup kisimiilluni ikinngummilluunniit aappaqarluni ingerlanneqarsinnaanera).

Malugineqarpoq meeqqat kisimiillutik ikinngumminnilluunniit aappaqarlutik pinnguarsinnaatitaasut, meeqqat allat pinnguartarfinnut isernissaat akornusinngikkaluarlugu. Nalinginnaasumik ataqqineqarpoq, meeqqat kisimiillutik aappaqarlutilluunniit pinnguarumasarnerat. Taamaattoq ulluunerani neqeroorut ataaseq eqqaasanngikkaanni ajornartorsiutaavoq, init akornusersorneqarnissaq pinaveersaarneqarsinnaanngorlugu aaqqissugaannginnerat, aamma meeqqat ersarissumik kisimiiffigisinnaasaannik amigaateqarneq. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi malinnaanermi malugineqarpoq nukappiaraq, pinnguarnermini imminut assequtsersortoq, tamatumalu takutippaa namminerisamik inuuneqarnissamik pisariaqartitsineq piviusunngortinneqarsimanngitsoq. Assinganik ulluunerani neqeroorutini arlalinni maluginiarneqarpoq, sulisut meeqqat namminerisaminnik pinnguarnerisa meeqqanit allanit akornuserneqarnissaannut illersornissaat eqqumaffiginngikkaat, aamma sulisut meeqqat namminneq pinnguarniarlutik kisimiikkusuttut annikinnerusumik eqqumaffigigaat. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi sulisut pikkoriffigivaat akuliunnissartik, namminerisamik inuunissamut inissaq qaangerneqaraangat. Taamaattoq matumani assersuutissaqarpoq sulisut meeqqallu allat kia pinngussamik tiguseqqaartuuneranik ataqqinnittannginnerannik, aamma sulisut meeqqat tulleriaarnissaat arajutsisaraat, meeqqat arlallit pinngussamik ataatsimik pinnguarumatillugit.

Saqqummersitsineq meeqqanut attuumassutilik

Immikkoortumi uani isiginiarneqarput ulluunerani neqeroorutini saqqummersitat imarisaat atortarnerallu, ilaatigut taakku meeqqanit sanaajunersut, naapertuunnersut tulluartuunersullu, perorsaanermut atatillugu atorneqarnersut, meeqqat ataasiakkaat oqariartuuteqarnissaannut periarfissiinerusut aamma meeqqat ulluunerani neqeroorummut atanerannik takutitsinerusut. Saqqummersitat tassaasinnaapput tittartakkat, sapakkanik nipitissukkat pilersitalluunniit allat, meeqqat peqataaffigisimasaat.

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni nalinginnaasumik annikitsuararsuarnik saqqummersitaqarpoq. Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni assilialianik soqanngilaq, taamaallaallu ulluunerani neqeroorutini marlunni meeqqat namminneq pilersitaat, titartakkat, sukkut tamaana nivinngarneqarsimapput. Malinnaanerit nalaanni meeqqat suliaat meeqqat peqatigalugit, perorsaanermut ilaatillugu atorneqanngillat. Saqqummersitat pillugit oqaloqatigiinneq meeqqat oqaasiinik inerisaanermut annertusaanermullu atorneqarsinnaavoq, soorlu saqqummersitat imarisaat pillugit oqaloqatigiinneq aqqutigalugu.

Avatit atorlugit pinnguarnissamik inissaqarneq

Skalap ilaani matumani isiginiarneqarput, ulluunerani neqeroorutini meeqqat avatitik atorlugit isumannaatsumik pinnguarnissaminnut periarfissaqarnersut. Tamatumani pineqarput silami illullu iluani periarfissat. ECERS-3-mut ilitsersuummi allaqqavoq, sumiiffiit isumannaannerusut tassaasut, sumiifiit meeqqanut ornissallugit ulorianartortaqanngitsut. Ulorianarnerusut assersuutigalugu tassapput pinnguarfiit nakkaraanni tuffiusinnaasunik allequtaqanngitsut.

Illup iluani meeqqat avatiminnik atuinissamut periarfissaqarfigisaat killeqarput. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi, atisaasivimmi bænkeqarpoq marlunnik meeqqat avatiminnik atuillutiik pinnguarfigisinnaasaannik, ulluunerani neqeroorummi allami illup iluani majuarfissiaqarpoq meeqqat malinnaasoqarnerata nalaani atorsinnaasaannik, neqeroorummilu allami meeqqat avatiminnik atuisinnaapput igalaat saaniit atsissuniit madrasimut natermiittumut pisseqattaarlutik, kiisalu arsamik pinnguarsinnaallutik. Ulluunerani

neqeroorutit tamarmik ullup qeqqata siorna pulaarneqarput, ulluuneranilu neqeroorummi ataasiinnarmi malinnaasoqarnerata nalaani, meeqqat sivikitsumik silami pinnguartarfimmiinnissartik angumeraat. Silami avatit atorlugit pinnguarfiusinnaasut isumannaatsoorpasipput. Annertuunik ulorianartoqanngilaq tamaanilu itisuunik putoqanngilaq nakkarfiusinnaasunik. Taammaattoq issakatsiaarfiit majuarfissialluunniit ataani nakkaraanni tuffissanik amigaateqartoqarnera aamma issakatsiaarfiit imminnut qanippallaat, kalunnitaalu isumannaallisagaanngitsut kiisalu sumiiffinni ataasiakkaani pinnguartarfiup ilaa qaarsuinnaasoq assersuutissaqarpoq. Nakkaraanni tuffiusinnaasunik allequtaqartoqannginnera ECERS-3-mi nalilerneqarpoq annertuumik ulorianartutut. Malugineqassaaq ECERS-3-p isumannaallisaanermik taama pingaartitsitiginera, Amerikamiut kulturiannit aallaaveqarnerarlugu isornartorsiorneqarnikuummat, tamannalu nangillugu oqaatigineqarluni isumaqartoqarluni, pineqartut pissutsinut allanut imaaliallaannaq nuunneqarsinnaanngitsut. Holmip oqallissaarummini innersuuppaa, ilisimatusarnerup takutimmagu, meeqqat killissatik pinnguartarfimmi misiligarsinnaanngikkunikkit, taava aamma namminneq allallu killissaat ilikkarnavianngikkaat (Holm, 2020). Kalaallit Nunaanni pinngortitaq ulluinnarisamut pingaaruteqarluni ilaavoq, taamaammallu naapertuuttuusinnaavoq oqallisigissallugu, nakkartoqassappat tuffissat aamma pinnguartarfimmi atortut ulorianartut Amerkiamiunut assingusumik isiginiarneqarlutillu pingaartinneqassanersut.

Avatit atornissaannut atortut

Matumani isiginiarneqarput avatinik atuinissamut atortut, meeqqanit atorneqarsinnaasut – qanoq nikerartiginerinut, nuunneqarsinnaanerinut/nuunneqarsinnaannginnerinut naammmaginartunillu unamminassusiinut naleqqiullugit. Annertuunik pointinnattoqartarpoq atortut naammattut assigiinngisitaarluartullu pigineqaraangata – nuunneqarsinnaasut nuunneqarsinnaanngitsullu, taakkualu ilaatigut ukiunut naleqquttumik ilaatigullu unamminarluartunik sammisaqarnissamut kaammattuisuugaangata.

Ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut arlaannaalluunniit naammattunik atortoqanngilaq – tassa atortunik assigiinngisitaartunik, nuunneqarsinnaasunik nuunneqarsinnaanngitsunillu, meeqqat avatiminnik atuinissamut sungiusaatigisinnaasaannik, tamatumani ilanngullugit atortut pisinnaasariaqartut sapernarnerit sungiusarnissaannut atugassat (soorlu cykelit assakaasumik uppinnaveeqqutillit). Ulluunerani neqeroorutini arlalinni avatit atornissaannut killilinnik atortoqarput. Ulluunerani neqeroorutini marlunni atortussaasinnaasut tassatuaapput arsat. Ulluunerani neqeroorutit aappaanni niviarsiaqqat killilimmik arsamik pinnguarput, aappaanilu arsat sulisut pitsaasumik peqataaffigisaannik siunertaqarluartumik atorneqarlutik, meeqqat kaammattorneqaqattaarlutik arsaq akoqqullugu, miloriuteqqullugu, assakaateqqullugu isimmeqqullugulu. Taamaallaat ulluunerani neqeroorut ataaseq, ECERS-3-mi pitsaassutsip minnerpaaffissaa angussagaanni piumasaasut naapertorlugit pisinnaasanik arfineq-marlunnik sungiusaataasinnaasumik avatit atornissaannut atortoqarpoq (arpanneq, miloriarneq, isimmiineq, umerneq, aqunneq, majuarneq nivinngaarnerlu). Ulluunerani neqeroorutini arlalinni silami pinnguartarfiit avatit atornissaannik sungiusaataasinnaasunik atortoqarput, kisianni oqaatigineqareersutut malinnaasoqarnerata nalaani silami pinnguartarfiit atorneqanngillat.

3.4 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni ilusiliinikkut pitsaassutsip misissoqqissaarnera

Ilusiliinikkut pitsaassuseq ataatsimoortumik taaguusiussaavoq, tamatumanilu pineqarlutik sinaakkutigisat pissutsillu perorsaanikkut sulinerup ingerlanneqarfigisai. Ilisimatusarnerup takutippaa, perorsaanikkut suleriaatsit qaffasissumik pitsaassusillit ingerlanneqarnissaannut

periarfissat, ilusiliinikkut nikerartunit sunnigaasartut, soorlu sulisut amerlassusissaannik, sulisut ilinniarsimassusiannik, sulisut aalaakkaasumik sulinerannik aamma aningaasatigut illutigullu sinaakkutigisanik. VIVE-p ulluunerani neqeroorutinik misissuinerani, ilusiliinikkut pitsaassutsimut naleqqiullugu, pissutsit arlallit ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suliaqarnerup pitsaassusaanut, taamaalillunilu avatangiisinut meeqqat naapittagaannut naleqqiullugu arlalitsigut unamminartoqartitsipput. Tamakku tulliuttumi saqqummiunneqassapput.

Perorsaasutut ilinniarsimasunik amigaateqarneq

Ulluunerani neqeroorutini pisortanit 15-init VIVE-p apersugaanit arfinillit, suliffimminni kisiartaallutik perorsaasutut ilinniagaqarput. Ingerlatsivimmi pisortanik aamma ulluunerani neqeroorutini pisortanik apersuinermi erserpoq, sulisussarsiorneq ajornartorsiutigisaraat, tamannalu siusinnerusukkut misissuisimanertigut aammattaaq erserpoq. Sumiiffinni arlalinni ajornartorsiut qaangerniarneqartarsimavoq, sulisut perorsaanikkut ilinniarsimanngitsut najugaq qimannagu perorsaasutut ilinniarnissaannik kaammattorlugit. Taamaattoq ajornartorsiutaavoq, tamatuma kingunerisarmagu sulisut ilinniarnermik nalaani amigaataalernerat, sumiiffinnilu arlalinni misigineqartarpoq sulisut ilinniariartortinneqartut naammassigaangamik illoqarfimmi ilinniarfigisaminniiginnartarnerat, tassani attavittaartorsimanertik pissutigalugu. Sulisut ilinniarsimassusiat meeqqat ulluunerani neqeroorutiniittarnerminni pissarsiarisartagaannut sunniuteqartarpoq. Ilisimatusarnerup takutippaa, meeqqat ataatsimoortut ikinnerusut, amerlasuunik sulisullit, meeqqat perorsaasumik naapertuuttumik ilinniagalimmik siulersorneqarfigisaasa ilaatigut meeqqat atugarliortut peqataalernerat siuarsartaraat, taamaalilluni perorsaasutut ilinniarsimasunik Kalaallit Nunaanni amigaateqarneq, ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut sulinermik ajornartorsiortitsilersinnaavoq.

Atugassarititaasut, ineqarneq ungasissutsillu sulisussaqarniarnermik ajornartorsiortitsisarput

Ilinnniarsimasunik sulisussarsiornermi kingornagullu sulisoriinnarniarneranni ajornartorsiutit ilagaat, sulisut allanik akissarsiarissaarfiunerusunillu siliffittaartarnerat. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit misigisarpaat, perorsaanikkut ilinniagalinnut atugassarititaasut isumaqatigiissutillu, perorsaasutut sulinissaq pilerinarunnaartittaraat, taamaammallu aamma ajornakusoortoq sulisut perorsaasutut ilinniarnissamut sulinissamullu kaammattornissaat. Unamminartut allat ilagaat illussaqartinneqarneq ajornerat. Illoqarfinni inissarsinissaq ajornakusoorsinnaavoq, ilutigisaanillu ulluunerani neqeroorutini pisortat misigisarput, perorsaasut nunaqarfinnut nuukkumaneq ajornerat, misigisaramik illoqarfinni inuuniarnermi atugarisat oqinnerusut, nunaqarfinnilu inuuneq illoqarfinni inuunermit akisunerusoq. Ineqarnermut aningaasartuutinik taarsiisoqarsinnaanera periarfissaasinnaasutut taaneqarpoq. Sumiiffiit ilaanni periarfissaq tamanna misilinneqarsimavoq. Sulisussarsiornermut sulisullu sulisoriinnarniarlugit suliniutinut ilaatillugu, kisiannili taamaaliorneq kissaatigineqartutut sunniuteqarsimanngilaq. Ulluunerani neqeroorutini sulisut sulisoriiinarnissaannut Namminersorlutik Oqartussat periusissiaat iliuusissanillu pilersaarutaanni (Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2017) aamma VIVE-p misissuineranut atatilluugu ulluunerani neqeroorutini pisortanik apersuinermi erserspoq, akissarsiat, perorsaasunut isumaqatigiissut inissaqartitsinnginnerullu perorsaasutut ilinniarsimasunik sulisoqarniarneq sunnertaraat, taamaalilluni ilusiliinikkut pitsaassutsimik tamannalu aqqutigalugu avatangiisinik meeqqat ulluinnarni neqeroorutini naapittagaannik sunniilluni.

Sulisussaaleqineq

Ulluunerani neqeroorutini pisortat oqaluttuarput, sulisut nalinginnaasumik aalaakkaallutik sulisartut annertunngitsumillu napparsimaneq pissutigalugu sulinngitsoortarlutik. Taamaattoq ulluunerani neqeroorutini pisortaqarpoq, ullut tamaasa naammattunik sulisoqarniarmik ajornartorsiuteqartartunik. Tamanna ulluunerani neqeroorutit qaangerniartarpaat, inini sulisut nuutinnerisigut imaluunniit taartaasartunik aggersaanikkut. Apersuinerni ulluunerani neqeroorutini pisortat oqaatigaat, taartaasartut perorsaasutut ilinniagallit imaluunniit ulluunerani neqeroorutinit misilittagallit piumaneqartaqisut. Taamaammat taartissarsinissaq ajornakusoorsinnaavoq. Ataasiakkaat misigisarsimavaat taartaasartut takkutinngitsoortut. Ingerlatsivimmi pisortat aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisullu oqaatigaat, sulisussaaleqineq sulisup pitsaassusaanut meeqqanullu toqqaannartumik arlalinnik sunniuteqartartoq. Perorsaanikkut inerikkiartuutaasunik ulluinnarni ulapiffiutillugu ingerlatsinissaq ajornakusoorsinnaavoq, aamma meeqqat pissusissamisoortumik ineriartunngitsut iliuuseqarfiginissaat arriinnerusumik pisarpoq. Sunniutaasartoq alla tassaavoq meeqqat angajoqqaallu ukiup ingerlanerani sulisunik assigiinngitsorpassuarnik sungiussiniartariaqartarmata, tamannalu meeqqani sulisunilu toqqissisimannginnermik pilersitsisarpoq. Sulisut taarseraannerisa meeqqat angajoqqaallu toqqissisimannginnerannik kinguneqarsinnaanerata meeqqallu ingerlalluarnissaannut sunniuteqarsinnaanerisa saniatigut, sumiiffinni arlalinni aamma misigineqartarpoq, perorsaanikkut suliamut sunniuteqarsinnaasoq. Sumiiffinni arlalinni taartaasartut ulluunerani neqeroorummi periutsinik ilinniartinniarneqaqartarput, kisianni suliassaq ajornakusoortuuvoq, taartaasartut akornanni taarseraanneq annertummat. Taamaammat ulluunerani neqeroorutini pisortat ilaasa misigisarpaat, sulisut sulinngitsoortarnerisa taartaasartunillu atuisarnerup, perorsaanikkut sulinerup pitsaassusaa – taamaalillunilu meeqqat ineriartornerat - unamminartoqartilersaraat. Taamaalilluni nalinginnaasumik sulisussaaleqineq, ilusiliinikkut pitsaassutsimik sunniinerliortarpoq, tassuunakkullu aamma perorsaanikkut sulinerup pitsaassusaa meeqqallu ulluunerani neqeroorutini avatangisaat sunnernerliortarlugit.

Nukissatigut sillimmatinut sinaakkutit nikerartut

Ulluunerani neqeroorutit kommunimi perorsaanikkut siunnersortimit imaluunniit MISI-mit siunnersorneqarnissamik tapersersorneqarnissamillu neqeroorutit atorsinnaavaat. Tamatumani misilittakkat assigiinngillat. Sumiiffiit ilaanni suleqatigiinneq ingerlalluarpoq, tamannalu perorsaanikkut suleriaatsinik angajoqqaanillu suleqateqarnermik inerisaaqataallunilu ikorfartuisarpoq. Ikorfartuineq sulisut akornanni toqqissisimanermik qulannginnermillu pilersitseqataasarpoq. Taamaattoq aamma apersuinerni assersuutissaqartoqarpoq, perorsaanikkut siunnersortip MISI-llu attavigiuminaassinnaanerinik. Ulluunerani neqeroorutini pisortat misigisarpaat, tamanna meeqqanut ajornartorsiutilinnut aammali meeqqat sinnerinut kinguneqarsinnaasartoq – tassa ulluunerani neqeroorutip ikiorserneqarnissaq pisariaqartitani sivisuumik utaqqisariaqartarlugu.

Aserfallatsaaliineq naammaginartoq

Ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut tigusaasutigut sinaakkutigisamikkut assigiinngeqaat. Ulluunerani neqeroorutit ilaat ukiunik 60-inik pisoqaassusilinnik initaqarput, taakkulu aallaqqaammut siunertanut allanut sanaajullutik, allalli nutaarluinnarnik illutaqarput. Angajoqqaanik apersuinerni angajoqqaat affangajaat oqaluttuarput illutat pitsaanerusinnaasut. Ilaatigut misigisarpaat, ulluunerani neqeroorutip illutai nungullarsimaqisut, akisuaqisullu. Taamaattoq angajoqqaat tamarmik erseqqissarpaat, eqqiluisaarneq pingaarnerpaasoq, tamannalu naammagisimaarlugu. Malinnaanernut atatillugu eqqiluisaarneq

aserfallatsaaliinerlu naammaginarput. Taamaalilluni tamanna ilusiliinikkut pitsaasumik sunniisuunngilaq.

Pinnguartarfik naammagisimaarneqarpoq

Apersuinerni angajoqqaat arlallit erseqqissarpaat, pinnguartarfik pitsaasutut isigalugu. Pingaartippaat pinnguartarfiup inissaqarluarnissaa, naammattunik silami pinnguaqarnissaaa, aamma pinnguartarfiup aaqqissugaanissaa, sulisut meeqqanik tamanik malinnaasinnaannngorlugit, tamanna angajoqqaat toqqissisimanartimmassuk. Aamma malinnaanernut atatillugu takuneqarpoq, sulisut pinnguartarfimmi angalaarluartartut assersuutigalugulu arsaqataasarlutik. ECERS-3 aallaavigalugu nalilerneqarpoq, pinnguartarfiit isumannaarneqarnearat ajorpallaanngitsut, issakatsiaarfiit imminnut qanippallaartut, nakkartoqassappallu tuffuissanik amigaateqartoqarnera eqqaassanngikkaanni, tamannalu ECERS-3-mi nalilerneqartarpoq ulorianarluinnartutut. Kisianni eqqaaneqareersutut tamannarpiaq isornartorsiorneqarnikuuvoq, taamaammallu eqqarsaatigisariaqarpoq, tamannarpiaq Kalaallit Nunaanni qanoq isummerfigineqassanersoq. Taamaalilluni Kalaallit Nunaannut tunngatillugu VIVE naliliivoq, pinnguartarfimmi pissutsit ilusiliinikkut pitsaassutsimut akimmiffiusumik sunniuteqassanngitsut.

Ulluunerani neqeroorutini amigartumik pisatsersuineq atortullu killeqartut

Malinnaanerit takutippaat, 'Inissamut pisatsersuinermullu' naleqqiullugu unamminartut, init pisatsersornerinut pinngussanullu pigineqartunut attuumassuteqartut. Ulluunerani neqeroorutit pisatsersornerat ilusiliinermi pitsaassutsimut pingaaruteqarpoq, meeqqat pinnguarnissaannut sinaakkusiisuugamik, tamannalu ilikkariartornermi avatangiisinut sunniuttarpoq. Oqaatigineqareersutut ilisimatusarnerup takutippaa, ulluunerani neqeroorutit inaannik aaqqissuussineq perorsaanikkut periutsinut sunniuteqartarpoq (Gammelby, 2013). Assinganik aamma eqqaaneqareersutut nalunngilarput, ininik ilusilersuineq meeqqat peroriartornerannut ersittumik pingaaruteqartumillu ilaasoq taamatullu peqataanissaannut pingaaruteqartuulluni (Eva, 2017a). Taamaammat 'Inissaq pisatsersuinerlu' ilikkariartornermi avatanngiisinut ataatsimut isigalugu meeqqat ingerlalluarnissaannik, ilikkariartornissaannik ineriartornissaannillu ikorfartuinissamut pingaaruteqarpoq. Meeqqat eqimattani mikinerusuni annerusunilu sullinnissaat periarfissaqassaaq, avatit atorlugit sammisaqartarnissaq inissaqassaaq, meeqqallu unikaallalaarnissamik pisariaqartitsisut inissaqartinneqartariaqarput, kisimiillutik imaluunniit meeraqatiminnik inersimasumilluunniit aappaqarlutilluunniit eqqarsalaarnissaat periarfissaqartinneqarluni. Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni amerlanerni, ileqquusut malillugit isumassuinissamut inissaqaraluarpoq, soorlu nerriveqarluni, issiaveqarluni ilisiveqarlunilu, nalinginnaavorlu tamakku naammattumik aserfallatsaalineqarsimanerat. Tamakku saniatigut ulluunerani neqeroorutit annikitsuinnarmik pisatsersugaapput, soorlu tunuaamilaarluni ilorrisimaarfiusinnaasunik, illup iluani avatinik atuiffiusinnaasunik ineqannginneq, aamma soqutigisanik aallussiffiusinnaasunik ineqannginneq. Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni init nipiliorfiusut nipaarsaarfiusullu avissaaqqanngillat, taamaalilluni init akornusersorneqarnissamut illersugaanatik. Ilorrisimaarfiusinnaasut pequsersukkat amigaataapput, soqutigisanik aallussiffiusinnaasut, meeqqat kisimiiffigisinnaasaat amigaataapput. Tamakku saniatigut meeqqat avatiminnik atuiffigisinnaasaat killeqarput, ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut arlaannaalluunniit avatit atornissaannut atortunik nuunneqarsinnaasunik nuunneqarsinnaanngitsunillu naammattunik assigiinngisitaarluartunillu peqanngillat. Assinganik inini pinngussat ikittuinnaapput, saqqummersitsinissamut atortussat ikittuinnaapput, tamatumunnga ilanngullugit meeqqat namminneq sanaavinik saqqummersitat ikittuinnaallutik – meeqqat ulluunerani neqeroorummut atuiumanerinik takutitsisut. Ataatsimut isigalugu ulluunerani neqeeroorutini

amigaatilimmik pisatsersorsimaneq atortullu killeqarnerat, ilusiliinikkut pitsaassutsimut akimmiffittut isigineqarput.

Maluginiagassat pingaarutillit

Ataatsimut isigalugu sulisussarsiornermi ajornartorsiutit sulisunillu amigaateqarneq ulluunerani neqeroorutit pitsaassusaannut naleqqiullugu ajornartorsiutaapput annertuut. Tamanna ilusiliinikkut pissutsini perorsaanikkut suleriaatsinut – meeqqat ulluinnarni naapittagaannut meeqqallu annertunerpaamik ineriartornissamut periarfissaqartinnissaannut - sunniuteqarnersaavoq. Tulliulluni pingaaruteqarpoq ulluunerani neqeroorutit pisatsersornerat. Tamatumani meeqqat itisilerinissamut periarfissaat aamma avatiminnik atuineminnik ineriartortitsinissaat annertunerusumik ikorfartorneqarsinnaavoq, tamatumunnga immikkut inissanik aaqqissuussinikkut, meeqqat itisilerinissamut periarfissaqarusuttut, taamaaliornissaat ajornannginnerulersillugu, aammattaaq avatinik atuilluni sammisaqarnissamut periarfissat amerlinerisigut.

4 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni ingerlassatigut pitsaassuseq

Kapitalimi uani sammineqassapput, ulluunerani neqeroorutini toqqakkani ingerlassatigut pissutsit arlaqartut pitsaassutsimut pingaarutaat. Ingerlassatigut pitsaassuseq tassaavoq pitsaassuseq perorsaanikkut sulianiittoq, ingerlassatigullu pissutsit assersuutigalugu tassaasinnaapput meeqqat inersimasullu akornanni attaveqatigiitttarnerit, meeqqat akornanni attaveqatigiittarnerit, sulisut akornanni suleqatigiinneq aamma angajoqqaanik suleqateqarneq (EVA, 2017a).

Ulluuneranni neqeroorutini perorsaanikkut sulinermut nuna tamakkerlugu sinaakkutissanik suliaqartoqarnikuuvoq. Pingaarnerusutigut sinaakkutissat taakku ilaatigut tassaapput ulluunerani neqeroorutit pillugit inatsit, aamma Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqqatigiissutaannik akuersinerup kingunerisaanik sinaakkutaalersut. Nuna tamakkerlugu aalajangersagaavoq, ulluunerani neqeroorutit perorsaanikkut suliaminnut tunngatillugu ukiumoortumik pilersaarusiortassasut, meeqqat ineriartornerat uppernarsaasersorlugulu nalilersortassagaat, misiliinermut sakkussat aalajangersimasut atorlugit. Nuna tamakkerlugu aalajangersakkat saniatigut kommunini ulluunerani neqeroorutit perorsaanikkut suleriaasiannut tunngatillugu aalajangersagaqarsinnaavoq.

Tulliuttumi allaaserineqassapput nuna tamakkerlugu kommuninilu ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut sulinermut sinaakkusiussat, aamma sumiiffinni ataasiakkaani perorsaanikkut suleriaatsit sinaakkusiussat iluanni qanoq isikkoqarnersoq. Misissueqqissaarnerup immikkoortuani matumani siunertaavoq, nuna tamakkerlugu kommmuninilu kiisalu ulluunerani neqeroorutini ataasiakkaani pissutsit perorsaanikkut suleriaatsinut pingaaruteqartut suussusilernissaat.

4.1 Ulluunerani neqeroorutinut tunngasuni perorsaanikkut sinaakkutit

VIVE-p kommunini ingerlatsivimmi pisortanik apersuinermigut misissuivoq, Inatsisartut inatsisaata saniatigut kommunit ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut sulianut sinaakkusiorsimanersut. Tamatumunngalu ilanngullugu kommunit ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suliat aamma perorsaanikkut ingerlassat perorsaanikkut pitsaassutsip inerisarnissaanut ikorfartuinerup tunngavissaannut piumasaqaateqarnersut paasiniarlugu.

4.1.1 Ulluunerani neqeroorutit pillugit inatsisit malittarisassallu

Perorsaanikkut sulianut kommunini sinaakkutaasut, ingerlatsivimmi pisortat apersorneqartut naapertorlugit, ulluunerani neqeroorutit pillugit inatsit nuna tamakkerlugu atuuttoq malippaat. Apersuinernit ersippoq, tamatuma saniatigut kommunit arlaannaalluunniit meeqqanut inuusuttunullu politikkimik, ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut sulianut sinaakkuseeqqittumik soqanngitsoq. Kommunimi ataatsimi siusinnerusukkut meeqqanut politikkeqartoqarsimavoq, pingaarnertigut Inatsisartut inatsisaata nr. 16/2012-ip assinginik aalajangersagaqartumik, kommunimilu allami meeqqanut inuusuttunullu politikkeqarpoq pisoqqamik, ingerlatsivimmi pisortap naliliinera naapertorlugu ulluinnarni sulinermi

atorneqartanngitsumik. Ingerlatsivimmi pisortaq oqaluttuarpoq, ulluunerani neqeroorutit pillugit kommunimi politikkiliortoqarsimanngitsoq, tamatumanilu tunngavilersuutaavoq ulluunerani neqeroorutinut kommunimi politikkikkut takorluukkat sinaakkusersuinerillu sunniuteqarpallaarnavianngınnerat. Ingerlatsivimmi pisortat naapertorlugit tamatumunnga pissutaavoq, kalaallit oqaasii iliuuseqarnissamut sammisuummata assersuusiornermillu tunngaveqarlutik, metateoretiskiusullu (teoriinik arlariinnik tunngavillit) oqaaseqartinneqaratik. Misilittakkat naapertorlugit taamaannerata periusissiamiit iliuuseqarnermut, tassanngaanniillu ileqquliussinissamut nooriarnissaq assut ajornakusoortilersarpaa. Taamatuttaaq Kalaallit Nunaanni ilinniakkani perorsaanikkut suliaqarnermi metateoretiskiusut isiginiarneqannginnerupput, ilinniartut iliuuseqarnissamut pissusilersornissamullu piareersarneqannginnerullutik. Paarlaallugu kommunimi suliarineqartarput, tunaartarisassat pingaarnerusut suleriaasissallu allaaserineri, perorsaanermut tunnganerunatik, assersuutigaluguli perorsaanikkut siunnersortit kommunimi ulluunerani neqeroorutinik ikorfartuillutik suliassaannik nassuiaasut, imaluunniit assersuutigalugu meeqqat pinnguartarfimmiinnerminni isumannaatsuunissaannut tunngasut.

> *Piaaralunga ulluunerani neqeroorutit pillugit politikkiliornikuunngilanga, allannguinaviannginmmat. Ilinniartitsisut perorsaasullu ilinniartinneqartarnerat assigiinngeqaaq. Annertuumik. Aamma taamaappoq timitaqanngitsunik eqqarsarsinnaaneq isumaliutersorsinnaassuserlu. Taamaammat oqartoqarsinnaavoq ulluunerani neqeroorutinut tunngatillugu politikkikkut takorluukkat sinaakkusiussallu sunniuteqarpiarnavianngitsut. (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 2)*

Taamaallaat kommunimi ingerlatsivimmi pisortaq ataaseq oqaluttuarpoq, kommunimi ulluunerani neqeroorutinut tunngatillugu anguniagassat takorluukkallu suliarineqarsimasut, taakkulu sumiiffimmi perorsaanikkut sulianut sinaakkusiisut. Taakku kommunalbestyrelsimut qinersisoqareerneri tamaasa nutarterneqartarput, tassuunakkut anguniakkat takorluukkallu, kommunimi politikkikkut sammiviusut pingaarnerit ersersinneqaqqullugit. Kommunimi perorsaanikkut sulianut tunngatillugu maanna takorluugaavoq, perorsaanikkut suliaqarnermi, meeqqat ineriartornerisigut ernumagisat pillugit attaveqatigiinnissamut sullissinissamullu sapiissuseqarlunilu piumassuseqartoqartariaqartoq. Allatut oqaatigalugu kommunip taamaalilluni sulissutigaa, kikkulluunniit meeqqanik sullissisut, ilinniarsimasut ilinniarsimanngitsullu, siusissukkut iliuuseqartarnissaat, meeqqat ingerlanerliortut imaluunniit pissusissamittut ineriartunngitsut naammattoorneqartillugit. Taamaalilluni ataatsimut isigalugu kommuni ataasiinnaq perorsaanikkut suliat pillugit inatsisip saniatigut annertunerusunik sinaakkutissaliorsimavoq. Taamaalilluni kommunit amerlanersaanni aallaaviuvoq, ulluunerani neqeroorutini pisortat ataasiakkaat inatsisip 16/2012-ip iluani perorsaanikkut sammivigisassaq namminneq aalajangersaaffigissagaat.

> *Isumaqarpugut aamma maani kommunimi nammineq anguniagaqarlutalu takorluugaqartariaqarluta, tamannalu aallartipparput kommunimi atorfinikkamali. Kommunalbestyrelsimut qinersereernerit tamaasa nutartarneqartarput. (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 3)*

4.1.1.1 Ukiumoortumik perorsaanikkut pilersaarutit

Inatsimmi ersippoq ulluunerani neqeroorummi pisortap perorsaanermikkut ukiumoortumik pilersaarusiornissaq akisussaaffigigaa (Inatsisartut inatsisaanni § 16), ukiumoortumillu pilersaarummi ulluunerani neqeroorutip perorsaanikkut sammivissaa

aalajangersarneqassaaq. Allaqqanngilaq ukiumoortumik pilersaarut sunik imaqassanersoq, kisianni inatsimmut oqaaseqaatini inassuteqaatit arlallit takuneqarsinnaapput. Taakkunannga ersippoq perorsaanikkut ukiumoortumik pilersaarutip imarisinnaagai, anguniakkat allaaserinerat, perorsaanikkut anguniakkat, meeqqat ataatsimoortut pisariaqartitaasalu allaaserinerat aamma perorsaanikkut tunaartarisassat allaaserinerat. Aamma perorsaanikkut ukiumoortumik pilersaarummi allanneqarsinnaapput sammisartakkat ilusiliinikkullu ulluinnarni ingerlanneqartartut, taamatullu nassuiarneqarsinnaallutik ileqqut, ukiumi nutaami immikkut sammisassat, angajoqqaanik suleqateqarneq aamma suliniuteqarfissanut immikkut ittunut naleqqiullugu sammisassat.

Ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisullu apersorneqarnerminni ukiumoortumik pilersaarutinik suliaqartarneq pillugu oqaluttuarput, oqaluttuaraluguttaaq ulluunerani neqeroorutit amerlanerit ukiumoortumik pilersaarut aallaavigalugu ukiup affakkaartunik, qaammatikkaartunik sapaatip-akunnikkaartunillu perorsaanikkut sammisassanik pilersaarusiortartut. Ulluunerani neqeroorutit amerlasuut aammattaaq qaammammut aalajangersimasumik sammisaqartarput, soorlu pinngortitaq, cirkusi, suliffeqarfiit il.il., tassanngaannillu perorsaanikkut sammisassat assigiinngitsut aaqqissuuttarlugit. Aamma ukiumoortumik pilersaarutip arlalitsigut imarisarpai, meeraaqqerivimmiittut meeqqerivimmut ikaarsaarnerannik ikorfartuinissamut tunngasut, taamatullu meeqqat atuarfimmut ikaarsaariarnissaannut tunngasut. Taamaalillutik ulluunerani neqeroorutit amerlasuut, perorsaanikkut sammisaqartitsinitik ukioqatigiiaanut assigiinngitsunut naleqqussarniartarpaat.

Ulluunerani neqeroorutini pisortanik sulisunillu apersuinermi erserpoq, ukiumoortumik pilersaarutit nalinginnaasumik suliarineqartartut suleqatigiiaat suleqatigiinnerisigut. Taamaaliornikkut sulisut tamarmik ukiumut pilersaarutip imarisassaanut siunnersuuteqarsinnaapput, aamma perorsaanikkut sammisassanut isumassarsianik ilisimasanillu paarlaasseqatigiittoqarsinnaavoq – meeqqat pisariaqartitaannik piviusunngortitsisinnaasunik, aamma meeqqat ineriartornissaannut naleqqiullugu perorsaanermut tunngasunik tamanik ilanngussiffiusumik. Apersuinernit ersippoq, ukiumoortumik pilersaarutit perorsaanikkut suliaqarnermi sakkutut timitalerneqarsinnaasutut atorneqartartut sapaatip-akunnikkaartumik qaammatikkaartumillu pilersaarusiornermut atatilluugu. Ulluunerani neqeroorutini amerlanerpaani ukiumoortumik pilersaarummi sammivik anguniakkallu ingerlaavartumik assersuutigalugu sulisut ataatsimiinnerini malitseqartinneqartarput, takuniarlugu pilersaarummi sammivissaq anguniakkallu malinneqarnersut. Tamatuma saniatigut nalunaarutikkut aalajangersagaavoq ukiumoortumik pilersaarut angajoqqaanut saqqummiunneqassasoq, taamaammallu sumiiffinni arlalinni ukiumoortumik pilersaarutit angajoqqaanik ataatsimiisitsinermi ilisimatitsissutigineqartarput, ulluunerani neqeroorummi sunik sammisaqartarneq meeqqallu sunik ilikkagaqarsimanerat takutinniarlugu.

> *Sulisut tamaasa ataatsimiisittarpagut, ulluinnarni periutsigut oqallisigallugit. Aamma ukiumoortumik pilersaarusiortarpugut, perorsaanermut tunngasut sammillugit […] Ataatsimoorluta suliarisarparput* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

> *Angajoqqaanik ataatsimiisitsinerni sulisut ukiumoortumik pilersaarutit saqqummiuttarpaat, angajoqqaat sammisassanut siunnersuutissaqarnersut paasiniarlugu.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 5)

Sapinngisamik ukiumoortumik pilersaarutit malinniatarpagut. Taamaammat ataatsimiikkaagatta angusimanngisagut malitseqartittarpagut, angussagutsigit iliuusissagut eqqartorlugit. Tamanna sulisullu oqaloqatigiissutigisarparput. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Perorsaanikkut ukiumoortumik pilersaarutit aallaavittut ulluunerani neqeroorutini ataasiakkaani perorsaanikkut sulianut sinaakkutaapput. Soorlu apersuinertigut ersertoq, ukiumoortumik pilersaarutit sulerinissaat taakkualu aallaavigalugit sulinissaq pisortanit sulisunillu annertuumik pingaartinneqarpoq. Taamaattoq aamma erserpoq, ilaanni ukiumoortumik pilersaarutit, inatsimmi § 14-imi aamma § 52-mi 'Meeqqerivinnik nakkutilliinermi' aalajangersagaasut naapertorlugit, piviusunngortinnissaat ajornakusoorsinnaasarpoq. Siullertut pisortat sulisullu misigisarpaat, sapaatip-akunnikkaartumik qaammatikkaartumillu pilersaarutit eqquutsikkuminaalersartut, ilaatigut ulluinnarni sulisussaaleqisarnnerit pissutigalugit. Allaaserineqareersutut, sulisut sulinngitsoortarnerisa kingunerisinnaavaat, sapaatip-akunneranut pilersaarutit allanngortinneqarlutillu taamaatiinnartariaqartarnerat. Tamatumunngalu pissutaasarpoq sulisut ikippallaat sulinerat imaluunniit sulisut sammisassanut akisussaasut sulinngitsoornerat. Taamaalillutik pisortat sulisullu sulisut aalajangersimasut sulinngitsoornerat misigisarpaat. Sulisut sulinngitsoornerisa meeqqat nikeranngineerusunik ineriartuutaannginnerusunillu ilikkariartornermi avatangiiseqarnermik misigisaqarnerat kinguneripassuk, meeqqat ineriartornerannut sunniuteqarsinnaavoq. Aamma misigineqartarpoq, sulisut taarseraannerat, perorsaanikkut ukiumoortumik pilersaarutit maleruarnissaannut sunniuteqartartoq, sulisut nutaat pilersaarutip suliarineranut peqataasimannginnerat pissutigalugu. Taamaalillutik pilersaarummut - perorsaanikkut suliat aallaavigisaannut - tunuliaqutaasoq suliarineranilu eqqarsaataasut ilisimaneq ajorpaat. Taamaalilluni sooq sulinermi taamatut iliuuseqartarnerup oqaluttuarinissaa ajornakusuulersinnaavoq, kingunerisarlugulu ulluunerani neqeroorutini pisortat sulisullu sulisunut nutaanut pilersaarummik saqqummiussisarnerat.

[…] atugarisatta aamma ilagivaat, ukiumoortumik pilersaarusiap suliarinerata kingorna, sulisut 50 procentii taarsermata, ilumut aallarteqqaarnitsinnit sinneruttuusugut 50 procentiuvugut, imaappoq inuppassuit atorfinni taakkunaniinnikuupput. (Sulisoq, kommune 2)

[…] Sapaatip-akunneranut qaammammullu pilersaarutit meeraq qiutillugu isiginiaasut suliarisarpagut, kisiannili ulluinnarni ajornartorsiutigut pissutigalugit kimeeruttarput. Imaappoq eqqarsaatit tunuliaqutaasaraluarput, malerusukkaluaqaagullu,kisianni piviusunngortikkuminaattaqaat. (Sulisoq, kommune 2)

Aamma pisortat sulisullu ilaat oqaluttuarput, ukiumut pilersaarusiaq aallaavigalugu perorsaanikkut sulinissaq ilinniarsimanngitsunut ajornakusoorsinnaasoq. Perorsaasutut perorsaanikkut pilersaarutit oqaasertalersornissaat taakkulu aallaavigalugit sulinissaq ilinniarneqartarpoq, kisianni sulisoq ilinniarsimanngitsoq perorsaanikkut suliaqarnissaminut ilinniarsimaneq ajorpoq. Taamaalilluni ilinniarsimasunik sulisussaaleqinerup, sulisut sulinngitsoortarnerisa ilinniarsimanngitsunillu sulisoqarnerup kinguneraat, ulluunerani neqeroorutit ilaannut ulluinnarni ajornakusoorsinnaammata, nuna tamakkerlugu Inatsisartut inatsisaatigut sinaakkusiussaasut maleruarnissaat. Taamaammat ilimagisaavoq ulluunerani neqeroorutit sulisussaaleqqiffiunerusut annermillu ilinniarsimasunik sulisussaaleqqiffiusut, ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut sulinermut sinaakkusiussat aallaavigalugit sulinissaq

ajornakusoortinnerusaraat, tamannalu meeqqat ulluinnarni avatangiisaanni pitsaassusissamut akimmiffiusarpoq.

4.1.1.2 Tunngaviit arfineq-marluk

Inatsisartut inatsisaata 16/2012-ip saniatigut nuna tamakkerlugu atuuttutut inerisarneqarnikuupput Tunngaviit arfineq-marluk, ilisimatusarnikkut paasisanik aallaaveqartut. Perorsaanikkut sulinermut tunngaviit taakku, meeqqanik sullissinermi sammisaqaatit meeqqat kulturikkut, oqaatsitigut, oqariartaatsitigut, timikkut anersaakkullu ineriartornerannik kaammattuutaasut siuarsassavaat. Tunngaviit aallaavigaat Vygotsky-p inooqatigiissutsimut kulturimullu tunngatillugu teoriia, tunngaviillu Kalaallit Nunaanni misiligarneqarlutillu naleqqussarneqarnikuupput ukiut sisamat ingerlaneranni (Meeqqerivitsialak, 2018). Tunngaviit Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik sinnerlugu Meeqqerivitsialalerisunit inerisarneqarput, Naalakkersuisut 2007-imi suliakkiissutaat aallaavigalugu. Siunertaavoq sulisut tunngaviit arfineq-marluk atornerisigut meeqqat ineriartortinnerannut peqataanerunissaat.

Tunngaviit arfineq-marluk

Sammisaqaqatigiilluni pilersitsineq: tassaavoq ilikkagassatut anguniagalimmik naammassillugu suliaqarneq, peqataasut tamarmik suliamut tunniussaqarlutik naammassisaat, ataatsimoorlutik pilersitaat. Pilersitseqatigiinnermi suleqatigiinneq ikioqatigiinneq isummersorsinnaaneq isummersoqatigiissinnaanerlu ineriartortarpoq.

Oqaatsinik, allassinnaalernissamut atuarsinnaalernissamullu inerisaaneq: tassaavoq meeqqap oqallorissinissaanut allassinnaalernissaanut atuarsinnaalernissaanullu ikorfartuineq, meeqqap nammineq oqarsinnaanissaa allanullu attaveqarsinnaanissaa ilanngullugu. Oqaatsit inerisarnerini meeqqat paasisinnaalertarpaat, nunarsuup qanoq aaqqissugaanera, kiisalu sunut imminerminnit annerusunut atassuteqarnertik.

Ilisimasanut misilittakkanulluunniit ataqatigiilersitsineq: tassaavoq meeqqap inooqataaffigisaanut avatangiisaanullu nalunngeriigaanik misilittagareriigaanillu ilikkagassaanut meeqqamut isumalimmik ataqatigiisitsineq. Ilitsersuinerup nutaap meeqqat inuttut, kulturikkut ataatsimullu misilittagaanut tunngavilerneratigut, nunarsuarmi inuiaqatigiinni peqataalluarnerusinnaalissapput.

Apeqqutit atorlugit eqqarsalersitsineq: tassaavoq meeqqamut eqqarsarnartunik apersuineq, aammalu meeqqap nammineq aperisinnaalernissaanut apeqqusersuilernissaanullu ikorfartuineq, ilaatigut atuarfimmi aallartinnissamut piareersaatitut.

Oqaloqatigiinnikkut ilitsersuineq: tassaavoq naligiissumik pinnguarneq oqaloqatigiinnerlu aallaavigalugit, akuersaartumik attaveqatigiinneq aqqutigalugit meeqqap ilikkarsinnaanerata ineriartortinnissaa. Oqaloqatigiinnikkut ilitsersuinerup inersimasut annertuumik periarfississavai, meeqqat pingaartitaminnik, isummaminnik aamma sammisat assigiinngitsut pillugit naleqquttumik tunngavilersuutaannik paasinninnissaannut ikiussallugit.

Issuagassiineq, ilaagassiineq maligassiinerlu: maligassiinerup inersimasut periarfississavai eqqarsaatinik, pissusilersuutinik oqaatsinillu maligassiinissamut. Maligassiinikkut meeqqat allanut ataqqinninnissaq, apeqqutit ilisimanngisat akissutissaanik nassaarnissaq aamma inuttut eqimattatullu anguniakkaminnik angusinissaq ilinniassavaat.

Meeqqat isumassarsiaat kissaataalluunniit aallaavigalugit sammisaqartitsineq: tassaavoq meeqqap soqutigisaanik, kissaataanik isumassarsiaannillu tapersersuinikkut ineriartortitsineq.

Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik sinnerlugu ulluunerani neqeroorutini misisuinermi Epinionimit ingerlanneqartumi apeqqutigineqarpoq

sulisut Tunngaviit arfineq-marluk qanoq ilisimatigineraat taakkunanngalu pikkorissarsimanersut. 2019-imi akissuteqartut tallimaagaangata sisamangajaat akipput pikkorissaanerit ilisimasaqarfigalugit, affangajaallu akillutik taakkunannga pikkorissarsimallutik (Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2019). Tamanna apersuinerni uppernarsarneqarpoq, ingerlatsivimmi pisortaq oqaluttuarluni, kommunimi ulluunerani neqeroorutini tamani tunngaviit annerusumik minnerusumilluunniit atorneqartartut. Piviusunngortitsinissamut suliniuteqarnernik tapersiisoqarsimanngilaq, taamaammat ulluunerani neqeroorutit Tunngavinnik 7-nik atuinerat assigiinngisitaarpoq. Taamaattoq kommunimi ataatsimi ingerlatsivimmi pisortaq oqarpoq, kommunimi perorsaanermik suliaqartut ikittuinnaat pikkorissarsimasut. Tamatumunnga sulisut taarseraannerat pissutaasinnaavoq.

Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit oqaluttuarput, Tunngaviit arfineq-marluk ulluunerani neqeroorutini ulluinnarni sulinermi atorneqartartut, aamma namminneq sulisullu misigisarlugu, tunngaviit atoruminarluartuusut , perorsaanermi suleriaatsit ikorfartornissaannut naleqqiullugu. Arlallit oqaluttuaraat tunngaviit assersuutigalugu atortarlugit, ukiumoortumik pilersaarutit suliarinerannut atatillugu, aamma perorsaanikkut sammisassanut meeqqat peqatigalugit ingerlatassanut aallaavitut. Naak pikkorissaanerit ilinniarsimasunut saaffiginnittuusaraluartut ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit misiginikuuaat, sulisut ilinniarsimanngitsut Tunngaviit arfineq-marluk eqqarsaatiginngikkaluarlugu atortaraat, aamma Tunngaviit ilinniarsimanngitsut meeqqanik sullissinneranni aqqutissiuusinissaannut iluaqutaasartut, tassuunakkut meeqqat piginnaasaat pisariaqartitaallu aallaaviginerulersarmatigit.

> *Ukiup ingerlanerani maleruartarpagut (Tunngaviit 7, aaq.). Aamma isumaqarpunga, ilinniarsimanngitsut Tunngaviit arfineq-marluk eqqarsaatiginngikkaluarlugit atortaraat. Ilinniartitsinerminni meeqqat pisariaqartitaat piginnaasaallu aallaavigisarpaat.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 4)

Naak ulluunerani neqeroorutini pisortat apersorneqartut amerlanersaasa oqaatigigaluaraat, Tunngaviit arfineq-marluk ulluunerani neqeroorutini atorneqarluartartut, ulluinnarnilu perorsaanikkut sulinermut pitsaasumik sunniuteqartartut, aamma ataasiakkaaqarpoq unamminartunik misigisartunik. Sumiiffiit ilaanni misigineqartarpoq, ulluinnarni sulinermi Tunngaviit arfineq-marluk aallaaviginissaannik sulisut nutaat ilinniartinnissaat piffissaqarfigineqanngitsoq. Sulisut Tunngavinnik ilikkarluarnissaasa tungaanut, sulisut piffissamik immikkut atuisariaqartarput, perorsaanikkut sammisassat Tunngavinnik aallaaveqarluni piareersarnissaannut, nukissallu taakku ulluinnarni ulapiffiusuni tamatigut pigineqarneq ajorput. Unamminartoq alla ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit misigisagaat tassaavoq, sulisut taarseraannerisa kingunerisinnaasarmassuk ilisimasat annaaneqarnerat – Tunngaviit aallaavigalugit suleriaaseqarnissamut naleqqiullugu, tassami imaassinnaavoq sulisut nutaat Tunngavinnik pikkorissarsimanngitsut. Ilaatigut tamatuma Tunngavinnik suliaqarnissaq ajornakusoortittarpaa, ilaatigullu ulluunerani neqeroorutinut nukissanik atuiffiusinnaavoq, sulisunik pikkorissariartitsiuassagaanni, sulisut pikkorssarnermik nalaani suliffimminni amigaataasarmata.

> *Namminersornerullutik Oqartussat piumasaraat, meeqqerivinni ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suliniuteqartoqassasoq. Assersuutigalugu Tunngaviit arfineq-marluk aallaavigalugit ingerlatsisoqartassasoq, meeqqat oqaasii ineriartortinneqarlutik, kalaallit oqaasiinut pitsaaneruleqqullugit ilisimasaqarneruleqqullugillu […] Maleruarnissaat uagutsinnut ulluinnarni*

ajornakusoorpoq, sulisut taama taarseraatsigitillugit. Taava inuit pikkorissarsimasut annaasarpagut. (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

Ataatsimut isigalugu pisortat sulisullu misigisarpaat, Tunngavinnik arfineq-marlunnik atuilluni sulineq, ulluuunerani neqeroorutini siammaalluarsimasoq. Ilutigisaanik ulluunerani neqeroorutit misigisarput, Tunngaviit perorsaanikkut sulinermut sunniuteqarluartut aamma sulisunut ilinniarsimanngitsunut sulineranni iluaqutaasinnaasut. Unamminartulli tassaapput perorsaanikkut suliat Tunngaviit aallaavigalugit pilersaarusiornissaannut piffissaqqarnissaq aamma sulisut Tunngavinnik pikkorissarsimasut taarseraannerat.

4.1.1.3 Meeqqat ataasiakkat ingerlalluassusiannik ineriartorneranni llu naliliineq uppernarsaasersuinerlu

Kalaallit Nunaanni inatsisit piumasaraat, meeqqat ataasiakkaat ineriartornerat ingerlaavartumik nalilersorneqarlunilu uppernarsaasersorneqassasoq. Inatsisartut inatsisaanni 16/2012-mi ersippoq, meeqqat ataasiakkaat mappiannik pilersitsisoqassasoq, taannalu ingerlaavartumik nutarterneqartassasoq, meeqqap ilikkariartornera ineriariartorneraluunniit ernumanartoqassappat qisuararnissaq siunertaralugu. Meeqqat mappiata meeraq atuarfimmut ikaarsaariarnerani malissavaa, tassuunakkut meeraq pillugu paasissutissat naapertuuttut meeqqap nuuffigisaanut ingerlateqqinneqarsinnaaqqullugit, meeqqat pisariaqartitaasa isumagineqarnissaannut atugassatut. Meeqqap mappiata ilaatigut imarissavai, meeqqap ineriartorneranik ingerlalluassusianillu misiliinermit atortut, suleqatigiissitat ataatsimiinnerannit imaqarniliat paasissutissallu allat meeqqap ilikkariartorneranut, ineriartorneranut imaluunniit inooqatigiissutsikkut ajornartorsiutaanut tunngasut.

Meeqqat ataasiakkaat mappiinik suliaqarnerup saniatigut inatsisit malillugit, meeqqat tamarmik 3-nik 5-nillu ukioqalernerminni peqqissutsimikkut ineriartornermikkullu kiisalu atualeriaannaassutsimikkut pingitsoorani misilinneqassasut (Inatsisartut inatsisaat 16/2012). Misiliineq ingerlanneqassaaq uuttuutit, malinnaanermut naliliinermullu atortut Namminersorlutik Oqartussanit suliarineqarnikut atorlugit. Ulluunerani neqeroorutini meeqqat misilinnissaannut atorneqartarput atortussiat MIIM 3 aamma MIIM 5 – Meeqqat ineriartornerminni killiffiannik misissuineq, Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmit suliarineqarnikuusut. MIIM 3 inerisarneqarpoq Kalaallit Nunaanni meeqqat 3-nik ukiullit ukiut tamaasa misilissinnaajumallugit, tassuunakkut nalilersinnaajumallugu meeqqat ineriartornerat tapersersortariaqarnersoq. MIIM 5 meeqqat 5-nik ukiullit misilinnissaannut suliaapput, tassuunakkut takujumallugu meeqqat atualernissamut piareersarnissaminnut naammattumik inerisimanersut. Misiliutit tamarmik takutippaat meeqqap peqqissusaatigut imaluunniit ineriartornerani ernumanartoqarnersoq, imaluunniit meeraq unamminartunik amerlanerusunik ulluinnarni pisariaqartitsinersoq. Atortut suliaapput, meeqqat ataatsimooqatigiiffinni meeqqap ineriartorneranik tunngaviliiffiusumi ulluinnarni inuuneranni nalilerneqarsinnaanngorlugit (Meeqqerivitsialak, 2018).

MIIM 3 aamma MIIM 5 meeqqap peqqissutsimmigut ineriartorneranut, ingerlalluassusianut aamma nalinginnaasumik ineriartorneranut tunngasuuvoq, makkualu nalilersuiffigisarlugit:

- Meeqqap peqqissusaa ingerlalluassusialu
- Meeqqap inooqatigiissutsikkut misilittagai piginnaasaalu
- Meeqqap attaveqaqatigiinnermik misilittagai attaveqaqatigiinnikkullu piginnaasai
- Meeqqap timiminik misilittagai, timiminillu paasinninnera

- Meeqqap sinaakkutigisanut ileqqulersuutinullu ataatsimoorussanut tunngatillugu misilittagai taakkununngalu pissuseqarfiginninnera
- Meeqqap pinngortitaq kulturilu pillugit misilittagai ilisimasalu.

Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutit pillugit inatsisini ersippoq, ulluunerani neqeroorutit ilaatigut siunertarigaat, meeqqap inuttut, piginnaasatigut aamma tarnikkut timikkullu pisinnaasaanut naleqqiullugu periarfissaasa tamakkiisumik inerikkiartortinnissaa. Assinganik Kalaallit Nunaata Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaat akuersissutiginikuuaa, taamaalilluni neriorsuutigalugu, meeqqat tunngaviusumik pisinnaatitaaffii, tamatumani ilanngullugu meeqqat ineriartornissamut pisinnaatitaaffeqarnerat, sulissutigiumallugit. Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiisutaat.

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiisutaat

Artikel 27

1. Naalagaaffiit peqataasut akuerivaat, meeqqap kialuunniit timikkut, tarnikkut, ileqqorissaarnikkut inooqatigiissutsikkullu ineriartornissaminut pisariaqartumik inuunermini atugaqarnissamut pisinnaatitaaf- feqarnera
2. Angajoqqaat imaluunniit inuit allat meeqqamut akisussaasut, pisinnaasatik aamma anigaasaqarnikkut sapinngisatik naapertorlugit, pingaarnertut akisussaaffigaat inuuniarnikkut atugassarititat meeqqap inerikkiartornissaanut pisariaqartut qularnaarneqarnissaat.
3. Naalagaffiit peqataasut naalagaaffiup iluani pissutsit naapertorlugit aamma pisinnaassutsitik aningaasatigullu periarfissatik tunngavigalugit, naapertuuttunik iliuusissatut maleruagassiussapput angajoqqaat allallu pisinnaatitaaffiup matuma piviusunngortinnissaanut akisussaasut ikiorserniarlugit, aamma pisariaqartitsisoqalersillugu atortutgut ikiorsiisassallutik ikiorsiisarnissamullu najoqqutassiortassallutik, pingaartumik inuussutissaqartitsinissap, atisassaqartitsinissap inissaqartitsinissallu tungaatigut.
4. Naalagaaffiit peqataasut sutigut tamatigut naapertuuttunik maleruagassiussapput, angajoqqaanit imaluunniit inunnit allanit aningaasatigut meeqqamut akisussaasuusunit meeqqap pilersornissaanut akilersuutinik akiliisitsiniartarnissaq qularnaarumallugu, naalagaaffimmi peqataasumi namminermi aamma nunani allani. Pingaartumik inuk meeqqamut aningaasatigut akisussaaffiginnittoq naalagaaffimmi meeqqap najugaqarfiginngisaani najugaqarpat, naalagaaffiit peqataasut nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutinut peqataalernissaq imaluunniit taamatut isumaqatigiissuteqarnissaq aamma aaqqissuussinernik naapertuuttunik eqqussinissaq siuarsassavaat.

Artikel 28

1. Naalagaaffiit peqataasut akuerivaat, meeqqap ilinniagaqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnera, aamma pisinnatitaaffeqarnerup tamatuma angujartuaarnissaa siunertaralugu aamma naligiissutsimik tunngaviit tunngavigalugit, annermik isumagissavaat: (a) tunngaviusumik ilinniartinneqarnerup pinngitsoorani ingerlanneqartussatut, akeqanngitsumik tamanut ammasuutinneqarnissaa; (b) ilinniartitsinerit assigiinngitsut tunngaviusumik ilinniartitsinerup kingornagut ingerlanneqartartut inerisarnissaannut kaammattuineq, tamatumunnga ilanngullugit nalinginnaasumik suliatigullu ilinniartitsineq aamma taakku meeqqamut kimulluunniit periarfissaalersillugillu anguneqarsinnaasunngortinnissaat aamma naapertuuttunik iliuusissatut maleruagassaliornissaq, soorlu akeqanngitsumik ilinniartitsinernut aamma pissaaleqisoqartillugu aningaasatigut ikiorsiisarnissamut tunngasunik (c) qaffasinnerusumik ilinniagaqarnissaq, kikkunnit tamanit, piginnaassutsitik naapertorlugit angusisinnaasunit aamma kikkunnit tamanit atortussarititaasut tamaasa atorlugit, anguneqarsinnaasunngortissallugu;(d) ilinniarnermi ilitsersorneqarnerup aamma inuutissarsiutit pillugit ilitsersuisarnerup meeqqanut tamanut iluaqutiginiarneqarsinnaanngortillugillu anguneqarsinnanngortinnissaat; (e) akuttoqatigiimmik

ilinniartitsinermut peqataanissaq kaammattorumallugu ikerinnakkullu unittarnerit killilerumallugit iliuusissatut maleruagassiornissaq.

2. Naalagaaffiit peqataasut naleqquttunik iliuusissatut maleruagassiussapput qularnaarniarlugu, atuarfimmi pissusissanik eqquisarnissamik atuutsiniarnerup ingerlanneqarnissaa, meeqqap inuttut naleqassusianik isumaginniffiusumik aamma isumaqatigiissummut matumunnga naapertuuttumik.
3. Naalagaaffiit peqataasut siuarsassavaat tapersersorlugulu, ilinniartitsineq pillugu apeqqutit pillugit nunat tamalaat akornanni suleqatigiinnissaq, pingaartumik nunarsuarmi sumiluunniit ilisimasakissutsimik aamma atuarsinnaannginnermik allassinnaannginnermillu nungutitsiniaqataanissaq siunertaralugu aamma ilisimatuussutsikkut teknikikkullu ilisimasaqarnerulernissaq aamma nutaaliaasunik atuartitseri aaseqarnerit oqilisaaffiginiarlugit. Tamatumunnga tunngatillugu nunat siuarsagassat pisariaqartitaat immikkut mianerineqassapput.

Artikel 29

1. Naalagaaffiit peqataasut isumaqatigiissutigaat meeqqap ilinniartinneqarnerata siunertarissagai, (a) meeqqap inuttut pissusianut, pisinnaasaanut aamma tarnikkut timikkullu sapinngisaanut naleqqiullugu periarfissaasa tamakkiisumik ineriartortinniarnissaat;(b inuit pisinnaatitaaffinnut tunngaviusumillu kiffaanngissuseqarnissamut pisinnaatitaaffinnut aamma Naalagaaffiit Peqatigiit Isumaqatigiissutaanni tunngavittut allattorsimasunut ataqqinninnerup ineriartortinnissaa;(c) meeqqap angajoqqaavinut, nammineq kulturikkut kinaassusianut, oqaatsinut aamma pingaartitanut aamma nunami meeqqap najugaqarfigisaani nunaqqaavanilu pingaartitanut kulturinullu meeqqap nammineq kulturianit allaanerusunut ataqqinninnerup annertusarnissaa; (d) meeqqap akisussaassuseqarluni inuiaqatigiinni kiffaanngissuseqartuni paasinninnermik, eqqissinermik, akaareqatigiinnermik, arnat angutillu naligiissitaanerannik anersaaqarfiusuni aamma inuiaat, naggueqatigiit, inuiaqatigiittut upperisaqarnikkullu ataatsimoortut aamma inuit nunat inoqqaavinut ilaasut tamarmik akornanni ikinngutinneqatigiiffiusumik inuuniarnissamut piareersarnissaa; (e) pinngortitami avatangiisinut ataqqinninnerup inerisarnissaa.
2. Artikelip matuma ilaa imaluunniit artikel 28 paasineqassanngillat, inuit ataasiakkaat imaluunniit kattuffiit ilinniarfinnik pilersitsinissamut siulersuinissamullu kiffaanngissuseqarnerisa akuliuffiginiarneqarnerisut. Taamaattorli tunngaviit artikelimi uani, immikkoortoq 1-imi aalajangersarneqartut, aamma ilinniarfinni taamaattuni ilinniarnermi,

Meeqqat mappiinik immersuisarneq aamma misiliutit MIIM 3 aamma MIIM 5, ulluunerani neqeroorutini meeqqat ataasiakkaat ineriartornerisa ingerlalluassusiisa malinnaaviginissaannut naleqqiullugu perorsaanikkut sulinermut nuna tamakkerlugu sinaakkutaapput. Taamaammat uppernarsaasersuineq isigineqarsinnaavoq tassaasoq nuna tamakkerlugu sinaakkusiussaq, meeqqat perorsaanikkut ilikkariartorfiusumik avatangiiseqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnerannik tapersersuisoq, meeqqat pisariaqartitaasa ineriartornerisa ikorfartorneqarnerannik malitseqartitsinissamut atortussatut isikkoqartoq. Taamatut isigalugu aaqqissuulluakkamik ingerlaavartumik meeqqat ineriartornerinik ingerlalluassusaannillu malinnaaneq, tassaalissaaq ulluunerani neqeeroorutit perorsaanikkut sulinermi meeqqap ineriartornissaminut periarfissaqarnissaanik qularnaarinissamut qitiusoq.

Epinionip 2019-imi ulluunerani neqeroorutinik misissuinerani, Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik sinnerlugu ingerlanneqartumi takuneqarsinnaavoq, ulluunerani neqeroorutit amerlanersaat meeqqanut mappinik pilersitsisartut, imarisaat ingerlaavartumik nutartertaraat mappillu meeqqap atualernerani atuarfimmut ingerlateqqittarlugit (Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2019). Ingerlatsivimmi pisortat aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat apersuinernut atatillugu oqaatigaat, pineqartumut tunngatillugu malittarisassat ilitsersuutillu

atuuttut maleruartarlugit, aallaavittullu mappit piumasaasut malillugit immersortarlugit. Ulluunerani neqeroorutit arlallit meeqqat mappiinik immersuinissamut aalajangersimasunik periuseqarput, ukiumullu marloriarlutik imarisaat nutartertarlugit. Taamaaliornikkut ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornerat ingerlaavartumik uppernarsaasersortarpaat. Meeqqat mappiinik suliaqarnermut ilaavoq, meeqqap ineriartorneranik ingerlalluassusianillu misiliineq, misiliinermut atortut MIIM 3 aamma MIIM 5 atorlugit. Epinionip misissuinerani ersippoq, MIIM 3 aamma MIIM 5 tassaasut perorsaanikkut atortut atugaanerpaat. Tamatuma saniatigut ulluunerani neqeroorutit amerlasuut TRAS atortarpaat (meeqqat ineriartornerannik siusissukkut nalunaarsuineq taamatullu meeqqat ineriartornerannik nalunaarsuut RABU, kiisalu atualeriaannaanermik misiliut SPU atualertussanut atortarlugu.

Misiliinermi atortut nalinginnaasumik sulisunit immersorneqartarput, tamatumalu kingorna misiliinerit meeqqat ataasiakkaat pillugit angajoqqaat oqaloqatigineranni tunngavissatut atorneqartarlutik. Ulluunerani neqeroorutini pisortat naapertorlugit, misiliinerit aamma atortarput meeqqat ataatsimoortut ineriartornerminni killiffiannik ataatsimoortumik paasisaqarniarluni, aamma takujumallugu meeqqat arlaatigut tapersersugassaanersut ineriartuutaasunillu ilikkariartornerminni avatangiiseqassanersut. Misiliinerit inerneri aallaavittut atorneqartarput. Sulisut ataatsimiinnerini perorsaanikkut sammisassat pilersaarusiorneranni. Ulluunerani neqeroorutini pisortat apersorneqartut ilaasa misiliinerit perorsaanikkut sammisassat meeqqat ineriartuutigisinnaasaasa pilersaarusiornerannut atortarpaat. MIIM 3 aamma MIIM 5 suliaapput, Tunngavinni arfineq-marlunni perorsaanikkut isummanut naapertuuttunngorlugit. Tamatumani ilaatigut siunertaavoq, misiliutini immikkoortut, ulluunerani neqeroorutini perorsaariaatsinut naapertuunnissaat, ilaatigullu siunertaalluni Tunngaviit arfineq-marluk meeqqanik perorsaanikut suliaqarnermut atorsinnaanissaat – meeqqat ineriartorfigisassatut pisariaqartitaat misiliinerit takutitaat eqqarsaatigalugit.

> *Aamma misiliutit MIIM 3 aamma MIIM 5 atortarpagut. Tamanna aatsaat ukioq manna aallartipparput. Angajoqqaanik oqaloqateqarnitsinni misiliutit atornikuuvagut. Aallaqqaamut sulisuunerupput skemanik immersuisartut, taava angajoqqaat aggersartarpagut, taakkulu aallaavigalugit meeqqat ingerlalluassusiat pillugu angajoqqaat oqaloqatigisarlugit. Meeqqallu arlaat isumassorneqartariaqarpat ineriartorneraluunniit ikorfartortariaqarpat, sulisut ataatsimiinneranni oqallisigeqqittarparput. Meeqqanut ukununnnga ima sulisariaqarluta. Aamma atortarpagut paasiniarlugu meeqqallu sulerissanerluta, imaluunniit meeqqap sukkut ineriartornissaa pingaarnerpaanersoq paasiniarlugu*
> (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Taamaattoq aamma ulluunerani neqerooruteqarpoq misiliinermut atortut perorsaanermi sakkut atornissaannik unamminartoqartitsisunik. Atortussaq nutarpasissuuvoq, ulluuneranilu neqeroorutini pisortat ilaasa misigisarpaat, sulisut meeqqat ineriartornerinik uppernarsaasersuinissaminnut tunuarsimaartut, atortullu atornissaat toqqissisimanartinnagu. Allat misigisarput misiliinissamik uppernarsaasersuinissamilu piumasaqaatit amerlavallaartut, piffissaajaataasaqisullu. Annermik sumiiffinni sulisussaaleqiffiusuni, uppernarsaasersuilluni suliassat malitsigisaanillu angajoqqaanik oqaloqateqarnissat angumeriuminaatsinneqartarput. Angajoqqaat apersorneqartut ikittuinnaat perorsaanikkut sulialinnik meeqqamik ineriartornera ingerlalluassusialu pillugit oqaloqateqarsimanertik apersorneqarnerminni oqaluttuarinissaanut naammattumik eqqaamavaat. Angajoqqaap ataatsip oqaloqatigiinneq pitsaasutut misigisivaa, ersersillugulu pitsaasuusoq, meeqqap ingerlalluassusianik naliliineq, sulisup ataasiinnaap naliliineranik tunngaveqanngimmat, kisiannili oqaloqatigiinnermi ersarimmat, naliliineq inimi

suleqatigiinnit tamanit suliarineqarsimasoq. Angajoqqaap allap misigisimavaa meeqqap ineriartorneranik ingerlalluassusianillu naliliineq, skemanik maleruaaqqissaarluni “kipparissumillu” ingerlanneqarsimasoq. Misigisimavoq meeqqat aalajangersimalluinnartut pisinnaasariaqarai, assersuutigalugu aalajangersimasunik ukioqaleruni timip pisatai 20-t taasinnaasariaqarlugit, meeqqallu 19-iinnaat taasinnaagunigit, taava meeqqap naliliinermi piumasaqaatit eqquutissanngilai.

> *Ataasiinnaq naliliisuusanngilaq. Tamarmiullutik tamaasa oqaloqatigiissutigisarpaat. Taamaammat perorsaasoq oqaloqatigigatsigu oqarpoq, panimma ingerlalluarnera sulisut tamarmik takusinnaagaat.* (Angajoqqaaq)

> *Takusinnaavarput meeqqanik nalilersuutit ingerlakkaat. Taanna ilikkariartornermi assakaasoq. Tamarmik skemat, maleqqissaarlugit pipput: meeqqavit timip pisatai 20-t taasinnaavai? Meeqqallu 19-iinnaat taagunigit angusissanngilaq. Karsikkaarilluni eqqarsarneq immikkuullareqqinnartumillu nalilersuineq.* (Angajoqqaaq)

Ataatsimut isigalugu aaqqissuulluakkamik meeqqat ineriartornerannik ingerlalluassusiannillu uppernarsaasersuilluni suliaqarneq malitseqartitsisarnerlu, ulluunerani neqeroorutini ingerlassatigut pitsaassutsimik ikorfartuivoq, taamatullu meeqqat ineriartornissaminnut periarfissaannik ikorfartuisuulluni. Taamaattoq apersuinerit takutippaat, ilaatigut sulisussarsiornermi ajornartorsiutit (imm. 3.1.1-imi sammineqartut) unamminartoqartitsisinnaasut, uppernarsaasersuinerup aaqqissuulluakkamik ingerlannissaanut naleqqiullugu. Tamatuma ulluunerani neqeroorutit perorsaanikkut sulinerminni, meeqqat pisariaqartitaannik aallaaveqarnissamut periarfissaat sunnertarpaa. Nalilerneqarpoq meeqqat ingerlalluassusiannik ineriartornerannillu anguniagaqarluartumik paasissutissanillu tunngaveqartumik sulineq pitsaanerulissasoq, perorsaanikkut suliaqartut misigisarpaat, uppernarsaasersuilluni suliaqarneq perorsaanikkut sulianut pingaaruteqartuusoq. Tamatuma saniatigut sulisut tapersersortariaqarput, misiliinerit uppernarsaasersuinermilu atortussiat immersornissaannut piffissaqarlutillu piginnaaneqarlualersillugit.

4.2 Misissuiffigisani perorsaanikkut suleriaatsit aaqqissuunneqarlutillu ingerlanneqartarnerat

Tulliuttumi qulaajaaffigineqassaaq ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni perorsaaanikkut suliaq aaqqissuunneqartarnerat ingerlanneqartarnerallu. Isiginiarneqassapput meeqqat avatangiisaasa paasiniaaffiginerat aamma sumiiffinni ataasiakkaani perorsaanikkut suleriaatsit, perorsaanikkut suliat nalinginnaasumik sinaakkutigisaasa iluanni ingerlanneqartartut.

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiisutaat

Artikel 5

1. Naalagaaffiit peqataasut ataqqissavaat, angajoqqaat akisussaaffii aamma pisinnaatitaaffii pisussaaffiilu imaluunniit taama atuuttoqartillugu ilaqutariit annertusisat imaluunniit inuiaqatigiit assingusumik akisussaaffii, pisinnaatitaaffii pisussaaffiilu, sumiiffigisami ileqquusut naapertorlugit, aamma akisussaasutut oqartussaasut imaluunniit inuit allat inatsisitigut meeqqamut akisussaasut, meeqqap pisinnaasaasa ingerlaavartumik ineriartortinnissaannut naapertuuttumik,

isumaqatigiissummi matumani pisinnaatitaaffiit akuerisaasut piviusunngortinniarneranni, meeqqamik ilitsersuillutillu naapertuuttumik tapersersuinerat.

Artikel 8

1. Naalagaaffiit peqataasut pisussaaffigivaat, meeqqap kinaassutsimi attatiinnarnissaanut pisinnaatitaaffeqarnerata ataqqinissaa, tamatumunnga ilanngullugit, inatsisini akuerineqartutut aamma inatsisit unioqqutillugit akulerussuuffigineqanngitsumik, naalagaaffimmi innuttaassuseqarnera, atia aamma ilaqutarisanut attuumassuteqarnera.
2. Meeraq inatsisit unioqqutillugit kinaassutsimi ilaanik imaluunniit tamarmiusumik piiaaffigineqarpat, naalagaaffiit peqataasut naapertuuttumik ikiuullutillu illersuiniassapput, meeqqap kinaassusiata sapinngisamik piaanerpaamik pilerseqqinneqarnissaa siunertaralugu.

VIVE-p ulluunerani neqeroorummi pisortat sulisullu perorsaanikkut sulianik ulluinnarni aaqqissuisarnerat misissorpaa, tamatumunnga ilanngullugu ulluunerani neqeroorutit angajoqqaanik suleqateqarnerat. Tamatuma saniatigut misissorneqarpoq, sulisut ulluinnarni perorsaanikkut suleriaatsimik ilaattut, qanoq meeqqat aalajangiinernut meqqanut tunngasunut peqataatittarneraat.

4.2.1 Perorsaanikkut suliat pilersaarusiornerat

Ulluunerani neqeroorutini sulisunut tunngaviuvoq perorsaanikkut sulianut ukiumoortumik pilersaarusiaq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat akisussaaffigaat ulluunerani neqeroorutini ulluinnarisap pingaarnertigut ataqatigiissarlugulu aaqqissuunnissaa, perorsaanikkulli suliat tigussaanerusumik pilersaarusiornera, pisortap sulisullu akornanni naapeqatigiiffinni assigiinngitsuni imaluunniit suleqatigiiaat ikinnerusut akornanni ingerlanneqartarluni.

Ulluunerani neqeroorutini pisortat tamangajammik suleriaaseraat, minnerpaamik qaammammut ataasiarlutik akulikinnerusumilluunniit, sulisut tamarmik peqataaffigisaannik ataatsimiittarneq. Ulluunerani neqeroorutit ataasiakkaat aamma sulisut tamarmik peqataaffigisaannik ullormi ataatsimi perorsaanermut tunngasunik sammisaqartitsisarput, kvartalikkaartumik imaluunniit ukiup affakkaartumik. Ulluunerani neqeroorutini pisortat apersorneranni erserpoq, sulisut tamarmiullutik ataatsimiinnerini, ulluunerani neqeroorummi periutsit suleriaatsillu atorneqartussat oqallisigineqakulasartut. Taamaalilluni sulisut ataatsimiinneri atorneqartarput ulluunerani neqeroorummi perorsaanikkut suleriaatsit meeqqanillu isiginneriaatsit pillugit ilisimasanik siammarterinermut, aammattaaq sulisunut ilinniarsimanngitsunut Ulluunerani neqeroorutini pisortat aamma oqaluttuaraat, periutsit aallaavigalugit qanoq sulisoqarsinnaanera pillugu ataatsimoorlutik suliamut atatillugu isummersoqatigiittarlutik, assersuutigalugu Tunngaviit arfineq-marluk ukiumoortumillu pilersaarutit pillugit. Tamakku saniatigut ataatsimoorluni nalilersueqatigiittoqartarpoq, perorsaanikkut suliat qanoq ingerlanerat eqqarsaatersuutigineqarluni, pitsaanerusumillu iliuuseqartoqarsinnaanersoq oqallisigineqarluni. Taamaalilluni ataatsimiinnerit atorneqartarput, siusinnerusukkut periusaasarsimasut ilinniarfiginerinut aamma siunissami periusissanut naleqqiullugu aaqqiissutaasinnaasut oqallisiginerinut.

Sulisut ataatsimiittarnerisa saniatigut, ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni aammattaaq inini ataasiakkaani sulisut ataatsmiittarput. Ataatsimiinnerni taakkunani sammineqartarput, inini ulluinnarisap pilersaarusiornissaa aamma meeqqat ataasiakkaat ineriartornerat. Taamaalilluni ataatsimiinnerni sulisut oqallisigisarpaat, perorsaanikkut sammisassat suut inini ingerlanneqassanersut, meeqqat ataasiakkaat sutigut pisariaqartitsinersut, qanorlu iliorluni

pisariaqartitat tamakku piviusunngortinneqassanersut. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit oqaluttuaraat, sulisut inini ulluinnarni suleriaasissatik namminneq aqutarisaraat, taamaammallu namminneq pisortatut inini sulisut ataatsimiinnerini peqataasaratik. Tamatumuuna sulisut perorsaanikkut sulianut piginnittutut misiginissaat annertusarniarneqarpoq. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit naapertorlugit, ulluunerani neqeroorutini ulluinnarisamut sulisut oqartussaanersaapput, taakkualu sulinerisa ulluunerani neqeroorutip pitsaasuunissaa aalajangertarpaat. Taamaammat pingaartuuvoq, sulisut tamarmik isumaasa tusarniarneqartarnissaat, perorsaanikkullu suliaannut tunngatillugu aalajangiinernut akuutittarnissaat. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit aamma suleriaaseraat, sulisunut akisussaaffinnik tunniussisarneq. Tamatumani siunertaavoq sulisut suliffimmut aamma perorsaanikkut sulianut naleqqiullugu piginneqataasutut misiginissaat. Misigineqartarpoq taamaaliorneq sulisut ataasiakkaat ulluinnarni pisartunut akisussaaffimmik tigusinissaannut kaammattuutaasartoq, aamma sulisut akornanni suleqatigiilluarnermik pilersitsisartoq, isumassarsianik misilittakkanillu paarlaasseqatigiittoqartarluni, perorsaanikkullu ilinniagallit ilinniarsimanngittsunik tapersersuillutillu ilitsersuisarlutik. Saniatigut misigineqartarpoq, sulisunut perorsaanikkut suliassat suliariuminarnerusartut meeqqallu peqataatinnissaat ajornannginnerutinneqartarpoq, sammisassat imarititaasullu sulisut namminneq soqutigisaat aallarnisagaallu tunngavigineqaraangata.

> *Pisortanngornerma kingorna, piginnittooqataanissaq sulisunut erseqqissarniartarpara. Taamaammat nassuiarnikuuara, maani suliffitsinni kikkut tamarmik piginneqataasut, sulisullu ulluinnarni oqartussaaqataanerpaasut, aamma taakku ullormik pitsaassuseqalersitisuusartut. Aamma nassuiaattarpakka, kikkut tamarmik isumaat tusarusullugit, aalajangiinernullu assigiinngitsunut ilaatittarniarlugit.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

> *Akuliunnaveersaartarpunga, uangami pisortatut akuulersuutilissagaluaruma, sulisut namminneq kissaatigisatik qimaannassavaat. Namminerlumi kissaatigisanut meeqqat peqataatinnissaat ersarissumik ajornannginnerusarpoq.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Ulluunerani neqeroorutini pisortat piginnittooqataasutut misigisimanissamik pilersitsiniarnerannni neriuutaavoq, taamaaliornikkut perorsaanikkut sulisut akornanni ataavarnerusumik sulisoqalernissaa, napparsimallutik sulinngitsoortartut ikileriassasut perorsaanikkullu sulinermi suleqatigiittoqarnerulissasoq. Taamaattoq sulisut akornanni piginneqataasutut misiginerup annertunerulernerata qanoq sunniuteqarnera pillugu ersarissunik suli misilittagaqartoqanngilaq.

4.2.2 Ulluunerani suleriaatsinut meeqqat aalajangeeqataanerat

Ilisimatusarnerup takutippaa, meeqqat peqataatinneqartut ingerlalluarnerusartut (EVA, 2018). Aammattaaq meeqqat isiginneriaasiisa perorsaanermi suliamut tunngasut pitsaassutsillu eqeersimaarfigineqarnerat annertusarsinnaavaat, pissutigalugu ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suleriaatsit pillugit sulisut takusinnaanngisarigaluini meeqqat paasisaqartitsisinnaammata.

Danmarkimi nunarsuarmilu tamarmi ilisimatusaatit tunngavissaqartumik paasisatut inerniliuppaat, ulluunerani neqeroorutini pitsaassuseq, ulluunerani neqeroorutit sinaakkutigisaasa meeqqanut sunniuteqartarnerannik sulisut qanoq annertutigisumik paasinninnerannut attuumassuteqartoq, aammalu attuumassuteqarluni meeqqat qanoq annertutigisumik peqataasinnaanerminnik sunniuteqarsinnaanerminnillu misiginerannut

(Bjørklund, Nielsen & Samuelsson, 2016; Sandseter & Seland, 2016). Ilisimatusarnerup nutaanerusup takutippaa, meeqqat ingerlalluarnissaannut pingaaruteqaqartoq, pisussanut sunneeqataasinnaasutut siunnersuutimillu pimoorunneqarnerinik misigisaqartarnissaat (Sandseter & Seland, 2016). Taamaammat ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suleriaatsinut meeqqat oqartussaaqataanissamut pisinnaatitaaffeqarnerat misissuinerup matuma ilagivaa.

> *Oqartussaaqataaneq nassuiarneqarsinnaavoq nalinginnaasumik oqaaseq, meeqqatut pisuni aalajangersimasuni aalajangeeqataasarnermik isumaqartoq – sulianut aalajangersimasunut naleqqiullugu, ilaanni piffissami aalajangersimasumi, ataqatigiiffinni aalajangersimasuni sinaakkutissallu aalajangersimasut iluanni.*
> (Daniella Cecchin, BUPL)

Nunat tamalaat akornanni ilisimatusarnikkut allaaserisani, oqartussaaqataaneq arlalitsigut isigineqarpoq peqataanertut, tamatumanilu meeqqat akuutinneqarnerinut peqataanerinullu killiffiit sisamaatinneqartarput (Alderson & Montgomery, 1996):

1. Meeraq ilisimatinneqartarpoq
2. Meeraq isummami saqqummiunnissaanut periarfissaqartinneqarpoq
3. Meeqqap isumaa ilaatinneqartarpoq
4. Meeraq pingaarnertut aalajangiisuusarpoq, aalajangiisussarluunniit naleqqatigalugu.

Killiffiit sisamaat tassaavoq oqartussaaqataanerup qaffasinnerpaaffia, arlalitsigullu oqartussaaqataanerup qaffasinnerpaaffiata angunissaa angorusunnartutut isigineqartarpoq. Taamaattoq killiffiit tamarmik immikkut – ataqatigiiffiat apeqqutaatillugu - naapertuuttuusinnaapput. Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaanni aamma Inatsisartut inatsisaanni 16/2012-imi, meeqqat paasissutissinneqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnerat aamma isummaminnik saqqummiinissamut pisinnaatitaaffeqarnerat ilaatinneqarput. Inatsimmi sulisut akisussaaffeerunnissaat siunertaanngilaq, tassami sulisut aalajangiinerit ataasiakkaat akisussaaffigiuassavaat, kisiannili meeqqap isumaanik paasitinneqarlutillu sunnerneqartassapput.

Ulluunerani neqeroorutini VIVE-p pisortanik ilaatigullu sulisunik apersuiffigisaani oqaatigineqarpoq, meeqqat perorsaanikkut suleriaatsinut peqataatinneqartartut toqqaanikkut paasissutissiinikkullu peqataatitsineq aqqutigallugu. Tamanna pisarpoq pinnguarluni ilikkariartuutaasunillu sammmisanut meeqqap qinigassaqartinneratigu. Apersorneqartut naapertorlugit taamatumani siunertaavoq, meeqqat sulerinissaminnik namminneq aalajangiisinnaasutut missigitinnissaat. Tamanna pisarpoq nammineq pinnguarnermut atatillugu, ilaannikkulli aamma sulisut sammisassanik assigiinngitsunik meeqqat toqqaavigisinnaasaannik aaqqissuussinerisigut. Taamaaliornikkut sulisut pinnguarnermut sammisassamulluunniit aalajangersimasumut meeqqat peqataanissaannik kaammattuisarput, meeqqallu namminneq aalajangertarpaat, pinnguarnermut peqataaniarnerlutik. Ulluuneranni neqeroorummi ataatsimi meeqqat namminerisaminnik aalajangiisinnaanerat tapersersorniarlugu, toqqarneqarsimavoq, meeqqat sammisassanut sunut peqataajumanerannik ataasiakkaarlugit aperineqartarnissaat. Taamaaliortarput meeqqat aalajangiineri meeraqataannit sunnerneqanginniassammata, paarlaalluguli namminneq sorusunnerminnik aalajangiilllutik.

Ulluunerani neqoorutini arfinilinni meeqqat oqartussaaqataatinneqartarput, perorsaanikkut ukiumoortumik pilersaarummi sammisassanik ingerlatsinermut atatillugu, qulequttat

sammisassallu pilersaarusiorneranni sulisunit suliarineqartuni, meeqqanilli aalajangeeqataaffigineqartumik. Tamanna assersuutigalugu pisarpoq, sulisut meeqqat pisuttuassasut aalajangerlugu, meeqqalli aperineqarlutik sumunnarusunnerannik, sunalu takorusunneraat. Sulisut arlallit aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat oqaluttuarput, meeqqat oqaloqatigisarlugit sooq pisuttuarnissaannik, meeqqallu sumunnarusunnerlutik, sunik takusaqarusunnerlutik sunalu pulaarusunnerlugu siunnersuutaat tusarnaartarlugit. Meeqqat kissaatitik aallaavigalugit, sammisassanik pisuttuarnerillu suut ingerlanneqassanerinut pilersaarusioqataasarput.

> *Meeqqat aalajangeeqataatinniartarpagut, soorlu suut pulaassanerlugit, taamaalilluta meeqqat peqataatittarpagut apersorlugit oqaloqatigalugillu. Apersorlugit suut takorusunneraat, suullu pulaarusunneraat. Taava takorusutaat aallaavigissavagut. Arlaannut pulaarunik suut takuniarnissaannik pilersaarusioqataasarput. Sapinngisamik meeqqat sulererusunnerat pillugu peqataatinniartarpagut.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 2)

Kommunini ingerlatsivimmi pisortat arlallit oqaatigaat, Tunngavinnik arfineq-marlunnik suliaqarneq (tak imm. 0) meeqqat perorsaanikkut suleriaatsinut oqartussaaqataanerannut tapertaasimasoq. Tamanna assersuutigalugu pisinnaavoq meeqqat aqutarisaannik sammisaqartitsinermut Tunngavik aqqutigalugu, tamatumani perorsaanikkut sulisut meeqqat ikorfartorsinnaammatigit namminneq inuttut pissutsimik, soqutigisamik pisinnaasamillu ilisariniarneranut suussusilerniatarneranullu. Tamanna aamma pisinnaavoq ilikkariartornissaq siunertaralugu oqaloqatigiinnermik Tunngavik atorlugu, tassani meeqqat ikiorserneqartarmata namminneq pingaartitaminnik, pissuseqarfiginninnerminnik aamma sammisat assigiinngitsut pillugit tunngavilersueriaatsiminnik suussusiliinissamut. Meeqqat amerlanerusunik oqaasertalersuinissamut pikkorinnerullernikuupput, tassuunakkullu akuunerulerlutillu suleriniarnertik pillugu aalajangeeqataanerusalerlutik. Tamatuma saniatigut meeqqat sulisullu akornanni oqaloqatigiittarnerit isiginiarneqarnerupput, meeqqat taamaallaat aappimik naaggamilluunniit akisaratik, kisiannili ilikkariartorfiusumik oqaloqatigiinnerit ingerlanneqartarlutik. Tamanna arlalitsigut meeqqat ikinnerusut peqataatillugit pisarpoq, tamatumanilu meeqqat ataatsimoortut ataatsimoorluni suliassat pillugit aalajangeeqataasarlutik.

> *Meeqqat Tunngaviit arfineq-marluk malitsigisaannik akuutinneqartarput, perorsaanermut tunngasut timitaligassallu pingaartinneqarmata. Meeqqat qanoq eqqarsarpat, suna ilikkarusuppaat? Isumassarsiaqarpat? Ukiumoortumik pilersaarusiortoqartartussaavoq, meeqqat pisariaqartitaat ilaatillugit.* (Ingerlatsivimmi pisortaq, kommune 4)

Tunngagviit arfineq-marluk atulernerisigut, meeqqat oqartussaaqataanissaat pingaartinneqarnerulerpoq, meeqqallu peqataatinissaannut tigussaasunik sakkussaqartoqalerluni. Taamaattoq aamma ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit oqaatigaat, meeqqat ulluinnarni oqartussaaqataasarnerannut sulisut piginnaasaqassusiat apeqqutaasorujussuusartoq. Misigineqartarpoq meeqqat peqataatinissaat meeqqallu oqartussaaqataanissaasa tapersersornissaat annertuumik pingaartinneqartoq, tamatumanili perorsaasut pikkorissut pisariaqartinneqartut. Naak misigineqartaraluartoq sulisut meeqqanik asannillutillu isumassuilluartut, meeqqanik pitsaanerpaaginnarmik sullisserusuttut, aamma misilittagarineqarpoq, sulisut suliamut atatillugu tunuliaquttat ilisimasaallu amigarsinnaasartut, oqartussaaqataanermut naleqqiullugu suliniutit eqqortut aallarnisarnissaannut atatillugu. Unamminartoq alla apersuinerni tikkuarneqartoq tassaavoq, peqataatitsisumik sulinissamut

piffissaaleqisarneq. Tamanna oqaluttuarineqarpoq sulisunit ilinniarsimasunit piumassuseqartunillu, kisiannili misigisartunit ulluinnarni pissutsit piviusut allaanerusartut, sulisut amigaataagaangata, ullullu ataqatigiisinnissaa pingaarneruleraangat. Ingerlaatsikkut pissutsinut, soorlu meeqqat oqartussaaqataanerannut naleqqiullugu, ilusiliinikkut pissutsit soorlu perorsaanikkut ilinniagalinnik sulisoqarneq aamma ulluinnarni naammattunik sulisoqarneq, imm.3.1.1-imi aamma 3.1.3-mi erseqqissarneqartut, taamaalillutik suleriaatsinut meeqqat ulluunerani neqeroorutini naapittagaannut pingaaruteqarput.

> *Ilami, meeqqat ineriartornissamut oqartussaaqataanissamullu pisinnaatitaaffeqarnerat sulissutigerusuttorujussuarput, kisianni pissusiviusut allaanerulersarput. Imaanngilaq eqqarsaatersuutinnut ilaaneq ajortoq, meeqqat peqatigalugit suliaqaraangama, soorunami ilaasarpoq. Kisianni tamatuma isumaginissaanut tamatigut piffissaqarneq ajorpugut.* (Sulisoq, kommune 2)

4.2.3 Ulluunerani neqeroorutit atuisut ataatsimoorfiannik angajoqqaanillu suleqateqarnerat

Ulluunerani neqeroorutit meeqqat ineriartornerannut siunissamilu periarfissaannut pingaarutaannik ilisimatusarnerup takutippaa, aammattaaq angajoqqaanik suleqateqarneq meeqqat ineriartornerannut pingaaruteqartoq, pissutigalugu perorsaasunik ikiorteqarluni pinnguaatit ilikkariartortsitsisut, meeqqat angerlarsimaffiini inerisaqqinneqarsinnaasarmata. Taamaalilluni angajoqqaat peqataanerisa ulluunerani neqeroorutip pitsaassuseqarluartup pitsaasumik meeqqamut sunniutai annertusarsinnaavaat. Ilisimatusarnerup takutippaa, angajoqqaat meeqqat ilikkariartornerinut akuunerat annertusiartortillugu, meeqqat eqqarsartaatsimiikkut inooqatigiissutsikkullu piginnaasaat annertusiartortartut (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014).

Danmarkimi nunarsuarmilu tamarmi ilisimatusarnerup ilimanarsisippaa, angajoqqaat peqataanerat aamma ilaqutariinni ilikkariartornissamut avatangiiserissaarneq, meeqqat atualeraangamik atuarfimmi angusaannut pingaaruteqartut (Breinholt, 2018; Frank & Schneider, 2017; Hindman & Morrison, 2012; Rowe & Goldin-Meadow, 2009). Ilaqutariinni ilikkariartornissamut avatangiiserissaarneq assersuutigalugu tassaasinnaavoq, angajoqqaat angerlarsimaffimminni aalajangersimasunik ilusilersuinerat, meeqqanik kisitseqateqartarnerat erinarsoqateqartarnerat, taanikkaarinernik il.il. sungiusaqateqartanerat aamma ilutsinik uteqattaarisarnerat. Tamakku tamarmik sammisaqaataapput, meeqqat ineriartornerannut tapersersuutaasut. Taamaammat angajoqqaanik suleqateqarluarnissaq aamma angajoqqaat meeqqat tapersersorlugillu ineriartuutigisinnaasaannik sammisaqartarnissaannik ikorfartuinissaq pingaaruteqqarput.

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiisutaat

Artikel 5

1. Naalagaaffiit peqataasut ataqqissavaat, angajoqqaat akisussaaffii aamma pisinnaatitaaffii pisussaaffiilu imaluunniit taama atuuttoqartillugu ilaqutariit annertusisat imaluunniit inuiaqatigiit assingusumik akisussaaffii, pisinnaatitaaffii pisussaaffiilu, sumiiffigisami ileqquusut naapertorlugit, aamma akisussaasutut oqartussaasut imaluunniit inuit allat inatsisitigut meeqqamut akisussaasut, meeqqap pisinnaasaasa ingerlaavartumik ineriartortinnissaannut naapertuuttumik, isumaqatigiissummi matumani pisinnaatitaaffiit akuerisaasut piviusunngortinniarneranni, meeqqamik ilitsersuillutillu naapertuuttumik tapersersuinerat.

Artikel 12

1. Naalagaaffiit peqataasut qularnaassavaat meeqqap, nammineerluni isummaminik saqqummiussisinnaalereersup, isummaminik taamaattunik pissutsini meeqqamut namminermut tunngassutilinni tamani akornuserneqarani oqariartuuteqarsinnaanermut pisinnaatitaaffeqarnissaa; meeqqap isummerneri, ukiuinut inerisimassusianullu naapertuuttumik pingaartinneqassapput.
2. Tamanna siunertaralugu meeraq annermik periarfissinniarneqassaaq, suliat meeqqamut tunngasut eqqartuussisarnermi oqartussaasunit imaluunniit ingerlatsinikkut oqartussaasunit suliarineqarnerini, nammineerluni imaluunniit sinniisorisaq imaluunniit sullissisoq naapertuuttoq aqqutigalugu, naalagaaffimmi eqqartuussivinni periaaserineqartussatut aalajangersakkat naapertorlugit oqaaseqarnissaminut.

Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutit pillugit inatsimmi angajoqqaat qanoq suleqatiginissaat pillugu sinaakkusiisoqarnikuuvoq. Ilaatigut pisortat minnerpaamik ukiumut pingasoriarlutik ulluunerani neqeroorummi atuisut ataatsimoorfiat aggersartassavaat, takkulu tassaapput meeqqanut pilersuisuiusut tamarmik aamma ulluunerani neqeroorummi sulisut, ataatsimiinnernilu qulequttat aalajangersimasut oqallisigineqarsinnaapput. Aammattaaq sulisut angajoqqaanik suleqateqarnermik pilersitsissapput ataavartitsillutillu, ilaatigut ulluinnarni ilaatigullu atuisut ataatsimoorfianni sulinikkut ingerlanneqartussamik. Aammattaaq ulluunerani neqeroorut meeqqanut ataasiakkaanut tapersersuisunut ilaassaaq tassuunakkut angajoqqaat angajoqqaqatut inissisimanerminnut ikiorserneqarsinnaaqqullugit (Inatsisartut inatsisaat 16/2012). Taamaalilluni inatsimmi ersippoq, ulluunerani neqeroorutit angajoqqaanik tamanik ataasiakkaanillu suleqateqassasut.

VIVE-p ingerlatsivimmi pisortanik, ulluunerani neqeroorutini toqqakkani pisortanik, sulisunik angajoqqaanillu apersuinermini angajoqqaat ulluuneranilu neqeroorutip suleqatigiinnerat apeqqutigaa.

Apersuinerit takutippaat, angajoqqaanik suleqateqarneq annermik pisartoq ukiumoortumik pilersaarutip suliarineranut angajoqqaanik akuutitsinermikkut aamma angajoqqaanik ataatsimiisitsisarnikkut. Ukiumoortumik pilersaarutip suliarineranut atatillugu, ukiumoortumik pilersaarut angajoqqaanik ataatsimiisitsinermi angajoqqaanut saqqummiunneqartarpoq, tassanilu angajoqqaat qulequtassanut sammisassanullu siunnersuuteqarsinnaapput. Ulluunerani neqeroorutit ilaanni aammattaaq ukiumoortumik pilersaarut atorneqartarpoq, ingerlatereersimasat qulequtarisimasallu angajoqqaat ataatsimiinneranni saqqummiunneqarnerinut. Ulluunerani neqeroorutini pisortat ataasiakkaat oqaluttuaraat, angajoqqaat ukiumoortumik pilersaarutip suliarineranut peqataatinnerisugut, ukiumoortumik pilersaarut tassaalersartoq perorsaanikkut suliat pillugit angajoqqaallu isumaqatigiissut.

Aamma ulluunerani neqeroorutit ukiumut pingasoriarlutik sisamariarlutilluunniit angajoqqqaanik ataatsimeeqateqartarput, qulequttat assigiinngitsut oqallisigineqarfigisaannik. Pisortat sulisullu arlallit apersorneqaqarnerminni oqaatigaat, perorsaaneq killilersuinerlu oqallinnerni qulequtarisarsimalllugit. Qulequttat taakku toqqarneqarsimapput, pisortat sulisulllu ulluinnarni misigisarmata, angajoqqaat ilaasa meeqqaminnik killiliinissaq ajornartorsiutigisaraat.

Apersuinernit erserpoq, ulluunerani neqeroorutini angajoqqaat ataatsimoorluni suleqatigiinnermut peqataasarnerat assigiinngissuteqaqisoq. Ulluunerani neqeroorutit ilaanni angajoqqaat peqataalluarnerat misigineqartarpoq, angajoqqaat ataatsimoorluni

sammisassanik aallarnisaasarlutik, soorlu ataatsimoorluni ullaakkorsioqatigiinnernik juullerpalaartitsinernillu. Sumiiffimmi ataatsimi allaat misigineqarnikuuvoq, angajoqqaat ulluunerani neqeroorummut sulisussarsioqataanerat. Akerlianik ulluunerani neqeroorutini allani misigineqartarpoq, angajoqqaat ikittuinnaat atuisut ataatsimoorfiinut ataatsimoorluni aqqissuussinernut takkuttarnerat. Takkuttartullu taakkuinnaangajuttarput. Tamatuma suleqatigiinnissaq aamma angajoqqaanik perorsaanikkut sulianut peqataatitsinissaq ajornakusoortilersarpaa. Taamaammat eqqarsaatigineqarsinnaavoq allatut iliorluni angajoqqaat peqataatinneqarsinnaanersut.

4.2.3.1 Ilaqutariinnik ataasiakkaanik suleqateqarneq

Angajoqqaqanik suleqateqarneq aammattaaq Naalagaaffiit Peqaqtigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaanni ersersinneqarpoq

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiisutaat

Artikel 5

1. Naalagaaffiit peqataasut ataqqissavaat, angajoqqaat akisussaaffii aamma pisinnaatitaaffii pisussaaffiilu imaluunniit taama atuuttoqartillugu ilaqutariit annertusisat imaluunniit inuiaqatigiit assingusumik akisussaaffii, pisinnaatitaaffii pisussaaffiilu, sumiiffigisami ileqquusut naapertorlugit, aamma akisussaasutut oqartussaasut imaluunniit inuit allat inatsisitigut meeqqamut akisussaasut, meeqqap pisinnaasaasa ingerlaavartumik ineriartortinnissaannut naapertuuttumik, isumaqatigiissummi matumani pisinnaatitaaffiit akuerisaasut piviusunngortinniarneranni, meeqqamik ilitsersuillutillu naapertuuttumik tapersersuinerat.

Artikel 18

1. Naalagaaffiit peqataasut anguniassavaat meeqqap perorsarneqar-neranut ineriartorneranullu angajoqqaat marluullutik akisussaaqatigiinnerat pillugu isummat tunngaviusut akuersaarneqarnissaat. Angajoqqaat, imaluunniit pisariaqarfiatigut akisussaasutut oqartussaasut, meeqqap perorsarnissaanut ineriartortinnissaanullu akisussaanerpaapput. Taakkunannga meeqqamut pitsaanerusussaq salliutinneqassaaq.
2. Pisinnaatitaaffiit isumaqatigiissummi matumani imaritinneqartut qularnaarneqarlutillu siuarsarneqarnissaat siunertaralugu, naalagaaffiit peqataasut angajoqqaat angajoqqaatullu oqartussaasut, meeqqanik perorsaasuusutut pisussaaffimminnik ingerlatsineranni naapertuuttumik ikiorsissavaat aamma meeqqanik isumaassuinissaq siunertaralugu paaqqinniffiit, aaqqissuussinerit sullissinerillu inerisarnissaat qularnaassallugu.
3. Naalagaaffiit peqataasut iliuusissatut maleruagassanik naleqquttunik tamanik aalajangiissapput, tamatumuuna qularnaarniarlugu meeqqat suliffilinnik angajoqqaallit isumassuinikkut iliuutsinik, pisinnaatitaaffigisaminnik atorluaasinnaanissaat.

Ulluunerani neqeroorutit angajoqqaallu ataasiakkaat suleqatigiinnerat annermik pisarpoq meeqqat aggiunneqarlutillu aaneqarneranni. Tamatuma saniatigut angajoqqaat oqaloqatigineqartarput meeraasa ineriartornerinik misissuinerit tunngavigalugit aammattaarlu meeqqat ineriartornermikkut ernumanartinneqartut pillugit malitseqartitsilluni angajoqqaat suleqatigineqartarlutik. Ulluunerani neqeroorutini pisortanit sulisunillu oqaatigineqarpoq meeqqat aggiunneqarnerat aaneqarnerallu pingaaruteqartuusoq, ulluuneranilu neqeroorutit ilaanni immikkut pingaartinneqarluni. Tamanna immaqa suli pingaaruteqarnerulerpoq, angajoqqaat sulisullu meeqqat ataasiakkaat pillugit attaveqaqatigiissutigisinnaasaannik elektroniskiusumik attaveqaateqannginneq pissutigalugu. Pingaartinneqarpoq angajoqqaat sulisullu akornanni paasissutisseeqatigiittarnissaq, meeqqat aggiunneqarnerminni qanoq innerat pillugu, taamatullu aaneqarneranni ullup qanoq ingerlasimaneranik angajoqqaat

paasitinneqartarnissaat pingaartinneqarluni. Apersorneqarnerminni angajoqqaat oqaatigaat, meeqqap aggiunneqarnera aaneqarneralu sulisut eqqumaaffigilluartaraat malugisinnaallugu. Meeqqap ullormi qanoq pisimanera pillugu paasitinneqartarneq, angajoqqaat annertuumik qujaruppaat. Angajoqqaat misigisimapput toqqissisimanartartoq, meeraq sulisunut meqqap qanoq inneranik pingaartitsisunut meeqqamillu soqutiginnittunut qimattarnera.

> *Isumaqarpunga pikkoriffigigaat – malugineqarsinnaavoq pingaartikkaat ullorissaarsimanissaa, qanoq sivisutigisumik sinissimanera,sunik nerisimanera assigisaalu. Tamanna pingaartikkaat malunnarpoq, paasitinneqarnissarput assut pingaartikkaat.* (Angajoqqaaq1)

Angajoqqaat ataasiakkaarlugit suleqateqarneq aamma ukiumoortumik ataatsimiinnerni pisarpoq, meeqqat ataasiakkaat ineriartornerat ingerlalluassusiallu pillugit angajoqqaat ataasiakkaarlugit oqaloqatigineqartarlutik. Tamatumani ilaatigut eqqartorneqartarput ulluunerani neqeroorutip meeqqat ineriartornerannik MIIM 3 aamma MIIM 5, immaqalu TRAS aamma RABU atorlugit misiliisimanerat. Ulluunerani neqeroorutini pisortat ataasiakkaat misigisimapput, angajoqqaat aallaqqaammut misiliutit qularikujukkaat. Misigisimapput misiliutit pillugit attaveqatigiinneq pingaaruteqartoq, ulluunerani neqeroorutip pingaarnertut suliassaanik, tassalu meeqqap ineriartorneranik, ilikkariartorneranik ingerlalluarnissaannillu ikorfartuinermik, angajoqqaat paasitinnissaannut naleqqiullugu, taamaammallu misiliutit siunertarigaat meeqqat ineriartornerisa ingerlalluassusiisa pisariaqartitaasalu nalilernissaat. Aammattaaq angajoqqaat ilaasa misigisimavaat, misiliutit meeqqap ineriartorfiisa angajoqqaanit paasineqarnissaannut iluaqutaasut. Ulluunerani neqeroorutini pisortat amerlanerit misigisimapput, angajoqqaat meerartik pillugu suleqatigiinnissamik soqutigisaqarluartut. Meeraq ingerlanerliortillugu imaluunniit ineriartorluartinnagu, ulluunerani neqeroorutip meeqqap ingerlalluarnissaa siunertaralugu, angajoqqaanik suleqateqarneq aallarnisartarpaa. Ulluunerani neqeroorummik isumaqatigiissutigineqartoqartarpoq, suut suliarineqassanersut pillugit, angajoqqaallu siunnersorneqartarput, angerlarsimaffimminni qanoq periuseqarsinnaanerat pillugu. Taamaaliornikkut meeqqap ineriartornera pillugu ataatsimoorluni suliniuteqarneq aallarnisarneqarsinnaasarpoq. Taamaattoq ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit oqaatigaat, misigisarlugu angajoqqaat ilaasa angerlarsimaffimminni allanngortitassatut isumaqatigiissutaasut aallartinnissaat ajornakusoortittaraat, taamaalillutillu meeqqap ineriartorneranut tunngatillugu ataatsimoortumik suliniuteqarnissaq tapersersoruminaatsittarlugu.

> *Aap, meeqqamik naliliinigut angajoqqaanut ingerlateqqittarpagut, paasinittarpullu. Soorunami aallaqqaammut angajoqqaat nalilersuinissamut akerliugaluarput, kisianni suut siunertaanersut paasiartulerpaat. Meeqqat atugarissaarnissaat anguniarlugu uagut suliassaraarput, uagullu nalilersinnaavarput meeqqat sunik ilikkagaqarsinnaanersut. Taamaammat sapinngisatsinnik tamanna maluginiartarparput.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 5)

> *Angajoqqaat assigiinngeqaat, ilaat paasinnilluarput sulisunillu tapersersuiumallutik, oqaasii malikkumasarlugit, suliniuteqarumallutillu. Aamma angajoqqaaqarpoq sulisut oqaasii malikkumallugit oqartartunik, kisiannili sulisut meeqqap ineriartorneranik meeqqerivimmi malugisaqarsinnaasaratik.* (Ulluunerani neqeroorummi pisortaq, kommune 1)

4.3 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni perorsaanikkut suleriaaseq

Ingerlassatigut poiteqaassuseq pitsaassusiuvoq perorsaanikkut sulinermiittoq, ilaatigullu meeqqat sulisullu akornanni attavigiinnikkut aamma perorsaanikkut suleriaatsit aqqutigalugit pilersartoq. Ingerlassatigut pitsaassutsimut aamma ilaavoq, meeqqat perorsaanikkullu suliaqartut akornanni pinnguarnermut, ilikkariartornermut aamma utikattumik pisartunut sammisartakkanullu atatillugu attaveqatigiinneq.

Meeqqat inersimasullu attavigiinnerat tassaavoq, ulluunerani neqeroorutit qaffasissumik pitsaassusillit pilersinnissaannut pingaarnerpaat ilaat. Tamanna Danmarkimi nunanilu allani ilisimatusarnikkut takutinneqarpoq. Meeqqat perorsaanikkullu suliaqartut akornanni pitsaasumik attavigiinnermut ilisimatusarnerit naapertorlugit tunngaviupput, sulisut meeqqanik isumaginnittuartut aamma meeqqanut ataasiakkaanut akulikitsumik attaveqartartut, tassami attavigiinnerit amerlasuut imminerminni naleqarput (Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen, 2014). Attavigiilluarnermi meeraq inersimasumit paasinittumit,- meeqqamik soqutigisaanillu peqataatitsisumit, naapinneqartarpoq.

Assinganik pinnguarneq meeqqap ingerlalluarnissaanut ineriartornissaanullu tunngaviuvoq, taamaammallu ulluunerani neqeroorutini ulluinnarisami periarfissaqarluartariaqarluni, perorsaanikkut ilikkariartortitsinermi avatangiisit qaffasissumik pitsaassuseqassappata. Meeqqat avatangiisitik paasiniarlugillu misileraaffigisarpaat pinnguarneq aqqutigalugu. Meeqqat takusatik misigissutsitsillu pinnguarnermikkut suliarisarpaat, pinnguaqatigiinnermikkullu attaveqatigiinnissamik sungiusartarput. Taamaalilluni pinnguarneq aamma misigissutsitigut inooqatigiissutsikkullu ineriartornissamut tunngaviulersarpoq (EVA, 2017b). Perorsaanikkut suliaqartut meeqqat pinnguarnerannut pingaaruteqqartumik inissisimapput. Sulisut pinnguarnerup sinaakkutissaanik aaqqissuussinerat, pinnguarnermi najuunnerat peqataanerallu pingaaruteqarpoq ilaatigut meeqqat tunniusimanissaannut inooqatigiissutsikkullu pinnguarnermut peqataanissamut. Ilisimatusarnerup takutippaa, sulisut inimiikkaangata kingunerisinnaagaa, meeqqat pinnguarluarnerunerat, meeqqallu sulisut sumiinnerat nalugaangassuk taamattarani. Annermik meeqqat mikinerit peqataalluarnissaannut pingaaruteqarluinnarpoq, perorsaanermik suliaqartut najuunnissaat namminnerlu meeqqat pinnguarnerannut peqataanissaat, meeqqat pinnguaqatigiinneranni ataatsikkulluunniit pinnguarneranni. Sulisut aammattaaq meeqqat pinnguaqatigiinnissamut periarfissaannut ataatsimoorlunilu pinnguaqatigiinnernut peqataanissaannut pingaaruteqarluinnarput (EVA, 2017a).

Utikattumik pisartut ullut tamaasa aqqusaarneqartarput, soorlu nerinerit, atisaasivimmiinnerit, aggiunneqarnerit aaneqarnerillu, sininnerit qasuersaarnerillu, nanginik taarsiinerit il.il. Utikattumik pisartunik sulisut aaqqissuussinerat, meeqqat ulluunerani neqeroorutini ineriartornissaannut ingerlalluarnissaannullu pingaaruteqaqaaq. Attaveqatigiinnernik kaammattuutaasunik toqqissisimanermillu pilersitsisunik aamma attaveqaatinik ilikkassutaasinnaassunillu pilersitsisunik periarfissaqartitsipput. Ilisimatusarnerup takutippaa assersuutigalugu nerinerit inooqatigiissutsikkut ineriartornissamut tunngaviliisartut, aamma meeqqat oqaatsitigut attaveqatigiinnikkullu pisinnaasariaqartunik nerinerminni sungiusartartut (EVA, 2017b).

Perorsaanikkut sammisat nalinginnaasumik killiligaasarput – piffissamut sumiiffimmillu naleqqiullugit – aamma aalajangersimasunik qulequtaqarlutillu siunertaqarsinnaallutik. Sammisat pitsaassusaannut inersimasut aqutsinerisa meeqqallu aalajangeeqataanerisa

oqimaaqatigiisinnissaat pingaaruteqarluinnarpoq. Ilisimatusarnerup ilimanarsisippaa, meeqqat sammisaqaatinut peqataanerat pitsaanerulersartoq, inersimasut aqutsinerat sakkortuallaanngikkaangat. Akerlianik inersimasut ersarissut sinaakkutissallu ersarissut, meeqqat ilaasa ataatsimoorluni sammisaqaatinut peqataanissamut periarfissaat pitsaanerulersissinnaavaat (EVA, 2020).

Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni ullut tamaasa utikattumik ingerlattakkat assigiikannerput. Ininit tamani sulisoq ullaakkut ammaasuusarpoq, nalinginnaavorlu meeqqat inimi ataatsimoortarfimmi katersuutseqqaarneqartarnerat. Nal. qulingiluat qulillu akornanni meeqqat iniminnut agguaanneqartarput, tassanilu nalinginnaasumik ataatsimoortinneqartarlutik. Tassani takkuttut allattorneqartarput, ataatsimoorluni erinarsortoqartarluni imaluunniit qalipaatit, naqinnnerit, kisitsisit, ilutsit imaluunniit sila ukiullu qanoq ilinera oqaloqatigiissutigineqarlutik. Ataatsimoornerup kingorna ulluunerani neqeroorutini amerlanerpaani meeqqat tamulugassinneqartarput, kingornagullu ullormi ataatsimoorluni sammisassat aallartinneqarlutik, tamatumunnga ilanngullugit sammisaqaatit ukiumoortumik pilersaarummi pilersaarusiorneqarsimasut. Ulluunerani neqeroorutini pisortat arlallit oqaluttuarput, nalinginaasoq sapaatip-akunnerisa ulluini aalajangersimasuni aalajangersimasunik sammisaqartitsisarneq, taamaalilluni sapaatip-akunneri tamaasa ulloqartarluni assersuutigalugu oqaatsinik pinnguaatinik sammisaqarfiusunik, ullorlu alla Tunngaviit arfineq-marluk sammineqartarlutik. Ulluunerani neqeroorutit ilaanni aamma ulloqartarpoq, meeqqat ataatsimoorluni sammisaqartitsinernut atatillugu ukioqatigiiaarlutik sammisaqarfigisartagaannik, taamaalillunilu meeqqat angajullit atualernissaminnut piareersarneqartarlutik, meeqqat sinnerinut ukiuinut ineriartornerinullu naapertuuttunik sammisaqartitsisoqarnerata nalaani. Taamaattoq aamma arlalinnik ulluunerani neqerooruteqarpoq meeqqat ukioqatigiiaartillugit ininut agguaassisimasunik, taamaammallu ataatsimoorluni sammisaqartitsinerit inimut tamarmiusumut ingerlanneqarsinnaasarlutik. Ulluunerani neqeroorummi meeqqat ininut ukioqatigiiaarlutik agguaanneqarfigisimasaanni pisortaq oqaluttuarpoq, misilittagaqarfigilersimallugu taamaaliornikkut perorsaariaatsit meeqqanut ataatsimoortunut naleqqussaruminarnerusartut, ukioqatigiiaarluni agguaassinerup annermik meeqqat mikinerit toqqissisimanerulersittarai. Ulluunerani neqeroorummi pisortaq naapertorlugu taama agguaassinerup kinguneraa, sulisut meeqqat ataatsimoortut annerusumik kaammattorlugillu ineriartortissinnaammatigit. Ataatsimoorluni sammisaqaarnerit kingornisigut nalinginnaavoq meeqqat namminneq piumasaminnik pinnguartarnerat – ullup qeqqanut nerisoqanngineranni. Mikinerit ullup qeqqanut nerereernerup kingorna sininnerisa nalaanni, meeqqat anginerit nalinginnaasumik silami pinnguartarfimmiittarput.

Angajoqqaat apersorneranni apeqqutigineqarpoq, ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut sammisaqaataasartut, meeqqanik aggiussineq aallernerlu aamma sulisut meeqqanik isumassuinerat qanoq misigisarneraat.

Angajoqqaanit apersorneqartunit sisamat oqaatigaat misigisarlutik, sulisut meeqqat pinnguarnerinut peqataanerullutillu aqqutissiuinerusinnaasut. Kissaatigineqarpoq sulisut malinnaaginnaratik ingerlatsinerullutillu peqataaneruniss aat. Angajoqqaaq oqaluttuarpoq, qaqutiguinnaq misigisarluni sulisut perorsaanikkut ineriartuutaasunik sammisaqaatinik ingerlatsisartut, nangillunilu oqaluttuarluni misigisarluni tamanna ulluunerani neqeroorummi ilinniarsimassutsip appasissuuneranut attuumassuteqartoq, tassami sulisut tassaanerupput perorsaanikkut ilinniagaqanngitsut. Akerlianik angajoqqaat atasiakkaat misigisarnerarput, sulisut meeqqanik pinnguaqateqallaqqissuusut meeqqallu pinnguaqatigiinneranni tapersersuilluartartut. Angajoqqaat taakku aamma misigisarpaat, sulisut meeqqat inooqatigiissutsikkut piginnaasaannut pitsaasumik sunniuteqartartut.

Kissaatiginartikkaluarpara sulisut amerlanerit meeqqat pinnguarnerinut peqataasarnissaat. Maluginiarnerullugu meeqqat qanoq pinnguarnersut, peqataanerullutillu. (Angajoqqaaq)

Meeqqat pinnguaqatigisarpaat. Saneqqunnikka tamaasa takusinnaasarpara, sulisut meeqqanik pinnguaqateqartut. (Angajoqqaaq1)

Assinganik angajoqqaat ulluunerani neqeroorutini sammisaqartitsinerit pillugit misigisartagaat assigiinngitsuupput. Sammisaqaatinik angajoqqaat pitsaasutut ersersippaat nipituumik atuffassinerit, pisuttuarnerit imaluunniit timi avatillu atorlugit sammisaqaatit, soorlu eqaarsaarneq, erinarsorneq qitinnerlu. Arlallit aamma eqqaavaat sammisaqartitsinerit meeqqat ilikkariartornerinik ikorfartuisuusut. Tamatumanilu assersuutigalugit: sapaatip-akunnerata ulluinik, qaammatinik ukiunillu aamma angallannermi isumannaatsuunissamik ilinniarneq kiisalu sammisaqaatit meeqqat oqaatsitigut ineriartornerannik tapersersuisut, soorlu naqinnernik ilinniarneq, kalaallit oqaasiinik eqqortumik taasinissaq meeqqallu atiminnik allannissaat. Pingaartumik meeqqat angajulliit atualernissaannut piareersarlugit sammisaqartitsisarnerit, angajoqqaat nuannaarutigivaat.

Nuannaarutigisarpara meeqqat suli atualinngitsut assigiinngitsunik sammisaqartinneqarlutillu ilinniartinneqartarnerat. Nuannertaqaaq misigalugu meerara nutaanik ilikkagaqartartoq. Isumaqarpunga ilikkariartuutaasunik sammisaqartarneq pingaartuusoq. Paniga meeqqerivimmi ullugissaartarpoq, nutaanik ilikkagaqarsimagaangami, angerlartarpoq tulluusimaarluni. (Angajoqqaaq)

Aamma angajoqqaaqarpoq ilikkariartuutaasunik sammisaqartitsisoqarpiarneq ajortunik misigisimasunik, isiginiarneqarnerusartorlu ulluunerani neqeroorummi ullup ingerlalluarnissaa. Angajoqqaat taakku misigisarput, ulluunerani neqeroorutini sammisaqaatit ikinnerit ingerlanneqartartut. Angajoqqaat ataasiakkaat oqaluttuarput, ilimagalugu tamatumunnga pissutaasoq sulisut tassaanerummata ikiortit, perorsaasutullu ilinniagaqartut ikittuinnaallutik, tamatumalu ilikkariartuutaasunik sammisaqartitsinissamik pilersaarusiorneq ingerlatsinerlu akornakusoortileraa. Meeqqat ineriartornissamut ilikkariartornissamullu pisinnaatitaaffeqarnerat Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqaqtigiissutaannut aammattaaq ilaavoq.

Isumaqarpunga pingaarnertut isiginiartaraat ullup pitsaasumik ingerlanissaa. Sammisaqartitsinertut isigivaat pisuttuarneq imaluunniit pinnguartarfimmiinneq. Taamaaliorunik taava sammisaqartitsisimassapput. Tamakku imminerminni immaqa ilikkariartuutaasumik sammisaqartitsinertut takorluugaanngikkaluarput. Sammisaqartitsiniaannarluni sammisaqartitsinerupput. Meeqqat immaqa pisariaqartinnerugalarpaat sammineqarnissartik, oqaatsit eqqortumik taanissaat pisariaqartinnginnerullugu. (Angajoqqaaq)

Isumaqarpunga pingaartuusoq isiginiassallugu sulisut perorsaasutut ilinniarsimasuunnginnerat. Ilaat perorsaasutut ilinniarsimapput, amerlanerpaalli ikiortaapput. Taamaammat atugassarititaasut allarluinnaapput. (Angajoqqaaq)

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Isumaqatigiisutaat

Artikel 28

1. Naalagaaffiit peqataasut akuerivaat, meeqqap ilinniagaqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnera, aamma pisinnatitaaffeqarnerup tamatuma angujartuaarnissaa siunertaralugu aamma naligiissutsimik tunngaviit tunngavigalugit, annermik isumagissavaat: (a) tunngaviusumik ilinniartinneqarnerup pinngitsoorani ingerlanneqartussatut, akeqanngitsumik tamanut ammasuutinneqarnissaa; (b) ilinniartitsinerit assigiinngitsut tunngaviusumik ilinniartitsinerup kingornagut ingerlanneqartartut inerisarnissaannut kaammattuineq, tamatumunnga ilanngullugit nalinginnaasumik suliatigullu ilinniartitsineq aamma taakku meeqqamut kimulluunniit periarfissaalersillugillu anguneqarsinnaasunngortinnissaat aamma naapertuuttunik iliuusissatut maleruagassaliornissaq, soorlu akeqanngitsumik ilinniartitsinernut aamma pissaaleqisoqartillugu aningaasatigut ikiorsiisarnissamut tunngasunik (c) qaffasinnerusumik ilinniagaqarnissaq, kikkunnit tamanit, pigin- naassutsitik naapertorlugit angusisinnaasunit aamma kikkunnit tamanit atortussarititaasut tamaasa atorlugit, anguneqarsinnaasunngortissallugu;(d) ilinniarnermi ilitsersorneqarnerup aamma inuutissarsiutit pillugit ilitsersuisarnerup meeqqanut tamanut iluaqutiginiarneqarsinnaanngortillugillu anguneqarsinnanngortinnissaat; (e) akuttoqatigiimmik ilinniartitsinermut peqataanissaq kaammatto-rumallugu ikerinnakkullu unittarnerit killilerumallugit iliuusissatut maleruagassiornissaq.
2. Naalagaaffiit peqataasut naleqquttunik iliuusissatut maleruagassiussapput qularnaarniarlugu, atuarfimmi pissusissanik eqquisarnissamik atuutsiniarnerup ingerlanneqarnissaa, meeqqap inuttut naleqassusianik isumaginniffiusumik aamma isumaqatigiissummut matumunnga naapertuuttumik.
3. Naalagaaffiit peqataasut siuarsassavaat tapersersorlugulu, ilinniartitsineq pillugu apeqqutit pillugit nunat tamalaat akornanni suleqatigiinnissaq, pingaartumik nunarsuarmi sumiluunniit ilisimasakissutsimik aamma atuarsinnaanngginnermik allassinnaanngginnermillu nungutitsiniaqataanissaq siunertaralugu aamma ilisimatuussutsikkut teknikikkullu ilisimasaqarnerulernissaq aamma nutaaliaasunik atuartitseriaaseqarnerit oqilisaaffiginiarlugit. Tamatumunnga tunngatillugu nunat siuarsagassat pisariaqartitaat immikkut mianerineqassapput.

Artikel 29

1. Naalagaaffiit peqataasut isumaqatigiissutigaat meeqqap ilinniartinneqarnerata siunertarissagai, (a) meeqqap inuttut pissusianut, pisinnaasaanut aamma tarnikkut timikkullu sapinngisaanut naleqqiullugu periarfissaasa tamakkiisumik ineriartortinniarnissaat;(b inuit pisinnaatitaaffinnut tunngaviusumillu kiffaanngissuseqarnissamut pisinnaatitaaffinnut aamma Naalagaaffiit Peqatigiit Isumaqatigiissutaanni tunngavittut allattorsimasunut ataqqinninnerup ineriartortinnissaa;(c) meeqqap angajoqqaavinut, nammineq kulturikkut kinaassusianut, oqaatsinut aamma pingaartitanut aamma nunami meeqqap najugaqarfigisaani nunaqqaavanilu pingaartitanut kulturinullu meeqqap nammineq kulturianit allaanerusunut ataqqinninnerup annertusarnissaa; (d) meeqqap akisussaassuseqarluni inuiaqatigiinni kiffaanngissuseqartuni paasinninnermik, eqqissinermik, akaareqatigiinnermik, arnat angutillu naligiissitaanerannik anersaaqarfiusuni aamma inuiaat, naggueqatigiit, inuiaqatigiittut upperisaqarnikkullu ataatsimoortut aamma inuit nunat inoqqaavinut ilaasut tamarmik akornanni ikinngutinneqatigiiffiusumik inuuniarnissamut piareersarnissaa; (e) pinngortitami avatangiisinut ataqqinninnerup inerisarnissaa.
2. Artikelip matuma ilaa imaluunniit artikel 28 paasineqassanngillat, inuit ataasiakkaat imaluunniit kattuffiit ilinniarfinnik pilersitsinissamut siulersuinissamullu kiffaanngissuseqarnerisa akuliuffiginiarneqarnerisut. Taamaattorli tunngaviit artikelimi uani, immikkoortoq 1-imi aalajangersarneqartut, aamma ilinniarfinni taamaattuni ilinniarnermi,

Angajoqqaat apersorneqartut amerlanersaasa ersersippaat, ulluunerani neqeroorutini pitsaassuseq qaffasissuuneranut ilisarnaataasoq, sulisut meeqqanik isumassuinerminnik takutitsinerat. Angajoqqaat sulisut meeqqanik isumassuinerat nalinginnaasumik pitsaasutut

misigisarpaat. Angajoqqaat sulisut toqqissisimanartippaat, misigisarlutillu sulisut meeqqanik annertuumik isumassuilluartut, meeqqallu nuannarinerat takutittarlugu, tammanna arlalinnit oqaatigineqarpoq, meeqqat ulluunerani neqeroorutiliartinneranni pingaarnerpaasartoq.

> *Maani pitsaalluinnarpoq. Maani sulisut nuannareqaakka, assut toqqissisimanartikkakkit. Sulisut ammalluinnartuupput. Assut asannipput. Takuinnarlugit isumaqarpunga asannittuusut. Panimma takkunneri tamaasa eqitaartarpaat. Meeqqat pitsaanerpaaginnarmik sullikkumavaat, tamannalu maannarnigut tamaasa takusinnaavarput.* (Angajoqqaaq)

> *Misigisarpunga sulisut annertuumik meeqqanik isumassuisut, tamannalu angajoqqaajulluni pingaartuuvoq. Allaammi pingaarnerpaajulluuni.* (Angajoqqaaq)

Sulisut meeqqanik isumassuinerat angajoqqaat annermik malugisarpaat meeqqatik aggiullugillu aaneranni. Angajoqqaat apersorneqartut tamarmik oqaatigaat misigisarlugu sulisut angajoqqaat meeqqaminnik aggiussineranni aallernerannilu oqaloqatiginissaat assut pingaartittaraat. Taamaaliortarput meeqqap aggiunneqarnerani aaneqarneranilu qanoq innera oqaluttuarineqarniassammat, kiisalu meeqqap ullup ingerlanerani susimanera angajoqqaanut ilisimatitsissutigiumallugu. Angajoqqaat ilaat, meeqqaminik siusinnerusukkut Danmarkimi meeqqerivimmiititsisimasoq, oqaluttuarpoq, misigisarluni Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorummi meeqqani piffissaqarfigineqarnerujussuusoq. Angajoqqaaq taanna angajoqqaallu allat oqaluttuarput, sulisut meeqqamut qanissusiat pitsaasutut misigisarlugu. Angajoqqaap, Danmarkimi meeqqerivimmiititsinikup, Kalaallit Nunaanni meeqqerivimmi meeqqamut qanissuseq Danmarkimi meeqqerivimmut naleqqiullugu assigiinngissutaanerpaasutut eqqaavaa. Angajoqqaaq taanna aamma oqaluttuarpoq, Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorummi allaanerulluinnartumik eqqissisimasoqartoq. Angajoqqaaq misigisarpoq, meeqqamut qanissuseq, eqqissisimaneq sulisullu meeqqanik isumassuinerat, meeqqat ingerluarnissaannut pingaaruteqarluinnartoq, tamannalu Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutit pingaartillugulu pitsaaqutigigaat.

> *Maani sulisut tungaanniit meeqqanut qanissuseq, isumaqarpunga immikkut illuinnartuusoq. Tamannarpiaq assigiinngissutaanerpaavoq. Aamma meeqqerivimmi eqqissisimaneq. Imaappoq Kalaallit Nunaanni meeqqeriviit Danmarkimi meeqqerivinnit nipaanneroqaat.* (Angajoqqaaq)

Apersuinerit saniatigut VIVE ulluunerani neqeroorutini malinnaavoq, ulluinnarni ileqquusut periutsillu paasisaqarfiginerujumalluugit. Tamatumunnga ilanngullugu takujumallugu sulisut meeqqallu akornanni attaveqatigiinnerit qanoq pisarnersut. Tulliuttumi perorsaanikkut sulianut malinnaanerni aamma meeqqat sulisullu imminnut attavigiittarnerannit paasisat saqqummiunneqassapput. Malinnaanerit ingerlanneqarput ECERS-3 aallaavigalugu, tassani ingerlassat pitsaassusaannut naleqqiullugu qulequttat uku isiginiarneqarput:

- Attavigiinneq
- Aaqqissugaanerup ilusaa
- Meeqqat ataasiakkarlugit isumagineranni ileqqulersuutit
- Oqaatsit aamma naqinnernik, kisitsisinik il.il ilisarinnissinnaaneq
- Sammisat ilikkariartuutaasut.

4.3.1 Attavigiinnerup malinnaaviginera

ECETRS-mi skala ‘Attavigiinneq’ aamma skala ’Aaqqisugaanikkut ilutsit’ assingulluinnarput sakkunut/najoqqutassianut allanut attavigiinnerup pitsaassusaanik naliliisunut imaluunniit meeqqat pisinnaasaannik soorlu Social-Emotional Assessment/Evaluation Measure (SEAM), Caregiver Interaction Scale (CIS); Class Room Assessment Scoring System (CLASS) il.il., aamma perorsaanikkut piginnaasanut, attavigiinnermik attaveqarfigisartakkanillu isiginnittunut, soorlu ‘Læring og pædagogisk analyse’mut (LP) aamma ‘International Child Development Programme ‘-mut (ICDP). ECERS-3-mi skalami ‘Attavigiinnermi’ pitsaassuseq qaffasissoq, tassaavoq meeqqat imminnut misiginerannik aamma imminnut paasinerannik annertuumik sulisut misikkarissut, misigissuseqarluartut ilalerinermillu takutitsisut tungaanniit ikorfartuineq annertooq. Meeqqat imminnik allanillu paasinninnerat sulisut inerisarlugulu annertusassavaat, meeqqallu ataasiakkaat ataatsimooqatigiittullu eqqumaffigissallugit (Harms, Clifford & Cryer, 2015). Sulisut meeqqallu akornanni attavigiineerit pitsaassusaasa, meeqqat ingerlalluarnissaat, ilikkariartornerat ineriartornerallu tunngavilertarpaat – piffissami sivikinnerusumi ungasinnerusunilu. Attavigiinnerit pitsaassusaasa sulisut ilinniarsimassusiat, meeqqat perorsaanikkullu pisartunik ilisimasaat aamma sulisut meeqqanut pissusseqariaasiat annertuumik tunngavigivaa. ECERS-3-mi qularnaatsumik attaveqarneq tatigeqatigiinnermik attaveqatigiinnerit illuatungaatigut ersersinneqarput illuatungaatigullu paasisassarsiorneq, pinnguarneq ilikkariartornerlu ersersinneqarlutik. Attaveqatigiinnermik suliaqarneq ingerlanneqassaaq perorsaasut ilinniarsimasut akisussaaffigisaannik aqutaannillu, aamma meeqqat namminneerlutik aallarnisagaasa, ataatsimoorluni sammisaqaatit suliniutillu perorsaasunit aallarnisarneqartut akornanni oqimaaqatigiissitsinissamik qularnaarisuusunit. Perorsaasut tamatigut akisussaaffigaat, peqqissumik ineriartornissamut piumasaqaatit Tulliuttumi ‘attavigiinnermut’ naleqqiullugu malinnaanernit paasisat saqqummiunneqarput, tamatumunnga ilanngullugit skalat appasinnerusut ataasiakkaat qitiutitaat. Ataani saqqummiunneqarput ulluunerani neqeroorutini malinnaavigineqartuni ‘attavigiinnermut’ naleqqiullugu maluginiagassat pingaarnerit.

Malinnaanernit attavigiinneq pillugu maluginiagassat pingaarnerit

- Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni nalinginaasumik amerlasuunik sammisaqartitsisoqartarpoq meeqqallu namminneq pinnguartarlutik, namminneq toqqakkaminnik pinnguaqateqarlutillu pinnguarsinnaallutik.
- Malinnaanerni sulisut meeqqallu akornanni pitsaasumik attavigiinnerit akuttunngitsumik takuneqarput, nalinginnaavorlu eqqissisimasumik nuannersumillu ataatsimooqatigiittoqartarnera sulisut meeqqat ilaginerat nalinginnaasumik nuannarerpasippaat.
- Ersarippoq meeqqat inini ileqqulersuutit malittarisassallu ilisimalluaraat, eqqissisimaneq torernerlu nalinginnaapput, sammisaqaatillu torersumik ingerlanneqartarlutik.
- Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamanni ukioqatigiiaat akornanni attavigiinneq ersarippoq. Meeqqat ataatsimoortut akimorlugit meeqqat nalinginnaasumik pinnguaqatigiiluartarput. Meeqqat pinnguaqatigiinnissartik soqutigilluarpaat, attavigiinneq pitsaasuuvoq, assortuunnerillu nalinginnaasumik qaqutigoorput.
- Sulisut meeqqat sulerinerat nalinginnaasumik soqutigivaat, kisianni ulluunerani neqeroorutini arfinilinni tamani, sulisut meeqqat ataasiakkaarlugit ilitsersuisarnerat aamma meeqqat ataasiakkaat pinnguarnerinut atatillugu ineriartornerannik ilikkariartornerannillu tapersersuinerat ikittuinnarnik assersuutissaqarpoq.

- Ulluunerani neqeroorutit arlaannaanniluunniit takuneqanngilaq, meeqqat aalajangersimasumik sammisaqarlutik suleqatigiinnissaanik sulisut periarfissiinerat, aamma sulisut meeqqat assortuunnernik pinngitsuuinissaannik annikitsuinnarmik ikiorpaat.
- Ataatsimut isigalugu sulisut meeqqat avatiminnik atuillutik sammisaqarnerat ilaatigut maluginiarpaat, meeqqat isumannaatsuunissaat qularnaaqqaarniarlugu. Taamaattoq arlaannaanniluunnit takuneqanngilaq, sulisut peqqissaarlutik meeqqanik isumannaatsuunissamik ilitsersuinerat, aamma sulisut meeqqat avatiminnik atuillutik pinnguarnerat killilimmik soqutigivaat.

Avatit atornissaannik ilitsersuineq

Skala 'Avatit atornissaannik ilitsersuineq' meeqqat avatiminnik atuillutik sammisaqaneranni isumannaallisaanermik qitutitsivoq, aamma isiginiarneqarput meeqqat avatiminnik atuillutik ingerlataqarneranni sulisut peqataanerat. Kiisalu aamma sulisut meeqqat avatiminnik atuillutik sammisaqarneranni unamminartunik sammisaqartittarneraat siunertamullu naapertuuttumik ilitsersortarneraat. ECERS-3 naapertorlugu pitsaassuseq qaffasittarpoq, sulisut peqataagaangata, malinnaalluaraangata aamma avatit atorlugit sammisassanik meeqqat peqatigalugit aallarnisaasuugaangata. Saniatigut qulequttap taassuma ataani isiginiarneqarpoq, meeqqat avatiminnik atuinikkut ineriartoqqinnissaamut periarfissinissaat sulisut akisussaassusermik tigusisarnerat, meeqqat aalanissamut periarfissanik nutaanik takutillugit, meeqqat atortunik atuinissamut anguniakkallu nutaat angunissaannut periussinik nutaanik takutillugit, soorlu qanoq ungasinnerusumut pississinnaanerannik (Harms, Clifford & Cryer, 2015). ECERS-3 naapertorlugu meeqqat avatiminnik atuillutik pinnguarnermi nakkutigineqartuartariaqarput, pitsaasutullu nalilerneqartarpoq pinnguarneq ulorianarsinnaasoq perorsaasunit unitsinneqaraangat, imaluunniit timimik atuilluni pinnguarsinnaanerit nutaat takutikkaagatigit. Tamanna isornartorsiorneqarnikuuvoq (Holm, 2020), tunngavilersuutigineqarluni, Danmarkimi perorsaanikkut ileqqut malillugit, meeqqat akuersaarneqarnerusartut – ulorianarsinnaasunut aamma pinnguarnissamut periarfissanut naleqqiullugu.

Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi pulaarnerup nalaani avatinik atuilluni sammisaqarnernik malunnartoqanngilaq, taamaammallu aamma meeqqat sulisullu meeqqat avatiminnik atuineranni attavigiittoqarani, taamatullu meeqqat avatinik atuinermut atortunik ilitsersuunneqaratik, aamma meeqqat avatiminnik atuillutik pinnguarnerminni immineertinneqakkajuttarput. Taamaattoq sulisut immikkut ulorianaateqarsinnaasut eqqaannut inissittarput, taamaalillutillu meeqqat pinnguarneranni malinnaavigisinnaallugit. Taamaattoqarnera ulluunerani neqeroorutini allani pingasuni aamma takuneqarpoq. Sulisut atortut ulorianarsinnaasut eqqaannittuarput, inissittarlutillu meeqqat avatiminnik atuillutik pinnguarnerat malinnaavigisinnaanngorlugu, aamma meeqqat ataatsimoortut assigiinngitsut ornittarlugit. Ulluunerani neqeroorutini marlunni malinnaanermi malugineqarpoq, sulisut meeqqat avatiminnik atuillutik sammisaqarnerat nakkutiginngikkaat. Siullermi sulisut meeqqat ribbimik ataani allequtanngitsumik atuinerat nakkutiginngilaat, meeqqallu ribbimik atuineranni tulleriiaarnissaannik ikiornagit, tamatumalu kinguneraa meeqqat arlallit ataatsikkut ribbimut qallornerat. Aappaani sulisut nakkutiginngilaat, meeqqat mikisut qutsikannersumut qallorsinnaanerat. Ataatsimut isigalugu sulisut meeqqat avatiminnik atuinerat ilaatigut maluginiarpaat, meeqqat isumannaatsuunissaat qularnaarniarlugu aamma meeqqat sulisullu akornanni attavigiinnerup annersaa akunnattumiinngikkuni pitsaasuuvoq. Sumiiffiit arlaannaanniluunniit meeqqat isumannaatsuunissaat qularnaarniarlugu sukumiisumik

ilitsersuisoqanngilaq, aamma sulisut meeqqat avatiminnik atuillutik pinnguarnerat killiilimmik maluginiarpaat.

Meeqqanik ataasiakkaarilluni ilitsersuineq ilikkariartornerlu

Immikkoortumi 'Ataasikkaarilluni ilitsersuineq ilikkariartornerlu'-mi pineqarput, perorsaanikkut suliallit meeqqanik ataasiakkaanik naaperiaasarnerat ilitsersuisarnerallu. Tamatumani isiginiarneqarput sammisaqaatit sulisunit aqutarineqartut, nammineerluni pinnguarneq aamma sammisassat ammasut. Sammisaqaatit sulisunit aqutarineqartut sulisunit aallarnisarneqartarput, meeqqalu taakkununnga peqataasarlutik. Sammisat meeqqat namminneerlutik pinnguarneranni pilersinnaapput, meeqqat peqataaffiumanerlugit namminneq toqqagaanni, imaluunniit ingerlanneqarsinnaallutik meeqqat ikinnerusukkaarlutik ataatsimoorneranni imaluunniit tamarmiullutik ataatsimoorneranni. Sammisassat ammasut tassaapput, sammisat atortulersorfiusut, taakkualu meeqqat namminneq isumartik naapertorlugu atorsinnaavaat, sulisunillu imaluunniit atortunit imminernit siumut nassuiariigaanngitsumik pissarsiaqarfigalugit (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Meeqqat ataasiakkaarlutik ilikkariartorneranni pineqarpoq, meeqqat ataatsimoortut pisinnaasaasa, pisariaqartitaasa soqutigisaasalu assigiinngitsut qisuariarfigisarnissaat. Meeqqat ataasiakkaarlutik ilikkariartornerat takussaasarpoq, meeqqat ataasiakkaat aaqqissuulluakkamik sammineqaraangata. Matumani perorsaanikkut sulisut meeqqat pisinnaasai nalilertarpaat aamma periutsit siunertamut naapertuuttut aqqutigalugit kaammattuisarlutik tapersersuisarlutillu, meeqqap pisariaqartitaanik soqutigisaanillu naapitsisumik. Meeqqat ataasiakkaarlutik ilikkariartorneranni aamma pineqarpoq, meeqqat ataatsimoortut akornanni pisinnaasatigut killiffiit assigiinngitsut eqqumaffiginerat (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni sammisaasartut ammasut meeqqallu namminneerlutik pinnguartarneri nalinginnaasumik amerlapput, meeqqat namminnneq piumasaminnik pinnguaqatigiumasatillu ilagalugit pinnguarsinnaasarlutik. Ulluunerani neqeroorutini taakkunani sulisut meeqqanut ataatsimoortunut assigiinngitsunut pinnguartunut tulleriiaarlutik orniguttarput. Sulisut nalinginnaasumik meeqqat suliaannik soqutiginnipput, kisianni ulluunerani neqeroorutini arfinilinni tamani, sulisut meeqqat ataasiakkaarlugit ilitsersuussisarnerannik aamma meeqqap sammisaqarneranut atatillugu, meeqqat ataasiakkaat ilikkariartornerannik ikorfartuinerannik ikittuinnarnik assersuutissaqarpoq. Taamaalilluni sulisut meeqqat ilisimasaannik annertusaanerat taamaallaat killilimmik malugineqarpoq. Ulluunerani neqeroorutit ataasiakkaat malinnaasoqarnerata nallaani, sulisut aqutaannik sammisassanik saqqummiussaqarput. Sammineqartut meeqqat pisinnaasaannut naleqqussagaapput, meeqqallu iluatsitsisutut misiginissaat periarfissillugu, kisianni sammisaqartitsinerup ingerlanerani meeqqat ataasiakkaat ilikkariartornerat tapersersorneqanngilaq. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi malugineqarpoq, ataatsimoornermi piffisami annertuallaami meeqqat sammisaqartinneqanngitsut, tamatumalu kinguneraa meeqqat malinnaajunnaarnerat, unillutik issiajumajunnaarnerat eqqissiviilliulernerallu.

Sulisup-meeqqap attavigiinnerat

Tassani isiginiarneqarpoq, perorsaanikkut suliaqartut meeqqallu akornanni attavigiinnermut suut ilisarnaataanersut. Attavigiinnermi pineqarput oqalulluni oqaaseqanngikkaluarlunilu sunneqatigiinnerit. Immikkoortumi tassani isiginiarneqarput meeqqat sulisullu timitalimmik attavigiinnerat aamma, sulisut meeqqanut qanoq pissusilersornersut, tamatumunnga ilanngullugu qisuariartarnersut, malussarinnersut aamma tapersersuinersut. Aaamma

isiginiarneqarpoq, sulisut qanoq nalunaaruteqartarnersut, ulluunerani neqeroorutini pingaarnertut “silaannaq”, kiisalu tamanna sulisut qanoq sunnertarneraat (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Sulisup meeqqap attavigiinnerannut naleqqiullugu ulluunerani neqeroorutini pulaarneqqartuni arfinilinni tamani takuneqartut assigiiaaqaat. Sulisut meeqqallu akornanni pitsaasumik attavigiinnerit assigiiaartumik maluginiarneqarput, nalinginnaasumillu eqqissisimasumik nuannersumillu pissuseqatigiittoqarpoq. Sulisut meeqqanik soqutiginnipput, nalinginnaasumillu meeqqanik ilaqarnertik nuannarerpasillugu. Malinnaanerit nalaanni takuneqarpoq, sulisut nalinginnaasumik kialaartumik nalunaariaaseqartut, soorlu meeqqat isaasigut toqqarlugit isigisarlugit, qungujuttarlutik, aamma aquillutik meeqqat takutissugaannik soqutiginninnertik takutittarlugu. Taamaattoq ulluunerani neqeroorutinit arfinilinnit sisamani malugineqarpoq, meeqqat piffissami sivisunerusumi kisimiillutik pinnguartut, aamma sulisut meeqqat aliasuttut maluginngitsooraat. Malugineqarpoq meeqqat qiasut, sulisullu pitsaasumik meeqqat timikkut attavigalugit, kialaartumik nalunaaruteqarnerat killeqartoq. Ulluunerani neqeroorummi allami malugineqarpoq, sulisut meeqqat oqaaseqanngikkaluarlutik attaveqarniarnerat killilimmik eqeersimaarfigigaat, taamaammallu meeqqat nalunaarutaat qisuariarfiginagit.

Ukioqatigiit akornanni attavigiinneq

Uani isiginiarneqarpoq meeqqat ukioqatiminnik attavigiinnissamut qinigassinneqarlutillu periarfissinneqartarnersut (aamma pissutsit qanoq ikkaagata aamma sulisut meeqqat ataatsimoorfiinik qanoq suleriaaseqarlutillu taakku pilersinnissaannut sinaakkusiisarnersut). Ilutigisaanik immikkoortoq taanna meeqqat imminnut qanoq pissuseqarnerannut uuttuutaavoq. Pitsaassuseq annertooq qaffasissorlu, sinaakkutit ilusiliussallu sulisut ulluinnarisamik aaqqissuinerminni pilersitaat aqqutigalugit, meeqqat akunnerminni namminneq toqqakkaminnik aaqqissuussaasunilu attavigiinnissaannut inissaqartitsinermik periarfissaqarnermillu nassataqartarpoq. Taakku tassaasinnaapput meeqqat pinnguaqatigiumasaminnik toqqaanissaannut periarfissiineq, aammali tassaasinnaalluni meeqqat nammineersinnaalernissaannik sulissutiginninneq imminnullu ikioqatigiinerup iluaqutaasarneranik paasinninnerannik annertusaataasumik tapersersornerat (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani ukioqatigiiaat akornanni attavigiinneq malunnarluarpoq. Meeqqat namminneq pinnguaatiginiakkaminnik pinnguaqatiginiakkaminnillu toqqaanissaminnut piffissaqarluarput. Nalinginnaasumik meeqqat ataatsimooqatigiit akimorlugit pinnguaqatigiilluarput. Meeqqat pinnguaqatigiinnisartik soqutigilluarpaat, meeqqat akornanni attaveqatigiinneq pitsaavoq, assortuunnerillu nalinginnaasumik ikipput. Ulluunerani neqeroorutini arfinilinni tamani misiginarpoq, meeqqat ataatsimooqatigiit toqqissisimasut, meeqqat ikioqatigiilluartarlutik nalinginnaasumillu imminnut qanilaarfigilluarlutik. Taamaattoq aamma ilutigisaanik, ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani atuuppoq, sulisut meeqqat pitsaasumik imminnut attavigiittarnerat tapersersunngikkaat, meeqqat pitsaasumik inooqatigiissutsikkut imminnut pissusilersornerisa ersersinnerisigut, tamatumunnga ilanngullugu assersuutigalugu meeqqat meeraqatiminnik ikiuisut nersualaarlugit. Assinganik malugineqarpoq, sulisut meeqqat assortuutilinnginnissaannik killilerujussuarmik ikiortaraat, soorlu tulleriissaartarnissamik aaqqissuussinerit atorlugit, tamatumunnga ilanngullugu pinngussanut nuannarineqarnerusunut tulleriittussat allattorlugit. Ulluunerani neqeroorutit arlaannaanniluunniit takuneqanngilaq, sulisut meeqqat ataatsimoorlutik aalajangersimasumik sammisaqarnissaannik neqerooruteqarnerat.

Torersaarnissamut malittarisassat

Skalami alliunerusumi uani pineqarpoq, sulisut inooqatigiisutsikkut torersaarnissamik pilersitsiniarlutik qanoq suleriaaseqarnerat. Isiginiarneqarput sulisut meeqqanit ilimagisaat, akerleriittoqartillugu sulisut qanoq qisuariartarneri, aamma akerleriittoqarnerani qaangiiniarnermi meeqqat qanoq akuutinneqartarnersut. Aammattaaq isiginiarneqarpoq meeqqat siunertamut naapertuutinngitsumik pissusilersortillugit sulisut qanoq qisuariartarnersut (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutini arfinilinni tamani ersarippoq meeqqat inini ileqqulersuutit malittarisassallu nalunngikkaat. Meeqqat malittarisassat apersuusersornagit eqeersimaarfigivaat maleruarlugillu, naak malinnaasoqarnerata nalaani takuneqanngikkaluartoq, sulisut sooq malittarisassaqartoqarneranik nassuiaasut. Nalinginnaasumik torersumik eqqissisimasumillu pissusilersortoqarpoq, sammisaqarnerillu torerluartumik eqqissisimasumillu ingerlanneqartarlutik. Taamaattoq uulluunerani neqeroorutini arlalinni malugineqarpoq, meeqqanit ilimagisaasut tamatigut siunertamut naapertuuttuusanngitsut, malugineqarmat meeqqat sivisuumik utaqqisariaqartartut, sammisaqartinneqaratik (tamanna pillugu erseqqinnerusumik allaaserisaqarpoq imm. 0-mi*)*. Ulluunerani neqeroorutini sisamani aammattaaq takuneqarpoq, sulisut meeqqat misigissusaat aamma meeqqat iliuusaasa allallu qisuariartarnerisa imminnut ataqatigiinneri killilimmik maluginiartaraat, assersuutigalugu meeraq nuannaalersartoq allamit nuannersumik iliuuseqarfigineqaraangami. Ulluunera neqeroorutini taakkunani aamma takuneqarpoq, sulisut meeqqat akerleriinnerminnik ajornartorsiutiminnillu qaangiisinniarneranni peqataatinngikkaat qanoq iliornissaannik oqarfigiinnartarlugit, meeqqat namminneq ajornartorsiutitik pillugit aaqqiissutissanillu naammaginartunik nassaarniarnissaannik ilinniarnissaat tapersersornagu.

4.3.2 Aaqqissugaanerup ilusaanik malinnaaneq

Pinnguarnissamut inissaqarlunilu piffissaqarnissaq ECERS-3-mi pingaartinneqarpoq. ECERS3-mi qitiusumik pitsaassutsitut isigineqarpoq, ulluinnarisap aaqqissugaanissaa, sulisut 5 annertunerpaamik meeqqanik peqateqartussanngorlugit. Piffissap ilarujussuani meeqqat nammineertitaasut, ilikkariartornissamut periarfissatik atorluarneq ajorpaat (Bronfenbrenner & Morris, 2006), meeqqat atugarliortut arajutsineqarsinnaapput piffissallu ingerllanerani ilaguutinnalersinnaallutik (Hansen, 2012).

Eqimattani annerusuni mikinerusunilu pinnguarneq sammisaqarnerlu, meeqqat namminneerlutik pinnguartut, nerinermi ataatsimoornermillu ileqqulersuutit aalajangersimasut nikerarsinnaapput – tamatigullu perorsaanermut atatillugu aqutaasariaqarlutik, sulisunillu akisussaaffiigineqarlutik. Tamanna meeqqat ingerlalluarnerannut ilikkariartornerannullu sutigut tamatigut sunniuteqartarpoq (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Aamma ECERS-3-mi sammisaqarnerit assigiinngitsut ileqqulersuutillu nikerartut akornanni ikaarsaariartarnerit utaqqisariaqarnerillu isiginiarneqarput. Maluginiarneqartartut tassaapput sulisut meeqqanik ilitsersuinerat aamma meeqqat qanoq iliornissaminnik paasinninnerannik qularnaarisarnerat. Ikaarsaariarnerit meeqqat ataasiakkaat pisinnaasaannut pisariaqartitaannullu naleqqussarneqarnerat, assersuutigalugu silami pinnguartarfilialernermi atallaalersornissaq, aamma pisariaqanngitsumik akerleriittoqalinnginnissaa, meeqqat peqataajummalluannginnerat pissutigalugu, assersuutigalugu sammisaqareernerup kingorna torersaanissamut.

Pitsaassuseq qaffasittarpoq, meeqqat namminneq pinnguarnissaminnut naammattumik piffissaqarpata, kisiannili sulisunit pinnguarnerminni malinnaavigineqarlutik,

atortussaqartinnneqarlutik aamma sulisut oqimaaqatigiissaakkamik pinnguaqataallutillu siunnersuisarlutik, pinnguarnermik annertusaallunilu pisuunnguallaataasumik. Pitsaassuseq qaffasissuueq ajorpoq, sulisut meeqqat pinnguarnerat unitseqattaartarpassuk, imaluunniit namminneq pinnguarnermut akulersuuttarpata inerteriniarlutik, aqutsiniarlutik, ilitsersuiniarlutik il.il., tamannna pinnguarnerup malittarisassaanut ilaariinngippat.

Immikkoortumi tulliuttumi VIVE-p Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutini toqqakkani malinnaaneranit paasisat saqqummiunneqarput, skalap 'Suliffiup kulturiata' ataani skalat tamarmik immikkut sammineqarlutik. Aallaqqaasiullugu 'Suliffiup kulturianut naleqqiullugu maluginiagassat pingaarnerit saqqummiunneqarput.

'Suliffiup kulturianut' atatillugu malinnaanernit maluginiagassat

- Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani malinnaanerup nalaani meeqqat namminneerlutik pinnguarnissamut piffissaqarluarput. Taamaattoq ulluunerani neqeroorutinut tamanut atuuppoq, meeqqat pinnguarnerminni atortussaat ikittuinnaammata.
- Ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut affaanni takuneqarpoq, meeqqanit ilimagisaasoq sammisassat nikinneranni susaqaratik minutsit qulit angullugit qaangerlugilluunniit utaqqisariaqarnerat.
- Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni malinnaanerup ataatsimoorluni sammisaqartitsisoqarpoq meeqqat ataatsimoortillugit. Meeqqanut tamanut eqimattakkaarluni sammisaqartitsinerit ingerlanneqarput, meeqqallu peqataanerminni tapersersorneqarput, kisianni meeqqat tamarmik eqimattakkaarluni sammisanut tammakkiisumik peqataanngillat.

Ikaarsaariarnerit utaqqisarnerillu

Immikkoortumi uani isiginiarneqarput sammisaqaatit, utikattumik pisssusilersuutit il.il. akornanni ikaarsaariarnerit qanoq pissuseqqarfigineqartarnersut. Tamatumani pineqaput imarititat, ilutsit aamma attavigiittarnerit. Qaffasissumik pitsaassuseqarnissamut piumasaavoq, sulisut piareersarsimanissaat aamma meeqqat ikaarsaariarnerinut akuunissaat meeqqallu assiigiinngitsunik sukkassuseqarlutik pissuseqartarnerannik inissaqartitsinissaat. Aamma matumani pineqarsinnaavoq ullormi pisussat ingerlaatsillu meeqqanut oqaasiinnartigut allalluniluunniit nassuiarneqarnerat. Pitsaassuseq qaffasissutut nalilerneqartarpoq, ikaarsaariarnerit meeqqanut tulluarsagaagaangata, aamma assersuutigalugu meeqqat nerereeraangamik nikuissinnaanersut, qaatiguulersulerlutillu.

Ulluunerani neqeroorutit malinnaavigineqartut affaanni takuneqarpoq, sammisamiit sammisamut allamut ikaarsaariarnerminni minutsini qulini amerlanerniiluunniit susaqaratik utaqqisariaqartartut. Ulluunerani neqeroorummi kingullermi sulisut ikaarsaarialernermi naammattumik ilusilersuisanngillat, assersuutigalugu meeqqat utaqqineranni siulereeqqaneranniluunnniit. Ulluunerani neqeroorutini taakkunani ikaarsaariuarnerit siuneertamut naapertuutinngitsumik sivisusarput tukallutillu, sulisullu tulliullugu pisussamut piareersarsimarpasittaratik. Ulluunerani neqeroorutit sinnerini pingasuni, sulisut naliginnaasumik piareersarsimalluarpasipput, ikaarsaariarnerillu sukkasuumik ingerlaannartumillu pisarlutik. Ulluunerani neqeroorutini marlunni meeqqat ataasiakkaarlutik namminnerlu sukkassusertik atorlugu ikaarsaariarnissamut periarfissaqarput, assersuutigalugu meeqqat nerereeraangamik nikuissinnaallutik. Taamaalilluni ikaarsaariarnerit utaqqisarnerillu pitsaassusaannut naleqqiullugu ulluunerani neqeroorutit assigiiinngisitaarput.

Nammineerluni pinnguarneq

Skalami alliunerusumi uani meeqqat namminneerlutik pinnguarnissaminnut periarfissaqarnerat piffissaqartitaanerallu isigineqarpoq, taamatullu sulisut meeqqanik ilitsersuilllutillu siunnersuinerat attavigninninnerallu, kiisalu sulisut pinnguarneq ilikkariartornissamut periarfissatut atorneraat aammattaaq isiginiarneqarluni. ECERS-3-mi nammineerluni pinnguarneq tassaavoq, meeqqat iniminni silamiluunniit pinnguartarfimmi sammmisassanut peqataaniarnerminnik meeqqat toqqaasinneqartarnerat. Sulisut aqutarisaannik sammisaqartitsinerit tassaapput, sulisut aalajangerlugillu aaqqissuussaat meeqqallu peqataaffigisassaat, kisiannili aamma peqataajumanngikkaangamik allanik sammisaqarnissamik neqeroorfigineqarfigisaat. Pitsaassuseq pitsaasutut qaffasissutullu nalilerneqassappat, aamma piumasaavoq atortut meeqqat atorsinnaasaasa naammallutillu assigiinngisitaarluarnissaat, aamma qaffasissumik pitsaassuseqassagunik atortut sammisanut meeqqat ataatsimoortut maannakkorpiaq sammisaannut naapertuuttuussapput, assersuutigalugu cirkuserluni sammisaqarnerit atisalersorlunilu pinnguarnerit – meeqqanit ataatsimoortunit cirkusi sammineqartussaatillugu. Tamanna illup iluani silataani pinnguaatinut attuumassuteqarpoq. ECERS-3-mi isiginiarneqarpoq, sulisut meeqqat pinnguarnerannut ikiuunnissamut piareeqqaneq aamma pinnguarnerup naapertuuttumik unamminartoqarnissaa eqqortumik oqimaaqatigiissinneraat, namminneq, pinnguarnermik namminneq ingerlatsisuunngikkaluarlutik (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani malinnaanerup nalaani meeqqat namminneerlutik pinnguarnissaminnut piffissaqarluartinneqarput. Taamaattoq ulluunerani neqeroorutini tamani atuuppoq, meeqqat pinnguarnerminni atortorisinnaasaat nalinginnaasumik ikippallaarmata. Imaappoq atortussat assiigiinngisitaarluartut meeqqat pinnguarnerminni atorsinnaasaat killeqartut, tamatumalu meeqqat pinnguaatigisinnaasaat killilerpaa. Taamaattoq meeqqat nalinginnaasumik pinnguarnerminni takorluuillaqqissuupput. Sumiiffinni ataasiakkaani meeqqat pinngussat pillugit assortuuttut malugineqarput, sulisullu sammisaqartitsinernut naammaginartumik peqataasoqarnissaa anguniarllugu erseqqissunik aaqqissuussisimanngillat, assersuutigalugu nalunaaqutaq atorlugu tulleriissaarisoqarani. Atortut atorneqarsinnaasut imaluunniit sammisat, meeqqat ataatsimoortut soqutigisaannut maannakkorpiarluunniit ingerlassaannut attuumassuteqanngillat, aamma sulisut meeqqat namminerisaminnik pinnguarnerminni ilisimasaannik annertusaanissaat siunertaralugu, oqaatsinik assigiinngisitaartunik atuinngillat.

Meeqqanut ataatsimoortunut tamanut pinnguaatit ilikkariartornissaallu siunertaralugu sammisaqartitsinerit

Immikkoortumi tassani isiginiarneqarput meeqqat tamarmik peqataaffigisaannik pinnguarnerit aamma sammisassat ilikkariartuutaasussat ingerlanneqarneranni, attavigiinnerup ilikkariartornerullu pitsaassusaat. Qulequttap taassuma malinnaaviginerani ECERS-3-mi qitiutinneqarput, meeqqat amerlanerullutik ataatsimoornerminni assersuutigalugu ataatsimooqatigiit ataatsimoorfimmillu qimannissaannut akuerisaanersut, tamanna nuannersorigunikku, ataatsimooqatigiinniiginnaqinatik. Aamma qitiutinneqarpoq, ataatsimoorluni nereqatigiinnerit saniatigut meeqqat ikinnerusukkaarlutik sammisaqartariaqarnerat, amerlasuukkaaqinatik, aammattaaq meeqqat ataasiakkaat tamatigut mianerisariaqarnerat (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutinit arfinilinnit tallimani malinnaannerup nalaani ataatsimoorluni sammisaqartitsisoqarpoq, ataatsimooqatigiinnertut iluseqartumik. Ulluunerani neqeroorutini pingasuni eqimattakkaarnissaq piffissalerneqarpoq, qulequttat meeqqat soqutigisaat pillugit meeqqanut saqqummiinissaq, assersuutigalugu apeqqutit ataatsimoornermi akineqarnerat,

ataatsimoorluni erinarsorneq, sapaatip-akunnerisa ullui, ullumi ulloq, qaammat ukiorlu pillugit oqaloqatigiinneq. Assersuutigalugu meeqqap inimik qimatsinissaa akuerineqarpoq, eqqissilluni issiaannarsinnaannginnami, niviarsiararlu eqqissilluni issianiapiloortoq akuerineqarluni pinngussamik aallernissaminut. Taamaattoq ulluunerani neqeroorummi ataatsimi meeraq akuerineqarpoq kikkut najuunnerinik allattuinissamut, tamatumalu kinguneraa meeqqat ataatsimoortut sinnerisa sivisoorujussuarmik utaqqinerat. Ulluunerani neqeroorutini allani marlunni meeqqat ataatsimoornerminni malinnaanngillat eqqisiviillutillu. Ataatsimoornerup meeqqat peqatigiitilinngilai, sulisullu meeqqat peqataaniapiloortut tapersersornagit. Ulluunerani neqeroorutinut tallimanut tamanut nalinginnaasumik atuuppoq, eqimattakkaarluni ingerlatsinerit meeqqanut tamanut ingerlanneqarmata, aamma meeqqat ilaat eqimattakkaarluni sammisanut peqataanngimmata.

4.3.3 Eqqiluisaartitsinermik paaqqutarinninnermilu periuserineqartunik malinnaaneq

Paarsinermut, nerinernut, perusuersartarfiliarnernut, errortornermut il.il. tunngatillugu eqqiluisaarnisakkut peqqinnissamullu atatillugu piumasaqaatit tamarmik ulluunerani neqeroorutinit tunngaviatigut malinneqartussaapput. Taamaapportaaq isumannaallissaanermut atatillugu. ECERS-3-mi aallaaviuvoq sulisut ulorianarsinnaasut siumoortumik eqqarsaatigereertassagaat taamaalillutillu ajutoornerit annertunerusut pinngitsoorniarlugit.

Napparsimalernissaq pinaveersaarniarlugu kikkut tamarmik assatik errortortassavaat nerinerit sioqqullugit kingornatigullu aamma perusuersareernerit tamaasa, pinnguartarfimmi nunami assaareernerit tamaasa – angajoqqaanut angerlanngnnermi (tunillaasoqanngnnissaa siunertaralugu). ECERS-3-mi pitsaassuseq minnerpaaq/naammattoq assersuutigalugu tassaavoq, nerineq sioqqullugu nerereernermilu assaat errortortarnerat, aamma pisariaqartitsineq naapertorlugu, soorlu meeqqat sulisullu silameereernerannit, uumasuutigisanik attugaqarsimagunik il.il.. Pitsaassuseq qaffasissoq aamma tassaavoq, sulisut meeqqanik maligassiuinerat meeqqanillu nereqateqartarnerat, ajornanngippat ikittunnguakkaarluni, tamanna meeqqat nerinerup nalaani oqaloqaqtiginissaannut eqqissisimanarnerusarmat. Taamaalilluni aamma nerinerit taakkununngalu atatillugu ileqqut atorneqarsinnaapput oqaatsitigut ineriartornerup samminissaanut meeqqallu akornanni attaveqatigiinnerit annertusarnissaannut.

Tulliuttumi saqqummiunneqarput VIVE-p ‘Eqqiluisaartitsinermik paaqqutarinninnermilu periuserineqartunik malinnaanermi’ paasisai, tamatumunnga ilanngullugit skalat appasinnerusut ataasiakkaat isiginiarnerat. ‘Eqqiluisaartitsinermik paaqqutarinninnermilu periuserineqartunik malinnaanerup’ ataani qulequttat imarisaat pointiilu immikkoortumi tulliuttumi annertunerusumik sammineqarput.

Eqqiluisaartitsinermik paaqqutarinninnermilu periuserineqartunik malinnaanermit maluginiagassat

- Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani nerinermut atatillugu pitsaasumik nuannisaqatigiittoqarpoq.
- Ulluunerani neqeroorutini tamani meeqqat perusuersartarnissamik pisariaqartitaat isumagineqarluarput.
- Ulluunerani neqeroorutini amerlanerpaani, piffissap annersaani sulisut meeqqat isigisinnaallugillu tusaasinnaavaat.

- Nerinernut tamulunnernullu atatillugu eqqiluisaarnissamut eqqiaanermullu atatillugu ileqqulersuutitigut naliginnaasumik unamminartoqarpoq, aamma ulluunerani neqeroorutini assaat errortornissaannut periutsit aalajangersimasut ikittuinnaat takuneqarput.
- Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni, meeqqat perusuersartarnerannut atatillugu sulisut siunnersuillutillu ilitsersuinerat aamma attaviginnittarnerat amigartumik pisarpoq.

Nerinerit/tamuluttarnerit

Immikkoortumi 'Nerinerit/tamulunnerit ataanni isiginiarneqarput inuussutissat, nerinermi peqqinnissakkut eqqiluisaarneq aamma nerinermut atatillugu nalinginnaasumik nuannisaqatigiinneq attaveqqtigiinnerlu (peqqinnissamut atatillugu perorsaaneq). Peqqinnissamut atatillugu perorsaaneruvoq, assersuutigalugu meeqqap nerinermut atatillugu ileqqulersuutinut peqataatinneqarnerat aamma peqqinnissamik annertussaasuuvoq meeqqat namminneerlutik nerinissaannut kaammattornerat (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

ECERS-3-mi qaffasissumik pitsaassusiuvoq, peqqinnissamut atatillugu eqqiluisaarnermi eqqiaanermilu periutsit maleruarneqarnerat, nerinermi eqqissisimasumik nuannisaqatigiittoqarnera oqaloqatigiilluarnermik ilisarnaateqartumik, aamma sulisut meeqqat nammineersinnaanerannik annertusaanerat (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani nerinermi peqqinnissakkut eqqiluisaarnermi eqqiaanermilu periutsit maleruarneqarnissaat ajornartorsiutaavoq. Ulluunerani neqeroorutini marlunni tamulugassat ataatsimoornerup nalaani imaluunniit meeqqat pinnguarnerisa nalaani natermi sassaalliutigineqarput, aamma tamulunnissaq sioqqullugu kingornatigulluunniit assannik errortortoqanngilaq. Aamma ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartunit arfinilinnit sisamani, ulllup qeqqasiorneq sioqqullugu kingornagulluunniit assaat errortorneqanngillat, ulluunerani neqeroorutini marluinnarni ullup qeqqasiunnginnermi nerriviit salinneqarput, aamma ulluunerani neqeroorutit arlaannaanniluunniit ullup qeqqasiorneq sioqqullugu nerriviit tunillannartuiaammik tagiartorneqanngillat. Tunillannartuiaanissaq ECERS-3-mi piumasaqaataavoq, pitsaassuseq qaffasinnerpaaq anguneqassappat, tamannalu Covid-19 sioqqullugu Danmarkimi Kalaqallit Nunaannilu ulluunerani neqeroorutini ulluinnarni suleriaatsimi nalinginnaasumik amigaataavoq, kisiannili maanna ilimanarluni sumiiffiit amerlanersaanni ulluinnarni suleriaatsinut ilaalersimassasoq.

Ulluunerani neqeroorutini nerinerit nalaanni ilorrisiamanartumik nuannisaqatigiittoqarpoq. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi meeqqat ikiuuteqqullugit kaammattorneqarput. Meeqqat ikiuulluarput, nerriviliornermi, nerinerminnilu nerisassat ilaminnut ingerlateqqittarnissaat pikkoriffigalugu. Taamatuttaaq ulluunerani neqeroorutip aappaani nerinermi ileqqulersuutit aqutarineqarluarput, tamatumunnga ilanngullugu meeqqat sumi issianissaat, meeqqallu nerisassat inimut eqqunneqarmata, nuannaaqalutik assatik pattaappaat. Ulluunerani neqeroorutini marlunni taakkunani aammattaaq nerinerup nalaani meeqqat inersimasullu akornanni nuannisaqatigiittoqarpoq, tulleriissaarinerit arlaqarlutik, meeqqallu oqaatsit atornissaannut piffissaqarlutillu periarfissaqarluarlutik. Nerinerup nalaani meeqqat sulisullu akornanni attavigiinnerit pingaartuupput, tamatumani sulisut meeqqat nammineernissaat tapersersorsinnaammassuk meeqqallu ilisimasaannik apersorlugit, alapernaassusiat kaammattorlugu aamma oqaloqatigiinnerit – tassuunakkullu meeqqat oqaasii - annertusarlugillu pitsaassuseqalersillugit. Ulluunerani neqeroorutit pingajuanni nerinerup nalaani meeqqat oqaloqatigiilluarput, taamaattoq sulisut nerrivimmi issiaqataanngillat, meeqqalli eqqaanni nalaasaarfimmi issiallutik, tamatumalu sulisut meeqqallu akornanni attavigiinneq killilerpaa.

Perusuersartarfiliarnerit/nangilersuinerit

Skalami alliunerusumi tassani isiginiarneqarput perusuersarfiliartarnerit aamma nangilersuisarnerit, peqqinnissakkut eqqiluisaarnermut naleqqiullugu, meeqqat pisariaqartitaannik piviusunngortitsinermut naleqqiullugu aamma taama pisuni sulisut Ulluunerani neqeroorutini meeqqat perusuersartarfiliarnissamut pisariaqartitaat matussuserneqarput, ulluuneranilu neqeroorutit affaanni eqqiluisaarnikkut tunngaviusumiik periusissat naliginnaasumik eqquutinneqarput. Taamaattoq ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni sulisut siunnersuillutillu ilitsersuinerat meeqqanillu attaviginninnerat amigarpoq. Ulluunerani neqeroorutini tallimani perusuersartarfik meeqqat inaannut atannaarluni inissisimavoq. Tamatuma sulisunut ajornarunnaarsippaa, meeqqat perusuersartarfimmiinnerini nakkutiginissaat. Naak ulluunerani neqeroorutinit arfinilinnit tallimani meeqqat perusuersartarfimmiinneranni nakkutiginissaat ajornanngikkaluartoq, ulluunerani neqeroorutini tamani ataaseq eqqaassanngikkaanni – sukkut tamaannaannaq sulisunit meeqqat ikiorneqartarput, peqqinnissamullu atatillugu eqqiluisaarnissaat amigartumik nakkutilliineqarluni. Taamaallaat ulluunerani neqeroorummi ataatsimi takuneqarpoq, sulisut perusuersartarfiliaqataanerat, tamatumunngalu atatillugu meeqqat errortornissaat qularnaarlugu. Ulluunerani neqeroorummi tassani assaat eqqortumik errortornissaanut periusissat meeqqanut naleqqussakkat nivinngarneqarsimapput, meeqqallu perusuersartarfiliarnermi peqqinnissamut tunngasut annertuumik eqeersimaarfigivaat.

Peeqqinnissamut tunngatillugu periutsit

Immikkoortumi 'Peqqinnissamut tunngatillugu periutsit' ataanni isiginiarneqarpoq peqqissuseq, annermik peqqinnissakkut eqqiluisaarnermut aamma meeqqat akornanni tunillaassuisoqanngginnissaanut tunngatillugu. Assaat errortornissaannut atatillugu immikkoortut tallimaapput, saniatigullu perusuersartarfimmeereernermi nerinermullu atatillugu assaat errortornissaat immikkoortoqarluni: 1) inimut apuunnermi, silameereernermi inimut uteqqinnermi; 2) atortunik isugutasunik ataatsimoorluni atuineq sioqqullugu kingornagullu – soorlu modellervoksi imaluunniit imeq; 3) atortuinik malussarissutsumik sungiusaataasunik ataatsimoorluni pinnguareernerup kingorna – soorlu sioqqanik imaluunniit mingunnartunik pinnguareernermi; 4) timip issinerinik passussereernermi aamma 5) suulluunniit tunillannarsinnaasut attornerisa kingorna, soorlu eqqaaviit, igap assigisaasalu matui aamma uumasuutit. Qaffasissumik pitsaassuseqassagaanni piumasaavoq, peqqinnissamut atatillugu periutsit eqqortut malitseqartinneqassasut peqqissutsimik siuarsaanermik – sulisut maligassiuisuulluarnissaat – aamma peqqinnissakkut perorsaanermik, sulisut meeqqanik ilitsersuillutik, eqqaasitsisarlutik imaluunniit assersuutigalugu titartakkat atorlugit ikiorsiineratut iluseqartinneqartumik.

Ulluunerani neqeroorutit arlaannaataluunniit meeqqat inimut anngunneranni assaminnik errortornissaat isumaginngilaa. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi takuneqarpoq, meeqqat modellervoksimik pinnguareernermik kingorna errortornissamik ilitsersorneqartut ingerlatsisullu. Ulluunerani neqeroorutit ilaanni takuneqarpoq, meeraq nammineerluni pappialamik aallersinnarluni kakkinniarsarisoq. Tamanna sulisumit nersualaarneqarpoq, sulisullu meeraq ikiorpaa, kisianni taamaalioreeramik meeqqap sulisulluunniit assatik errortunngilaat. Nalinginnaasumik assannik errortornissamut ileqqulersuutit aalajangersimasut ikittuinnaat takuneqarput.

Isumannaallisaanermi periutsit

Skalami alliunerusumi tassani pineqarput, ulluunerani neqeroorutini meeqqat isumannaatsuunissaat qanoq eqeersimaarfigineqartiginersoq – avatanngiisinut timitalinnut naleqqiullugu aamma sulisut meeqqanik ilitsersuillutillu nakkutilliinerannut naleqqiullugu.

Oqaatigineqareersutut avatangiisit suulluunniit meeqqqanut mikisunut naleqqiullugu isumannaatsuulluinnarnissaat qularnaarneqarsinnaangilaq, taamaammat immikkortumi tassani siunertaavoq, meeqqat ajutoorfigisinnaasaasa annikinnerpaatinnissaat. Tamatumani ilaatigut piumasaavoq, sulisut illup iluani silami sumiiffinni assigiinngitsuni kaajalukaarlutillu nakkutilliinissaat, aamma ulorianarsinnaasunut tappissuunissaat. Pitsaassuseq qaffasinnerpaaq anguneqassaaq, tunngaviatigut annertunerusumik ulorianarsinnaasunik soqanngippat, sulisut kaajalukaartarpata sumiiffigisarlu tamaat arajutsinaveersaarlugu aammalu meeqqanik ilitsersuisarpata.

Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni, sulisut meeqqat piffissap annersaani takusinnaalugillu tusaasinnaavaat. Taamaallaat ulluunerani neqeroorutini ataasiakkaani illup iluani isumannaallissaanikkut uloriarnarsinnaasut takuneqarput. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi natermiit qilaamut ribbeqarfiusumi, meeqqat allequttamik nakkarfissalerneqarsimanngillat, meeqqallu qanoq portutigisumik qallornerat imaluunniit meeqqat qassit ataatsikkut qallornersut nakkutigineqarani. Ulluunerani neqeroorummi allami meeqqat siniffinnit ullup qeqqaanerani siniffiusartunit qaleriiaartunit pisseqattaarput. Tamannalu sulisunit nakkutigineqanngilaq.

Silami ulorianartunik imaannanngginnerusunik arlalinnik assersuutissaqarpoq. Takuneqarput issakatsiaarfiit imminnut qanippallaat, meeqqat imminnut aporsinnaallutik, issakatsiaarfiit qallortarfinnut qanippallaartut, issakatsiaarfiit kalunnitaat qallernikuunngitsut, qallortarfiit portusuut allequttanik nakkarfissaqanngitsut aamma sumiiffinni arlalinnik takuneqarput pinnguartarfinni qaarsortat illersuusigaanngitsut. Taamaattoq oqaatigineqassaaq tamanna kulturimut attuumassuteqarsinnaasoq, tassami kalaallit meerartaat pinngortitami qaqqamilu angalaartuartarput, taamaammallu avatimik atornissaasigut naliginnaasumik inerisimalluartarlutik. Naak qaarsortat nuisaannartut ECERS-3-mi ulorianarluinnartutut nalilerneqassagaluartut, ilimanarpoq Kalaallit Nunaanni ulorianassusia assersuutigalugu Danmarkimut naleqqiullugu annikinnerusoq.

Ulluunerani neqeroorummi ataasiinnarmi malinnaasoqarnerata nalaani, meeqqat silami pinnguartarfiliarnissartik angumerivaat. Tassani takuneqarpoq sulisut pinnguartarfiup eqqaani kaajalukaarluartut, ingerlaavartumillu meeqqat nakkutigalugit.

4.3.4 Oqaatsinik aamma naqinnernik ilisarinnissinnaanermik malinnaaneq

ECERS-3 alliunerusumik skalaqarpoq ‘Oqaatsinik aamma naqinnernik ilisarinnissinnaanermik’ sammisaqartumik. Tassani annermik pineqarput oqaatsit allannerlu, oqaloqatigiinnikkut, atuakkanik atuinikkut aamma allannermik atuinikkut. ECERS-3-mi qaffasissumik pitsaassuseqarneq tassaatinneqarpoq, meeqqat oqaatsinik annertusisamik atuinissaannut kaammattuineq, ataatsimoornerminni aamma ataasiakkaarlutik, tassani meeqqat piginnaasaat oqallorissusiallu erseqqissumik aallaavigineqarsinnaalluni. Oqaatsit ilisimasat amerlasuut aamma oqaatsinik oqariaatsinillu paasinninneq meeqqat ilikkariartornissamut periarfissaannik annertusaasarput. Oqaatsitigut attaveqatigiinnikkullu piginnaasaqarnerit ulluunerani neqeroorutini ilikkariartornissamut, ineriartornissamut ingerlalluarnissamullu pingaaruteqarluinnartutut isigineqarput.

Ilisimatusarnikkut paasisanik aaqqissuulluakkamik misissuinerup (Nielsen, Tiftikci & Larsen, 2013) takutippaa, meeqqat oqaatitsigut aamma siusissumik atualerniarnikkut piginnaasaannut makku sunniuteqarluartartut:

- Ulluunerani neqeroorutini meeraq nipituumik atuffanneqartarpat, oqaloqatigiiutigaluni atuffassinertut iluseqartumik, meeraq oqaluttuarnermut peqataalluni,

atuffassinermulluunniit peqataalluni, meeraq nipituumik atuarnermut peqataatinneqarluni, peqataatitsinermut periutsit aqqutigalugit, soorlu apeqqutit aamma atuarneqartoq pillugu oqaloqatigiinnerit.

- Ulluunerani neqeroorutini meeraq nipisiuilluni sungiusarneqartarpat, taanikkaarinernik ilisarsinissamik sammisaqarnerit, oqaatsinik atuinermik sungiusaatit pinnguaatillu aamma naqinnernik nipinillu ilisaritsinerit aqqutigalugit. Erinarsuutigaluni pinnguarnerit, nipilersorneq qitinnerlu oqaatsitigut kaammattuinissaq siunertaralugu sammisassaapput pitsaasut.
- Programmit ilikkariartuutaasussat ilusilersorluakkat atorneqarpata, sammisassanut assigiinngitsunut siunnersuutitallit, ilikkariartornikkut ineriartornikkullu anguniakkanut aalajangersimasunut atasut, aamma perorsaasumit aqunneqartut, qulequttat pilersaarusiukkat aallaavigalugit sammisanik meeqqat toqqagaannik ilusilersorluakkanillu tapersersorneqartut.

Immikkoortut taakku ECERS-3-mi skalami ‘Oqaatsit naqinnernillu ilisarinnissinnaanermi’ ilaapput. Tassunga atatillugu pingaartuuvoq ECERS-3-mi oqaatsinik isiginneriaaseq naapertorlugu oqaatsinik ikorfartuilluni sammisaqaatit oqaatsitigut ataqatigiiffinnik sungiusaatitut taamatullu ilusilersukkamik ingerlanneqassanngimmata – kisiannili ingerlaavartumik aamma meeqqat sammisaqartinnerinut atasumik pisussaammata.

Aammattaaq ilisimatusarnerup takutippaa, meeqqat oqaatsitigut piginnaasaat siuarsarneqartartut, perorsaasut meeqqallu akornanni oqaloqatigiinnissamut piffisaliisoqarlunilu inissaqartitsisoqaraangat (Nielsen, Tiftikci & Larsen, 2013). Tamatumunnga atatillugu erseqqissarneqassaaq, imaanngimmat sulisut meeraq aperippassuk tassaasoq oqaloqatigiinneq. Oqaloqatigiinneq arlalinnik tulleriiaarneqartarpoq, oqaloqatigiinnerup imarisai meeqqallu paasisai ingerlaavartumik annertusarneqarlutillu pitsanngorsarneqartuartarlutik.

Danmarkimi misissuinerup takutippaa, meeqqat ulluunerani neqeroorutini ilikkariartuutaasunik sammisaqarnerminni peqataanissaminnut perorsaasunit tapersersorneqakulasartut, oqaatsitigut piginnaaneqarnerulersartut. Perorsaasut meeqqap ilikkariartornera ineriartorneralu aqqutissiuuttarpaat oqaatsit allanngorarluartut atornerisigut, aamma sammisat meeqqap nammineq soqutigisaanut misilittagaanullu attuumalersinnerisigut (Slot et al., 2018).

Siullermik ‘Oqaatsini naqinnernillu ilisarinnissinnaanermi’ maluginiagassat pingaarnerit saqqummiunneqassapput, tulliullugulu VIVE-p ulluunerani neqeroorutini toqqakkani malinnaanermini paasisai saqqummiunneqassallutik.

‘Oqaatsinik naqinnernillu ilisarinnissinnaaneq’ pillugu malinnaanermit maluginiagassat

- Ulluunerani neqeroorutini amerlanerni oqaloqatigiivinnerit aamma meeqqat sulisullu akornanni oqaloqatigiinnerit arlallit malugineqarput. Oqaloqatigiinnerit eqqissisimasumik ilorrisimanartumillu avatangiiseqarluni ingerlanneqarput aamma meeqqat namminneq pinnguarneranni.
- Sulisut meeqqat oqaatiginiagaat eqeersimaarfigilluarpaat meeqqallu oqaatigiumasaat soqutigilluarlugit, aamma malugineqarpoq sulisut akutsunngitsumik aperisartut, meeqqat akissallugit soqutigisaannik.
- Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni malinnaanerup nalaani atuakkanik atuisoqanngilaq. Naak ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni marlunni nipituumik atuffassisoqaraluartoq,

atuakkanillu atorniartarfimmukartoqaraluartoq, ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni atuakkanik atuineq killeqarpoq.

- Ulluunerani neqeroorutini tamani atuakkat meeqqanik atorneqarsinnaasut ikittuararsuupput. Amerlanersaanni atuakkat meeqqat atorsinnaasaat qulinik ikinnnerupput, taakkualu atornissaannut meeqqat kaammattorneqaratik.
- Ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut affaanni malugineqarpoq allatat naqinnerillu atorneqartut, oqaluinnarluni oqaatsinut assinulluunniit ersittumik attuumassuteqanngitsumik.
- Malinnaanerit nalaanni, sulisut meeqqanut allatat atorsinnaassusaannik takutitsinerannik takuneqanngilaq nassuiarneqaranilu qanoq aamma sooq allatat atorneqartarnersut.

Meeqqat oqaatsinik nalunngisaat annertusarniarlugit ikiorneqarnerat

Skalami allermi uani isiginiarneqarput, sulisut ulluinnarni suleriaatsimik ilaattut qanoq meeqqat oqaatsinik nalunngisaat annertusarniarlugit suleriaaseqarnersut. Tamatumani piumasaavoq, sulisut meeqqat oqaloqatigisassagaat, pitsaassuserlu qaffasinnerpaaq anguneqassaaq meeqqat oqaatsit oqaloqatigiinnerni atugaat annertusarneqarlutillu pitsaanngorsarneqarpata, misigissutsinut, inooqatigiissutsimut oqariaatsinullu tunngasutigut.

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni malinnaanernut atatillugu, oqaatigineqareersutut VIVE-p oqalutseqarniarneq ajornartorsiutigaa. Tamanna sulisut meeqqanik oqaloqateqarnerisa nalilernissaannut naleqqiullugu ajornartorsiutaavoq, tamatumunnga ilanngullugu sulisut meeqqat oqaatsinik ilisimasaannik annertusaanerannut pitsanngorsaanerannullu naleqqiullugu.

Ulluunerani neqeroorutini amerlanerni meeqqat sulisullu akornanni piviusumik oqaloqatigiinnerit takuneqarput. Taamaallaat ulluunerani neqeroorummi ataatsimi oqaloqatigiinnerit tassaanerupput ilisimatitsinerit, piviusumik oqaloqatiginnerunatik. Ulluunerani neqeroorummi tassani meeqqat sulisullu oqaloqatigiinnerit pinerusarput, sammisaqarnerit allanngulernerini ilisimatitsinertut. Ulluunerani neqeeroorutit sinnerini arlaanni takuneqarput meeqqat sulisullu akornanni pitsaasumik oqaloqatigiinnerit. Taamaattoq ulluunerani neqeroorutini sulisut meeqqallu akornanni oqaloqatitgiittarnerit sulisut akornanni assigiinngeqaat. Assersuutigalugu ulluunerani neqeroorummi ataatsimi takuneqarpoq, sulisup tujuuluaqqami ilutsit atorai, meeqqat oqaasii annertusarniarlugit. Allami takuneqarpoq sulisut inimi saqqummersitat oqaloqatigiinnermut atornissaat pikkorffigigaat.

Meeqqat oqaatsinik atuinissaannik kaammattorneqarnerat

Immikkoortumi tassani isiginiarneqarpoq, sulusut meeqqat oqaatsinik atuinissaannut qanoq kaammattorneraat, assersuutigalugu apeqquteqartarlutik oqaatsinillu atueqatigiillutik. Oqaatsit avatangiisit paasinissaannut imminullu paasinissamut sakkuupput. Meeqqat ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit nikerartinneqassapput, tamarmik namminneq killiffitsik aallaavigalugu attavigineqartaqqullugit, oqaloqatigiinnerillu annertusiartuaartinneqassapput pitsanngorsarneqarlutillu (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Immikkoortup ‘Meeqqat oqaatsinik atuinissaannut kaammattuinerup’ malinnaaviginerani aammattaaq oqalutseqannginneq pissutigalugu VIVE-mut ajornakusoorpoq oqaloqatigiinnerit imarisaasa nalilersornissaat. Taamaammat malinnaanerit pingaarnerusutigut ingerlanneqarput, oqaloqatigiittoqarnersoq maluginiarneqarluni, imarisai pineqaratik.

Taamaallaat ulluunerani neqeroorummi ataatsimi sulisut meeqqallu annikitsuinnarmik oqaloqatigiinneri takuneqarput. Ulluunerani neqeroorummi allami takuneqarput meeqqat

sulisullu oqaloqatigiinneri arlallit, meeqqallu oqaatsit atunngikkaluarlugit ataveqarnerat eqeersimaarfigineqarluarpoq. Ulluunerani neqeroorutit sinnerini sisamani takuneqarput, meeqqat sulisullu oqaloqatigiinneri amerlasuut. Oqaloqatigiinnerit eqqissisimasumik nuannisaqatigiiffiusumillu ingerlanneqartarput, tamatumunnga ilanngullugu aamma meeqqat namminneq pinnguarneranni. Sulisut oqaloqatigiinneq eqeersimaarfigilluarpaat meeqqallu oqaatigiumasaat soqutigalugit, meeqqat apeqqutaat pitsaasumik akisarlugit. Aammattaaq takuneqarpoq sulisut meeqqanut akuttunngitsumik apeqquteqartartut, meeqqat akissallugit soqutigisaannik. Taamaattoq maluginiarneqanngilaq, oqaatsit meeqqat akornanni assortuunnerit qaangerniarnerinut atorneqarnerat, aamma sulisut taamaallaat killilimmik meeqqat akunnerminni attavigiinniarnerat ikorfartorpaat, tamannalu pitsaassuseq qaffasinnerpaaq angussagaanni piumasaavoq.

Sulisut meeqqat peqatigalugit atuakkanik atuinerat

Skalami alliunerusumi tassani isiginiarneqarput, qanoq annertutigisumik aamma qanoq sulisut atuakkanik meeqqat peqatigalugit atuinersut, atuakkat naapertuunnersut (imarisai meeqqap ukiuinut naapertuuttuussapput). Tamatuma saniatigut pingaartuuvoq, sulisut meeqqat atuakkanik atuinissaannut pimoorussinissamik paasinninnissaat, aamma atuakkanik takorluukkersaarutinik piviusullu pillugit atuakkanik atuinissaat – meeqqat ilisimasaat annertusarniarlugit. Atuakkanik atuinermut ilaapput meeqqanik atuffassineq, assitaat tikkuartarlugit sammisaqarneq aamma meeqqat peqatigalugit oqaluttuarneq.

Ulluunerani neqeroorutinit arfiniliusunit sisamani malinnaanerup nalaani atuakkanik atuisoqanngilaq. Meeqqat atuakkanik atuinissaannik kaammattuineq, atuakkanik takorluukkersaarutinik imaluunniit meeqqat ilisimasaat annertusarniarlugit piviusut pillugit atuakkianik atuisoqanngilaq. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi, sulisoq ullup qeqqanut nerinissaq sioqqullugu meeqqanik atuffassivoq, atuagarlu pillugu meeqqat oqaloqatigalugit, atuagaq pillugu meeqqat apersorlugit, atufffassinermilu nalaani meeqqat oqaluttuamut ilaatillugit. Ulluunerani neqeroorummi allami, malinnaanerup nalaani atuakkanik atorniartarfimmut alakkaaneq sammisassamittut ilaatippaat. Atuakkanik atorniartarfimmi meeqqat sulisullu ataatsimoorlutik atuakkanik atuarput, meeqqallu kaammattorneqarput namminneq soqutigisaminnik atuakkanik ujaaseqqullugit. Naak nipituumik atuffassisoqaraluartoq atuakkanillu atuisoqarluni, ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni atuakkanik atuineq killeqaqaaq.

Meeqqat atuakkanik atuinissaannut kaammattorneqarnerat

Imikkoortumi tassani isiginiarneqapoq, aamma qanoq annertutigisumik sulisut meeqqat atuakkanik atuinissaannut kaammattorneraat, tigoriaannaanngornerisigut aamma meeqqat atuakkanik atuisut soqutiginerisa takutinnerisigut. Tamatumanimi pitsaassuseq qaffasissoq anguneqassappat, malinnaanerup nalaani minnerpaamik nalunaaquttap akunnerani ataatsimi atuakkat amerlasuut saqqumissapput, atuakkallu aaqqissugaassapput soqutiginartitanik sammisaqarniarnermi tigoriaannaatillugit, imaappoq sumiiffimmi ataatsimi ataatsimoortinneqarlutik, takoriaannaallutillu meeqqanit nassaariuminarlutik, atuarnissarlu toqqariaannaalluni, issiavigisassaq ilorrisimanarluni, soorlu nalaasaarfik imaluunniit issiavissuaq imaluuunniit natermi tippi maavaartoq.

Sulisut meeqqat namminneerlutik atuakkanik atuinissaannut kaammattorsinnaavaat, assersuutigalugu takutillugu piviusut pillugit atuagaq, ajornartorsiut imaluunniit apeqqut sammisaq pillugu qanoq ilisimasaqalersitsisinnaanersoq. Atuakkat nipituumik atuffassinermut/oqaloqatigiinnermut atornerisa aamma meeqqat takutissinnaavaat,

namminneq atuakkanik atuigaangamik sunik ujarlertarnissaannik kiisalu kisitsisit naqinnerillu ilisaritinnerinut atorsinnaallutittaaq.

Ulluunerani neqeroorutini tamani nalinginnaavoq atuakkat tigoriaannaat ikittuararsuunerat. Ulluunerani neqeroorutini sisamani atuakkat qulinik ikinnerupput tamannalu ECERS-3 naapertorlugu ikinnerpaaffissaavoq. Atuakkat pigineqartut nungullarsimaqaat, meeqqallu atuakkanik atuinissaminnut kaammattorneqaratik. Ulluunerani neqeroorutini marlunni, atuakkat qulinik amerlanerupput, kisiannili maani aamma meeqqat atuakkanik atuinissaminnut kaammattorneqanngillat. Ulluunerani neqeroorutit taakkua aappaanni, atuakkat inissinneqarsimapput meeqqat inugaannut, taamaammallu meeqqat namminneerlutik atuakkat atorsinnaanngilaat

Allatanik sungiussineq

Matumani isiginiarneqarpoq, sulisut qanoq meeqqat allatanik sungiussitinniarneraat, pasiuminassuseq, soqutiginninneq, atuineq attavigiinnerlu aqqutigalugit. Pingaartinneqarpoq allatanik atuineq naapertuuttuussasoq peqataaffigineqarlunilu. Immikkoortumi tassani pitsaassuseq qaffasissutut nalilerneqassappat, sulisut allatat perorsaanermik ilaatut atussavaat. Imaappoq allatat atorneqarnerisa saniatigut aammattaaq meeqqanut sulissutigineqassasoq qanoq allassinnaanerup takutinnissaa, allatat isumaqalersitsissutitut qanoq atorneqarsinnaanersut, assersuutigalugu saqqummiinermut, oqaluttuarnermut il.il., aamma meeqqat anginerit namminneq allanniarnerminni allatanillu atuiniarnernerminni peqataaffigineqartumik tapersersorneqassasut. Assersuutigalugu sulianut ilaasinnaavoq, meeqqat assilialiaat eqqumiitsuliaalluunniit pillugit oqaluttualiorluni allannermut peqataatinnerat, aamma – meeqqat tamatumunnga piareeqqagunik – kaammattorneqarsinnaapput namminneq allanniartaqqullugit, soorlu atitik allallugit. Allatanik paasinnilerneq aallartikkajuttarpoq, meeqqat atiminni naqinnernik ilisarsisalernerisigut, imaluunniit naqinnerit arlaannut ilisarnaqutaasut ilisarisalernerisigut (Bylander & Krogh, 2018).

ECERS-3-mi nalinginnaasumik aallaaviuvoq, allatanik suliaqarnerup meeqqat ataatsimoortut pisinnaasaannik, pisariaqartitaannik soqutigisaannillu toqqammaveqarnissaa (Harms, Clifford & Cryer, 2015). Meeqqat ataasiakkaat pisinnaasaat aallaavigineqassapput, meeqqallu ataasiakkaat mianerineqassallutik, meeqqanut ataasimoortunut ataasiakkaanullu naleqqiullugu perorsaanermi suleriaaseq qanilaartooqqullugu siunertamullu naapertuuttooqqullugu. Meeqqat ilikkariartornerannut naleqqiullugu pingaarnerpaaq tassaavoq meeqqat akuutinnissaat, suliaqartinnissaat peqataanissaallu. Meeqqat piumanngitsut pinngitsaalillugit ilinniartinniarsarinerat, ECERS-3 naapertorlugu appasissumik pitsaassuseqarpoq (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutinit pulaarneqartunit arfinilinnit pingasuni malugineqarpoq, allatat taamaallaat atorneqartut oqalulluni oqaatsinut assinulluunniit ersittumik attuumassuteqanngitsumik. Ulluunerani neqeroorutit ilaanni ataatsimi meeqqat amusartoqartinneqarput, meeqqat assinginik atiinillu nalunaaqutsikkanik, ulluunerani neqeroorummi allami malugineqarpoq, igalaat saanniittoq naqinnerit tulleriinnerisa allassimaffiat, kisiannili nivinngarneqarnikuunani. Tamatuma saniatigut allatanik takussaasunik assinut attuumatinneqartunik assersuutissaqanngilaq – meeqqat isumassarsiffigisinnaasaannik imaluunniit takusinnaasaminnut atatillugu nipisiuiffigisinnaasaannik (assersuutigalugu naqinneq N, nannumik assitalik). Ulluunerani neqeroorutit sinnerini allatat assinut attuumatitat amerlanerulaarput. Ulluunerani neqeroorutini taakkunani assersuutissaapput naqinnerit tulleriinneri nivinngakkat, meeqqat assii atiisa allannerinik ilallit, assit naqinnerit taanissaannik ilitsersuusiorluni titartagartallit, aamma

plakateq naqinnerit angisuut mikisullu assigiinngissutaannik takutitsisoq. Taamaalilluni ulluunerani neqeroorutini taakkunani allatat ersittut assinut attuumassuteqartut assersuutissaqarput, naak assersuutaasinnaasut killeqaraluartut aamma assersuutit meeqqat peqatigalugit siunertalimmik pulaarnerup nalaani malinnaanermi atorneqanngikkaluartut.

Malinnaanerit nalaanni sulisut meeqqanut allatat atorsinnaassusiinnik takutitsinerannik aamma allatat qanoq atortarnerannik soorlu allattoqartarneranik assersuutissarsisoqanngilaq. Meeqqap oqaasiinik sulisup allataqarneranik, assersuutissaqanngilaq, taamatullu sulisup atuffassinermini naqinnernik tikkuartuineranik, imaluunniit meeqqanik angajullernik allataqaqqullugit kaammattuinerannik takusaqartoqarani.

4.3.5 Sammisanik ilikkariartuutaasunik malinnaaneq

Oqaatsitigut attaveqatigiinnikkullu ineriartornermik ikorfartuisunik sammisaqarnerit, sammisaqaatit assigiinngitsut aqqutigalugit ilikkariartornermut uuttuut arlaliupput. Pitsaassuseq qaffasissoq takuneqartarpoq perorsaasut assersuutigalugu pussukumiarnartulersinnaassusermik ikorfartuigaangata ikkussortakkanik ikkussuititsillutik imaluunniit atortussianik assigiinngitsunik atuillutik suliaqaraangata, ilutigisaanillu meeqqat oqaatsinik eqqortunik atuinissaat annertusarlugu, ataqatigiiffiit oqaluuseralugit aamma oqalunneq allannerlu imminnut ataqatigiilersillugit. Tamanna aammattaaq atuuppoq pinngortitalerinermut (science) matematikkimullu atatillugu. ECERS-3 naapertorlugu, naammattunik tamatigoortunillu atortussaqassaaq, uumasuuteqarnissamut periarfissaqassaaq il.il. Taamaattoq pitsaassuseq qaffasinnerpaaq anguneqassaaq, sulisut peqataappata, meeqqanut attaveqarluarpata meeqqanillu oqaloqateqarluartarpata – oqaatsit oqariaatsillu, kisitsisit, amerlassutsit, ilutsit il.il. sammisat pinnguarnermulluunniit ilaasut pillugit.

ECERTS-3 naapertorlugu ilikkariartorneq malinnaavigineqarsinnaavoq, ilikkariartuutaasumik attavigiittoqarneratigut, perorsaasup meeqqap ilikkariartuutigisinnaasaanik paasissutissanik attavigiinnernillu neqerooruteqarfigisaatut ilusilinnik, meeqqat ilikkagaqarnissamut eqqarsarnissamullu periarfissaannik annertusaataasumik (Harms, Clifford & Cryer, 2015). Ulluunerani neqeroorutini ullup ingerlanerani sammineqartut sulluunniit ilikkariartuutaasinnaapput. Matumanissaaq pingaartuuvoq sammisaqartitsinerit ataasiakkaat meeqqat ataasiakkaat pisinnaasaannut naleqqussarnissaat, meeqqanilu ataatsimoortuni meeqqat ataasiakkaat mianerineqarnissaat.

Ilikkariartuutaasunik sammisaqarnerit assigiinngitsut - ileqqulersuutagunik, pinnguarnerugunik sammisaqartitsinerugunilluunniit – assigiinngitsunik periarfissaqartitsisarput. Taakkua pitsaassusaat annertusarneqartarpoq uteqattaarinikkut, atortorisat pitsaassusaasigut, aamma – pingaarnertut – perorsaasup peqataaneratigut. ECERS-3-mi pitsaassutsimut qaffasinnerpaamut atatillugu innersuunneqarpoq: sustained shared thinking (Siraj-Blatchford, Kingston & Melhuish, 2015; Sylva et al., 2004), ima nassuiarneqartoq: *an episode in which two or more individuals work together in an intellectual way to solve a problem, clarify a concept, evaluate activities, extend a narrative, etc. both parties must contribute to the thinking and it must develop and extend* (Siraj-Blatchford, Kingston & Melhuish, 2015).

Issuakkami suleqatigiinnermut innersuunneqartumut aamma ilaapput oqaatsit atunngikkaluarlugit attavigiinnerit, perorsaasumullu tunngatillugu, taassuma malussarissuunera meeqqallu isiginneriaasiannik ilaatitsisinnaanera – perorsaanikkut oqimaaqatigiissaakkamik suleriaaseqarluni (Bernstein, 2001; Siraj-Blatchford, 2009; Siraj-Blatchford, Kingston & Melhuish, 2015) meeqqat isumannaatsutut, toqqissinartutut, alapernaattutut kaammattugaasutullu misigiffisaannik avatangiiseqarluni.

Tulliuttumi saqqummiunneqarput ‘Ilikkariartuutaasussanik sammisaqartitsinermut’ tunngatillugu malinnaanermi paasisat, taassuunalu ataani aamma skalat alliunerusut isiginiarneqarlutik. Kipparissup iluaniipput maluginiakkat pingaarnerit.

‘Ilikkariartuutaasussanik sammisaqartitsinermik’ malinnaanermit maluginiakkat

- Ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut amerlanersaanni, pussukumiarnartulerinissamut atortussat (finmotoriske materialer) tamakkiisut, atorsinnaasut naapertuuttullu assigiinngitsut qulinit ikinnerupput. Ulluunerani neqeroorutini pussukumiarnartulerinissamut assigiinngisitaarnerusunik atortussaatilinni, atortussat inissinneqarsimapput, meeqqanit namminernit tiguneqarsinnaajunnaarlugit.
- Sulisut meeqqat pussukumiarnartulerinermut atortunik pilersitaannik/suliaannik annertuumik soqutiginninnermik takutitsinngillat, aamma pussukumiarnartulerilluni pinnguarnerit meeqqat atortunik atuineranni unammilligassaqarnissaannut atorneqanngillat – meeqqanut naammaginartunik sapernassuseqartitsilluni, meeqqat oqaatsinik nalunngisaannik annertusaalluni imaluunniit atortut atornerini meeqqat najoqqutassanik paasinninnissaannik kaammattuisumik.
- Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni malinnaanerup nalaani atortussiat pilersitsissutaasinnaasut annertuumik killilimmik takussaapput, taamaammallu meeqqat taakkuninnga atuinissaat killeqaqaaq.
- Ulluunerani neqeroorutini amerlanerni nipilersornermut atortut ikittuinnaat takuneqarput, atortullu taakku amerlanersaat malinnaanerup nalaani meeqqanit atorneqarsinnaanngillat.
- Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani pisuusaartitsilluni pinnguarnissamut killilerujussuarmik atortussaqarpoq imaluunniit soqarani.
- Pinngortitalerinermik/science-mik ineriartortitsinissamut naapertuuttunik atortussat tigoriaannaat ikittuinnaat imaluunniit soqanngivissornera nalinginnaasumik maluginiarneqarpoq.
- Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaat inini matematikkimut atortussanik soqanngillat, aamma ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani ulluinnarni matematikkip qanoq qanorlu annertutigisumik atorneqartarnera nikerarpoq. Taamatuttaaq atortuni saqqummersitani kisitsisit assitallit amigaataapput kiisalu inini pinngussat atortussalluunniit naqitanik ersittunik kisitsisitallit amigaataallutik.
- Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni arlalinni inuiaassutsit kulturillu amerlalluinnassusiannut assersuutaasinnaasunik amigaateqartoqarpoq, tamatumunnga ilanngullugit atuakkat, pisuusaartitsilluni pinnguarnermi atortussat amerlalluinnassutsimik tapersersuutaasinnaasut amigaataallutik.

Pussukumiarnartulerineq (finmotorik)

Skalami allaiunerusumi tassani meeqqat atortunik pussukumiarnartulerissutaasinnaasunik atuisinnaassusiat aamma taakkunannga atuinissamut periarfissaat isiginiarneqarput, taamatullu atortunik taakkunannga meeqqat atuineranni sulisut meeqqanik attaviginninnerat. Tamatumunnga aammattaaq ilanngullugu meeqqat ataasiakkaat pisinnaasaannut naleqquttunngorsaanissamut periarfissaasut. Immikkoortumi tassani atortut ECERS-3-mi nalilersorneqartartut tassapput “sanaartornermut” atortut assigiinngitsut ataqatigiissinneqarsinnaasut; titartaanermut, qalipaanermut, qiortaanermut nipitissuinermullu atortut; atortut ilusilersorneqarsinnaasut, soorlu marraq, sapanngat, mersornermut nuersaanermullu atortut; aamma pinnguaatit (spil) assigiinngitsut, soorlu kugleeqqanik assakaatitsisarluni pinnguaatit aamma ikkussortakkat (Harms, Clifford & Cryer, 2015). Atortut suulluunniit tigusariallit, tigummisariallit, nutsuttariallit siaartittariaqartullu meeqqat

pussukumiarnartulersinnaassusiannut iluaqutaasarput. Immikkoortumi tassani ECERS-3-mi pitsaassuseq qaffasissoq anguneqassappat, atortut malinnaasoqarnerata nalaani minnerpaamik nalunaaquttap akunnera ataaseq meeqqanit atorneqarsinnaasariaqarput.

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni sisamani pussukumiarnartulernissamut atortut tigoriaannaat, tamakkiisumik atorsinnaasut naapertuuttullu assigiinngitsut qulinit ikinnerupput (ECERS-3-mi qulit ikinnerpaaffiupput). Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi malinnaasoqarnerata nalaani tigoriaannaallutik atortussanit, aqerluusat qalipaatillit ikippallaarput, pappiarat ataasiakkaaginnaallutik karseerarlu meeqqat atorsinnaasaannik qiuutinik imalik ataasiinnaalluni, ulluunerani neqeroorummi allami sapanngaat, qalipaatit ikkussortakkallu meeqqanit tigoriaannaapput, ulluuneranilu neqeroorutit pingajuanni takussapput qimuttuitsuaqqat aqqusersukkat, Lego-t, tuschit, sapanngaat aamma ikkussortakkat pingasut. Ulluunerani neqeroorutinut taakkununnga tamanut atuuppoq, atortut meeqqat namminneerlutik atuinissaannut aaqqissugaanngimmata aamma sumiiffinni ilorrisimaarnartuni soqutigisanilluunniit sammisaqarfiusinnaasuni aaqqissugaanngimmata, meeqqat atortunik atuiffigisinnaasaanni, tamatumalu meeqqat atortunik atuinerat killilerpaa.

Ulluunerani neqeroorutini allani marlunni, pussukumiarnartulernissamut atortussanik assigiinngisitaartunik peqartoqarpoq, soorlu ikkussortakkat seqquallatsillugit katitertakkat, Lego-t, modellervoksit, titartaanermut atortussat aamma ikkussortakkat assigiinngitsut amerlanerit. Taamaattoq atortussat ilaat meeqqat inugaannut inissitaapput. Ulluunerani neqeroorutini taakkunani malugineqarpoq, meeqqat ataasiakkaarlutik eqimattakkaarlutillu atortunik atuisut, meeqqat atortut namminneq piumasaminnik atoraat, sulisullu meeqqat pussukumiarnartunik pinnguarneranni pitsaasumik qisuariaaseqartartut. Taamaattoq sulisut meeqqat atortut atorlugit pilersitaannut/suliaannut annertuumik soqutiginninnermik takutitsinngillat, aamma pussukumiarnartulerilluni pinnguaatit meeqqat atortunik atuineranni unammilligassinnerinut atorneqanngillat, meeqqat soqutigisaat sapernassutsimut naapertuuttumut naleqqussarneqarani, meeqqat oqaatsinik atuinerat annertusarneqarani imaluunniit atortut atorneranni najoqqutassanik naapertuuttunik paasinninnissaat ikorfartorneqarani.

Pilersitsineq

Immikkoortumi tassani pineqarput, meeqqat pilersitsillutik saqqummiusaqqarsinnaanerminnut periarfissaqassusiat, ataasiakkaarlutik saqqummiussisinnaanerminnut periarfissaat, sulisut meeqqanik attaviginninnerat aamma pilersitsiffiusumik sammisaqartitsinermi meeqqat ilikkariartornissaannut tapersersuinerat. Pilersitsinermut atortussat assersuutigalugu tassaapput qiuutit, liimmit, katiterilluni assilialiornermut atortussat, aqerluusat, aqerluusat qalipaatillit, kridtit qalipaatillit, pappiarat, sapanngaat allequtsigassat allunaasigassallu, qalipaanermut atortut, qalipagassap iigarfii, modellervoksit, qalipaatit assigiinngitsut, qisumerngit, atortukut atoqqitassat il.il. Meeqqat namminneerlutik atortunik atuinissamut periarfissinneqarpata, sulisullu, meeqqat soqutiginerat takutillugulu oqaloqatigippatigit ECERS-3 naapertorlugu pitssaassuseq qaffasissaaq. Tamatuma saniatigut aammattaaq meeqqat suliaat saqqummersinneqassapput, oqaloqatigiinnernut atorneqarsinnaaqqullugit. ECERS-3 malillugu naliliinermi piumasaavoq, atortussat ilaasa malinnaanerup nalaani minnerpaamik nalunaaquttap akunnerani ataatsimi atorneqarsinnaanissaat. Qaffasissumik pitsaassuseqarnissamut aamma ilimagisaavoq, saqummeeriaatsit pisariunerusut aamma suliarineqassasut, soorlu ilutsit itissusillit, aamma sulisut assersuutigalugu allatat atorlugit meeqqat suliamikkut isummaminnik angorusutaminnillu saqqummiiniarneranni ikioraat.

Ataatsimut isigalugu ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni malinnaannerup nalaani pilersitsiniarnermi atortut tigoriaannaanerat killilerujussuuvoq, taamaammallu meeqqat taakkunannga namminneerlutik atuisinnaanerat killeqaqaluni. Tamatuma kingunerisaanik meeqqat pilersitsiffiusumik sammisaqarneranni sulisut peqataanerat killilerujussuaq takuneqarpoq.

Ulluunerani neqeroorutini marlunni malinnaasoqarnerata nalaani pilersitsinissamut atortunik atuisoqanngilaq, ulluuneranilu neqeroorummi allami malinnaanerup nalaani titartaanermut atortut ataasiartat tigoriaannaapput, meeqqanilli atorneqaratik. Taamaammat meeqqat pilersitsinermut atortut atornerinut atatillugu meeqqat namminneq saqqummeeriaatsiminnik suliaqarnerat takuneqanngilaq, taamatullu sulisut tamatumunnga pitsaasumik peqataanerat aamma takuneqarsinnaanani.

Ulluunerani neqeroorutini pingasuni malinnaasoqarnerata nalaani meeqqat sapannganik HAMA-nik tigoriaannakkanik atuisinnaapput. Takuneqarpoq meeqqat namminneq saqqummeeriaasertik sapakkerinerminni atoraat, aamma sulisut pitsaasumik peqataasut. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi aamma sammisaqartitsisoqarpoq puugutaasat pappiarat sapnngkanik qillaalasunillu pinnersarneqarlutik. Matumanissaaq meeqqat namminneq saqqummeeriaasertik atorpaat, sulisullu pitsaasumik peqataallutik.

Nipilersorneq aalanerlu

Immikkoortup taassuma ataani isiginiarneqarput, meeqqat nipilersornissamut aalanissamullu periarfissaqarnerat aamma sulisut peqataanermikkut ilikkariartornissamullu peqataanermikkut ilaanerat. ECERS-3-mi isiginiarneqarput nipilersornermut atortut, aamma taakku atoriaannaanersut imaluunniit naamik. Tamatumani pineqarpoq erinarsorneq imaluunniit taanikkaarinerit, aaqqissugaanerusumik, soorlu aaqqissugaasunik sammisaqartitsinerni ataatsimoornernilu, imaluunniit aaqqissugaannginnerusumik soorlu sammisanut allanut ikaarsaariarnermi, utaqqinerni allanilluunniit sammisaqarnermi. Imaappoq nipilersuutit qanoq amerlatiginerat imminermini pingaaruteqanngilaq. ECERS-3-mi nipilersornermut atortut pitsaassutsimut uuttuutaasarput, kisianni nipilersornermut atortut annertuumik paasineqassapput, imaappoq nipilersorneq aamma tassaasinnaavoq radiukkut/nipilersuutikkut nipilersorneq, erinarsorneq, aalaneq aamma qitik il.il. Pitsaassuseq qaffasissuussappat piumasaavoq, malinnaanerup nalaani minnerpaamik nalunaaquttap-akunnerani ataatsimi nipilersornermut atortut atoriaannaat meeqqat namminneerlutik pinnguarneranni nalaanni takussaanissaat, sulisullu nipilersornermik, erinarsornermik aalanermillu meeqqat peqatigalugit sammisaqarnissaat. Pitsaassuseq qaffasinnerpaassappat piumasaavoq, sulisut nipilersornermik erinarsornermillu atuissasut aamma ersarissuussasoq sulisut nipilersornermik, erinarsornermik aalanermillu soqutiginnilluarlutillu kaammattuilluartut, aamma ersarissuussasoq nipilersorneq, aalaneq oqaatsillu qanoq imminnut ataqatigiisinneqarnersut.

Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni nipilersornermut atortut ikittuinnaat takuneqarput, taakkulu amerlanersaat malinnaasoqarnerata nalaani meeqqanut tigoriaannaanngillat. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi tumerparpaaqarpoq tamburineqarlunilu, allami tumerparpaaqarlunilu keyboardeqarpoq, kisianni arlaannaanniluunniit atortut meeqqanut tigoriaannaanngillat. Ulluunerani neqeeroorutini marlunni ataatsimoornermi erinarsortoqarpoq, aamma meeqqat namminneq pinnguarneranni sukkut tamaana erinarsortoqallattaasoqartoq takuneqarpoq. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi takuneqarpoq meeqqat nipilersuuserlutik qitittut, ulluuneranili neqeroorutit sinnerini aalaneq qitinnerluunniit

assersuutissarsineqanngillat. Ataatsimut isigalugu ulluunerani neqeroorutini tamani sulisut erinarsornissamut aalanissamullu kaammattuinerat killeqaqaaq.

Ikkussortakkat (klodser)

Uani isiginiarneqarput meeqqat ikkussortakkanik (klodser) atuinissamut qanoq periarfissaqartiginerat, taakkunannga sanaaqarnissamut inissaqassusiat aamma sulisut meeqqat taama sammisaqarneranni qanoq peqataatiginerat. ECERS-3-mi inassutaavoq meeqqat ikkussortakkanik pinnguarnissaminnut taakkunanngalu sanaaqarnissaminnut inissaqarluassasut. ECERS-3-mi meeqqat angisuunik ikkussortagaqarnissaat taakkununngalu atasunik (inuusat uumasuusallu, biileeqqat il.il.) atortoqarnissaat pingaartinneqarmat, pissutaavoq meeqqat angisuunik "sanaartornissaminnut" tassuunakkut periarfissinneqartarnerat, meeqqanillu allanik suleqateqartariaqarnerat. Naak sanaaqarluni pinnguarnermut atortussiat amerlagaluaqisut, ikkussortakkat marluk matumani isiginiarneqartarput: ikkussortakkat (klodser) angisuut aamma ikkussortakkat angisuut "sullullit". Immikkoortumi uani ikkussortakkat katigunneqarsinnaasut pineqanngillat, aamma ikkussortakkat mikinerusut amerlanersaat 5 cm ataallugit angissusillit pineqanngillat. Ikkussugassat anngisuut naqillugit katiguttariaanngitsut meeqqanut pilersitsisinnaassutsip tungaatigut unamminartuupput, pilersaarusiornissaq pisariaqarluni ikkussukkallu uppissanngimmata aamma oqimassutsiminnut, angissutsiminnut ilutsiminnullu naleqqiullugu qaleriiaarneqarsinnaassappata misileraanissaq pisariaqarluni.

Ulluunerani neqeroorutini arfinilinnut pulaarnerup nalaani ikkussortakkanik ECERS-3-mi piumasarineqartunut naapertuuttunik takusaqartoqanngilaq. Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaanni malinnaasoqarnerata nalaani Lego-t Duplo-llu meeqqanit tigoriaannaapput, kisianni meeqqanit namminernit nassaareriaannanngorlugit ilutsitik malillugit aaqqissugaanngillat. Aamma malugineqarpoq natermi inissaq killeqarmat, meeqqat "sanaartorfigisinnaasaannik" immikkut inissaqanngilaq. ECERS-3-mi uuttuut taanna malillugu meeqqat ikkussortakkanik pinnguarnerat takuneqanngimmat, aamma sulisut ikkussortakkanik pinnguarnermut peqataanerat takuneqanngilaq.

Pisuusaartitsiluni pinnguarneq

Uuttuutip "pisuusaartitsilluni pinnguarnerup" siunertaraa, meeqqat pisuusaartsitsillutik pinnguarnissamut periarfissaqassusiata nalilernissaa, tamatumani pineqarlutik meeqqat kinaassutsit assiginngitsut misiligarnissaannut periarfissaqassusiat aamma sulisut qanoq peqataanerat. ECERS-3-mi pisuusaartitsilluni pinnguarneq nassuiarneqarpoq tassaasoq takorluuineq imaluunniit pisuusaartitsineq (Harms, Clifford & Cryer, 2015). Nalilerneqartarpoq, meeqqat takorluuillutik pinnguarnermi ilaatut atortunik namminneerlutik qanoq atuisinnaatiginerat. Immikkoortumi tassani pitsaassuseq pitsaasuussappat imaluunniit qaffasissuussappat piumasaavoq, atortussat assigiinngisitaartuunissaat meeqqallu amerlasuut peqataanissamut periarfissaqarnissaat. Tamannalu pinnguarfissiami atortussanik atorneqarsinnaasunik saqqummisoqarfiusumi, imaluunniit soqutigisanik aallussiffittut ECERS-3-p taasaani. Soqutigisanik aallussiffik tassaavoq pinnguarfissaq, pinnguarnernut aalajangersimasunut naatsorsuussaq – soorlu teqeqqoq inuusarfik, igaffiusaq, pisiniarfik, isiginnaartitsisarfik il.il. Tamatuma saniatigut piumasaavoq, sulisut meeqqat pisuusaartitsillutik pinnguarneranni namminneq ornigullutillu meeqqanut isumaqarluartumik annertusaaqataallutik pinnguarnermi peqataanissaat. Assersuutigalugu atortussanik amerlanernik ujarlernermi ikiuullutik soorlu pisiniartitsisuusaarnermi, pisiassat akiinik ikkussuillutik, aningaasaasaliorlutik il.il. Aamma eqqaaneqareersutut piumasaavoq, pisuusaartitsinermi atortut assigiinngisitaartuunissaat, meeqqat tamatigoortumik misilittagaqalernissamut periarfissinnissaat siunertaralugu. Imaappoq atortorisat

periarfissiissasut kulturimut, ammit qalipaataannut, suiaassutsimut il.il. tunngasunik meeqqat pinnguarnissamut – pineqartut pillugit isummereersimanermik ersersitsiffiunngitsumik.

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani pisuusaartitsilluni pinnguarnissamut atortussat killilerujussuupput imaluunniit soqanngivissorluni. Tamatuma meeqqat pisuusaartitsillutik aamma takorluuillutik kinaassutsinik assigiinngitsunik pinnguarnissaat killilerpaa. Ulluunerani neqeroorutini marlunni pisuusaartitsilluni pinnguarnissamut atortuusinnaasunik takusaqartoqanngilaq. Ulluunerani neqeroorummi allami takuneqarpoq ilisivik inuusat illuattut ilusiligaq, kisianni pinnguaqanngilaq, ilisiviup soqutigisanik aallussiffiusinnaasutut atornissaanut tapersersuisunik. Ulluunerani neqeroorutini marlunni takuneqarpoq igaffik pinnguaq, kisiannili pisuusaartitsilluni pinnguarnermik tapersersuutaasinnaasunik allanik atortoqarani (nerisassat pinngussat, igaffimmi atortut, atisalersornissamut atortussat il.il.). Pisuusaartitsillutik pinnguarnissaminnut amigartunik atortussaqaraluarlutik, meeqqat atortut taakku takorluuilluarlutik atorpaat. Assersuutigalugu karsi sakkuusivik, pisuusaartitsilluni pinnguarnermi inuusamik kivitsissutitut atorneqarpoq. Pisuusaartitsilluni pinnguarnermi sulisut peqataanerat killeqarpoq. Sumiiffinni amerlanerpaani namminneq ornigunneq ajorput, meeqqallu pinnguarnerisa isumaqarluartumik annertusarnissaannut peqataanatik.

Pinngortitaq/ science

Immikkoortumi “Pinngortitaq/science”-mi pineqarput, pinngortitalerinermut atortut suut qanorlu amerlatigisut meeqqanit tigoriaannaanersut, sulisut tamatumani meeqqanut qanoq attaviginnittarnersut aamma pinngortitaq/science pillugu ilikkariartornissamut tapersersuinersut. Pinngortitalerinermi atortunut ilaapput suulluunniit uumassusillit (naasut uumasullu), suulluunniit pinngortitameersut (piluttat, sullernit, ujaqqat), atuakkat/assit atorlugit pinnguaatit pinngortitamut tunngasut, sakkussat (allisitsissutit, saviup-kajungerisai) aamma sioqqat imaluunniit imeq pinnguallit (uuttuutit, assaassutaasinnaasut toqqorsiviusinnaasullu).

Meeqqat avatangiisimik paasiniarneranni malugissutsitik tamaasa atortarpaat. Pinngortitaq paasiniaavigisarpaat, pisartut qanorlu pisarnerat paasiniartarlugu, tamatumalu oqaatsit aamma oqariaatsit ilikkarnissaat periarfissittarpaa nuannersunillu misigisaqarfiusinnaalluni (Harms, Clifford & Cryer, 2015). Sulisut sammisassanik meeqqanut pinngortitamik pinngortitarlu pillugu ilisimatusarnermik ilisarititsisut tapersersorlugillu aallarnisarsinnaavaat, oqaatsit naassuiaatillu aqqutigalugit, assersuutigalugu pinngortitaq/ science oqallisigalugu, assit naapertuuttut meeqqat apeqqutigisaqarfigisinnaasaat nivinngarlugit, aamma assersuutigalugu sikumik imermillu misileraallutik, papiaramik atuillutik il.il.. (EVA, 2015).

Matumunnga atatillugu ECERS-3 najoqqutaralugu malinnnaanissaq killeqalaarpoq. Meeqqat minnerpaamik sapaatip akunneranut ataasiarlutik pinngortitamukartarpata (minnerpaatut naatsiivissuarnut qorsooqqinnersanullu) nalunaaquttap akunnerini pingasuni malinnaanerup amerlanertigut taamatut sammisaqarneq ilanngutinngitsuussavaa.

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni pingasuni malinnaasoqarnerata nalaani pinngortitamut/science-mut tunngasunik atortoqarneranik takusaqartoqanngilaq, sinnerinilu pinngortitaq/science pillugu atortut meeqqat ineriartornerinut naapertuuttut ikittuinnaat malinnaasoqarnerata nalaani meeqqanut tigussaapput, tamatumunnga ilanngullugu naapertuuttunik atuagaqanngilaq. Ulluunerani neqeroorutini marlunni akvariaqarpoq aalisagalinnik, kisianni ulluunerani neqeroorutip aappaani akvaria qutsissorujussuarmut inissinneqarsimavoq, meeqqallu taamaallaat aalisakkat isiginnaarsinnaavaat inersimasunit kivinneqaraangamik. Ulluunerani neqeroorutit aappaanni akvaria inissisimavoq meeqqanit qimerloorneqarsinnaanngorlugu, meeqqallu aalisakkat inersimasut peqatigalugit

nerukkartarpaat. Nerukkaanerup nalaani sulisut meeqqallu aalisakkat pillugit oqaloqatigiilluarput. Ulluunerani neqeroorut taanna aamma timmiaqqaamik undulatiuteqarpoq, kisianni sulisut meeqqallu undulati pillugu attaveqatigiinnerannik takusaqartoqanngilaq. Ulluunerani neqeroorummi kingullermi plakati Kalaallit Nunaanni arfernik assiliartalik nivingavoq, taakkulu sulisut arlaleriarlutik eqqartorpaat meeqqat assigiinngitsut peqatigalugit. Ulluunerani neqeroorummi tassani aamma qullugissanik uumassuuteqarput, meeqqat atortut "Bug Barn" atorlugit isumagisagaannik. Tamatuma saniatigut aamma igalaaminernik sulliniisiveqarput allissitsiutitalinnik, meeqqat sullinernik pisaqarniaraangamik atortagaannik. Sullernit meeqqat iniminni pisarisaat pillugit sulisut meeqqallu oqaloqatigiilluartarput.

Atortut sammisallu matematikkimut tunngasut

Immikkoortumi tassani isiginiarneqarput, matematikkimut tunngasut meeqqat tigoriaannaasaannik atortoqarnersoq, attavigiinneq pisatsersuinerlu aqqutigalugit meeqqat atortussat atornissaannut kaammattugaanersut, aamma sulisut atortut atorneraat siusissukkut matematikkimik paasinnilernissaq ikorfartorniarlugu. ECERS-3-mi nalilerneqartarput sammisaqaatit pinnguaatilluunniit matematikkimut tunngasut, meeqqat matematikkimi najoqqutassanik ilikkariartornerannik ikorfartuisut, soorlu amerlassutsit, angissutsit, kisitsisit ilutsillu. Meeqqat kisitsisinik matematikkimillu soqutigisaqalertarput, taakkunannga misilittakkatik eqqarsartaatsikkut piginnaasaminnut naapertuuttunik siunertanik sinaakkutinillu kaammattugaagaangata. Meeqqat atortut tigummisariaqarpaat imaluunniit qulequttanut tigussaasunut maannakkorpiarluunniit pisunut atatillugu matetmatikkimik sammisaqarlutik, assersuutigalugu iipilip qassinngorlugu avinneqarsinnaaneranik kisitsillutik, imaluunniit peberfrugti bananiluunniit oqimaannerunersoq oqallisigalugu (Harms, Clifford & Cryer, 2015; Næsby, 2017).

Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaat inini matematikkimut tunngasunik atortoqanngillat. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi karseeraqarpoq ilutsinik assigiinngitsunik nakkartitsivigineqarsinnaasumik. Aamma kisitsisit nalunaaqutarlu karsimiipput, kisianni atortut taakku pillugit meeqqat oqaloqatigineqanngillat. Ulluunerani neqeroorummi allami atuagaqarpoq qalipaaffissianik, kisitsisinik titartagartalinnik, meeqqat atoriaannaasaannik. Aamma iikkani kisitsisinik amerlassutsinillu tittartagaqarpoq, ilutsillu assigiinngitsut iikkami assiutigineqarlutik (pingasunik teqeqqulik, ammalortoq, sisamanik teqeqqulik aamma titarnerit). Ulluunerani neqeroorummi tassani aamma takuneqarpoq pilersitsiffiusumik sammisaqarnerup nalaani, pappialanik puugutaasat qillaalasunik sapannganillu pinnersarneranni, sulisut ilutsit assigiinngitsut pillugit meeqqat oqaloqatigigaat. Taamaattoq ataatsimut isigalugu matematikkimut tunngatillugu atortut sammisallu ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni killilerujussuupput.

Ulluinnarni matematikki

Skalami alliunerusumi tassani isiginiarneqarpoq, sulisut ulluinnarni sulinerminni meeqqat peqatigalugit matematikki qanoq atorneraat, imaappoq matematikkimut tunngasuunngitsunik sammisaqartitsinermi oqaatsit ataqatigiiffiillu matematikkimut tunngasut atorlugit, meeqqat matematikkimik ilikkariartornissaannut kaammattorlugillu peqataatillugit, ileqqulersuutitigisartakkat imaluunniit skemat malillugit sammisaqarnerit ingerlannerisa nalaanni, soorlu pinnguarnermi, nerinermi, torersaanermi il.il. (Harms, Clifford & Cryer, 2015). Pitsaassuseq pitsaasuullunilu qaffasissuussappat, ilimagisaavoq matematik ulluinnarni ileqqulersuutigisartakkani atorneqassasoq, tamatumunngalu meeqqat peqataatinneqassasut. Tamanna assersuutigalugu tassaasinnaavoq assaat errortorneranni kisitsineq aamma nerrivilioqataanermi immiartorfiit puugutaasallu kisinneri. Pitsaassuseq qaffasissuussappat ilimagisaavoq, sulisut inimi atortut matematikkimut tunngasut oqallisiginerannut atussagaat,

aamma matematikki ima atussagaat, meeqqat namminneq assigiinngitsut pillugit eqqoriaallutillu naatsorsuisinnaanngorlugit.

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani matematikkip qanoq annertutigisumik qanorlu atorneqarnera assigiinngisitaarpoq. Ulluunerani neqeroorutit ilaanni ataatsimi matemetikki ulluinnarni atorneqanngilaq, ulluuneranili neqeroorutit sinnerini, minnerpaaffittut ataatsimoornermi kisitsisoqartarluni. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi qallunaatut, kalaallisut tuluttullu ataatsimoortoqarnerani kisitsisoqartarpoq, allamilu kikkut najuunnersut kikkullu peqannginnersut kisinneqartarlutik. Ulluunerani neqeroorutit pingajuanni ataatsimoornermi inussat atorlugit meeqqallu kisitsisoqartarpoq. Tamatuma saniatigut ulluunerani neqeroorutini taakkunani matematikkimut tunnganngitsut pillugit oqaatsit matemetikkimut tunngasut atorneqarneq ajorput (assersuutigalugu nerriviliornermi angissutsit, kisitsisit ilutsillu pillugit oqaloqatigiittoqartarani), aamma ulluinnarni ileqqulersuutigisartakkani matematikkimut tunngasunik tikkuaasoqarneq ajorpoq. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi takuneqarpoq, sulisut meeqqanik kisitseqateqartut, arsaaqqamik miloriussilluni assakaatitseqattaarnermut atatillugu, aamma takuneqarpoq sulisup ikkussortakkat atorlugit meeqqap napasuliaaniittut kisikkai. Naak ulluunerani neqeroorutit akornanni assiigiinngissuteqaraluartoq, ulluunerani neqeroorutinut pulaarneqartunut tamanut atuuppoq, sulisut nalinginnaasumik matenatikkimik ilikkariartornissamut kaammattuinnginnerat, ulluinnarnilu ileqqulersuutini ikittuinnarni matematikki atorneqarluni.

Kisitsisinik allatanik paasinninneq

Immikkoortumi tassani pineqarpoq meeqqat kisitsisinik ilisimasaqalersinnissaat, kisitsisit allatat assillu ataqatigiissinnerisigut, attaveqatigiinnikkut misilittagaqalersitsinikkullu. Isiginiarneqarput atortut suut tigoriaannaanersut, aamma sulisut kisitsisit allatat pillugit meeqqanut attaveqartarnersut. Immikkoortumi tassani pitsaassuseq pitsaasoq imaluunniit qaffasissoq anguneqassappat pisariaqarpoq, atortuni meeqqanit tiguneqariaannaasuni kisitsisit amerlasuut ersinnissaat. Assersuutigalugu igaffimmi pinngussami kisitsisoqarsinnaavoq, telefoni pinguaq kisitsisitalik, nalunaaquttat, spil-it, nallukattat, plakatit, ikkussortakkat assigisaallu, kisitsisinik amerlassutinillu ataqatigiilersitsisut. Tamatuma saniatigut ilimagisaavoq, sulisut atortut tigoriaannaasut perorsaanikkut atorneqassasut. Tamannalu pisinnaavoq atortut meeqqat peqatigalugit atornerisigut, atornissaat takutillugu, meeqqat oqaloqatigalugit aamma kisitsisit meeqqat misilittagarisaannut ataqatigiilersillugit (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartunit sisamani, kisitsisit assinik tapertaqartinneqartut atortuni saqqummersitani kisitsisit qanoq isumaqarnerinik nassuiaasussani amigaataapput. Taamatuttaaq kisitsisit inini pinngussani atortunulluunniit ersittumik naqitat amigaataapput. Ulluunerani neqeroorutit sinnerini marlunni kisitsisit assitallit imaluunniit kisitsisit pinngussanut naqitat assersuutissaqarput, soorlu plakatit inussanik allanilluunniit kisitsisinut ilisarnaqusiisunik titartagartallit, allungiartorfiusat naanngisarfissat kisitsisitallit aamma pinnguaatit mumittakkat kisitsisitallit. Taamaattoq arlaannaanniluunniit malinnaasoqarnerata nalaani atortunik taakkunannga atuisoqanngilaq, taamaammallu aamma atortut taakku pillugit meeqqat sulisullu attavigiinnerat takuneqarani, soorlu atortut imaluunniit kisitsisit atornissaat pillugit oqaloqatigiinnerit.

Akuersaarnermik amerlalluinnassutsimillu siuarsaaneq

Skalami alliunenrusumi tassani pineqarput, ilikkariartortitsinermi avatangiiserisat assigiinngissutsinik takusaqarlunilu misigineqarnissaq qanoq tapersersorneraat, tamatumani pineqarlutik suiaassutsikkut, kulturikkut, ammip qalipaataasigut il.il. assigiinngissutsit – pinnguarnermi aamma ilikkariartuutaasunik sammisaqarnermi, aamma pineqarput

pineqartunut tunngatillugu sulisut meeqqanut attaveqariaasiat. Immikkoortumi pineqarpoq meeqqat nunarsuarmik amerlalluinnassusilimmik paasisaqarlutillu misigisaqarnissamut periarfissaqarnissaat aamma namminneerlutik suiaassutsimut kulturimullu tunngasunik pinnguarlutillu misileraanissaat. Isiginiarneqartarput assersuutigalugu atuakkat, pisuusaartitsinissamut atortussat, atortut saqqummersitat il.il. assigiinngitsunik nukappiaraasinnaaneq/niviarsiaraasinnaaneq aamma kulturinit assigiinngitsuneersuusinnaaneq takutinneraat. Pitsaassuseq qaffasissoq takuneqartarpoq, amerlalluinnassuseq ilikkariartuutaasunik sammisaqarnernut allanut ilaatinneqaraangat, aamma sulisut pitsaasumik meeqqanik inuit akornanni assigiinngissutsit assigiissutsillu pillugit oqaloqateqartarpata (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni arlalinni assersuutigalugu amigaataapput inuiannut atanikkut imaluunniit kulturikkut amerlalluinnassutsimut assersuutaasinnaasut. Assinik atortunilluunniit amerlalluinnassutsimik tapersiisunik takussaasoqanngilaq, tamatumunnga ilanngullugu amigaataallutik atuakkat, pisuusaartitsilluni pinnguarnissamut atortut imaluunniit atortut saqqummersitat. Tamatumuuna meeqqat ammip qalipaatai kulturilluunniit assigiinngitsut pillugit ulluinnarni atortunik atugaqarlutik misilittagaqalernissamut periarfissaat killilerneqarput. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi takuneqarpoq inuusaq inuusanut allanut naleqqiullugu “amia” allatut qalipaatilik, ulluunerani neqeroorummi allami takuneqarpoq nukappiaraq kjuulilerluni niviarsiaraasuusaarluni pinnguartoq. Misinnarpoq meeqqat sunilluunniit qanorluunniillu pinnguarsinnaasut, kisianni inini atortut, assit aamma sulisut meeqqanut amerlalluinnassuseq pillugu takutitsinngillat.

Sulisut teknologiimik atuinerat

Matumani isigininnarneqarpoq atortorissaarutinik elektroniskiusunik (IT-mik) atuineq. Atorneqartillutik inersimasumik nakkutigineqanngitsumik atorneqassanngillat, aamma meeqqanik nipangersaatitut atorneqassanngillat, akerlianilli meeqqat ilikkariartornissamut periarfissaannik annertusaatitut ikorfartuutitullu. Pitsaassuseq qaffasissoq anguneqassappat, sulisut meeqqat peqatigalugit ilaasariaqarput aamma atortorissaarutit teknologiilu pilersitsinissamut ikorfartuutitullu atorlugit imaluunniit sammisat/suliat ingerlasut ikorfartornissaannut atorlugit. Assersuutigalugu Intenetikkut sammisaq meeqqat soqutigisaat pillugu ujarlerlutik, (Harms, Clifford & Cryer, 2015).

Ulluunerani neqeroorutinit arfinillinnit pulaarneqartunit tallimani malinnaasoqarnerata nalaani teknologiimik atuisoqanngilaq. Ulluunerani neqeroorummi ataatsimi takuneqarpoq, malinnaanerup nalaani fjernsyni ikumasoq, pingaartumillu malinnaanerup aallartinnerani sulisut marluk meeqqanik peqateqarlutik sofami issiallutik fjernsynimik isiginnaaqatigiipput. Isiginnaarnerup nalaani oqaloqatigiittoqanngilaq. Fjernsynip ikumanerata nalaani allanik sammisassaqarpoq. Taamaattoq matumani teknologiimik atuinermi pitsaassuseq qaffasissoq pineqanngilaq, meeqqat pilersitsinissaannut kaammattuutitut atorneqanngimmat imaluunniit sammisat/suliat ingerlareersut ikorfartornissaannut atorneqarani.

4.4 Ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni ingerlassatigut pitsaassutsimik misissueqqissaarneq

Ingerlassatigut pitsaassuseq tassaavoq pitsaassuseq perorsaanikkut sulianiittoq, ilaatigullu pilersartoq meeqqat akornanni aamma meeqqat perorsaanikkullu sulisut akornanni attavigiinnikkut pilersartoq. Meeqqat pinnguarnerannut sammisaqarnerannullu atatillugu. Ingerlassatigut pitsaassutsimi pingaarutillit ilaatigut tassaapput perorsaanikkut

perorsaanermillu periutsitigut eqqarsaatersuutit, meeqqat akornanni aamma meeqqat sulisullu akornanni sunneqatigiittarnerit kiisalu angajoqqaanik suleqateqarneq. Misissuinermi pissutsit arlallit ingerlassatigut pitsaassutsimut taamaalillunilu ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut suleriaatsinut sunniuteqarsinnaasut erserput. Taakku tulliuttumi saqqummiunneqarput.

Piffissaaleqineq sulisullu taarseraanneri

Ulluunerani neqeroorutini perorsaanermut sullissinerup ukiumoortumik pilersaarutit kiisalu perorsaanermi sunniuteqarluartumik sullissinermi ileqqut arfineq marluk aallaavigivai. Ulluunerani neqeroorutini ukiumoortumik pilersaarusiat ukiumut ataasiarluni sananeqartarput, allaaserineqartarlutillu immikkoortuni sumi qanorlu meeqqat ineriartorneri perorsaanikkut suliarineqassanersut. Sunniuteqarluartumik perorsaanermi ileqqut arfineq marluk meeqqat ineriartornerannut perorsaanerup pitsaassusaa aalajangertarpaa kiisalu ulluunerani neqeroorutini annertuumik uani misissuinermi atorneqarluni. Ulluunerani neqeroorutini, pingaartumik ileqqut arfineq marluk perorsaanermi sunniuteqarluartutut aammalu ilinniarsimanngitsunut perorsaanermut aqqutissiuussisinnaasutut, isumaqarfigineqarput. Tamatuma avataatigut isumaqarfigineqarpoq, sunniuteqarluartumik perorsaanermi ileqqut arfineq marluk aallaavigalugit sulinermi meeqqat peqataatinneqartut kiisalu meeqqat arlaqarnerusunik oqaasertaliisinnaanngorsimasut tamannalu aqqutigalugu sammisassaannut aalajangiiniarnermi peqataatinneqarsinnaanerulerlutik. Tamanna Inatsisartut inatsisaanni 2012-imeersumi aalajangersakkani siunertarineqartumut naleqqulluinnarpoq. VIVE-lli misissugaata takutippaattaaq, piffissaaleqineq kiisalu sulisut paarlakaannerujussuat pissutaalluni, ukiumoortumik pilersaarusiami ileqqut arfineq marluk malillugit sammisassat pilersaarutaasut ingerlannissaannut akimmisimaartitsinerpaasut. Sulisut paarlakaannerat, ulluunerani neqeroorutaasut ilaannut, ilaatigut ima kinguneqarpoq, sulisut ukiumoortumik pilersaarummik suleqataasimasut, taamaalillutillu perorsaanermut qulequttat sammisassallu pilersaarutaasut eqqarsaasersuutigineqarnerinik ilisimaarinnittut, kiisalu sulisut sunniuteqarluartumik perorsaanermi ileqqunik arfineq marlunni pikkorissarsimasut, annaaneqartarmata. Taamaalilluni ilisimasanik annaasaqartarput kiisalu ilaatigut sulisussaaleqineq imaluunniit sulisunik nutaanik ilinniartitsineq sulisunut sinneruttunut nanertuutaalersarmat, taamaalillunilu sammisassat arlaleriarluni pilersaarutaagaluartut ingerlanneqanngitsoortarlutik. Piffissaaleqineq sulisullu taarseraannerat tassaasinnaasarput, ulluunerani neqeroorutini perorsaanermut ingerlatsinermik ajornakusoortitsisut, taassumalu iluani ulluinnarni ingerlatsinermi meeqqat oqartussaaqataanerat taamaalillunilu ingerlatsinerup pitsaassusaa meeqqat misigisartagaat.

Isumassuineq annertooq sunneeqatigiinnerlu pitsaasoq

ECERS-3-mi kiisalu ilisimatusarnermi isumassuineq sunneeqatigiinnerillu pitsaasut avatangiisinut ilikkarluartitsisunut pingaaruteqarput (Sheridan, 2001). Angajoqqaat apersorneqartut amerlanerit erseqqissarpaat, ulluunerani neqeroorummi pitsaassuseq tassaammat, sulisut meeqqanut isumassuisut. Angajoqqaat sulisut toqqissisimaffigivaat, arlalinnik oqaatigineqartutut meeqqat meeqqerivimmukaanneranni misigalugulu sulisut annertuumik isumassuisut meeqqanillu nuannarinninnertik takutikkaat. Angajoqqaat amerlasuut sulisut qanilaartuunerat assut pitsaasutut oqaatigivaat. Sunneeqatigiinnermi pitsaasumi meeraq inersimasumit paasinnittumit naapinneqartarpoq, meeqqamik soqutigisaanillu peqataatitsisumit. Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni misissuinernut atatillugu meeqqap inersimasullu akornanni pitsaasumik sunneeqatigiinneq takuneqarpoq, ataatsimullu isigalugu ulluunerani neqeroorutit nuannersumik misigisimanarput. Arlaqartuni takuneqarput meeqqat inersimasullu akornanni pitsaasunik oqaloqatigiinnerit, nuannersumi toqqissisimanartumilu ingerlanneqartut, naliginnaasumik pinnguarnerni kiisalu

nereqatigiinnerni. Meeqqat inersimasullu nerinerup nalaani sunneeqatigiinnerat pingaaruteqarpoq, inersimasut meeqqat namminersorsinnaanerat tapersersorsinnaammassuk kiisalu meeqqat ilisimasaannik paasiniaasinnaallutik, alapernaassusaat uummarissarsinnaallugu kiisalu oqaloqatigiinnerit annertusisinnaallutik pissarsinarnerulersissinnaallugillu. Misissuinersup ersersippaa, sulisut meeqqat oqaluttuaannut eqeersimaarlutillu soqutiginnittut, apeqqutaallu iluamik akisarlugit. Kiisalu takuneqarpoq, sulisut apersuisut meeqqat soqutiginnillutik akisinnaasaannik. Pitsaassuseq pitsaanerulissappat, sunneeqatigiinnerit meeqqat aamma ineriartornerinut ilikkagassaannullu tapertatut ilapittuutaassapput. Aammattaaq sunneeqatigiinneq meeqqat akornanni ajunngilaq. Ulluunerani neqeroorutini pulaakkatsinni sammisat namminnerlu pinnguarnerit ammasut amerlapput, meeqqat namminneq pinnguarerusutatik pinnguaqatigerusutatillu sammillugit. Ukioqatigiikkuutaat sunneeqatigiinnerat ersarippoq, takuneqarporlu meeqqat ataatsimut isigalugu meeraqatigiit akimorlugit pinnguallaqqissut. Meeqqat pinnguaqatigiinnissartik soqutigivaat, ataatsimullu isigalugu isumaqatigiinnginnerit akuttupput. Ataatsimut isigissagaanni sulisut meeqqanut isumassuinerat, sulisut sunneeqatigiinnerat meeqqanullu soqutiginninnerat, kiisalu meeqqat akunnerminni sunneeqatigiinnerat ataatsimut pitsaassutsimut iluaqutaavoq.

Ataasiakkaaraluni ilitsersuineq ilikkarnerlu killilik

Misissuinerit takutippaat, sulisut ataatsimut isigalugu meeqqat sulerineri soqutigigaat, ataasiakkaaginnartutigulli assersuuteqarpoq, sulisut ataasiakkaaralutik ilitsersuisunik meeqqallu sammisaqarneranni meeqqat ataasiakkaat ilikkarnissaat ikorfartorlugu. Ataasiakkaaraluni ilitsersuineq ilikkartitsinerlu tassaavoq perorsaasut sulisut meeqqanik ataasiakkaanik naapitsinerat ilitsersuinerallu kiisalu meeraqatigiit assigiinngitsunik piginnaasaannik, pisariaqartitaannik kiisalu soqutigisaannik qisuariarfiginninneq. Tamanna pivoq meeqqat ataasiakkaat ineriartortinniarlugit sulisunit aqunneqartunik sammisaqartillugit, namminneq pinnguartillugit kiisalu ammasunik sammisaqartillugit. Takuneqarpoq, assersuutigalugu meeqqat perusuersartarfimmiinneranni kiisalu timi avatillu atorlugit sammisaqarneranni sulisut siunnersuinerat ilitsersuinerallu amingaateqartoq. Aamma taamaappoq ulluunerani neqeroorutit akimorlugit pulaarnerni taamaallaat ikittuinnarnik assersuutissaqarmat sulisut ataasiakkaaralutik ilitsersuinerannik, meeqqallu ataasiakkaat sammisaqarneranni namminneq pinnguarnerisa iluani ilikkarnissaannik ikorfartuisumik. Ataasiakkaaraluni ilitsersuinnginneq ilikkartitsinnginnerlu ulluunerani neqeroorutini tamanut pitsaassutsimut akornutaavoq.

Ataatsimut isigalugu pinngussat tinguinnarissat ikittuinnaasut

Pinnguarneq meeqqat inuunerinnerannut ineriartornerannullu tunngaviuvoq. Meeqqat ilisimasassarsiortarput avatangiisiminnillu misileraallutik, takusatik misigissutsitillu suliaralugit kiisalu ataqatigiinneq sungiusartarpaat pinnguaqatigiikkaangamik. Taamaalilluni pinnguarneq misigissutsikkut inooqatigiinnermullu ineriartornermut piffittut atorneqartarpoq. Ulluunerani neqeroorutini pulaarfitsinni misissuinerput tamaat nammineq pinnguarnissamut periarfissaqarluarpoq. Ulluuneranili neqeroorutini tamani atuuttoq tassaavoq ataatsimut isigalugu meeqqanut pinngussat atorsinnaasut killeqarmata. Ulluunerani neqeroorutini pulaakkani kipparissut ikkussortakkanut, pussuut atorlugit atortunut kiisalu nutaaliornermut atortunut periarfissaqarneq assut killeqarpoq, tamatumalu malittaanik meeqqat namminneq isumartik malillugu atortut atornissaannut killilimmik periarfissaqarlutik. Aamma taamatut pinngortitalerinermut/ilisimatusarnermullu atortunik ulluutillugu neqeroorutini ikittuinnarnik peqarpoq, aali meeqqat pinngortitamut ataqqinninnissaat eqeersarneqassasoq Inatsisartut inatsisaanni 2012-imeersumi siunertatut immikkoortortamiikkaluartoq. Aammattaaq meeraq

piareersarneqassasoq inuunermut akisussaassuseqartumut inuiaqatigiinni kiffaanngissuseqartuni paaseqatigiinnerup aqqani, eqqissinermi, akuersaartumi, suiaassuseq apeqqutaatinnagu naligiittuni kiisalu inuiaqatigiit, akornanni ikinngutigiittuni, immikkut inuiaassutsiniittuni, naalagaaffinni kiisalu upperisarsioqatigiittuni Inatsisartut inatsisaanni 2012-imeersumi immikkoortortami allassimasutut. Meeqqat pisuusartitsillutik pinnguarnissaminnut imaluunniit pinnguarnerit silarsuarmut assigiinngiiaaqisumut meeqqanik ilisarititsisut periarfissaat killeqarput, pinngussallu kulturit assigiinngitsunut tunngassuteqartut, tamakkua tamarmik tamanna siuarsaqataaffigisinnaavaat. Misissuinerilli takutippaat, kinaassutsit assigiinngitsut aallaavigalugit takorluuisinnaanerminnut tunngatillugu pinnguarsinnaanerat killeqartoq, soqutigisat aallaavigalugit pinngussat killeqarmata, soorlu igaffik pisiniarfillu. Aamma taamaappoq pinngussanut allanut akuersaarnermut tunngassuteqartunut assigiinngiiaassusermullu – assersuutigalugu pinngussat kulturinut assigiinngitsunut tunngasut. Ataatsimut isigalugu pinngussat killeqartut assigiinngiiaanngissusaasalu ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut pitsaassusaat killilerpaat.

Oqaatsinik inerisaanermut literacymullu atortunik amingaateqarneq

Sukumiisumik kingumut qiviarnerup takutissimavaa, meeqqap oqallorinneranut atuffarinneranullu iluaqutaasumik sunniuteqartartoq, atuffassisoqaraangat oqaloqatigiinnertalimmik kiisalu naqinnernik ilinniartitsinertalimmik naqinnerillu nipaannik (Nielsen, Tiftikci & Larsen, 2013). Taakkua avataasigut erinarsorluni pinnguarneq, nipilersorneq qitinnerlu oqallorissarnermut sammisassatut pitsaasuupput. Angajoqqaat ulluunerani neqeroorutini sammisanut paasinninnerat nikerarpoq. Angajoqqaat iluarinnittut soorlu atuffassineq, angalaarnerit imaluunniit timersorluni kiisalu pussuut atorlugit, soorlu eqaarsaarneq, erinarsorneq aamma qitinneq, sammisaqarneq iluarisimaarpaat. Arlallit aamma sammisat meeqqanik ilikkartitsisartut eqqaavaat. Angajoqqaaqarporli isumaqartunik, sammisat ilikkartitsisartut ingerlanneqartartut ikippallaartut, sammisallu ilikkagaqarnissamut ikorfartuutaanngitsut, meeqqanulli nuannersuinnaasut. Misissuinerittaaq takutippaat, ulluunerani neqeroorutini ataatsimut isigalugu atortut meeqqat oqalunnerannut literacy-mullu ikorfartuisut ikittuinnaasut. Assersuutigalugu ulluunerani neqeroorutini misissuiffigineqartuni tamani, atuakkat ikittuinnaapput, ataasiinnarmilu atuffassisumik naammattuuineqarpoq. Assersuutittaaq ikittuinnaapput assilissanut atatillugu allannertallit imaluunniit nipit, meeqqanut paasinartunngorlugit takusaminnut atassuteqartut. Naammattoorneqanngilartaaq sulisunik meeqqanut takutitsisunik, allannerup atorneqarsinnaaneranik imalunniit nassuiaanernik qanoq soorlu allanneq atorneqartarnersoq. Tamanna aamma atuuppoq kisitsisinik matematikkertalinnillu sammisaqarnerni. Ulluunerani neqeroorutit amerlanersaat matematikkimut tunngasunik atortunik peqanngillat, killeqarporlu, ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni, qanoq annertutigisumik qanorlu matematik atorneqartarnersoq. Katersuunnerni kisitsisoqartarpoq, ataasiakkaanilu kisitsisit kisitseriaatsillu saqqumisinneqarput, misissuinerulli nalaani atorneqanngillat. Erinarsorluni pinnguarnermut nipilersornermullu tunngatillugu takuneqarpoq, ulluunerani neqeroorutini marlunni katersuunnermut atatillugu erinarsortoqartoq, allanili sammisaqarnerni erinarsorneq qitinnerlu ilaatinneqanngilaq. Nipilersornermut atortut ikittuinnaat takuneqarput, atortullu amerlanersaat meeqqanut tigussaanngillat. Ataatsimut isigalugu ulluunerani neqeroorutit akimorlugit atortukillunilu suliniuteqartoqarpoq, meeqqat oqalunniarneraniik literacy-millu ikorfartuisunik. Taamaammat tassaapput tamakkua ulluunerani neqeroorutini pitsaassutsimik ajornartorsiortitsisut taassuunalu meeqqat ineriartornerat aamma ajornartorsiortillugu.

Peqqinnermut tunngasunik ileqqunik amingaateqarneq

Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni misissuinerit takutippaat, ataatsimut isigalugu nerinerni akorngiinnakkullu nerinerni eqqiluisaarnermut eqqiaanermullu ileqqut malinnissaannut ajornartorsiuteqartut, kiisalu takuneqarluni ulluunerani neqeroorutini assaat asattornerannut periutsit uteqqiattut ikittuinnaasut. Eqqiluisaarnermut ileqqut eqqortut eqqiluisaarnermut kiisalu meeqqat akornanni tuniluunnerit pinngitsoortinnissaannut pingaaruteqarput. Taamaammat pingaaruteqarpoq, peqqinnissamut ileqqut peqqissuunissamik siuarsaanermi atorneqarnissaat, taassumalu iluani sulisut maligassiuisuulluarnissaat, kiisalu peqqinnissamut perorsaanerit sulisut ilitsersuineri, eqqaasitsineri kiisalu assersuutigalugu titartagartalinnik ilinniartitsineri aqqutigalugit. Misissuinerit takutippaat meeqqat assaminnik asattorneranni sulisut ilitsersuinerat amingaataasoq, akuttunngitsumillu kisimiillutik errortortinneqartarlutik, taamaalilluni errortunngitsoortarlutik imaluunniit naammaginanngitsumik errortortarlutik. Peqqissuunermut ileqqut ilitsersuinerillu amingaatigineqarneri peqqutaallutik pitsaassuseq ajornartorsiortippaat.

Maluginiartariaqartut pingaarutillit

Ataatsimut isigalugu arlalitsigut pitsaassuseq ajornartorsiortinneqarpoq ulluunerani neqeroorutini misissorneqartuni. Aaqqissuussinermi pissutsit ingerlatsinermi pissutsit sunniuteqarfigivai, ilaatigut perorsaasunik ilinniasimasunik amingaateqarnerup, sulisut taarseraannerisa kiisalu perorsaanermut sammisaqartitsinerit ingerlannissaannut piffissaalatsinerup. Misissuinerup tamanna naqissuserpaa, takutikkamiuk ulluunerani neqeroorutini ilikkartitsinissamut sammisaqarnerit killeqartut. Tamatuma avataatigut aammattaaq ingerlatsinermi pissutsit, soorlu pinngussat killeqartut, avatit atorlugit pinngussanut atortut, atortut meeqqat oqalunniarnerannik literacymik il.il. ikorfartuisut, taamaalilluni meeqqat ineriartornerinik killiliisut misigissutsikkut inooqatigiinnikkullu. Iluarinarpoq misissuinerup takutimmagu, angajoqqaat misissuinerillu aallaavigalugit, arlalinni meeqqat sulisullu attaveqatigiinnerat pitsaasuusoq, sulisullu meeqqanut isumassuilluartut, ulluunerani neqeroorutit nuannerlutillu eqqissisimanartut, taassumalu iluani aporaannerit ikittuinnaasut, ataatsimullu isigalugu nipiliorneq appasissumiilluni. Pingaaruteqarpoq, meeqqat sulisunik isumassuisunik naapitsinissaat, aammali pingaaruteqarpoq, perorsaasut sulisut meeqqanik ineriartortitsisinnaanissaat.

5 Ulluunerani neqeroorutit misissorneqartut pitsaassusaannik pitsanngorsaanissamut innersuussutit

Ulluunerani neqeroorutit toqqakkat pitsaassusaannik misissuinermi aaqqissuussinerup ingerlatsinerullu meeqqat avatangiisaannik ulluunerani neqeroorutini sunniinerat misissorsimavarput. Siunertaq tassaasimavoq piviusunik sukumiisumillu ilisimasanik meeqqat ulluinnarni naapittagaannik qulaajaassalluta. Uani immikkoortumi innersuussutit assigiinngitsut tulleriiaarneqarput, ulluunerani neqeroorutini aaqqissuussinermi ingerlatsinermilu pitsaassutsimik ikorfertuisinnaasut. Innersuussinerni pineqarput iliuusaasinnaasut nuna tamakkerlugu aamma kommunini kiisalu ulluunerani neqeroorutit ataasiakkaani.

5.1 Nuna tamakkerlugu innersuussutit

Inerniliinerit takutippaat, pissutsit amerlasuut ilikkagaqarnissamut avatangiisit pitsaassusaannut meeqqat naapittagaannut pingaaruteqartut, tassaammata nuna tamakkerlugu aaqqissuunneqartarmata, kommunit ataasiakkaat imaluunniit ulluunerani neqeroorutit ataasiakkaat sunniuteqarfigisinnaarpianngisaat. Pingaaruteqarpoq, suliniutinik aallartitsisoqartariaqartoq, ulluunerani neqeroorutit perorsaanermut sulisunik sulisussarsiornissaannut periarfissagissaarnerunissaannut aqqutissiuisunik.

Siusinnerusukkut misissuinerit takutippaat, ulluunerani neqeroorutini pisortat ulluunerani neqeroorutinut sulisunik ilinniarsimasunik sulisussarsiornissartik ajornakusoortittaraat. Tamanna ajornartorsiut ingerlatsivimmi pisortanit, perorsaanermut siunnersortinit, ulluunerani neqeroorummi pisortanit kiisalu sulisunit uppernarsarneqarpoq. Taamaalilluni naammattoorneqarpoq sulisussaaleqineq misissuinermi ulluunerani neqeroorutini 15-iusuni 13-ini. Perorsaanermut ilinniarsimasunik sulisussaaleqineq aaqqissuussinermut ingerlatsinermullu sunniuteqartarpoq. Sulisoqarniarnermut ajornartorsiorneq sulisut nikerarnerannut, vikarinik atorfissaqartitsinermut perorsaanermullu ingerlatsinermut sunniuteqartarpoq. Ilisimatusarnerup takutippaa, sulisut amerlassusilerneqarnerat, sulisut aalajaassusaat kiisalu sulisut ilinniagaat ulluunerani ingerlatsinermut sunniuteqartartoq kiisalu meeqqat ulluunerani neqeroorutini pissarsiaannut aammattaaq sunniuteqartartoq (Christensen, Højen-Sørensen & Laugensen, 2014). Taamaammat VIVE-p nalilerpaa, pitsaassusermut annertuumik sunniuteqassasoq perorsaanermut ilinniarsimasunik sulisoqarnerup annertusinissaa.

Perorsaanermut ilinniagaqartunik amerlisaaneq

Innersuussutigineqarpoq, pimoorullugu anguniagassatut isiginiakkat ilinniarneq ilinniaqqinnerlu Namminersortut Periusissiaq iliuusissanillu pilersaarutaanniittut ulluunerani neqeroorutini sulisunut annertusarneqassasut, pimoorullugu perorsaanermut ilinniarsimasut sulisut Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutini annertusarniarlugit.

Ulluunerani neqeroorutini sulisut ilinniarsimasut atugaat pitsaanerusut

Siusinnersukkut misissuinerit soorlu takutikkaat (Epinion, 2017), uuma misissuinerup takutippaa, pissutsit peqqutaallutik Kalaallit Nunaanni ulluunerani neqeroorutini perorsaasutut sulinissaq allani suliffinnut naleqqiullugu pilerigineqannginnerusoq. Ataatsimut isigalugu ajornartorsiut tassaavoq, perorsaanermut ilinniarsimasut allanik pitsaanerusunillu

akissarsiaqartitsisunik nassaartarmata. Assersuutigalugu akissaatitigut pitsaaneruvoq atuarfinni imaluunniit ulloq unnuarlu paaqqinniffinni perorsaasutut suligaanni (Epinion, 2017). Ilaatigut aamma akissaatitigut pilerinarnerusinnaasarpoq allani suliffeqarfinni ilinniarsimanngitsutut sulinissaq. Aammattaaq misilittagaavoq orniginartinneqartoq, perorsaanermut ilinniarsimasut atorfinni perorsaasutut ilinniagaannut tunngassuteqanngitsuni sulisorinissaat, nalaanneqartartorlu perorsaanermut ilinniarsimasut aqutsisoqarnfinni kiisalu naalakkersuisoqarfinni suliffittaartut.

Ulluunerani neqeroorutini sulisussarsiornerup ajornartorsiutaanera oqilisarniarlugu qitiusumiit perorsaasutut ilinniarsimasut amerlisittariaqarput, aammali sulisut suliinnarnissaannut suliniutit pitsanngorsartariaqarlutik. Taamaammat eqqarsaatigineqarsinnaavoq ajornannginnersoq kiisalu qanoq ililluni perorsaasunut ulluunerani neqeroorutini sulinissaq pilerinarnerulersinneqarsinnaanersoq.

5.2 Kommunit innersuussutaat

Misissuinermi periarfissat arlallit nassaarineqarput aaqqissuinerup pitsaassusaanik kommunit suliniuteqarnerisigut pitsanngorsaasinnaasunik. Ingerlatsivimmi pisortaqarnikkut pitsanngorsaasinnaanernik periarfissaqarpoq, ulluunerani neqeroorutit ataasiakkaat pisortaasa sulisut tungaasigut ajornartorsiutaasinnaasut suliarinerini pitsanngorsaataasinnaasunik. Tamanna aamma ulluunerani neqeroorutini perorsaanikkut piginnaanerit ineriartortinneqarnerisigut, sulisunik atorfinitsitsinermi aningaasartuutit annikillisarnerisigut, napparsimasarnerit annikillisarneqarnerinut ilapittuutaasutut kiisalu ulluunerani pisortap sulisussaaleqinermut atatillugu ajornartorsiorneranut atatillugu. Taakkua avataasigut aammattaaq kommunimi, assigiinngitsuni pitsanngorsaanikkut, ulluunerani neqeroorummi pisortat tapersersorneqarsinnaasut perorsaanerup tungaatigut sammiviliineranni.

Kommunip iluani piginnaasanik piorsaanermi iliuusissaq

Ulluunerani neqeroorummi pisortat, ulluunerani neqeroorummi sulisut pikkorissarnerini ilinniaqqinnerinilu, sulisussaaleqineq misigisarpaat. Taamaammat eqqarsaatigineqarsinnaavoq, ingerlatsiviup aqutsisoqarfiata tapersersinnaannginneraa kommunimi piginnaasanik ineriartortitsinermi periusissiorneq taassumalu ataani pikkorissarnerit ilinniaqqinnerillu aaqqissuunneqarneri, ulluunerani neqeroorummi sulisussaaleqigallarnermik annikilliallatsitsisinnaasut. Assersuutigalugu pikkorissarnerit annerusumik sumiiffinnut ataasiakkaanut sulinngiffeqarallarnerullu nalaanut inissinnerisigut, ulluutillugu neqeroorutit meerakinnerisa nalaannut, imaluunniit ulluutillugu neqeroorutit ataanni aaqqissuineq taperserlugu, taamaalillutik ulluutillugu neqeroorutit arlallit ikioqatigiissinnaasunngorlugit ulluutillugu neqeroorutit akimorlugit sulisoqartillugit.

Tunngaviusumik ataatsimoorussamik pisortaqarneq

Ulluunerani neqeroorummi pisortat ilaatigut nalaattarpaat sulisunut piumasaqaateqarnissap ajornakusoorsinnaanera, pissutigalugu sulisut ulluunerani neqeroorutinut allanut sulilertarmata, ulluunerani neqeroorummi pisortat ataasiakkaat aqutsinissaminnut killilerneqarnerinik kinguneqartumik. Taamaammat eqqarsaatigineqarsinnaavoq, ingerlatsivimmi ulluunerani neqeroorutini kommunini ataasiakkaani pisortaqarnerup isiginiarneqarnerulersinnaanera, sulisut kommunip iluani ulluunerani neqeroorutinut allanut nutsernerannik annikillisitsisinnaasumik. Ingerlatsivimmi aqutsisut ulluunerani neqeroorutit

akimorlugit pisortat ikorfartornerisigut, taamaalillutillu ulluunerani neqeroorummi pisortat isummersoqatigiillutillu pisortatut sulisinnaanerat tapersersorneratigut, ulluunerani neqeroorutini pisortat ataasiakkaat aqutsinissaat periarfissinneqassaaq. Imaassinnaavoq ulluunerani pisortap ulluunerani neqeroorutini sulisunut piumasaqaataat taamaalilluni allanngorarpallaarunnaartut, ulluinnarnilu ulluunerani neqeroorutini suliap pitsaassusaanik appaasariaqalersarneq pinngitsoortillugu.

ilinniaqqittarnernut sulisussarsiornernullu periuseq

Sulisussarsiortarneq ulluinnarni neqeroorutini pisortanut piffissap kiisalu aningaasat tungaatigut akisuutut misiginartarpoq. Pingaartumik Kalaallit Nunaanni ataatsimut isigalugu perorsaanermut ilinniarsimasunik amingaateqartoqarmat, taamaalillunilu sulisussarsiortarneq ajornakusoortilerlugu. Assersuutigalugu eqqarsaatigineqarsinnaavoq, kommunip iluani ingerlatsivimmi atorfinnik inuttaqanngitsunik malinnaanerulernerup kiisalu ataatsimoorussanik ingerlatseriaaseqarnerup kommunimi ulluinnarni neqeroorutinut sulisussarsiorneq iluaqusersinnaaneraa kiisalu sulisut taarseraannerat annikillisillugu ulluunerani neqeroorutit akimorlugit kommunip ataatsip iluani.

Aaqqissuussamik napparsimalluni sulinngitsoornernik malinnaaneq kiisalu aaliangersimasunik taartaasartoqarneq

Ulluunerani neqeroorummi pisortat akuttunngitsumik tassanngaannartumik sulisussaaleqilersarneq, ulluunerani neqeroorutini sulisunik napparsimasoqartillugu, misigisarpaat. Ulluunerani neqeroorutini napparsimalluni sulinngitsoornermut tunngatillugu aammattaaq periarfissaqarluarpoq ingerlatsivimmi pisortaqarfiup ulluunerani neqeroorummi pisortap periarfissai tapserneratigut. Ingerlatsivimmit ulluunerani neqeroorutit akimorlugit napparsimalluni sulinngitsoornerit malinnaavigineqarneq ajorput, taamaammallu kommunip iluani ulluinnarni neqeroorutini ataatsimut isigalugu napparsimalluni sulinngitsoornerit iliuuseqarfigineq ajorlutik. Ingerlatsivimmit napparsimalluni sulinngitsoornernik malinnaanerup akimorlugu iliuusissanik ulluunerani neqeroorutini napparsimalluni sulinngitsoortarnerup appartinnissaanut ineriartortitsineq tapersersinnaavaa, kiisalu ataatsimut isigalugu napparsimalluni sulinngitsoornerit piffissami sivisuumi malinnaavigisinnaallugit. Taamalu iliornikkut napparsimalluni sulinngitsoornerit peqqutaat aaqqissuussamik malinnaavigineqarsinnaapput, taamaalillunilu aalajangersimasunik napparsimalluni sulinngitsoornerit appartinneqarnissaannut suliniutit aallarnerneqarsinnaallutik. Taassumalu avataatigut kommunip iluani imaluunniit ulluunerani neqeroorutaasumi tassanngaannartumik sulisussaaleqilersarnermut aaqqiissutaasinnaasutut periarfissaasinnaalluni vikarinut aningaasaateqarfimmik pilersitsinikkut taassumalu iluani vikariusartunik ulluunerani neqeroorummi pisortat tassanngaannaq sulisussaaleqilersoqartillugu isumalluutigisinnaasaannik. Tamatumattaaq ilaatigut ikorfartorsinnaavaa, vikarinik aalajangersimasoqarnera, kiisalu ikorfartorsinnaalluguttaaq vikarit atorneqartut perorsaanerup tunngaviinik ilinniartinneqarsinnaammata, nukiillu ulluunerani neqeroorummi pisortamit vikarissarsiornermut atorneqartut annikillisissinnaallugit, ulluuneranilu neqeroorutini sulisussaaleqilinnginnissaq ikorfartorsinnaallugu.

Ulluunerani neqeroorutini perorsaanermut sammiviliinermi suliamik tapersersuineq

Ulluunerani neqeroorutit ilaanni ulluunerani neqeroorummi pisortat perorsaanermi suliaqarnermi pilersaarutinik tulluuttunik sananissaq ajornartorsiutigisarpaat. Ukiumut pilersaarutini, ukiut tamaasa ulluinnarni neqeroorutini suliarineqartartuni, ulluinnarni neqeroorutip perorsaanermut sammivia allaaserineqartarpoq, kiisalu perorsaanermut sammivik qanoq piviusunngortinneqassanersoq sammisassani qulequttanilu

aalajangersimasuni. Ulluinnarnili neqeroorutit ilaasa oqaatigaat, sammisassat qulequttallu pilersaarutigineqartut piviusunngortikkuminaatsittarlugit. Ajornartorsiutit ilaat aaqqissuussinerup pitsaassusaanik tunngaveqarpoq, soorlu sulisunik naammattunik ilinniarsimasunillu atorfinitsitsinermut kiisalu sulisut taarseraannerannut. Misissuinerulli aamma takutippaa, kommuni ataasiinnaq ulluunerani neqeroorutinut, sumiiffinni ataasiakkaani perorsaanermut sulinermut sinaakkutinik aalajangersaasussatut, anguniagassanik takorluukkanillu suliaqarsimasoq, kommunillu amerlanerit isumaqartut, ulluunerani neqeroorummi pisortat ataasiakkaat ulluinnarni neqeroorutip perorsaarnermut sammiviliissasut. Taamaammat nalilerneqarpoq, tulluassasoq kommunip iluani annerusumik ulluunerani neqeroorutini pisortaq perorsaanermut sammiviliinermi suliaqarnerani piviusunngortitsineranilu annerusumik tapersersorneqartariaqartoq. Atortut, soorlu iliuusissatut pilersaarutinik sulinermi, ulluunerani neqeroorutini pisortat isummersoqatiginissaannik aaqqissuinermi kiisalu ulluinnarni neqeroorutit akimorlugit isummersoqatigiittarnissaat eqqarsaatigineqarsinnaapput.

5.3 Ulluunerani neqeroorutit pillugit innersuussutit

Ulluunerani neqeroorutit tungaasigut aqqissuussinerup pitsanngorsarnissaanut arlalitsigut periarfissaqarpoq. Periarfissarissaarluarsorinarpoq ulluunerani neqeroorutini pisortat pitsanngorsarnerisigut ulluinnarni neqeroorutini aaqqissuussineq tamatigullu pitsaassuseq ikorfartorneqarsinnaasoq. Tamatigut pitsaassutsit tungaatigut periarfissarissaartoq takuneqarsinnaavoq perorsaanermut sammiviliinerup isiginiarnerulernera, perorsaanermi suliaqarnerup pilersaarusiornera, sulisut perorsaanerup tungaatigut ingerlatsinerat kiisalu ulluunerani neqeroorutit iluisa aaqqissuunneqarnerat. Aammattaaq taakkua avataasigut tamatigut pitsaassutsip pitsanngorsarnissaa periarfissaqarpoq ataasiakkaaraluni ilitsersuinikkut ilinniartitsinikkullu, pinngussanut atortunullu aningaasaliinikkut meeqqat oqaatsitigut ineriartornerannik atuakkanillu ikorfartuisinnaasunik kiisalu peqqissuuneq anguniarlugu iliuutsinik isiginiarnerunikkut.

Perorsaanikkut ingerlatsinermi aqutsinerup pitsanngorsarnissaa

Aallaavittut perorsaanikkut ukiumoortumik pilersaarutit perorsaanikkut sulinermi sinaakkutitut atorneqartarput. Misissuinerup takutippaa, pisortat kiisalu sulisut akornanni ukiumoortumik pilersaarutini allaqqasut aallaavigalugit sulinissaq kajungerineqarluartartoq. Ulluunerani neqeroorutit pisortaasa misigisarpaat, ilaatigut perorsaanermut suliassat, ukiumoortumik pilersaarutini tunaartarineqartut malillugit, ingerlannissaat ajornarkusoortarsinnaasartoq sulisussaaleqineq sulisullu taarseraannerat pissutigalugu. Ulluunerani neqeroorutini misigineqartarpoq, sapaatip akunneranoortumik pilersaarutit allanngortillugillu taamaatiinnartariaqartartut, pilersaarutit malillugit sulinissaq ajornakusoorsisarluni, kiisalu sulisunut ilinniarsimanngitsunut meeqqanut perorsaanermik imalimmik sullissinissaq ajornakusoornerusarsinnaasarluni. Tassunga atatillugu pingaaruteqarpoq erseqqissassallugu, perorsaanermik suliaqarneq taamaallaat sammisassat pilersaarutit malillugit ingerlatassat sammineqarneq ajormata, aammali ulluinnarni uteqqiattumik pisartut ingerlanneqarneranni. Tamatuma avataatigut ulluunerani neqeroorutip pisortaata akisussaaffigivaa, ulluunerani neqeroorutini sulisut meeqqanut perorsaanermik ineriartuutaasinnaasunik sullissinissartik ilinniarsimassagaat, kiisalu sulisut tamarmik ilisimaarilluassagaat sulisinnaallutillu ulluunerani neqeroorutip perorsaanikkut sammivia aallaavigalugu. Ulluunerani neqeroorummi pisortat arlallit oqaluttuarput, sulisut namminneq ulluinnarni inini sulineq aquttaraat, pisortatullu namminneq inini ataatsimiinnerni peqataaneq ajorlutik sulisut perorsaanermut sulinerat namminneq akisussaaffigigaat tapersersorniarlugu.

Sulisut amerlasuut ulluunerani neqeroorummi perorsaanermut ilinniarsimanngitsuni tamanna ajornartorsiutaasinnaavoq. Taamaammat nalilerparput arlaqartuni, ulluunerani neqeroorutit pisortaat aqutsineranni kiisalu perorsaanermut sammiviliineranni, tapersersorneqarnerat pitsanngorsaraanni iluaqutaasinnaasoq, kiisalu annerusumik sulisut ilinniarsimanngitsut tungaasigut aqutsinissaannik ilinniartinnissaannillu perorsaanermut ineriartuutaasinnaasunik sulinerminni. Kiisalu nalilerneqarpoq pitsaassutsimut iluaqutaasinnaasoq, ulluunerani neqeroorummi pisortat sulisut perorsaanermut sullissinerat eqeersimaarfigineruginikku, ulluinnarni suliassat uteqqiattumik suliarineqartartut tungaasigut.

Ulluunerani neqeroorutit illup iluani aaqqissuunneqarnerisa isiginiarneqarnerat

Ulluunerani neqeroorutit illup iluani aaqqissuunnerat aaqqissuussinermi pingaaruteqarpoq, meeqqat periarfissaannik sinaakkusiisuummat, ilikkarnissaallu sunniuteqarfigalugu. Ilisimatusarnerup takutippaa, ulluunerani neqeroorutit iluini aaqqissuussinerit perorsaanikkut ingerlatsinernut sunniuteqartartut (Gammelby, 2013). Periarfissaqartariaqarpoq meeqqat eqimattanngorlugit amerlasuut ikittulluunniit sullisissallugit, timertik atornissaanut inissaqartariaqarpoq, meeqqanullu eqqarsarniarlutik imaluunniit misigissusileralutik unikkaallaarusuttunut kisimiillutik, inersimasoq ilagalugu imaluunniit ikinngutertik ilagalugu periarfissaqartariaqarpoq. Misissuinerit takutippaat, ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut illutigut sinaakkusiussat arlalinnik isornartoqartut. Assersuutigalugu nipaatsumik nipiliortumillu pinnguartarfiit immikkoortinneqanngillat, eqqissisimaarfiit ilorrisimaarnartunik pequtillit amingaataapput, kiisalu arlalitsigut meeqqat kisimiiffigisinnaasaannik amingaateqarluni. Taakkua avataasigut ulluunerani neqeroorutit annikitsuinnarmik pequsersugaapput, soqutiginartunillu, meeqqat pinnguarneranni tapertaasinnaasunik amingaateqarluni. ‘Inissaq aaqqissuunneralu’ pingaaruteqaqaaq, avatangiisinik ilikkarfiusunik meeqqat inuunerannut, ilinniarnerannut ineriartornerannullu ikorfartuiniaraanni, taamaammat innersuussutigineqarpoq, ulluunerani neqeroorutini avatangiisit aaqqissuunnissaat sulissutigineqassasoq, taamaalilluni aaqqissuussap meeqqat periarfissaat ineriartornerilu ikorfartorneruniassammagit.

Ataasiakkaarlugit ilitsersuinerit ilikkarnerillu isiginiarneqarnerunissaat

Ataasiakkaaraluni ilitsersuineq ilikkarnerlu tassaavoq perorsaanermik sulisut meeqqanik ataasiakkaanik naapitsinerat ilitsersuinerallu kiisalu meeqqat piginnaasaannik assigiinngitsunik, pisariaqartitaannik soqutigisaannillu utertitsiffigineq. Misissuinerit takutippaat, sulisut ataatsimut isigalugu meeqqat sulerinerinik soqutiginnittut, assersuutissaqarporli sulisunik ataasiakkaaralutik ilitsersuisunik taamaalillutik meeqqat ataasiakkaat sammisaqarnerat aallaavigalugu ikorfartuisunik. Taamaammat ulluunerani neqeroorutit iluatsittumik, sulisut aqutaannik sammisaqarnermi, iluarisamik pinnguarnermi kiisalu ammasumik sammisaqarnermi, ataasiakkaaraluni ilitsersuineq annertusarsinnaavaat meeqqallu ataasiakkaat ineriartortissinnaallugit. Tamanna ulluinnarni uteqqiattunik perorsaanermi ineriartortitsisunik suliaqarnermut kiisalu ulluunerani neqeroorutini ulluinnarni sammisaqarnermut innersuussinermut naleqquppoq.

Assigiinngitsunik pinngussanik pissarsineq

Pinnguarneq misigissutsikkut inooqatigiinnermullu meeqqanut ineriartornermut attuumassuteqarpoq. Pinnguarnerminni avatangiisertik misissorlugulu misiligartarpaat, misigisatik misigissutsitillu suliarisarlugit kiisalu ataqatigiinnermut pinnguaqatigiikkaangamik sungiusartarlutik. Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni tamani killeqartumik assigiinngitsunik pinnguaqarpoq atortoqarlunilu, meeqqat nipilersornikkut, assassornikkut imaluunniit katiteralutik sanasinnaasaannik ikorfartuisinnaasunik. Kiisalu killeqarput meeqqat takorluuillutik pinnguaatigisinnaasaat, kinaassutsiminnik suiaassutsiminnillu misissuinerminni

atorsinnaasaat. Taamaammat innersuutigineqarpoq, ulluunerani neqeroorutit ataasiakkaat – meeqqat pinnguarnerminni takorluuisinnaanerat nassaarsiorsinnaanerallu ikorfartorniarlugu – amerlanerusunik assigiinngiiaarnerusunillu pinngussanik pissarsissasut.

Atortunik meeqqat oqalunnerminni ineriartornerannut literacymullu ikorfartuutaasinnaasunik pissarsinissaq

Oqalunnermut attaveqatigiinnermullu piginnaanerit ulluunerani neqeroorutini ilikkarnermut, ineriartornermut inuunerinnermullu piginnaasat qitiupput. Ulluunerani neqeroorutini pulaarneqartuni inersimasut meeqqallu akornanni oqaloqatigiilluartoqarpoq avatangiisini eqqissisimasuni toqqissisimasunilu, kisianni inini ikittuinnarnik atuagaqarpoq, tassaniittullu annikittuinnarmik atorneqartarput. Tamatuma avataatigut annikitsumik takuneqarsinnaasunik allanneqarpoq assilissanut atasunik, meeqqanit paasineqarsinnaasunik nipilluunniit takusaannut attaveqartunik. Aamma taamatut inini killilinnik matematikkimi kisitsisinillu paasinninnermut ikorfartuisinnaasunik atortoqarpoq. Taamaammat innersuussutigineqarpoq, ulluunerani neqeroorutit atortunik amerlanernik meeqqat oqalunniarnerminni kiisalu literacy-mi ikorfartuisinnaasunik pissarsissasut. Erseqqissassallugu pingaaruteqarpoq, atortut amerlassusaat kisiisa pineqanngimmata. Pingaaruteqarportaaq sulisut taakkuninnga sammisaqarnerup nalaani pissusilersornerat pitsaassusermut apeqqutaammat. Tassa apeqqutaavoq sulisut pinnguarnerit ilikkagaqarnissamut atortarneraat, assersuutigalugu meeqqat ilisimasaannik annertusisaatitut, oqaasiinik kiisalu taaguutinut ilisimasaqarnerulernissaannut. Innersuussineq taamaalilluni ulluunerani neqeroorutini ataasiakkaaraluni ilitsersuinermut ilikkartitsinermullu innersuussinermut attaveqarpoq.

Eqqiluisaarnermi ileqqunut isiginiarneruneq

Peqqinnissamut ileqqut eqqortut pingaaruteqarput eqqiluisaarnermut kiisalu meeqqat akornanni tuniluunnissaq pinngitsoorniarlugu. Tamatuma avataatigut pingaaruteqarpoq, eqqiluisaarnermut ileqqut peqqinnissamik malitseqartinnissaat, taassumalu ataani sulisut maligassiuilluarnissat, kiisalu peqqinnissamut perorsaaneq sulisut ilitsersuinerisigut, eqqaasitsinerisigut imaluunniit assersuutigalugu takusassiornerisigut. Ulluunerani neqeroorutit pulaarneqartut takutippaat, ataatsimut isigalugu nerinermi sutornermilu eqqiluisaarnermut eqqiaanermullu ileqqut tungaasigut ajornartorsiuteqartut, takuneqarsinnaavorlu ulluunerani neqeroorutini assannik errortarnermut atatillugu ileqqut ikittuinnaasut. Taamaammat innersuussutigineqassaaq, ulluunerani neqeroorutit peqqinnissamut ileqqut ilikkagassallu, ilitsersuineq eqqaasitsinerlu kiisalu meeqqanut maligassiuineq aqqutigalugit isiginiarneqarnerulissasut.

Najoqqutarisat

Alderson, P. & J. Montgomery (1996): Children may be able to make their own decision. *British Medical Journal*, 315, s. 50.

Bendix-Olsen, K. (2017): Det pædagogiske fællesgode i vuggestuen. *Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*, nr. 1, 7-19.

Bergström, S.E. (2013): *Rum, barn och pedagoger: Om möjligheter och begränsningar i förskolans fysiske miljö*. Ph.d.-afhandling, Umeå Universitet.

Bernstein, B. (2001): *Pædagogik, diskurs og magt*. København: Akademisk Forlag.

Birkeland, Å. (2012): Barnhagens vegge som daningsagenter – en komparativ analyse. I: Ødegaard, E. E. (red.). *Barnehagen som danningsarena*.

Björgen, K. (2012): Fysisk lek i barnehagens uterom. 5åringers erfaring med kroppslig fysisk lek i barnehagens uterom. *Nordisk Barnehageforskning* 5 (2), 1-15.

Bjørklund, C., M. Nielsen & I.P. Samuelsson (2016): Berättelser som redskap för att före och följa resonemang. *Tidsskrift for Nordisk barnehageforskning*, *12*.

Breinholt, A. (2018): *Role of Parenting in the Intergenerational Transmission of Education*. Ph.d.-afhandling. København: Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Bronfenbrenner, U. & P.A. Morris (2006): The Bioecological Model of Human Development. I: Damon & Lerner (eds.): *Theoretical Models of Human Development*, Vol. 1, The Handbook of Child Psychology. Hoboken, 793-828.

Bylander, H.I. & T.K. Krogh (2018): *Samtale er guld. Kommunikation og sprog i børnehøjde*. Frederikshavn: Dafolo.

Christoffersen, M., A.-K. Højen-Sørensen & L. Laugesen (2014): *Daginstitutionens betydning for børns udvikling: En forskningsoversig*t. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Dahlberg, G., P. Moss & A. Pence (1999): *Beyond quality in early childhood education and care*. London: Falmer Press.

Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik (2019): Udkast til Naalakkersuisuts Strategi- og handleplan for fagpersonalet på daginstitutionerne – Tillæg oktober 2019.

Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik (2017): Udkast til Naalakkersuisuts Strategi- og handleplan for fagpersonalet på daginstitutionerne.

Dietrichson, J., I.L. Kristiansen & B.C.V. Nielsen (2018): *Universal Preschool Programs and Long-Term Child Outcomes. A Systematic Review*. København. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Epinion (2017): *Kortlægning af daginstitutionsområdet*. København. Epinion.

Esping-Andersen, G. (2008): Childhood Investments and Skill Formation. *International Tax and Public Finance*, 15(1), 19-44.

EU-Kommissionen (2011): Førskoleundervisning og børnepasningsordninger: At give alle vores børn den bedste start i verden af i morgen. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066: FIN:DA:PDF.

EVA (2020): *Læringsmiljøer i kommunale børnehaver – National undersøgelse*. København. EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2018): *Børneperspektiver. EVA tema 11 – Forskning og ny viden om dagtilbud*. København. EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2017a): *Kvalitet i dagtilbud – pointer fra forskning*. København. EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2017b): *Fem processuelle forhold giver dagtilbud af høj kvalitet*. Artikel 2. oktober 2017. EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2015): *Natur og naturfænomener i dagtilbud – Stærke rødder og nye skud*. København. EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2009): *Børneperspektiver*. København. EVA – Danmarks Evalueringsinstitut.

Frank, N. & W. Schneider (2017): Home learning environment and development of child competencies from kindergarten until the end of elementary school. *Contemporary Educational Psychology*, 49, 263-274.

Gammelby, M.L. (2013): *Plads til barndommen: En undersøgelse af sammenhænge mellem plads, rum og pædagogisk praksis i børnehaven*. København: SBi forlag.

Garvis, S., S. Sheridan, P. Williams & E. Mellgren (2018): Cultural considerations of ECERS-3 in Sweden: a reflection on adaption. *Early Child Development and Care*. (188)5: 584-593.

Gordon, R.A., K.G. Hofer, K.A. Fujimoto, N. Risk, R. Kaestner & S. Korenman (2015): Identifying High-Quality Preschool Programs: new Evidence on the Validity of the Early Childhood Environment Rating Scale-Revised (ECERS-R) in Relation to School Readiness Goals. *Early Education and Development*, (26)8, 1086-1110.

Grønlands Statistik (2019): *Offentlige finanser, førskole dagtilbud, kommunale nøgletal.* Grønlands Statistik.

Hammersley, M. (red.) (2007): *Educational Research and Evidence-based Practice.* London: SAGE.

Hansen, O.H. (2012): Professionens selvforståelse: Fra fri leg til organiseret læring. *PAIDEIA* 03. LSP, Høgskolen i Hedmark, Högskolan i Borås og Dafolo Forlag. s. 54-65.

Harms, T., R. Clifford & D. Cryer (2015): *Early Childhood Environment Rating Scale*, Third Edition. New York: Teachers College Press.

Hindman, A.H. & F.J. Morrison (2012): Differential Contributions of Three Parenting Dimensions to Pre-school Literacy and Social Skills in a Middle-Income Sample. Merrill-Palmer Quarterly: *Journal of Developmental Psychology*, 58(2):191-223.

Holm, C. (2020): DPU: Udbredt målemetode risikerer at skade børnenes udvikling. *Altinget*, 16. april 2020. https://www.altinget.dk/boern/artikel/dpu-udbredt-maalemetode-risikerer-at-skade-boernenes-udvikling?SNSubscribed=true.

Inatsisartutlov nr. 16 af 3. december 2012 om pædagogisk udviklende tilbud til børn i førskolealderen.

La Paro, K.M., A.C. Thomason, J.K. Lower, V.L. Kintner-Duffy & D.J. Cassidy (2012): Examining the Definition and Measurement of Quality in Early Childhood Education: A Review of Studies Using the ECERS-R from 2003 to 2010. *Early Childhood Research & Practice*, (14)1, n1.

Manning, M., S. Garvis, C. Fleming & G.T.W. Wong (2017): The relationship between teacher qualification and the quality of the early childhood education and care environment. *Campbell Systematic review*, 2017:1.

Mathers, S., R. Singler & A. Karemaker (2012): *Improving quality in the early years: a comparison of perspectives and measures*. UK: University of Oxford.

Meeqqerivitsialak (2018): *Undersøgelse i børns udvikling – UBUS 3 og UBUS 5. Screeningsmateriale for 3-årige og 5-årige børn i Grønland*.

Nielsen, T.K., N. Tiftikci & M.S. Larsen (2013): *Virkningsfulde tiltag i dagtilbud. Et systematisk review af reviews*. København: IUP, Aarhus Universitet. (Dansk Clearinghouse).

Nordtømme, S. (2012): Place, space and materiality for pedagogy in a kindergarten. *Education Inquiry*, 3(3), 317-333.

Næsby, T. (2017): ECERS-3 og kvalitetsvurdering i dagtilbud i Danmark. *Cepra-striben*, (22), 68-85.

Phillips, D.A. (ed.) (1987): *Quality in Child Care: What does research tell us?* Washington DC: National Association for the education of young children.

Rentzou, K. & R. Slutsky (2018): Contemplating and probing issues of conceptualization, measurement and policy of ECEC quality in Europe and in the USA. *Early Child Development and Care*, (188)5, 491-494.

Rowe, M.L. & S. Goldin-Meadow (2009): Differences in early gesture explain SES disparities in child vocabulary size at school entry. *Science* 323(5916), 951-953.

Sandseter, E.B. & M. Seland (2016): Children's Experience of Activities and Participation and their Subjective Well-Being in Norwegian Early Childhood Education and Care Institutions. *Child Indicators Research*, 9, 913-932.

Sheridan, S. (2001): *Pedagogical Quality in Preschool: an issue of perspectives*. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Siraj-Blatchford, I. (2009): Conceptualizing Progression in the Pedagogy of Play and Sustained Shared Thinking in Early Childhood Education: a Vygotskian perspective. *Educational and Child Psychology*, (26)2.

Siraj-Blatchford, I. & A. Mayo (eds.) (2012): *Early Childhood Education*. London: Sage Library of Educational Thought and Practice.

Siraj-Blatchford, I. & Y.I. Wong (1999): Defining an Evaluating Quality Early Childhood Education in an International Context: Dilemmas and Possibilities. *Early Years*, 20 (1), 7-18.

Siraj-Blatchford, I., D. Kingston & E. Melhuish (2015): *Assessing Quality in Early Childhood Education and Care*. London: IOS Press. (SSTEW – skalaen).

Slot, P., D. Bleses, L.M. Justice, J. Markussen-Brown & Højen, A. (2018): Structural and Process Quality of Danish Preschools and Relations with Children's Language and Pre-Literacy Skills. *Early Education and Development*, 29, 581-602.

Sylva, K. (2001): Apating the Early Childhood Environment Rating Scale (ECERS) to other countries and cultures. Paper presented at the 82nd Annual Meeting of the American Education Research Association.

Sylva, K., E. Melhuish, P. Sammons, I. Siraj-Blatchford & B. Taggart (2004): The Effective Provision of Pre-School Education [EPPE] Project: Technical Paper 12 – The Final Report: Effective Pre-School Education. A Longitudinal Study funded by the DfES 1997 – 2004. London: DfES.

Sylva, K., I. Siraj-Blatchford, B. Taggart, P. Sammons, E. Melhuish, K. Elliot & V. Totsika (2006): Capturing quality in early childhood through environmental rating scales. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(1), 76-92.

UNICEF Innocenti Research Center (2008): *Report Card 8: The child care transition*. Florence: UNICEF.

Vermeer, H.J., M.H. van IJzendoorn, R.A. Cárcamo & L.J. Harrison (2016): Quality of childcare using the environment rating scales: A meta-analysis of international studies. *International Journal of Early Childhood. 48*(1), 33-60.

VIVE VIDEN OM VELFÆRD
DET NATIONALE FORSKNINGS- OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD